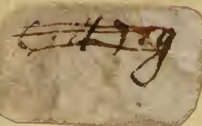



36
14 B
5
FONDO
FORENSE







A

VALERII MAXIMI DICTORVM, FACTORVMQ. MEMORABILIVM

LIBRI NOVEM,

A Sebastiano Corrado emendati, & illustrati.

Quibus adiecimus fragmenta quædam epitomes decimi libri, & per C. Titum Probum; ac vitam eiusdem Valerij Maximi.

Index rerum, ac uerborum.

VIRTVTE DVCE,



COMITE FORTVNA.

VENETIIS, Apud Ioan. Gryphium,

M D L X X V.

VALERII MAXIMI VITA.

VAlerius Maximus, ciuis Romanus, Patricio genere natus, omnem pueritiam, & magnam adolescentiæ partem, litteris percipiendis, & honestis artibus, dedit. Inde, sumpta uirili toga, se contulit ad rei militaris disciplinam: ubi aliquandiu stipendia fecisse, & in Asiam cum Sex. Pompeio nauigasse dicitur. Vnde reuersus, cum uideret se patriæ suæ tam bene dicendo, quàm bene faciendo posse prodesse, à quo incepto studio militiæ gloria detinuerat, eodem regressus statuit urbis Romæ, exterarúmq; gentium facta, simul ac dicta memoratu digna, ut ipse fatetur, litterarum monumentis commendare: quod feliciter, & gloriose cōsecutus est. Floruit autem Tiberij Cæsaris temporibus, & sub eius imperio hanc scripsit historiam, cuius etiam nomen inuocat. Imperatores enim Romani, cùm uirtute sua iuste, sanctéq; gessissent imperium, diuino celebrabantur honore, & in deorum numerum transferebantur: unde etiam Diuos imperatores appellamus. Genus uerò suum paternum à gente Valeria, maternum à Fabia duxisse fertur: unde Valerius Maximus, ex utraque familia, ei nomen est. de cuius morte certi nihil potest afferri.

VALE-

VALERII MAXIMI LIBRORVM NOVEM CAPITA.

PRIMI LIBRI CAPITA VIII.

SECVNDI LIBRI CAPITA X.

TERTII LIBRI CAPITA VIII.

De sc-

SEPTIMI LIBRI CAPITA VIII.

OCTAVI LIBRI CAPITA XV.

NONI LIBRI CAPITA XVI.

FINIS.

VALERII MAXIMI EXEMPLORVM MEMORABILIVM

LIBER PRIMVS,

Ad Tiberium Cæsarem Augustum

PROLOGVS



Opuli Romani exterarumq; gentiũ facta simul ac dicta memoratu digna, quæ apud alios latius diffusa sunt,* quã ut breuiter cognosci possint, ab illustribus electa auctoribus deligere constitui: ut documenta sumere uolentibus longæ inquisitionis labor absit. Nec mihi cuncta complectendi cupido incessit. quis enim omnis æui gesta, modico uoluminum numero, comprehenderit? Aut quis, compos mentis, domesticæ, peregrinæque historiæ seriem, felici* superiorum stylo conditam, uel attentiore cura, uel præstantiore facundia, traditurum se sperauerit? Te igitur huic cœpto, penes quem hominum, deorumque consensus, maris, ac terræ regimen esse uoluit, certissima salus patriæ, Cæsar inuoco: cuius cælesti prouidentia uirtutes, de quibus dicturus sum, benignissime fouentur, uitia seuerissime uindicantur. Nam, si prisci Oratores ab Ioue Opt. Max. bene orsi sunt, si excellentissimi

* al. ut quam

superiori, Fuluij Vrsini l.

Tiberium inuocat, idq; præter historię leges, & liquidam id quoque probant. Iouem ego opt Cic. Vet. 1. Adulatio nimia.

uates a numine aliquo principia traxerunt; mea paruitas eo iustius ad fauorem tuum decurrerit, quod cetera diuinitas opinione colligitur, tua præsenti fide, paterno, auitoq; sideri par uidetur: quorum eximio fulgore multum cærimonijs nostris inclytæ claritatis accessit. Deos enim reliquos accepimus, Cæsares dedimus. Et quoniam initium a cultu deorum petere in animo est, de condicione eius summatim disseram.*

Iul. Cæsar & Augustus dei.

* *alacritatis* Fului liber.

DE RELIG. OBSERVATA CAP. I.

Cic. de resp. harusp.

MAiores nostri statas, sollemnesq; cærimonias, Pontificũ sciẽtia; bene gerendarum rerum auctoritates, Augurum obseruatione; Apollinis prædictiones, uatum libris; portentorum depulsiones Etrusca disciplina explicari uoluerunt. Prisco etiã instituto rebus diuinis opera datur, cum aliquid commendandum est, precatione; cum exposcendum, uoto; cum soluendum, gratulatione: cum inquirendum uel extis, uel sortibus, impetrito; cũ sollemni ritu peragendum, sacrificio: quo etiã ostentorũ, ac fulgurũ denunciationes procurãtur.

De Cerere placanda. 1

Tantum autem studium antiquis non solum obseruãdæ, sed etiam amplificandæ religionis fuit, ut e florentissima tum, & opulentissima ciuitate, decem principum filij, S. C. Singulis Etruriæ populis, percipiendæ sacrorum disciplinæ gratia, traderẽtur. Cereri, quoque, quam more Græco uenerari instituerant, sacerdotem a Velia cum id opidum nondum ciuitatis nomen accepisset, Calcitanam peterent; uel, ut alij dicunt, Calliphennam: ne deæ uetusti ritus perita deesset Antistes. Cuius

Sex. scribit Cic. lib. I. Diu.

Cic. pro Balb.

cum

*cum in urbe pulcherrimum templum haberent,** Gracchano interitu pollutum, moniti Sibyllinis libris, ut uetustißimam Cererem placarent,* Aetnam(quoniã sacra eius inde orta credebãt)*XV.uiros ad eam propitiandam miserunt. Item matri Deum sæpenumero Imperatores nostri, compotes uictoriarum, suscepta uota Peßinuntem profecti, soluerunt.*

Lact lib. 2
* Græco ritu, moniti, al.
* Ennam
Ex Cice. Ver 6.
* X.

De L. Metello Pont. Max. 2

Metellus uero Pont. Max. Postumium consulem, eundemq; Flaminem Martialem, ad bellum gerendum Africam petentem, ne a sacris discederet, multa indicta, urbem egredi paſſus non est: religioniq; summum imperiũ ceßit: quod tuto se Postumius Martio certamini cõmiſſurus nõ uidebatur, cærimonijs Martis desertis.*

Cic de ref.
Liu lib. 19 & 37.
* dicta

De Tiberio Graccho, & Coss. 3

Laudabile XII. *fascium religiosum obsequium, laudabilior quattuor & uiginti in consimili re obediẽtia: a Tiberio enim Graccho ad collegiũ augurũ litteræ sunt ex* prouincia miſſæ: quibus significabat, se, cũ libros, ad sacra populi pertinentes, legeret, animaduertiſſe, uitio tabernaculum captum, comitij consularibus, quæ ipse fecisset, eaq; re ab auguribus ad senatum relata, iuſſu eius C. Figulus e Gallia, Scipio Nasica e Corsica Romam redierunt, & se consulatu abdicauerunt.*

Sardinia, Cic lib. 2. ad Q. fr. et 2. de nat.

De Sacerdotum Collegiis. 4

Consimili ratione P. Clœlius Siculus, M. Cornelius Cethegus, & C. Claudius, propter exta, parum curiose admota aris deorum immortalium uarijs temporibus, bellisq; diuersis, flaminio abire iußi sunt, coactiq; etiã,

Liu lib. 26. & Plut. in Marc.

At Sulpicio inter sacrificandum apex e capite prolapsus sacerdotium abstulit.

De Q. Fab. Dict. & C. Flaminio Mag. Eq. 5

De aliis hoc Plut. in Marc.

Occentus autem soricis auditus, Fabio Max. *dictaturam,* C. Flaminio *magisterium equitum deponendi caussam* * *praebuit,*

* *praestitit*

Liu. lib. 28

De P. Crasso Pont. Max. 6

Adijciendũ his, quod P. Licinio Põtifici Max. *uirgo Vestalis, quia quadam nocte parum diligens aeterni ignis custos fuisset, digna uisa est, quae flagro* * *admoueretur.*

* *admoneretur*

Dionys. l. 2

De Aemiliae Vestalis discipula. 7

Maximae uero uirginis Aemiliae *discipulam, extincto igne, tutam ab omni reprehensione* Vestae *numen praestitit: qua adorante, cum* Carbasum, *quam optimam habebat, foculo imposuisset, subito ignis emicuit.*

De M. Marcello. V. Cos. 8

Non mirum igitur, si pro eo imperio augendo, custodiendoque, pertinax deorum indulgentia semper excubuit, quod tam scrupulosa cura, paruula quoque momenta religionis examinare uidentur: quia numquam remotos ab exactissimo cultu caerimoniarum oculos habuisse nostra ciuitas existimanda est. In qua cum Marcellus, *quinctum consulatum gerens, templum* Honori, & Virtuti, Clastidio *prius, deinde* Syracusis *potitus, nuncupatis uotis debitum consecrare uellet, a collegio* Pontificum *impeditus est negante unam cellam duobus* Dijs *recte dicari: futurum enim, si quid prodigij in ea accidisset, ne dignosceretur, utri rem diuinam fieri oporteret, nec duobus, nisi certis,* Dijs *una sacrificari solere.*

Liu. lib. 27 Plut. in uita.

Vt Polluci, & Castori.

re. Ea pontificum admonitione, effectum est, ut Marcellus, separatis aedibus, Honoris, ac Virtutis, simulacra statuerit: neque aut collegio Pontificum auctoritas amplissimi uiri, aut Marcello adiectio impensae impedimento fuit, quo minus religionibus suus tenor, suaque obseruatio, redderetur. Cic. Ver. 6

De L. Furio Bibaculo Praet. 9

Obruitur tot etiam illustribus cōsularibus L. Furius Bibaculus, exempliq; locum uix post Marcellū inuenit. Sed pii simul, ac religiosi animi laude fraudādus non est; qui praetor a patre suo, collegij Saliorum magistro, iussus, sex lictoribus praecedentibus, arma ancylia tulit: quamuis uacationem huius officij, honoris beneficio haberet. Omnia namque post religionem ponenda semper nostra ciuitas duxit, etiam in quibus summae maiestatis conspici decus uoluit. Quapropter non dubitauerunt sacris imperia* seruire: ita se humanarum rerum* futura regimen existimantia, si diuinae potentiae bene, atq; constanter fuissent famulata.

Lact. lib. 1 cap. 21.

* deseruire.

* uelut curam gerere exist.

De L. Albinio. 10

Quod animi iudicium in priuatorum quoque pectoribus uersatum est. Vrbe enim a Gallis capta, cum Flamen Quirinalis uirginesque Vestales sacra onere partito ferent, easque Pontem Sublicium transgressas, & cliuum, qui ducit ad Ianiculum, * descendere incipientes L. Aluanius plaustro coniugem, & liberos uehens adspexisset, propior publicae religioni, quam priuatae caritati, suis, ut plaustro descenderent, imperauit; atque in id Virgines, & sacra imposita, omisso

* adscendere, legendum putat Aldus Manutius,

L. Albini iusdicitur a Liuio lib. 5 et Flo. l 1. c 13.

omisso cœpto itinere, Cære in opidum peruexit, ubi cum summa ueneratione recepta, grata memoria, ad hoc usque tempus hospitalem humanitatem testantur. Inde enim institutum est, sacra, Cærimonias uocari: quia Cæretani ea, in fracto reip. statu, perinde ac florente, coluerunt. Quare agreste illud, & sordidum plaustrum, tempestiue capax cuiuslibet fulgentissimi triumphalis currus, uel æquauerit gloriam, uel antecesserit.

Cærimoniæ.

De C. Fabio Dorsone. 11

Liuius l. 5.

Eadem reip. tempestate C. Fabius Dorso memorabile exemplum seruatæ religionis dedit: Namque, Gallis Capitolium obsidentibus, ne statum Fabiæ gentis sacrificium interrumperetur, Gabino ritu cinctus, manibus humerisq; sacra gerens, per medias hostium stationes, in Quirinalem collem peruenit: ubi omnibus sollemni more peractis, in Capitolium post diuinã ueneratione, uictricium armorum perinde ac uictor, rediit.*

* propter

De L. Petillio Spurino Præt. 12

Liu lib 40 Plin. l. 13. .13 et Plu ar. in Numã.

*Magna conseruandæ religionis etiam P. Cornelio, & Bæbio Tamphilo C O S S. apud maiores nostros acta cura est: Siquidem in agro L. Petillij scribæ sub Ianiculo cultoribus terram altius uersantibus, duabus arcis lapideis repertis, quarum in altera scriptura indicabat corpus *Numæ Pompilij, Pomponis filij, fuisse, in altera libri reconditi erant, Latini septem de iure Pontificum, totidemque Græci de disciplina sapientiæ, Latinos magna diligentia * asseruandos*

* al. Numæ Pompilij.

obseruã os

dos

dos curauerunt; Græcos, quia aliqua ex parte ad soluendam religionem pertinere existimabantur, L. Petillius prætor Vrbanus ex auctoritate senatus per Victimarios igne facto, in conspectu populi cremauit. Noluerunt enim prisci uiri quidquam in hac asseruari ciuitate, quo animi hominum adeorum cultu auocarentur.

De L. Tarquinio Rege. 13

Tarquinius autem rex M. Tullium Duumuirum, quod librum, secreta ciuilium sacrorum continentem, custodiæ suæ commissum, corruptus, Petronio Sabino describendum dedisset; culeo insutum in mare abiici iussit. Idq; supplicij genus multo post parricidis lege irrogatum est. Iustissime quidem: quia pari uindicta parentum, ac deorum, uiolatio expianda est.

M. Atiliũ. uocat Dionys. lib. 4.

Cic. in or. pro Sex. Rosc.

De M. Atilio Regulo. 14

Sed in his, quæ ad custodiã religionis attinent, nescio, an omnes M. Atilius Regulus præcesserit, qui, ex uictore speciosissimo, insidijs Hasdrubalis, & Xanthippi, Lacedæmonij ducis; ad miserabilem captiui fortunam deductus, ac missus ad S. P. Q. R. legatus, ut ex se & uno: & sene complures Pœnorum iuuenes pensarentur in contrarium dato consilio, Carthaginem repetijt: non ignarus, ad quam crudeles, quamq; etiam merito sibi infestos deos reuerteretur: uerum is iurauerat, si captiui eorum redditi non forent, ad eos se rediturum Potuerunt profecto dij immortales efferatam mitigare sæuitiam. ceterum, quo clarior esset Atilij gloria, Carthaginienses, moribus suis uti passi sunt: tertio Punico*

Cic. lib. 3. de officiis et Polybius.

L. 9. ca 2.

* hostes al.

nico bello religiosissimi spiritus tam crudeliter uexati, urbis eorum interitu, iusta exacturi piacula,

De Senatu Romano. 15

Liu. li. 22. *Quanto nostræ ciuitatis senatus uenerabilior in deos? qui, post Cannensem cladem, decreuit, ne matronæ ultra trigesimũ diem luctus suos extenderent, uti ab his sacra Cereris peragi possent: quia maiore pæne* Ro*manorum uirorũ parte in execrabili, ac diro solo iacẽte, nullius penates mæroris expertes erant.* Itaque *matres, ac filiæ, coniugesq́;, & sorores, nuper interfectorum absterss lacrymis, depositisq́; doloris insignibus, candidam induere uestem, & aris dare tura coactæ sunt: qua quidem constantia obtinendæ religionis, magnus cœlestibus iniectus est rubor, ulterius aduersus eam seuiendi gentem, quæ ne iniuriam quidem acerbitate ab eorum cultu absterreri potuerit.*

NEGLECTA.

De C. Terentio Varrone. 16

Lact. lib. 2. cap. 17. *CReditum est, Varronẽ consulẽ apud Cannas cũ Carthaginiẽsibus tã infeliciter dimicasse, ob irã Iunonis, quod, cum ludos Circẽses Aedilis faceret, in* Io*uis* Opt. Max. *templo eximia facie puerum histrionem ad excubias tenendas posuisset: quod factum, post aliquot annos memoria repetitum, sacrificijs expiatũ est.*

quasi Iuno Zelotypia laboraret. Liu. lib. 9.

De Ap. Cæco, & Gente Potitia. 17

Hercules quoque detractæ religionis suæ, & grauem, & manifestam pœnam exegisse traditur. Nam, cum Potitij *sacrorum eius ritum (quem, pro dono genti eorum ab ipso assignatum, uelut hereditarium obtinue-*

nuerant) auctore Appio *Censore, ad humile seruorum ministerium transtulissent: omnes, qui erant numero super* XXX. *puberes, intra annum extincti sunt.* No*menq; Potitium in duodecim familias diuisum prope interijt. Appius uero luminibus captus est:*

De Milite Rom. & Brenno Gallo. 18

Acer etiã sui numinis uindex Apollo, *qui, Carthagine a* Romanis *oppressa, ueste aurea nudatus, id egit, ut sacrilegæ manus inter fragmẽta eius abscissæ inuenirentur.* Brennus, *Gallorum dux,* Delphis Apollinis *tẽplum ingressus, Dei uoluntate in se manus uertit.* Appian. Punic. Pau sam. Phoc. Iust. li. 24.

De P. Turullio Præf. Clasfis. 19

Nec minus efficax ultor cõtemptæ religionis filius quoque eius Aesculapius*: qui consecratum templo suo lucum a* Turullio*, præfecto* Antonij*, ad naues ei faciẽdas, magna ex parte succisum dolens, inter ipsum nefarium ministerium deuictis partibus* Antonij*, imperio* Cæsaris *destinatum morti* Turullium*, manifestis numinis sui uiribus eum in lucum, quem uiolauerat, traxit: effecitq;* Deus*, ut, ibi potissimum a militibus Cæsarianis occisus, eodem exitio, euersis iam arboribus pœnas lueret, & adhuc * superantibus, impunitatem consimilis iniuriæ pareret; suamq; uenerationem, quam apud colentes maximam semper habuerat, multiplicaret.* Dion. l. 51.

**superstitibus*

De Q. Fuluio Flacco Censf. 20

Q. autẽ Fuluius Flaccus *impune non tulit, quod in censura tegulas marmoreas ex* Iunonis Laciniæ *templo in ædem* Fortunæ Equestris*, quam* Romæ *faciebat, transtulit. Negatur enim, post hoc factum, mente* Liu. lib. 4.

te constitisse: quin etiam per summam ægritudinem animi exspirauit; cum ex duobus filijs. in Illirico militantibus, alterum decessisse, alterum grauiter audisset affectum. Cuius casu motus senatus, tegulas Locros reportandas curauit: decretiq; circunspectißima sanctione impium opus Censoris retexuit.*

Hoc paulo aliter Liu.
* caussa

De Q. Pleminio Legato Propr. 21

Liu l.29. et 34.

*Tam mehercule, quam L. Pleminij, legati Scipionis, in thesauro Proserpinæ spoliando sceleratam auaritiã iusta animaduersione uindicauit. Cum enim eum uinctum Romam protrahi iußisset, is ante caussæ dictionem, in carcere, tæterrimo genere * morbi, consumtus est: pecuniam Dea eiusdem senatus imperio, & quidem summam duplicando, recuperauit.*

* mortis

De Pyrrho, Epirotarum Rege. 22

Quod quidem ad Plemînij facinus, pertinuit, bene Patribus conscriptis uindicatum est. Quod ad uiolentas regis Pyrrhi sordes attinuerat, seipsam potenter, atque efficaciter, dea defendit: coactis enim Locrensibus ex thesauro eius, magnam illi pecuniam dare, cũ onustus nefaria præda nauigaret, ui subitæ tempestatis, tota cum classe, uicinis Deæ litoribus illisus est: in quibus pecunia incolumis reperta, sanctißimi thesauri custodiæ restituta est.

Pyrrhi sordes.
Liu lib.29.

EXTERNA EXEMPLA OBSER-*uatæ, & neglectæ religionis.*

De Massanissa Numidarum. 1

Cic Ver. 6

At non similiter Massanisa rex: cuius cũm præfectus classis Melitam appulisset, eque fano Iunonis

nis dentes eburneos eximiæ magnitudinis sublatos, ad eum pro dono attulisset, ut comperit, unde aduecti essent, quinque remi reportandos Melitam, inq; templo Iunonis collocandos curauit, insculptos gentis suæ litteris, significantibus regem ignorantem eos accepisse, & libenter Deæ reddidisse. Factum Massanissæ plus animo, quam Punico sanguini conueniens: quamquam quid attinet mores ratione* pendi? in media barbaria ortus, sacrilegium rescidit alienum.

*perpendi?

De Dionysio maiore Siculorum. 3

Syracusis Dionisius genitus, tot sacrilegia sua, quot iam recognoscimus, iocosis dictis prosequi uoluptatis loco duxit. fano enim Proserpinæ spoliato Locris, cũ per altum, secundo uento classe ueheretur: ridẽs amicis, Videtis ne, ait, quam bona nauigatio ab ipsis Diis immortalibus sacrilegis tribuatur? Detracto etiam Ioui Olympio magni põderis aureo amiculo, quo eũ tyrãnus* Hiero e manubiis Carthaginiensium ornauerat: iniectoq; ei laneo pallio, dixit: Aestate graue esse aureum amiculũ, hieme frigidum: laneum autem ad utrunq; tempus anni aptius. Idem Epidauri Aesculapio barbã aureã demi iussit: quod affirmaret, non conuenire, patrem Apollinem imberbem, ipsum uero barbatum conspici. Idem mensas argenteas, atq; aureas e fanis sustulit. quodq; in his more Græciæ scriptum erat, bonorum deorum eas esse: uti se bonitate eorum prædicauit. Idem Victorias aureas, pateras, & coronas, quæ simulacrorum porrectis manibus sustinebãtur, tollebat: & eas se accipere, non auferre, dicebat: perquã stultũ esse argumentando,

Cic lib. 1. de na. deo. Ad uar. hist lib. 1. Proserpinæ fanum. Iouis pallium

*Gelo, uidetur legendum.

a quibus bona precamur, ab his porrigentibus nolle sumere. Qui tametsi debita supplicia non exsoluit, dedecore tamen filij, mortuus pœnas rependit, quas uiuus effugerat. LENTO enim gradu ad uindictã sui diuina ꝓcedit ira: tarditatemq; supplicij, grauitate compensat.

Iust l 20. in fine.

De Thymasitheo principe Liparitanorũ. 4

Liu. lib. 5.

In quam ne incideret Thymasitheus, Liparitanorũ princeps, consilio sibi pariter, atque uniuersæ patriæ, utili prouidit exemplo. Excepta nanque in freto a ciuibus suis piraticam exercentibus magni ponderis aurea cratera, incitatoq; ad eam partiendam populo, ut comperit a Romanis Pythio Apollini decimarum nomine dicatam, manibus uenundantium, ereptam, Deo Delphos perferendam curauit.

De uindicta Cereris in Alexãdri milites. 5

Lactant. li. 2. cap. 8.

Milesia Ceres, Mileto ab Alexandro capta, milites, qui, templum spoliaturi, irruperant, flamma obiecta, priuauit oculis.

De Persis. 6

Herod li 7

Persæ mille, nauium numero Delum compulsi, templo Apollinis irreligiosas potius manus, quam rapaces adhibuerunt.

De Atheniensibus. 7

Cic. de nat. de. l. 1. Protagorã uocat. Suid. Aelian. uar hist. 1 Plato.

Athenienses Diagoram philosophum pepulerunt, quia scribere ausus fuerat, primum ignorare, an Dii essent; deinde, si sint, quales sint. Iidem Socratẽ damnauerunt quod nouã religionẽ introducere uidebatur. Iidem Phidiam tulerũt, quamdiu is marmore potius quã eb ore Mineruam fieri debere dicebat, quod diutius nitor

esset

esset mãsurus: sed, ut adiecit, Et uilius, tacere iusserũt.

De Diomedonte Athenienſium duce. 8

Diomedon unus ex decẽ ducibus, qui Arginusæ eadem pugna Atheniensibus uictoriam, sibi uero damnationẽ pepererunt; cum iam ad immeritum supplicium duceretur, nihil aliud locutus est. quam ut uota, pro incolumitate exercitus ab ipso nuncupata, soluerentur.

Xenoph l. 1. rerum Græc. uid. 1 3 c. 8. de constantia Socratis.

DE SIMVLATA RELIGIONE.

CAP. II.

De Numa Pompilio Rege. 1

NVma Pompilius, ut populum Romanum sacris obligaret, uolebat uideri sibi cum dea Aegeria congressus esse nocturnos: eiusq; monitu accepta diis immortalibus sacra instituere.

Liui lib 1. Plut Dionys. & alij.

De P. Scipione Africano maiore. 2

Scipio Africanus non ante ad negotia publica uel priuata ibat, quam in cella Iouis Capitolini moratus fuisset: et ideo Ioue genitus credebatur.

Liu. li. 26. & Quinct. l. 2. cap. 4.

De L. Cornelio Sylla. 3

L. Sylla quoties prœliũ committere destinabat, paruum Apollinis signum Delphis sublatum in conspectu militum complexus, orabat uti promissa maturaret.

Nescio quid Plut. in uita, & Front. li. 1. ca. 11.

De Q. Sertorio. 4

Q. Sertorius per asperos Lusitaniæ colles Ceruam albam trahebat: ab ea se quænam aut agenda, aut uitanda essent, prædicans admoneri.

Plut. in uita. & Frõt.

EXTERNA.

De Minoe Cretenſium Rege. 1

Minos Cretensium rex nono quoq; anno in quoddã præ-

Plato in Minos. ex

prealtum, & uetusta religione consecratum specus secedere solebat, & in eo moratus, tanquam a Ioue, quo se ortum ferebat, traditas sibi leges prærogabat.

Hom.l.19. odyss.melius.

De Pisistrato Atheniensi. 2

Herod.l.1.

*Pisistratus in recuperanda tyrannide, quã amiserat, simulatione reducentis se in arcem Mineruæ est usus: cũ per ostentationẽ gnotæ mulieris, quæ*Phia uocabatur, formatæ ad habitũ Deæ, Athenienses deciperet.*

*Ero al.

De Lycurgo Spartano. 3

Hero li.1. & Plutarc.

Lycurgus consilio Apollinis grauißimæ Lacedæmoniorum ciuitati leges compositas ferre se persuasit.

De Zaleuco Locrensi. 4

Zaleucus sub nomine Mineruæ apud Locrenses prudentißimus habitus est.

DE PEREGRINA RELIGIONE RELICTA.

CAP III.

De Senatu Rom. 1

Cice 2 de leg. Suid Acliã. uar. hist. 2 & l. 6. cap. 5. Aliunde huc translata uerba ut l. 6. c 3. Liui. 39 L. 6 cap. 3

Bacchanaliũ sacrorũ mos nouus institutus, cũ ad pniciosam uæsaniã iretur, sublatus est. Lutatius, qui primum Punicũ bellũ confecit, a senatu prohibitus est sortes Fortunæ Prænestinæ audire. Auspicijs enim patrijs non alienigenis rẽp. administrari oportere iudicabant.

De C. Cornelio prætore. 2

*C. Cornelius Hispalus prætor peregrinus M. Põpillio Lænate, Cn. Calpurnio coss. edictoChaldæos intra decimum diem abire ex urbe, atque Italia iußit. leuibus & ineptis ingenijs, fallaci siderũ interpretatione quæstuosam mendacijs suis caliginem nutientes*inijcientes. Idem, qui Sabazij Iouis cultu sublato mores Romanos*

*nutrientes

nos

nos inficere conati sunt, domos suas repetere coegit. Probus in N ouis.

De L. Aemilio Paullo Cos. 3

L. *Aemilius Paullus consul, cũ senatus Isidis & Serapis fana diruenda censuisset, eaq; nemo opificum attingere auderet, posita prætexta securim arripuit, templiq; eius foribus inflixit.* Arnob. lib. 2. & Tertull. in Apol.

DE AVSPICIIS. CAP. IV.

De Attio Nauo augure. 1

L. *Tarquinius rex centuriis equitum, quas* Romu*lus auspicato conscripserat, alias adiicere cupiens, cum ab* Attio Nauo *augure prohiberetur, offensus, interrogauit, Posse fieri, quod ipse mente conceperat. Posse fieri dicente, iussit nouacula cotem discindi. Qua* Attius *allata, administrato incredibili facto, effectum suæ professionis oculis regis subiecit.* Liu lib 1. Cic. l. 1 de Diu. & Dionys lib. 3.

De Ti. Graccho, Ti. F. Tr. pl. 2

Ti. *Gracchus, cũm ad res nouas pararetur, auspicia domi prima luce petiit: quæ illi per quam tristia responderunt: nam ianuam egressus ita pedem offendit, ut digitus ei decuteretur: tres deinde corui in eum aduersum occinentes, partem tegulæ decussam ante ipsum protulerunt. Quibus omnibus contemptis, a Scipione Nasica* Pontifice *maximo decussus* Capitolio, *fragmento subsellii ictus procubuit.* Plut. in uita.

De P. Clau. Pulchro & L. Iun. Pullo Cos. 3

P. *Claudius, bello Punico primo, cum prœlium naua le committere uellet, auspiciaq; more maiorum petiisset, & pullarius non exire cauea pullos nunciasset, abiici eos in mare iussit, dicens: Quia esse uolunt, bibant.* Cic. lib. 2. natu. deo Liu. li. 19. hic cap. 1. Ci de Diu.

1.& 2. Polyb.1. Et L. Iunius P. Claudij collega, neglectis auspicijs, classem tẽpestate amisit. Quorũ ille populi iudicio concidit damnationisq; ignominiã uoluntaria morte præuenit.

De L. Metello Pont. Max. 4

Liui.li.19. Plin.lib.7. ca 43. Dionys.li.3. Cum Metellus, Põtifex Maximus, Tusculanũ peteret, corui duos in os eius aduersum, ueluti iter impediẽtes aduolauerunt: uixq; extuderũt, ut domum rediret. Insequente noctu ædes Vestæ arsit: quo incendio, Metellus inter ipsos ignes raptũ Palladiũ incolume seruauit.

De M. Tullio Cicerone. 5

Plut. in uita. & App. lib.4. M. Ciceroni mors imminens auspicio prædicta est: cum enim in uilla Caietana esset, coruus in conspectu eius horologij ferreum loco motum excußit, & protinus ad ipsum tetendit, ac laciniam togæ eo usque morsu, tenuit, donec seruus, ad occidendum eum milites uenisse, nuntiaret.

De M. Iunio Bruto Procos. 6

Plut. in uita Diony. l. 47. & App. lib. 4. M. Brutus, cum reliquias exercitus sui aduersus Cæsarem, & Antonium eduxisset, duæ Aquilæ ex diuersis castris aduolauerunt, & edita inter se pugna, ea, quæ ex parte Bruti fuerat, male multata, fugit.

EXTERNA.

De Alexandro Magno. 1

Curt. li. 4. Plut. & Arrianus Architecti nomen tacẽt. Cum rex Alexander urbem in Aegypto constituere uellet, architectus Dinocrates, cũ cretam non haberet, polentaq; futuræ urbis lineamenta duxisset, ingens auiũ multitudo, proximo lacu emersa, polentã depasta est: quod sacerdotes Aegyptiorũ interpretati sunt aduenarum frequentiæ alimentis suffecturam urbem.

De Deiotaro Rege. 2

Deiotaro uero regi, omnia fere auspicato gerenti, salutaris aquilæ conspectus fuit: qua uisa abstinuit se ab eius tecti usu, quod nocte insequenti, ruina solo æquatum est. Cice. lib. 1. de diuin. & 2.

DE OMINIBVS. CAP. V.

De patribus conscriptis. 1

Omnium etiam obseruatio contactu aliquo religionis innexa est: quoniam non fortuito motu, sed diuina prouidentia constare creditur. Quæ effecit, ut, urbe a Gallis deleta, deliberãtibus P.C. utrum Veios migrarent, an sua mœnia restituerent: forte eo tempore e præsidio cohortibus redeuntibus, centurio in Comitio exclamaret: Signifer, statue signum: hic optime manebimus. Ea enim uoce audita, senatus se accipere omẽ respondit, e uestigioq́; Veios transeundi cõsilium omisit. Quàm paucis uerbis de domicilio futuri summi imperij confirmata est conditio. Credo indignum dijs existimantibus, prosperis auspicijs Romanum nomen ortum, Veiẽtanæ urbis appellatione mutari: inclytæq́; uictoriæ decus modo abiectæ urbis ruinis infundi. Liu. lib. 5.

De M. Furio Camillo Dictatore. 2

Huius tam præclari operis auctor Camillus, cum esset precatus, ut si cui deorum nimia felicitas populi R. uideretur, eius inuidia suo aliquo incommodo satiaretur, subito lapsu decidit. quod omem ad damnationem, qua postea oppressus est, pertinuisse uisum est. Merito autem de laude inter se, uictoria, & pia precatio amplissimi uiri certauerunt: æque enim uirtutis est Liu. li. 5 & Plut.

& bona patriæ auxisse, et mala in se trāsferri uoluisse

De L. Aemilio Paullo cos. 3

Cic lib. 1. de Diui & Plut. in uita.

*Quid illud, quod L. Paullo consuli euenit, quam memorabile? cum ei sorte euenisset, ut bellum cū rege Perse gereret, & domum e curia regressus, filiolā suam nomine Tertiā, quæ tum erat admodū paruula, osculatus tristem animaduerteret, interrogauit, quid ita eo uultu esset? quæ respondit, Persam perisse. decesserat autem catellus, quē puella in deliciis habuerat, nominē Persa: Arripuit igitur omen Paullus, * eque fortuito dicto, quasi spem certā clarißimi triumphi animo præsumpsit.*

* exque

De Cæcilia Metelli. 4

Cic lib. 1 de Diu. & pro Sex. Rosc. Am.

*At Cæcilia Metelli, dum sororis filiæ, adultæ ætatis uirgini, more prisco, nocte concubia nuptialia petit, omē ipsa fecit. Nam, cum in sacello quodam, eius rei gratia aliquandiu persedisset, nec ulla uox proposito congruens esset audita; fessa longa standi mora puella, rogauit materteram, ut sibi paullisper locum residendi accommodaret cui illa, Ego uero, inquit, libenter tibi * mea sede cedo. Quod dictum ab indulgentia profectum, ad certi ominis procesit euentum: quoniam Metellus non ita multo post, mortua Cæcilia, uirginem, de qua loquor, in matrimonium duxit.*

* meam sedem

De C. Mario exule. 5

Plut. in uita.

Caio autē Mario obseruatio ominis procul dubio saluti fuit, quo tempore hostis a senatu iudicatus, in domū Fanniæ Minturnis custodiæ caussa deductus est. Animaduertit enim asellum, cum ei pabulum obijceretur, neglecto eo, ad aquam procurrentem. quo specta-

culo,

culo, deorum prouidentia, quod sequeretur, oblatum ratus, alioquin etiam interpretandarũ religionum peritissimus: a multitudine, quæ ad opem illi ferendam confluxerat, impetrauit, ut ad mare perduceretur: ac protinus nauiculam conscendit: eaq; in Africam peruectus, arma Syllæ uictricia effugit.

De Cn. Pompeio Magno Procos. 6

Pompeius uero Magnus, in acie Pharsalica uictus a Cæsare, fuga quærens salutem, cursu in insulam Cyprum, (ut aliquid in ea uiriũ contraheret) classem direxit: appellensq; ad opidum Paphom, conspexit in lito re speciosum ædificium: gubernatoremq; interogauit, quod ei nomen esset, qui respondit Κακοβασιλέα uocari. quæ uox spem eius, quantulacumque restabat, comminuit. Neque id dissimulanter tulit: auertit enim oculos ab illis tectis, ac dolorem, quem ex diro omine conceperat, gemitu patefecit.

De M. Bruto Procos. 7

Marci etiam Bruti dignus, admisso parricidio, euentus omine designatus est. Siquidem post illud nefarium opus, natalem suum celebrans, cum Græcum uersum ex promere uellet, ad illud potissimum Homericum referẽdum animo tetendit: Plu. in uita paullo a liter. lege Appia. l. 4.

Αλλὰ με μοῖρ᾽ ὀλοὴ καὶ λητῦς ἔκτανεν υἱός. Iliad. π

Qui deus Philippensi acie a Cæsare & Antonio signo datus, in eum tela conuertit. Dion. l. 47.

De C. Cassio Procos. 8

Consentaneo uocis iactu C. Cassij aurem fortuna peruellit: quem orantib. Rhodijs, ne ab eo cunctis deo

Solis currū inquit Dion. li 47

rum simulacris spoliarentur, Solem a se relinqui respō dere uoluit: ut rapacißimi uictoris insolentiam, dicti tumore protraheret: abiectumq́; Macedonica pugna, nō effigiem Solis, quam tantummodo supplicibus cesserat, sed ipsum Solem reuera relinquere cogeret.

De Q. Petilio cos. 9

Liui. li 41. & Frōt. st. a tag 4. ca. a.

Annotatu dignum illud quoque omen, sub quo Petilius consul in Liguria bellum gerens occiderit. Nam cū montem, cui Leto cognomen erat, oppugnaret, interq́; adhortationem militum dixisset, Hodie ego Letū utiq́; capiam: inconsideratius prœliando, fortuitum iactum uocis leto suo confirmauit.

EXTERNA.

De Prienensibus. 1

Adiici nostris duo eiusdē generis alienigena exempla non absurde poßunt. Samij, Prienensibus auxilium aduersus Caras implorantibus, arrogātia instincti, pro classe, & exercitu, cymbulam eis derisus gratia miserunt. Quam illi uelut diuinitus datum præsidium interpretati, libenter acceptam, uera fatorum prædictione, uictoriæ ducem habuerunt.

De Apolloniatis. 2

Strabo l. 7. & Pli. l. 3. cap 23.

Neq; Apolloniatæ quidem penitentiā egerunt, quod cum bello Illyrico preßi, Epidamnios, ut sibi opem ferrent, orassent, atque illi flumen uicinum mœnibus suis nomine Aeantē in adiutorium se mittere dixissent: Accipimus, quod datur, responderunt: eiq́; primum in acie locum perinde ac duci aßignauerūt. Ex insperato enim superatis hostibus, successum suum in acceptum referentes

rentes

rentes, ex tunc Aeanti ut deo immolauerunt, & deinceps in omnibus prœlijs uti ducem constituerunt.

DE PRODIGIIS CAP. VI.

De Ser. Tullio Rege. 1

PRodigiorum quoque, quæ aut secunda aut aduersa, acciderũt, debita proposito nostro relatio est. Ser. Tullio, etiam tum puerulo dormienti, circa caput flammam emicuisse domestici oculi annotauerunt. Quod prodigium Prisci Tarquinij regis uxor Tanaquil admirata, Seruium serua natum, in modum filij educauit, & ad regium fastigium euexit. Cic. l. 1 de Diu. lib 1. Diony. l 3.

De Marcio Centurione. 2

Aeque felicis euẽtus illa flamma, quæ ex L. Marcij ducis duorum exercituũ, quos interitus Publij, & Cnæi Scipionum in Hispania debilitauerat capite cõcionãtis eluxit. Namq; eius aspectu pauidi adhuc milites, pristinam recuperare fortitudinem admoniti octo & triginta millibus hostiũ cæsis, magnoq; numero in potestatẽ redacto, bina castra, Punicis opibus referta, ceperunt.* Liui. li. 25. & Polyb.

* Septem Liui. scribit. Hic li. 8. cap. 16.

De populo Romano ac Veientibus. 3

Item cum bello acri, & diutino Veientes a Romanis intra mœnia compulsi, capi non possent, eaq; mora non minus obsidentibus, quã obsessis intolerabilis uideretur, exoptatæ uictoriæ iter miro prodigio dij immortales patefecerunt. subito. n. Albanus lacus, neq; cælestibus auctus imbribus, neq; inundatione ullius amnis adiutus solitum stagni modum excessit. cuius rei explorandæ gratia, legati ad Delphicum oraculum missi, retulerunt præcipi sortibus, ut aquam lacus eius emissam, per* Liu. lib. 5. & Plut. in cam.

* Apollinem al-

agros diffunderent: sic enim Veios in potestatem populi Romani uenturos. Quod prius, quam legati renunciarent, haruspex Veientium a milite nostro (quia domestici interpretes deerant) raptus, & in castra perlatus, futurum dixerat. Ergo senatus duplici praedictione monitus, eodem paene tempore, & religioni paruit, & hostium urbe potitus est.

profugisse scribit Ci. l. 1. de Diu.

De L. Sylla Proconsule. 4

Nec parum prosperi successus est, quod sequitur. L. Sylla proconsul Sociali bello cum in agro Nolano ante praetorium immolaret, subito ab ima parte arae prolapsam anguẽ prospexit. Qua uisa, Postumi haruspicis hortatu cõtinuo exercitum in expeditionem eduxit, ac fortissima Samnitũ castra cepit: quae uictoria futurae eius amplissimae potẽtiae gradus, et fundamẽtũ extitit.

Cic. lib. 1. de Diu.

De populo Rom. diuersis temporibus. 5

Praecipue admirationis etiam illa prodigia, quae P. Volumnio, Ser. Sulpicio. COS. in Vrbe nostra inter initia, motusq; bellorum acciderunt. Bos namque mugitu in sermonem humanum conuerso, nouitate monstri audientium animos exterruit. Carnis quoque in modum nimbi dissipatae partes ceciderunt: quarum maiorẽ numerum praepetes diripuerũt aues, reliquum humi per aliquot dies, neque odore tetro, neque deformi adspectu mutatum, iacuit. Eiusdẽ generis monstra alio tumultu credita sunt. Infantẽ semestrem in foro* Boario triumphum proclamasse. Alium cum elephantino capite natum. In Piceno lapidibus pluisse. In Gallia lupum uigili e uagina gladium abstulisse. In Sicilia scuta

alij scribũt * P. * Liui. lib 3 & Dionys. 10. Plin. lib 2. cap. 56

* Olitorio

Liui li. 21. & 27. Plut. Fabio

ſcuta duo ſanguinem ſudaſſe. Etiã metentibus apud Antium cruentas ſpicas in corbem decidiſſe. Cerites aquas ſanguine miſtas fluxiſſe. Bello etiam Punico ſecundo conſtitit Cn. Domitio bouem dixiſſe: Caue tibi Roma.

* Cærete al.

De C. Flaminio Coſ. 6

*Caius autem Flaminius cum inauſpicato cõſul creatus, apud lacũ Thraſymenum, cũ Hannibale conflicturus, conuelli ſigna iuberet, lapſo equo, ſuper caput eius humi proſtratus eſt: nihilq; eo prodigio inhibitus, ſigniferis negãtibus ſigna moueri ſua ſede poſſe, Malũ, ni ea continuo effodiſſent, minatus eſt. Verũ huius temeritatis utinam ſua tantum, non etiam P. R. maxima clade pœnas pependiſſet: in ea namq; acie XV. millia Romanorum cæſa, VI. milla capta, * XX. milla fugata ſunt. Conſulis obtruncati corpus ad funerandum ab Hannibale quæſitum eſt: qui quantum in ipſo fuerat, Romanorum ſepelierat imperium.*

Cic. l. 1 de Diu. Liu. l. 22. ante in auſpicato, ide lib. 21. & Pluta. in Marcell.

*Decem ſcribit Liuius.

De C. Hoſtilio Mancino Coſ. 7

Flaminii autem præcipitẽ audaciã C. Hoſtilius Mancinus uæſana perſeuerantia ſubſequitur: cui conſuli in Hiſpaniã ituro hæc prodigia acciderunt. Cũ Lauinii ſacrificium facere uellet, pulli cauea emiſſi in proximam ſiluam fugerũt, ſummaq; diligentia queſiti reperiri ne quiuerunt: cũq; ab Herculis portu, quo pedibus peruenerat, nauem conſcenderet: talis uox ſine ullo auctore ad aures eius peruenit: Mancine mane. Qua territus, cum itinere conuerſo Genuam petiſſet, & ibi ſcapham eſſet ingreſſus: anguis eximiæ magnitudinis uiſus e cõſpectu abijt. Ergo numerum prodigiorum numero calamitatum

Liui l. 55. & Iul. Obſequens.

App. in Iberico.

æquauit,

æquauit, infelici pugna, turpi fœdere, deditione funesta.

De Ti. Graccho Procos. 8

Liu. l 25. *Minus mirã in homine parũ cõsiderato temeritatẽ Ti. Gracchi grauissimi ciuis tristis exitus, & prodigio denunciatus, nec euitatus consilio, facit.* * Consul *enim cũ in Lucanis sacrificaret, angues duo ex occulto pro lapsi, repente hostiæ, quam immolauerat, adeso iocino re, in easdem latebras se retulerunt.* Ob id *deinde factum, instaurato sacrificio, idẽ prodigij euenit.* Tertia *quoq; cæsa uictima: diligẽtiusq; asseruatis extis, neq; al lapsus serpẽtũ arceri, neq; fuga impediri potuit.* Quod *quãuis haruspices ad salutẽ imperatoris pertinere dixissent,* Gracchus *tamen non cauit, ne perfidi hospitis sui* Flauij *insidiis, in eũ locũ deductus, in quo Pœnorũ dux Mago cũ armata manu delituerat, inermis occideretur.*

* immo procõsul.

De M. Claudio Marcello Cos. V. 9

Sed uitio creatus. Liui. li. 23. *Et consulatus collegium, & erroris societas, et par genus mortis a* Tit. Graccho, *ad Marcelli memoriam me trahit.* Is *captarum Syracusarum, & Hannibalis ante* Nolana *mœnia a se primum fugere coacti, gloria inflammatus, cum summo studio niteretur, ut Pœnorũ exercitũ aut in* Italia *prosterneret, aut* Italia *pelleret, sollemniq; sacrificio uoluntates deorum explorare*t, *quæ prima hostia, ante foculum decidit, eius iecur sine capite inuentum est: proxima caput iocinoris* * *duplex habuit. Quibus inspectis haruspex tristi uultu, non placere sibi exta, quia prima tã tristia, secunda nimis læta apparuissent, respondit. Ita monitus* M. Marcel*lus ne quid temere conaretur, insequenti nocte speculandi*

Liu. lib. 27

* ualde magnum, uertes ex Plut.

landi gratia cum paucis egredi ausus, a multitudine hostium in Bruttiis circumuentus, æque magnum dolorē, ac detrimentum patriæ, interitu suo attulit. lib.5 ca.1

De Cn. Octauio consule. 10

Iam & octauius consul, irum omen, quemadmodum timuit, ita uitare non potuit. Ex simulacro enim Apollinis per se abrupto capite, & ita infixo humi, ut euelli nequiret, armis a collega suo Cinna dissidens, præsumpsit animo ea re significari exitium suum: in quem metus augurii tristi fine uitæ incidit, ac tum demum immobile Dei caput terra refigi potuit. Plutarch. in Mario.

De M. Licinio Crasso. 11

Non sinit nos M. Crassus inter grauissima nostri imperii iacturas numerandus, hoc loco de se silentium agere: plurimis, & euidentissimis, ante tantam ruinā monstrorum pulsatus ictibus. Ducturus erat a Carris aduersus Parthos exercitū, ei pullum traditum est paludamentum, cum in prœlium exeuntibus album, aut purpureum dari soleret: mæsti, & taciti milites ad principia conuenerunt, qui uetere instituto cum clamore alacri accurrere debebant: Aquilarum altera uix cōuelli aprimipilo potuit: altera ægerrime extracta in contrariam, ac ferebatur, partem seipsam conuertit. Appian in Parthico. & Plut. in Crasso. Dion. l 40.

Magna hæc prodigia, sed et illæ clades aliquāto maiores; tot pulcherrimarum legionum interitus, tam multa signa hostilibus intercepta manibus tantum Romanæ militiæ decus Barbarorū obtritū equitatu, optimæ indolis filii cruore paterni respersi oculi, corpusq; imperatoris inter promiscuas cadauerum strues, auium, ferarumq;

rarumq; laniatibus obiectum: Vellem equidem placidius sed quod relatu uerum est. Sic dii spreti excandescunt: sic humana consilia castigantur, ubi se cælestibus præferunt.

De Cn. Pompeio Magno Procos. 12

Luc. & Iul. Obsequens. Dion. l. 41.

Cnæū etiā Pompeium Iuppiter omnipotens abunde monuerat, ne cum C. Cæsare ultimā belli fortunam experiri contenderet. Egresso a Dyrrhachio aduersa agmini eius fulmina iaciens, examinibus apū signa obscurādo, subita tristitia implicatis militū animis, nocturnis totius exercitus terroribus, ab ipsis altaribus hostiarū fuga: sed inuictæ leges necessitatis, pectus alioqui procul ab amētia remotum, prodigia ista iusta æstimatione perpendere passæ non sunt. Itaq;, dum ille eleuat auctoritatē amplissimam, & opes priuato fastigio excelsiores, omnia ornamenta, quæ ab ineunte adolescentia, ad inuidiam usque, contraxerat, spatio unius diei cōfregit.

Cæsar l 3. bel. ciuilis

Quo constat in delubris Deum, sua sponte signa cōuersa, militarē clamorem, strepitumq; armorum, adeo magnum Antiochiæ, & Ptolemaide auditum, ut in muros concurreretur: sonum tympanorum Pergami abditis delubris editum, palmam uiridem Trallibus in æde Victoriæ, sub Cæsaris statua inter coagmenta lapidum iustæ magnitudinis enatam: quibus appareret cælestium numen, & Cæsaris gloriæ fauisse, & Pompeii errorem inhibere uoluisse.*

* in remotis templis, quæ Græci ἄδυτα appellant, Cæsar.

De C. Iulio Cæsare Dictatore. 13

Tuas aras, tuaq; sanctissima templa, Diue Iuli, ueneratus, oro, ut propitio, ac fauenti numine tantorum

rum casus uirorum sub tui exempli præsidio, ac tutela, delitescere patiaris. Te enim accepimus, eo die, quo purpurea ueste uelatus aurea in sella consedisti, ne maximo studio senatus exquisitum, & delatum honorem spreuisse uidereris: prius, quam exoptatum ciuium oculis conspectum tui offerres, cultui religionis, in quam mox eras transiturus, uacasse: mactatoq; opimo boue, cor in extis non reperisse: ac responsum tibi a Spurina haruspice, pertinere id signum ad uitam, & consilium tuum, quod utraque hæc corde continerentur. Erupit deinde eorum parricidium, qui, dum te hominum numero subtrahere uolunt, Deorum concilio adiecerunt.

Cic. lib. 1. de Diu. & Iu. Obseq.

L. 8. ca. 11.

EXTERNA.

De Xerxe, Persarum Rege.

Claudatur hoc exemplo talium ostentorum domestica relatio; ne, si ulterius Romana apprehendero, e cælesti templo ad priuatas domos, non consentaneos usus trãstulisse uidear. Attingam igitur externa: quæ Latinis inserta litteris, ut auctoritatis minus habent, ita aliquid gratæ uarietatis afferre possunt. In exercitu Xerxis, quem aduersus prouinciam Græciam contraxerat, equæ partu leporem editũ constat, eodem montem Athon uix tandem transgresso. Quo genere monstri tanti apparatus* significatus est euentus. nam, qui mare classibus, terram pedestri operuit exercitu, ut fugax animal, pauido regressu regnum suum repetere est coactus. Prius, quam Athenas deleret, Lacedæmonis inuadendæ consilium agitanti, admirabile inter cenam prodigium incidit. infusum namq; pateræ eius uinum

1 Herod. l. 7.

* signatus

in sanguinem nec semel, sed iterum, & tertio, conuersum est. Qua de re consulti Magi, monuerunt, ut ab incepto abstineret: & si quod uestigium in uecordi pectore sensus fuisset, cauere potuisset, ante de Leonida & Spartanis abunde monitus.

De Infante Mida, Phrygum Rege. 2

Midæ uero, cuius imperio Phrygia fuit subiecta, puero dormienti formicæ in os grana tritici congesserunt. Parentibus deinde eius, quorsum prodigium tenderet, explorantibus, augures responderunt, omnium illum mortalium futurum ditissimum. nec uana prædictio extitit; nam Midas cunctorum pæne regum opes, abundantia pecuniæ antecessit: infantiæq; incunabula, utili deorũ munere donata, onustus auro, atq; argento gazis pẽsauit.

Cic. lib. 1 de Diu. et Aelian. li. 12 uar. hist.

De Platone Philosopho Infante. 3

Formicis Midæ, iuremeritoq; apes Platonis prætulerim: illæ enim caducæ, ac fragilis, hæ solidæ, & æternæ felicitatis indices extiterunt, dormientis incunis paruuli labellis mel inserendo. Qua re audita, prodigiorum interpretes singularem eloquij suauitatem ore eius emanaturam dixerunt. At mihi quidem illæ apes non montem Hymetum, thymi flore redolentem, sed musarum Heliconios colles omni genere doctrinæ uirentes, dearum instinctu depastæ, maximo ingenio dulcissima alimenta summæ eloquentiæ instillasse uidentur.

Cic. li. 1. de Diu. et Aelian. 12. uar. hist.

DE SOMNIIS. CAP. VII.

De Artorio Medico, & Augusto. 1

*Sed, quoniam diuitias Midæ, *dissertumq; Platonis somnium, attigi: referam, quam certis imaginibus, mul-*

* *dissertique*

multorum quies adumbrata sit. Quem locum unde potius ordiar, quam a Diui Augusti sacratissima memoria? Eius medico, Artorio, somnum capienti nocte, quã dies insecutus est, quo, in campis Philippicis Romani inter se exercitus concurrere, Mineruæ species oborta præcepit, ut illum, graui morbo implicitũ, moneret, ne, propter aduersam ualetudinem, proximo prœlio nõ interesset. Quod cum Cæsar audisset, lectice se deferri in aciem iussit: ubi dum, supra uires corporis, pro adipiscẽda uictoria, excubat, castra eius a Bruto capta sunt. Quid ergo aliud putamus, quam diuino munere effectum, ne destinatum iam immortalitati caput indignam cælesti spiritu Fortunæ uiolentiam sentiret?

Patercul. lib. 2. App. Ciuil 4. aliter.

De Calpurnia, & Cæsare. 2

Augustum uero, præter naturalem animi in omnibus rebus subtiliter perspiciendis uigorem, etiam recens, & domesticum exemplum, ut Artorij somnio obtemperaret, admonuit. Audiuerat enim, Diui Iulij, patris sui uxorem Calpurniam, nocte, quam is in terris ultimam egit, in quiete uidisse, multis eum confectum uulneribus in suo sinu iacentem: somnijq; atrocitate uehementer exterritam, rogare non destitisse, ut proxima die a Curia se abstineret: at illum, ne muliebri somnio motus id fecisse existimaretur, senatum, in quo ei parricidarum manus allatæ sunt, adire contendisse. Non est inter patrem. & filium. ullius rei comparationem fieri, præsertim diuinitatis fastigio * iunctos: sed iam alter operibus suis aditum sibi ad cælum instruxerat, alteri uero longus adhuc terrestrium uir-

Suet. & Plutarch. in Cæs.

* cõiũctos

tutum orbis restabat. Quapropter ab hoc tantummodo impendentem mutationem status cognosci ab illo etiam differri dij immortales uoluerunt, ut aliud cælo decus daretur: aliud promitteretur.

De P. Decio, & T. Manlio Cos. 3

Liu. lib. 8. & hic l. 5. cap. 6.

lib. 6. cap. 4. apud Veserim.

Illud etiam somniũ magnæ et admirationis, et clari fuit exitus, quod eadem nocte duo consules, P. Decius Mus, & T. Manlius Torquatus, Latino bello, & graui, & periculoso, non procul a Vesuuii montis radicibus positis castris, uiderunt. utrique enim quidam per quietis speciem prædixit, ex altera acie imperatorem, ex altera exercitum, dijs Manibus, Matriq; Terræ deberi. Vtrius autem dux copias hostium aggrederetur, superq; eas sese ipsum deuouisset, uictoriam habiturum. id luce proxima consulibus sacrificio uel expiaturis, si posset auerti; uel, si certum deorum etiam monitu uisum foret, executuris, hostiarum exta somnio congruerunt. Conueneritq; inter eos, cuius cornu prius laborare cœpisset, ut is, capite suo, patriæ fata lueret: quæ neutro formidante, Decium depoposcerunt.

De T. Atinio quodam. 4

Liu. lib. 2. Lact. lib. 2. cap. 8. & Cic. lib de Diu. Dionys. 7. Plu. Coriolano

Sequitur æque ad publicam religionem pertinens somnium. Cum plebeis ludis quidam pater familias per circum Flaminium, prius, quam pompa induceretur, seruum suum, uerberibus multatum sub furca ad supplicium egisset, Ti. Atinio, homini ex plebe, Iuppiter in quiete præcepit, ut consulibus diceret, sibi præsultorem ludis Circensibus proximis non placuisse: quæ res, nisi attẽta ludorũ instauratione expiata esset, secu-

ſecuturum non mediocre Vrbis periculum. Ille, ueritus ne cũ aliquo incõmodo ſuo religione ſummũ implicaret imperium, ſilentium egit. Eueſtigioq; filius eius, ſubita ui morbi correptus, interijt. Ipſe etiam, per quietem ab eodem deo interrogatus, an ſatis magnam pœnam neglecti imperij ſui pependiſſet, in propoſito perſeuerãs, debilitate corporis ſolutus eſt: ac tum demum ex conſilio amicorum, lectica ad tribunal conſulum, et inde ad ſenatum perlatus, ordine totius caſus ſui expoſito, magna cum omnium admiratione, recuperata membrorum firmitate, pedibus domum redijt.

De M. Cicerone exſule. 5

Ac ne illud quidem inuoluendum ſilentio. Inimicorum conſpiratione Vrbe pulſus M. Cicero, cum in uilla quadam cãpi Atinatis diuerſaretur, animo in ſomnium profuſo, per loca deſerta, & inuias regiones, uagãti, ſibi C. Marium, conſulatus ornatũ inſignibus, putauit obuium factum; & interrogantem eum, quid ita tam triſti uultu, incerto itinere, ferretur: audito deinde caſu, quo conflictabatur, comprehendiſſe dexteram ſuam, ac ſe proximo lictori in monumentum ipſius deducendum tradidiſſe, quod diceret ibi eſſe ei lætiorem ſtatus ſpem repoſitam: nec aliter euenit, nam in æde Iouis Mariana S. C. de reditu eius eſt factum.

Ci. de Diu. 1.

lib. 4 ca. 4.

De C. Sempronio Graccho. 6

Caio autem Graccho imminentis caſus atrocitas palam, atque aperte, per quietem denunciata eſt. ſomno enim preſſus, Ti. Gracchi fratris effigiem uidit, dicentis ſibi, nulla ratione eum uitare poſſe; ut eo fato non

Cic. lib. 1. de Diu. & Plut.

periret, quo ipse propulsus e Capitolio, occidisset. Id ex Graccho prius, quam tribunatum, in quo fraternum exitum habuit, iniret, multi audiuerunt. Cœlius *etiam, certus* Romanæ *historiæ auctor, sermonem de ea re ad suas aures, illo adhuc uiuo, perueniße scribit.*

De Caßio Parmensi. 7

Patercul. lib. 2. Porphirio, & Acron.

De Bruto eadem pæne refert Plutar. in Cæs. & Ap. lib. 4.

*an quem

Vincit huiusce somnij dirum adspectum, quod sequitur. Apud *Actium* M. *Antonij fractis opibus,* Caßius *Parmensis, qui partes eius secutus fuerat,* Athenas *con fugit: ubi concubia nocte, cum, solicitudinibus, & curis, mente sopita, in lectulo iaceret, existimauit ad se uenire hominem ingentis magnitudinis, coloris nigri, squalidum barba, & capillo demisso.* Interrogatumq; *quisnam esset: respondisse* κακοδαίμονα. *Perterritus deinde tam tætro uisu, & nomine horrendo, seruos in clamauit. Sciscitatusq; est, * si quem talis habitus, aut intrantem cubiculum, aut exeuntem, uidissent. Quibus affirmantibus, neminem illuc acceßisse, iterum quieti, & somno, se dedit: atque eadem animo eius obuersata est species.* Itaque, *fugato somno, lumen intro ferri iußit; pierosq; a se discedere uetuit.* Inter *hanc noctem, & supplicium capitis, quo eum* Cæsar *affecit, paullulum admodum temporis acceßit.*

De Aterio Rufo Eq. Rom. 8

Propioribus tamen (ut ita dicam) lineis Aterij *Rufi, equitis* Romani, *somnium certo euentu admonitum est: qui, cum gladiatorium munus* Syracusis *ederetur, inter quietem* Retiarij *se manu confodi uidit; idq; postero die in spectaculo conseßoribus narrauit.*

Incidit

Incidit deinde, ut proximo P. ab equite loco Retiarius cum Mirmillone introduceretur: cuius cum faciem uidisset, idem dixit ab illo se Retiario trucidari putasse, protinusq; inde discedere uoluit. Illi sermone suo metu eius discusso, caussam exitij misero attulerunt. Retiarius enim, in eum locum compulso Mirmillone, & abiecto, dum iacentem ferire conatur, transflectum gladio Aterium interemit.

EXTERNA.

De Hannibale Pœno.

Hannibalis quoque ut detestandum Romano sanguini, ita certæ prædictionis somnium: cuius non uigiliæ tantum, sed etiam ipsa quies, hostilis imperio nostro fuit. hausit enim proposito, & uotis suis conuenientem imaginem, existimauitq; missum sibi ab Ioue mortali specie excelsiorem iuuenem, inuadendæ Italiæ ducem: cuius monitu, primo uestigia nullam in partem secutis oculis, mox humani ingenii prona uoluntate uetita scrutandi, pone respiciens, animaduertit immensæ magnitudinis serpentem, concitato impetu, omne, quidquid obuium fuerat, proterentem: postq; eam magno cum cæli fragore erumpentes nimbos, lucemq; caliginosis inuolutam tenebris. Attonitus deinde, quidnam esset monstri, ecquid portenderet, interrogauit. Hic dux: Italiæ uides, inquit, uastitatem: proinde sile, & cætera tacitis permitte fatis.

Liu li. 21 & Cic. l. 1 de Diu. & Poly. in fabulam irridet.

De Alexandro Magno Rege. 2

Quam bene Macedoniæ rex Alexander, per quietem uisa imagine, præmonitus erat, ut uitæ suæ custos

Ce:era Plutarch. in uita.

esset diligentior, si eum cauendi etiam periculi consilio fortuna instruere uoluisset. namque Cassandri pestiferā sibi dexteram somnio prius cognouit, quam exitu sensit. existimauit enim, ab illo se interfici, cum eum numquam uidisset. Interposito deinde tempore, postquam in conspectum uenisset, nocturni metus patefacta imagine, ut Antipatri filium esse cagnouit, adiecto uersu Græco, qui fidem somniorum eleuat, præparati iam aduersus caput suum ueneficii; quo occidisse Cassandri manu creditur, suspicionem animo repulit.

De Simonide Poeta. 3

Cic.lib. 1. di Diu. *Longe indulgentius dij in poeta Simonide, cuius salutarem inter quietem admonitionem, consilij firmitate roborauerunt. Is enim, cum ad litus nauem appulisset, inhumatumque corpus iacens sepulturæ mandasset, admonitus ab eo, ne proximo die nauigaret, in terra remansit. Qui inde soluerant, fluctibus, & procellis, in conspectu eius, obruti sunt. Ipse lætatus est, quod uitā suam somnio, quam naui, credere maluisset. Memor autem beneficij, elegantissimo eum carmine æternitati consecrauit. Melius illi, & diuturnius, in animis hominum sepulcrū constituens, quam in desertis arenis struxerat.*

De Crœso Lydorum Rege 4

Herod. l. 1 *Efficax & illa quietis imago, quæ, Crœsi regis animum maximo prius metu, deinde etiam dolore, cōfecit. nam e duobus filiis & ingenti agilitate, & corporis dotibus præstantiorem, imperijq; successioni destinatum, Atym, existimauit ferro sibi ereptum. Itaque, quidquid*

quidquid ad euitandam denunciatæ cladis acerbitatem pertinebat, nulla ex parte patria cura cessauit auertere. Solitus erat iuuenis ad bella gerenda mitti: domi retentus est. Habebat *armamentarium omnis generis telorum copia refertum: id quoque amoueri iussit.* Gla*dio cinctis comitibus utebatur: uetiti sunt propius accedere.* Neces*sitas tamen aditum luctui dedit. Cum enim ingentis magnitudinis aper,* Olympi *montis culta & crebra cum agrestium strage uastaret, inusitatoq; malo regium imploratum esset auxilium: filius a patre extorsit, ut ad eum opprimendum mitteretur: eo quidem facilius, quod non dentis, sed ferri sæuitia in metu reponebatur.* Verum *dum acri studio interficiendi suem omnes sunt intenti, pertinax casus imminentis uiolentiæ, lanceam, petendæ feræ gratia missam, in eum detorsit: & quidem eam potissimum dexteram nefariæ cedis crimine uoluit adspergi, cui tutela filij a patre mandata erat.* Quam *quidem* Crœsus, *imprudentis homicidij sanguine uiolatam hospitales ueritus deos, supplicem sacrificio expiauit.*

Olympius hic Misia.

significat Adrastum.

De Cyro Persarum Rege. 5

Nec *Cyrus quidem superior inuictæ fatorum necessitatis paruulum argumentum est. cuius ortus, ad imperium totius Asiæ spectâtis, maternus auus Astyages duos prænuncios somnij frustra discutere tẽtauit.* Manda*nen filiã suam, (quod in quiete uiderat urina eius omnes Asiaticas gentes inundasse) non* Medorum *excellentissimo, (ne in eius familiam* Regni *decus transferretur) sed* Persarum *modicæ fortunæ uiro collocauit. natumq;*

Herod. l.1

Iustin l 1. *tumq; Cyrum exponi iußit. Quia similiter quietis temporibus existimauerat genitali parte Mandanes enatam uitem eo usque creuisse, donec cunctas dominationis suæ partes inumbraret. frustratus est se ipse, nepotis felicitatem, cælestium iudicio destinatam, humanis consilijs impedire conando.*

De Himera muliere & Dionysio. 6

Intra priuatum autem habitum Dyonisio Sy acusano adhuc se continente, Himera, quædam non obscuri generis femina inter quietem opinione sua cælum conscendit, atque ibidem deorum omnium lustratis sedibus, animaduertit præualentem uirum flaui coloris, lentiginosi oris, ferreis catenis uinctum, Iouis solo, pedibusq; subiectum: interrogatoq; iuuene, quo considerandi cæli duce fuerat usa, quisnam esset? audijt illum Siciliæ, atque Italiæ dirum esse fatum, solutumq; uinculis, multis urbibus exitio futurum. quod somnium postero die sermone uulgauit. Postquam deinde Dionysium inimica Syracusarum libertati, capitibusq; insontium infesta fortuna cælesti custodia liberatum, uelut fulmen aliquod otio, ac tranquillitati iniecit, Himeræorum mœnia inter effusam ad officium, & ad spectaculum eius turbam intrantem, ut adspexit: hunc esse, quem in quiete uiderat, uociferata est. Id cognitum tyranno, curam tollendæ mulieris dedit.

De matre Dionysii Tyranni. 7

Cic lib 1. de Diu. *Tutius somnium matris eiusdem Dionysii: quæ, cum eum conceptum utero haberet, parere uisa est Satyriscum: consultoq; prodigiorum interprete, clarißimum*

mum, ac potentißimum Graij sanguinis futurum, certo cum euentu cognouit.

De Hamilcare Poeno. 8

At Carthaginensium dux Hamilcar, cum obsideret Syracusas, inter somnium audisse uocem credidit, nunciantem, futurum, ut proximo die in ea urbe cenaret. Lætus igitur perinde, ac diuinitus promißa uictoria, exercitum pugnæ comparabat: in quo inter Siculos, & Pæonos, orta dissensione, castris eius Syracusani subita irruptione oppreßis, ipsum intra mœnia sua uinctum pertraxerunt. itaque magis spe, quam somnio, ut deceptus, cenauit Syracusis captiuus; non, ut animo præsumpserat, uictor.

Cic. lib. 8. de Diu.

Siculos milites Hamilcaris intellige.

De Alcibiade Atheniense. 9

Alcibiades quoque miserabilem exitum suum haud fallaci nocturna imagine speculatus est. Quo enim pallio amicæ suæ dormiens opertum se uiderat, eo interfectus, & insepultus iacens, contectus est.

Cic. lib. 8. de Diu.

De Arcade quodam. 10

Proximum somnium, etsi paullo est longius, propter nimiam tamen euidentiam ne omittatur, impetrat. Duo familiares Arcades, iter una facientes, Megaram uenerunt quorum alter ad hospitem se contulit, alter in tabernam meritoriam diuertit. Is autem, qui in hospitio erat, uidit in somnis comitem suum orantem, ut sibi, cauponis insidijs circumuento, subueniret. posse enim celeri eius accursu se imminenti periculo subtrahi. Quo uiso excitatus, prosiluit, tabernamq;, in qua is diuersabatur, petere conatus est. Pestifero

Cic. lib. 1. de Diu.

deinde

deinde fato humanissimum propositum tamquam super uacuum, damnauit, & lectum, ac somnum repetijt. Tunc idem ei *saucius oblatus obsecrauit, ut, qui auxilium uitæ suæ ferre neglexisset, neci saltem ultionem non negaret. corpus enim suum, a caupone trucidatum, tum maxime plaustro ad portam ferri, stercore coopertum.* Tam *constantibus familiaris precibus compulsus, protinus ad portam cucurrit, & plaustrum, quod in quiete demonstratum erat, comprehendit, cauponemq; ad capitale supplicium perduxit.*

DE MIRACVLIS. CAP. VIII.

Cic lib. 2. de na deo.

MVlta *etiam interdiu, & uigilantibus accide runt, perinde ac tenebrarum, somniq; nube inuoluta: quæ quia, unde manauerint, aut qua ratione cõstiterint, dignoscere arduũ est merito* Miracula *uocãtur.*

De Castorib. uisis bello Lat. & Persico. 1

Quorum e magno aceruo in primis illud occurrit. Cum apud lacum Regillum A. *Postumius dictator, &* Tusculanorum *dux* * *Manilius* Octauius*, magnis uiribus inter se concurrerent, ac neutra acies aliquandiu pedem referret,* Castor, *ac* Pollux, Romanorum *partiũ propugnatores uisi, hostiles copias penitus fuderunt.*

* *Manilium* uocãt alij, ut Liu. l. 2.

Cic lib. 2. dena. deo. ubi P. Vacienũ hũc uocat Plu. in Paullo lact. l. 2. c 8

Item bello Macedonico P. Vatinius Reatinæ *præfecturæ uir, noctu* Vrbem *petens, existimauit duos iuuenes excellentis formæ, albis equis insidentes, obuios sibi factos, nunciare, die, qui* * *præterierat,* Persen *regem a* Paulo *captum. Quod cum senatui indicasset, tamquam maiestatis eius, & amplitudinis, uano sermone contemptor, in carcerem coniectus est. Postquam*

* *præcesserat*

Paulli

Paulli litteris, illo die Persen captum apparuit, & custodia liberatus, & insuper agro, & uacatione, donatus est. Castorem uero, & Pollucem, etiam illo tempore pro imperio P. R. excubuisse cognitum est, quo ad lacum Iuturnæ, suum, equorumq; sudorem abluere uisi sunt. Iuncta fonti ædes eorum, nullius hominum manu reserata, patuit.

De Aesculapio, Serpẽtis specie apparẽte 2

Sed, ut cęterorũ quoq; deorũ propensum huic Vrbi numen exequamur, triennio continuo uexata pestilentia ciuitas nostra, cum finem tanti, & tam diuturni mali, neque diuina misericordia, neque humano auxilio, imponi uideret, cura sacerdotum, inspectis Sibyllinis libris, animaduertit, non aliter pristinam recuperari salubritatem posse, quam si ab Epidauro Aesculapius esset accersitus. Itaque, eo legatis missis, unicam fatalis remedii opem auctoritate sua (quæ iam in terris erat amplissima) impetraturam se credidit: neque eam opinio decepit. pari namq; studio petitum, ac promissum est præsidium: euestigioq; Epidaurij, Romanorum legatos in templum Aesculapii (quod ab eorum urbe quinque millibus passuum distat) perductos, ut, quidquid inde salubre patriæ laturos se existimassent, pro suo iure sumerent, benignissime inuitauerunt. quorum tam promptam indulgentiam, numen ipsius dei subsecutum, uerba mortalium, cælesti obsequio comprobauit, si quidem is anguis, quem Epidaurii raro, sed numquã sine magno ipsorũ bono, uisum, in modũ Aesculapii uenerati fuerunt, per urbis celeberrimas partes,

Plut. in Coriolan. Liu li. 10. & 11. Ou. l. 15. Metam.

tes, Nitibus oculis, & leni tractu, labi cœpit, triduoq; inter religiosam omnium admirationem conspectus, haud dubiam præ se appetitæ clarioris sedis alacritatem ferens, ad triremem Romanam perrexit. Pauentibusq; inusitato spectaculo nautis, eo conscendit, ubi Q. Ogulinii legati tabernaculum erat, inq; multiplicem orbem per summam quietem est conuolutus. Tum legati, perinde atque exoptatæ rei compotes, expleta gratiarum actione, cultuq; anguis a peritis excepto, læti inde soluerunt: ac prosperam emensi nauigationem, postquam Antium appulerunt, anguis, qui ubique in nauigio remanserat, prolapsus in uestibulo ædis Aesculapii, Myrto frequentibus ramis diffusæ, supereminentem excelsæ* altitudinis palmam circumdedit; perq; tres dies positis, quibus uesci solebat, non sine magno metu legatorum, ne in triremem reuerti nollet, Antiensis templi hospitio usus, Vrbi se nostræ, ad uehendum, restituit. atque in ripam Tiberis egressis legatis, in insulam, ubi templum dicatum est*, transnauit: aduentuq; suo tempestatem, cui remedio quæsitus erat, dispulit.

* magnitudinis

* transnatauit

De Iunonis Monetæ uerbis auditis. 3

Liu. lib. 5.

Nec minus uoluntarius Iunonis in urbem nostram transitus. Captis a Furio Camillo Veiis, milites iussu imperatoris simulacrum Iunonis* Monetæ, quod ibi præcipua religione cultum erat, in Vrbem translaturi, sede sua mouere conabantur. Quorum ab uno per iocum interrogata dea, an Romam migrare uellet, Velle se respondit. Hac uoce audita, lusus in admirationem uersus est. Iamq; non simulacrum, sed ipsam cælo Iunonem

* Reginam uocat Liu.

nem petitam, portare se credentes, læti, in ea parte montis Auentini, in qua nunc templum eius cernimus, collocauerunt.

De fortunæ Mulieris uerbis auditis. 4

Fortunæ etiam Muliebris simulacrum, quod est uia Latina ad quartum milliarium, eo tempore cum æde sua consecratum, quo Coriolanum *ab excidio Vrbis materna preces repulerunt, non semel, sed bis, locutum constitit, his pæne uerbis:* Rite me, matronæ, uidistis, riteq; dedicastis. Liu lib. 2. sed plura Plut. in Coriolano.

De Siluani uerbis auditis bello Veienti. 5

Valerio autem Poplicola *cos. qui post exactos reges bellum cum* Veientibus *&* Etruscis, *gessit, illis* Tarquinio *pristinum imperium restituere*, Romanis *nuper partam libertatem retinere cupientibus;* Etruscis, *&* Tarquinio *in cornu dextro prælio superioribus, tantus terror subito incessit, ut non solum uictores ipsi profugerent, sed etiam pauoris sui consortes secum* Veientes *traherent. cui rei pro argumēto miraculum addiicitur.* Ingens *repente uox e proxima silua* Arsia, *quæ ore* Siluani *in hunc pæne modum missa traditur.* Vno plus Etrusci cadent: Romanus exercitus uictor abibit. *Miram dicti fidem digesta numero cadauera exhibuere.* Liu. lib. 2. Dionys. 5. & Plut.

De Marte uiso bello Lucano. 6

Quid Martis *auxilium, quo uictoriam* Romanorum *adiuuit, non ne memoria celebrandum est? Cum* Bruttij, *atq;* Lucani, *odio incitatissimo, maximisq; uiribus,* Thurinæ *urbis peterent excidium, ac præcipuo studio inco-* Amm. Marc. lib. 24.

incolumitatem eius C. Fabricius *Luscinus consul protegeret, resq; ancipiti euentu, collatis unum in locum utriusque partis copiis, gereretur: non audentibus* R, o*manis prœlium ingredi, eximiæ magnitudinis iuuenis primum eos hortari ad capessendam fortitudinem cœpit, deinde, ubi tardiores animaduertit, arreptis scalis, per mediam hostium aciem, ad contraria castra euasit: & admotis, uallum conscendit.* Inde, *uoce ingenti clamitans, factum uictoriæ gradum, & nostros ad aliena castra capiēda, &* Lucanos, Brutiosq; *ad sua defendēda illuc traxit, ubi conserti dubio certamine* cerebantur. Sed idem impulsu armorū suorū prostratos hostes iugulandos, capiendosq;* Romanis *tradidit.* X X. *enim millia cæsa,* V *millia cum Statio Statilio, duce utriusque gentis, & tribus atque* X X. *militaribus signis, capta sunt. Postero die, cum consul inter honorandos, quorum strenua opera fuerat usus, uallarem coronam ei se seruare dixisset, a quo castra erant oppressa, nec inueniretur, qui id præmium peteret, cognitum pariter, atque creditum est.* Martem *patrem tunc populo suo affuisse. inter cetera huiusce rei manifesta indicia, galea quoque duabus distincta pinnis, qua cæleste caput tectum fuerat, argumentum præbuit.* Itaque, Fabricij *edicto, supplicatio* Marti *est habita: & a laureatis militibus, magna cum animorum lætitia, oblati auxilij testimonium ei est redditum.*

*terrebantur.

De Diis Penatibus Alba Lauinium spōte Sua regressis. 7

Dionys.l.1 Referam *nunc, quod, suo sæculo cognitum, manauit ad poste-*

ad posteros, Penates deos Aeneam, Troia aduectos, Lauinij collocasse, inde ab Ascanio, filio eius, Albam, quam ipse condiderat, translatos, pristinum sacrarium repetisse: &, quia id humana manu factum existimari poterat, relatos Albã, uoluntatem suam allatero transitu significasse. Nec me praeterit de motu, & uoce deorum immortalium humanis oculis, auribusq; percepto, quam in ancipiti opinione aestimatio uersetur. Sed, quia non noua dicuntur, sed tradita repetuntur, fidem auctores uindicent: nostrum sit, inclytis litterarum monumentis consecrata, perinde ac uana, nõ refugisse.*

* metu legunt alii

De C. Iulio Caesare post mortem uiso. 8

Facta mentione Vrbis, e qua primordia Ciuitas nostra traxit, Diuus Iulius, fausta proles eius, se nobis offert: quem C. Cassius, (numquam sine praefatione publici parricidij nominandus) cum acie Philippensi ardentiss:mo animo perstaret, uidit humano habitu augustiorem, purpureo paludamento amictum, minaci uultu, & concitato equo, in se impetum facientem: quo aspectu perterritus, tergũ hosti dedit, uoce illa prius emissa, Quid enim amplius agas, si occidisse parũ est? Nõ occideras tu quidem, Cassi, Caesarẽ. neq; enim extingui ulla diuinitas potest: sed, mortali adhuc corpore utentem uiolando, meruisti, ut tã infestum haberes deũ.

De Cn. Pompeii Magni rogo miraculose indicato. 9

Iam, quod L. Lentulus praenauigans, in quo Cn. Pompeij Magni, perfidia Ptolemaei regis interempti corpus consciſſae scaphae lignis cõburebatur: ignarus ca-

Plut. in Põpeio.

sus eius, cum ipsi Fortunæ erubescendum rogũ uidisset, cõmilitonibus dixit, **Qui scimus, an hac flãma Cn. Põpeius cremetur? diuinitus missæ uocis miraculum est.*

De Ap. Claudij Procos. morte oraculo prædicta. 10

Luc. lib. 4. Oros. lib. 6 cap. 15.

Atque hoc quidem hominis: Illud autem, ore ipsius Apollinis editum, quo Appij interitum ueridica Pythicæ uaticinationis fides præcurrit. Is bello ciuili, quo se Cn. Pompeius a Cæsaris concordia, pestifero sibi, nec reip. utili consilio, abruperat, euentum grauißimi motus explorare cupiens; uiribus imperij (namq; Achaiæ præerat) antistitem Delphicæ Cortinæ, in intimam sacri specus partẽ coegit descendere. unde, ut certæ consulẽtibus sortes petuntur, ita nimius diuini spiritus haustus reddentibus pestifer existit. Igitur impulsu concepti numinis instincta uirgo, horrendo sono uocis, Appio inter obscuras uerborum ambages fata cecinit: Nihil, inquit, ad te hoc, Romane, bellum: Eubœæ Cœlam obtinebis. At is, ratus consiliis se Apollinis moneri, ne illi discrimini interesset, in eam regionem seceßit, quæ inter Rhamnunta, nobilẽ Attici soli partẽ Carystumq; Chalcidico freto uicinam interiacens, Cœlæ Eubœæ nomen obtinet, ubi ante Pharsalicum certamen morbo consumptus, prædictum a deo locum sepulturæ possedit.

11 *Possunt, & illa miraculorum loco poni. Quod, deusto sacrario Saliorum, nihil in eo, præter lituum Romuli, integrum repertum est. Quod Ser. Tullij statua, cum ædes Fortunæ conflagrasset, inuiolata permansit. Quod Q. Claudiæ statua in uestibulo templi*

Cic lib. 1. de Diu. Dionys. & Ouid lib. 6. Fast.

pli Matris deum posita, bis ea æde incendio cõsumpta, prius P. Nasica Scipione, & L Bestia, itẽ M. Seruilio, & L. Lamia cos. in sua basi flammis intacta stetit. an ab V C. 643. & 755

De elatis ad sepulturam reuiuiscentib. 12

Aliquid admirationis ciuitati nostræ Atilij etiam Auiolæ rogus attulit, qui et a medicis, & a domesticis, mortuus creditus, cum aliquandiu humi iacuisset, elatus, postquam ignis corpus eius corripuit, uiuere se proclamauit, auxiliumq́; pedagogi sui (nam is solus ibi remanserat) inuocauit. Sed, iam flammis circundatus, fato subtrahi non potuit. Lucio quoque Lamiæ, prætorio uiro, eæq; uocem fuisse super rogum constitit. Plin. lib 7. cap. 52.

EXTERNA.

De Ere Pãphilio post X diẽ reuiuiscẽte. 1

Quæ minus admirabilia, Eri Pamphylii casus facit: quem Plato scribit inter eos, qui in acie ceciderant, X. diebus iacuisse, biduoq́;, postquam inde sublatus esset, impositum rogo reuixisse, ac mira quædam, tempore mortis uisa narrasse. Plato Po li 1 & Maciob.

De Athenīense quodam memoria litterarum priuato. 2

Et, quoniam ad Externa transgressi sumus, quidam Athenis uir eruditissimus, cum ictum lapidis capite excepisset, cetera omnia tenacissima memoria retinens, litterarum tantummodo, quibus præcipue inseruierat, oblitus est. Dirum, malignumq́; uulnus in animo percussi, quasi de industria scrutatis sensibus in eum potissimum, quo maxime lætabatur, acerbitate nocendi erupit: singularẽ doctrinam hominis pleno inuidiæ funere effe- Plin lib. 7. cap 13.

efferendo. Cui si talibus studijs perfrui fas non erat, utilius aliquanto fuit, ad illa aditum non impetrasse, quam iam precepta eorum dulcedine caruisse.

De muliere subito casu obmutescente. 5

Mirabilior tamen sequentis casus narratio. Nausimenis *enim Atheniensis uxor, cum filij, ac filiæ suæ stupro interuenisset inopinati monstri perculsa conspectu, & in præsens tempus ad indignandum, & in posterum ad loquendum, obmutuit. Illi nefarium concubitū uoluntaria morte pensarunt.* Hoc modo *fortuna sæuiēs huic uocem, ijs uitam ademit; illi propitia donat.*

Gel lib. 5. cap. 9. De Aegle Sa. muto, subito uocali facto. 4

Aegles Samius Athleta mutus, cum ei uictoriæ, quā adeptus erat, titulus, & præmium eriperetur, indignatione accensus, uocalis euasit.

DeGorgia Epirota, matre mortua nato. 5

*Gorgiæ quoque Epirotæ, fortis uiri, clara fuit origo, qui in funere matris suæ utero elapsus, inopinato uagitu suo lectum ferentes consistere coegit, nouumq; spectaculum patriæ præbuit: * non tantum ex ipso genitricis rogo lucem* sed etiam cunas assecutus: eodem enim momento temporis, altera iam fato functa parit, alter ante elatus, quam natus est.*

[Margin: * *tantum non, legit.* Ald. Manu. Paull. F. *pro, propemodū. Græca locutio. & cun. libri uet.*]

De Iasone Pheræo, uomica liberato. 6

Diuinæ fortunæ uultus Phæreo Iasoni quidam exitij eius cupidus intulit, nam, cum inter insidias gladio eū percussisset, uomicam, quæ a nullo medicorum sanari potuerat, ita rupit, ut hominē pestifero malo liberaret.

DeSimonidePoeta, ruinæ domus exēpto. 7

Atque

Aeque diis imortalibus acceptus Simonides, cuius salus, ab imminenti exitio defensa, ruinæ quoque subtracta est. Cenanti enim apud Scopam in Cranone, quod est in Thessalia opidum nunciatum est, duos iuuenes ad ianuam uenisse, magnopere rogantes, ut ad eos continuo prodiret: ad quos egressus, neminem reperit ibi. Ceterum eo momento temporis triclinium, in quo Scopas epulabatur, collapsum, & ipsum, & omnes cõuiuas oppreßit. Quid hac felicitate locupletius, quam nec mare, nec terra sæuiens, exstinguere ualuit?

Cic. lib. 1. de nat deo. sed Pluta. Prometh e um uoca t. Pli. l. 7. c. 50 aliter. Cic. lib. 2 de orat. Quinct 11. c 2. sed Solin ca 7 de Pindaro refert uide & Suidam naufragio item exem ptus fuerat cap. super.

De Daphidæ Sophistæ morte oraculo prædicta. 8

Non inuitus huic subnecto Daphidam, ne quis ignoret, quantum interfuerit, cecinisse deorum laudes, & numen obtrectasse. Hic, cum eius studij esset, cuius professores Sophistæ uocantur, ineptæ, & mordacis opinionis Apollinem Delphis, irridendi caussa, consuluit, An equum inuenire posset, cum omnino nullum habuisset. Cuius ex oraculo reddita uox est, inuenturum equum, sed ut, eo perturbatus, periret. Inde, cum iocabundus, quasi delusa sacrarum sortium fide, reuerteretur, incidit in regem Attalum, sepenumero a se contumeliosis dictis absentem lacessitum, eiusq; iussu saxo, cui nomen erat Equi, præcipitatus, ad deos usque cauillandos dementis animi iusta supplicia pependit.

Cic. de fato, & Suidas, qui Grammaticum uocat

De Philippo Macedonum Regi morte Prænunciata. 9

Eodẽ oraculo Macedonũ rex Philippus admonitus ut a quadrigæ uiolẽtia salutẽ suã custodiret, toto regno

Cic. lib de fato. Aelian. uar. hist. lib. 3.

distungi currus iussit, eumq; locum, qui in Bœotia Quadriga uocatur, semper uitauit, nec tamen denunciatum periculi genus effugit: nam Pausanias, in capulo gladij, quo eum occidit, quadrigam habuit cælatam.

De Alexandri Magni morte miraculose præcognita. 10

Cic l.1 de diuin. & Plut. in Alex. sed Paullo aliter. Arrian. lib. 7.

Quæ tam pertinax necessitas in patre, & filio Alexandro consimilis apparuit. Siquidem Calanus Indus sua sponte se ardenti rogo superiacturus, interpellatus ab eo, ecquid aut mandaret, aut dicere uellet, Breui te, inquit, uidebo. Nec id sine caussa, quia uolūtarium eius e uita excessū, rapida mors Alexādri subsecuta est.

De remigis cuisdam raro casu. 11

an sit naufragus, de quo Ci de fato.

Regios interitus magnitudine miracula Remigis casus: æquat: quem, in litore Tyriorum sentinam hauriētem, cū e naui fluctus adiecisset, altero latere repercussū, fluctus cōtrarius in nauem retulit. Itaq; miseri simul, ac felicis cōplorationi permista fuit gratulatio.

De Prusiæ Regis filij admirādis dētib. 12

Liu. li. 50. Pl lib. 7 c. 16.

Quid illa? non ne ludibria naturæ in corporibus humanis fuisse credenda sunt? tolerabilia quidem, quia seuitia caruerunt, ceterum & ipsa miraculis annumeranda. nam & Prusiæ. regis Bithyniæ, filius, eodem nomine, quo pater, pro superiori ordine dentium unum os æqualiter extensum habuit, nec ad speciem deforme, nec ad usum ulla ex parte incommodum.

De duplici ordine dentium Dripetenes, filiæ Mithridatis. 13

Mithridatis uero regis filia Dripetine, Laodice regina

gina nata, duplici ordine dentium deformis admodum, comes fugæ patris, a Pompeio deuicti, fuit.

De raro & acutisſimo uiſu Strab Lync. 14

Ne illius quidẽ paruæ admirationis oculi, quem constat tam certa acie luminum uſum eſſe, ut a Lilybæo, *portu Carthaginienſium, egredientes claſſes intueretur,*

hoc de Strabonc. Pli. li. 7 c. 21. Solimus ca. 6.

De Ariſtomenis Meſſenii Cordepiloſo. 15

Oculis eius admirabilius Ariſtomenis Meſſenij cor: quod Athenienſes, ob eximiam calliditatem exectum, pilis refertum inuenerunt: cum eum, aliquoties captũ, & aſtutia elapſum, cepiſſent.

Lacedæmonios ſcribit Pli. li. 11. cap. 37 & alij Polyen. lib. 2

De Antipatri Poetæ aniuerſaria Febri. 16

Plin. lib. 7. cap. 51.

At poeta Antipater Sidonius, omnibus annis, uno tantũmodo die, quo genitus erat, febrim implicabatur. cumq; ad ultimam ætatem peruenisset, natali ſuo certo illo circuitu morbi conſumptus eſt.

De Polyſtrati, & Hippoclidis Philoſophorum ſimillima uita. 17

Hoc loco apte referantur Polyſtratus, & Hippoclides philoſophi, eodem die nati eiuſdem præceptoris, Epicuri, ſectam ſecuti, patrimonij etiam poſsidendi, ad eundeq; ſcholæ communione coniuncti, eodemq; momento temporis ultima ſenectute extincti. Tam æqualem fortunæ pariter, atque amicitiæ ſocietatem, quis non ipſius cæleſtis Concordiæ ſinu genitam, nutritam, atque finitam, putet?

De Polyſtrato Diogenes in Epicuro.

De miraculis quibuſdam Naturæ; 18

Quapropter hoc potiſsimum fuerit, aut in liberis potentiſsimorum regum aut in rege clariſsimo, aut in

uate ingenij florentis, aut in uiris eruditissimis, aut in hominesortis ignotæ, ne ipsa quidem, omnis bonæ, malecq; materiæ fecunda artifex Natura rationem rerũ reddiderit. Non magis, quam quid ita silucstres capreas, Cretæ genitas, tantopere dilexerit, quas sagittis confixas, ad salutare auxilium herbæ dictami tantum non suis manibus deducit: efficitque, ut, concepta ea, continuo & tela, & uim ueneni, uulneribus respuant. Aut in Cephalenia insula, cum omnia ubique pecora haustu aquæ quotidie recreentur, in ea pecudes maiore ex parte anni ore aperto ex alto uentos recipientes, sitim suam sedare instituerit. Aut quapropter Crotonæ in templo Iunonis Laciniæ, aram ad omnes uentos immobili cinere donauerit potissimum. Vel quare alteram in Macedonia, alteram in Caleno agro aquam proprietatem uini, qua homines inebrientur, possidere uoluerit. Non admiratione ista, sed memoria prosequi debemus: cum sciamus recte ab ea plurimum licentiæ uindicari, penes quam infinitus cũcta gignẽdi labor cõsistit.

Cernas scribit Plin. li. 8. ca. 27

Aquis ea insula carere dicitur.

Plin. lib. 2 cap. 107. Plin. lib. 2 cap. 10.

De Serpente ad Bagradam. 19

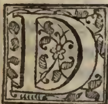
Quæ quia supra usitatam rationem excedentia attigimus, serpentis quoq; a T. Liuio curiose pariter, ac facunde, relata fiat mentio: Is enim ait, in Africa, apud Bagradam flumen, tantæ magnitudinis anguem fuisse, ut Atilij Reguli exercitum usu amnis prohiberet, multisq; militibus ingenti ore correptis, compluribus caudæ uoluminibus elisis, cum telorum iactu perforari nequiret, ad ultimum balistarum tormentis undiq; petitam, silicum crebris, & ponderosis uerberibus procubuis-

Gel. lib. 6. cap 3. Oro. li 4 cap. 8. Liu 18.

cubuisse, omnibusq; & cohortibus, & legionibus ipsa Carthagine uisam terribiliorem. Atque etiam cruore suo gurgitibus imbutis, corporisq; iacentis pestifero afflatu, uicina regione polluta, Romana inde summouisse castra. Dicit belluæ corium, CXX. pedes longum, in Vrbem missum.

VALERII MAXIMI LIBER SECVNDVS.

De Matrimoniorum ritu, & necessitudinum officiis. Caput I.



IVES, & *præpotens, Naturæ regnum scrutatus, iniiciam stylum tam nostræ Vrbis, quam ceterarum gentium priscis, ac memorabilibus institutis. Operæ est enim cognosci huiusce uitæ, quam sub optimo principe felicem agimus, quænam fuerint elementa, ut eorum quoq; respectus præsentibus aliquid moribus prosit.* Tiberio.

De nuptiarum auspiciis. I

Apud antiquos non solum publice, sed etiam priuatim, nihil gerebatur, nisi auspicio prius sumpto: quo ex more Nuptijs etiamnum auspices interponuntur. Qui quamuis auspicia petere desierint, ipso tamen nimine ueteris consuetudinis uestigia usurpant. Cic lib. I. de Diu.

De epulis, seu conuiuiis.

Feminæ cum uiris cubantibus sedentes cenitabant:

quæ consuetudo ex hominum conuictu ad diuina penetrauit: nam Iouis epulo in lectulum, Iuno, & Minerua in sellas ad cenam inuitantur. Quo genus seueritatis ætas nostra diligentius in Capitolio, quam in suis domibus, seruat: uidelicet quia magis ad * rem pertinet, dearum, quam mulierum, disciplina contineri.

De matrimonia nō repetētib. laudatis. 3

Quæ uno contentæ matrimonio fuerant, corona pudicitiæ honorabantur. existimabāt enim eum præcipue matronæ sincera fide incorruptum esse animum, qui depositæ uirginitatis cubile, in pudicum egredi nesciret: multorum matrimonium experientiam, quasi illegitimæ cuiusdam intemperantiæ signnm esse credentes.

De primo repudio. 4

Repudium, inter uxorem, & uirum a condita Vrbe usque ad uicesimum & quingentesimum annum nullum intercessit. Primus autem Sp. Caruilius uxorem, sterilitatis caussa, dimisit. Qui quamquam tolerabili ratione motus uidebatur, reprehensione tamen non caruit: quia nec cupiditatem quidem liberorum coniugali fidei præponi debuisse arbitrabantur.

De Matronali libertate, ac decore. 5

Sed, quo matronale decus, uerecundiæ munimento tutius esset, in ius uocanti matronam corpus eius attingere non permiserunt, ut inuiolata manus, alienæ tactu stolæ, relinqueretur. Vini usus olim Romanis feminis ignotus fuit, ne scilicet in aliquod dedecus prolaberentur: quia proximus a Libero patre Intemperantiæ gradus ad inconcessam Venerem esse consueuit.

* ad rēp. pertinet, Dearum, quā mulierum, disciplinam cont. legēdum put. Ald. Mā. Paull. F. Hæc autē dicta cum ironia.

Gel. lib. 4. cap 3. Dionys l. 2

Dionys l 2 Plin. lib 4. cap. 13. Gel. lib 10 cap 23. hic lib 6 ca. 3.

nit. Ceterum, ut non tristis earum, & horrida pudicitia, sed honesto comitatis genere temperata esset; indulgentibus maritis, & auro abundanti, & multa purpura usæ sunt: &, quo formam suam concinniorem efficerent, summa cum diligentia capillos cinere rutilarunt. Nulli enim tunc subsessores alienorum matrimoniorum oculi metuebantur; sed pariter & uidere sancte, & aspici mutuo pudore custodiebantur.

De coniugali concordia. 6

Quoties uero inter uirum, & uxorem aliquid iurgij intercesserat, in sacellum deæ Viriplacæ; *quod est in* Palatio, *ueniebant: &, ibi inuicem locuti, quæ uoluerant, contentione animorum deposita, concordes reuertebantur.* Dea *nomen hoc, a placandis uiris, fertur assecuta; ueneranda quidem. & nescio an præcipuis, sed exquisitis, sacrificijs colenda: ut pote quotidianæ, ac domesticæ pacis custos, in pari iugo caritatis ipsa sui appellatione uirorum maiestati debitum, ac feminis reddens honorem.* P. Victor, reg x.

De uerecunda consanguinitate. 7

Huiusmodi inter coniuges uerecundia, quid? inter ceteras necessitudines, non ne apparet consentanea? nam, ut minimo indicio, maximam uim eius significẽ, aliquandiu nec pater cum filio pubere, nec socer cum genero lauabatur. Cic lib. I. de off. *Manifestum igitur est, tantum religionis sanguini & affinitati, quantum ipsis dijs immortalibus, tributum: quia inter ista tam sancta uincula, non* magis, quam in aliquo sacrato loco nudare se, nefas esse credebatur.*

* minus

Ou. Fast. 2.

De Charistia. 8

Conuiuium etiam sollemne Maiores instituerunt, idq; Christia appellauerunt, cui, præter cognatos, & affines, nemo interponebatur: ut, si qua inter necessarios querella esset orta, apud sacra mensæ, & inter hilaritatem animorum, fautoribus concordiæ adhibitis, tolleretur.

De senectute honorata. 9

Quædam Gel. lib. 2 cap. 15. et. Ouid. l. 5. Fast. Pli. l. ... ad Aristonem.

Senectuti iuuentus ita cumulatum, & circumspectum honorem reddebat, tamquam maiores natu adolescentium communes patres essent. Quo circa iuuenes, Senatus die, utique aliquem ex P. C. aut propinquum, aut paternum amicum ad curiam deducebant, affixiq; ualuis expectabant, donec reducendi etiam officio fungerentur. Qua quidem uoluntaria statione, & corpora, & animos ad publica officia impigre sustinenda roborabant, breuiq; progressi morarum. in lucem uirtutum uerecundia, & laboris meditatione, ipsi doctiores erunt. Inuitati ad cenam, diligenter quærebant, quinam ei conuiuio essent interfuturi; ne senioris aduentum discubitu præcurrerent: sublataq; mensa priores consurgere, & abire, patiebantur. Exquibus apparet, cenæ quoque tempore quam parco, & quam modesto sermone his præsentibus soliti sint uti.

De iuuentute obseruata, exemplis. A. instructa. 10

c. 1. & Tusc.

Maiores natu in conuiuiis ad tibias egregia superiorum opera carmine comprehensa pangebant, quo ad ea imitanda iuuentutem alacriorem redderent.

Quid

Quid hoc splendidius, quid etiam utilius, certamine? pubertas canis suum honorem reddebat, defuncta uirium cursu ætas ingredientes actuosam uitam fauoris nutrimentis prosequebatur. Quas Athenas, quam scholam, quæ alienigena studia, huic domesticæ disciplinæ prætulerim? inde oriebantur Camilli, Scipiones, Fabricij, Marcelli, Fabij: ac, ne, singula imperij nostri lumina simul percurrendo, sim longior, inde, inquam, cæli clarissima pars, Diui fulserunt Cæsares.

annotatū a Prisc. lib. 10.

DE MAGISTRATVVM ATQ. ORDINVM OFFICIIS.

CAP. II.

De Senatus Rom. fide, & taciturnitate. 1

Adeo autem magna caritate patriæ omnes tenebantur, ut arcana consilia P. C. multis sæculis nemo senator enunciauerit. Q. Fabius Maximus tantummodo, & is ipse per imprudentiam, de tertio Punico bello indicendo, quod secreto in curia erat actum, P. Crasso, rus petens, domum reuertenti, in itinere narrauit, memor eum triennio ante quæstorē factum, ignarusq; nondum a censoribus in ordinem senatorum allectum: quo uno modo ijs, qui iam primos honores gesserant, aditus in curiam dabatur. Sed, quamuis honestus error Fabij esset, uehementer tamen a consulibus obiurgatis est. numquam enim Taciturnitatem, optimum, ac tutissimum administrandarum rerum uinculum, labefactari uolebant. Ergo, cum Asiæ rex Eumenes, amantissimus nostræ urbis, bellum a Perse aduersus P. R. comparari, senatui nunciasset, non ante

Liu. li. 42.

sciri

sciri potuit, quid aut ille locutus esset, aut patres respondissent, quam captum Persen cognitum est. Fidum erat, & altum reip. pectus Curia, silentijq; salubritate munitum, & uallatum undique: cuius limen intrantes, abiecta priuata caritate, publicam induebant. Itaque, non dicam unum, sed neminem audisse crederes, quod tam multorum auribus fuerat commissum.

De auctoritate magistratuum, & obseruantia linguæ Latinæ. 2

Magistratus uero prisci quantopere suam, populiq; R. maiestatem retinentes se gesserint, hinc cognosci potest, quod inter cætere, obtinendæ grauitatis indicia illud quoque magna cum perseuerantia custodiebant, ne Græcis umquam, nisi Latine, responsa darent? Quin etiam ipsa linguæ uolubilitate, qua plurimum ualent, excussa, per interpretem loqui cogebant; non in urbe tantum nostra, sed etiam in Græcia, & Asia: quo scilicet Latinæ uocis honos, per omnes gentes, uenerabilior diffunderetur. Nec illis deerant studia doctrinæ, sed nulla non in re pallium togæ subijci debere arbitrabantur: indignum esse existimantes, illecebris, & suauitate litterarũ, imperij pondus, et auctoritatem domari.

De C. Mario, eloquentiam spernente. 3

Sall. in bello Iugurth.

Quapropter non es damnandus rustici rigoris, C. Mari qui gemina lauro coronatam senectutem tuam, Numidicis, & Germanicis illustrem trophæis, uictor deuictæ gentis facundia politiorem fieri noluisti: credo, ne alienigena ingenij exercitatione, patrij ritus seruus transfuga existeres. Quis ergo huic consuetudini,

dini, qua nunc Græcis actionibus aures Curiæ exurdantur, iamiam patefecit? ut opinor, Molo Rhetor qui studia M.Ciceronis acuit. Eum namq; ante omnes *exterarum gentium, in senatu, sine interprete, auditum constat. Quem honorem non immerito cepit, quoniam summam uim Romanæ eloquentiæ adiuuerat. Conspicuæ felicitatis Arpinum siue unicum litterarum gloriosissimum contemptorem, siue abundantissimum fontem intueri uelis.*

De maiestate Consulari. 4

Maxima autem diligentia maiores hunc morem retinuerunt, ne quis se inter consulem, & proximum lictorem, quamuis officii caussa una progrederetur, interponeret filio dumtaxat, & ei puero, ante patrem consulem ambulandi ius erat. Qui mos adeo pertinaciter retentus est, ut Q. Fabius Maximus quinquies consul, uir etiam pridem summæ auctoritatis, & tunc ultimæ senectutis, a filio consule inuitatus, ut inter se, & lictorem, procederet, ne hostium Samnitum turba (ad quorum colloquium descendebant) elideretur, id facere noluerit. Idem præstitit ille Fabius, qui a senatu legatus ad filium consulem, Suessam missus, postquã animaduertit, eum, ad officium suum, extra oppidum processisse, indignatus, quod ex lictoribus XI. nemo se equo descendere iussisset, plenus iræ, sedere perseuerauit. Quod cum filius sensisset; proximo lictori, ut sibi appareret, imperauit. Cuius uoci Fabius continuo obsecutus. Non ego, inquit, fili, summum imperium tuum contempsi, sed experiri uolui, an scires consulem agere.

Historias confundere hic uidetur Valer. nam diuersi fuere Fabij. Liuius lib 24. Gell. l. 2. c. 2.

agere. Nec ignoro, quid patriæ uenerationi debeatur: uerum publica instituta priuata pietate potiora iudico.

De Constantia legatarum Rom. 5

Liu. li. 12. Florus l. 1 c. 2. et Zonaras.

*Relatis Fabiorum laudibus, offerunt se mirificæ constantiæ uiri: qui legati a senatu Tarentum, ad res repetendas, missi, cum grauissimas ibi iniurias accepissent, unus etiam urina resperfus esset, in theatrum (ut est consuetudo Græciæ) introducti, legationem, quibus acceperant uerbis, peregerunt: de his, quæ passi erant, questi non sunt: ne quid ultra, ac mandatum esset, loquerentur: institusq; pectoribus eorum antiqui moris respectus, dolore, qui ex contumelia grauissimus nascitur, & sentitur, conuelli non potuit. Finem profecto fruendarum opum, quibus ad inuidiam diu abundaueras, Tarentina ciuitas, quæsisti. Nam, dum horridæ uirtutis in seipsum connexum stabilimentum, nitore fortunæ præsentis inflata * fastidiose æstimas, in præualidum imperij nostri mucronem, cæca, & amens, irruisti.*

* fastuose

De uigilantia Senatus. 6

Sed, ut a luxu perditis moribus, ad seuerissima maiorum instituta transgrediar. antea senatus assiduam stationem eo loci peragebat, qui hodie quoque Senaculum appellatur: nec expectabat, ut edito contraheretur, sed inde citatus protinus in Curiam ueniebat. ambiguæ laudis ciuem existimans, qui debitis R. P. officijs non sua sponte, sed iussus, fungeretur: quia, quid quid imperio cogitur, exigenti magis, quam præstanti, acceptum

Varro de lin g lat.

acceptum refertur.

De diligentia tribunorum pl. 7

Illud quoque memoria repetendum est, quod Tribuni pl. intrare Curiam non licebat: ante ualuas autem positis subselliis. decreta patrum attentißima cura examinabant: ut, si qua ex eis improbassent, rata esse non sinerent. Itaque, ueteribus senatusconsultis T. littera subscribi solebat: eaq; nota significabatur, ita Tribunos quoque censuisse. Qui quamuis pro commodis plebis excubabant, inq; imperiis compescendis occupati erant; instrui tamen ea argenteis uasis, & anulis aureis publice præbitis patiebantur, quo talium rerum usu auctoritas magistratuum esset ornatior.

Fenestella li. 2. ca. 20. & Dion. l. 39.

De abstinentia magistratum. 8

Quorum quemadmodum maiestas amplificabatur, ita abstinentia artißime constringebatur. immolatarum enim ab his hostiarum exta, ad quæstores ærarii delata ueniebant; sacrificiiśq; Populi R. tum deorum immortalium cultus, tum etiam hominum continentia inerat, Imperatoribus nostris, quam sanctas manus habere deberent, apud ista altaria discentibus. continentiæ uero tantum tribuebatur, ut multorum æs alienum, quia prouincias sincere administrauerant, a senatu persolutum sit. nam, quorum opera publicam auctoritatem, splendorem suum procul obtinuisse uiderant, eorum dignitatem domi collabi, indignum, sibiq; deforme esse, arbitrabantur.

De equitum Rom. probatione, & Lupercalibus. 9

Equestris uero ordinis iuuentus omnibus annis bis Vrbem spectaculo sui, sub magnis auctoribus, celebrabat, die Lupercalium, & Equitum probatione. Lupercalium mos à Romulo, & Remo inchoatus est tunc, cum, lætitia exultantes, quod his auus Numitor, rex Albanorum, eo loco, ubi educati erant, Vrbem condere permiserat sub monte Palatino, (hortatu Faustuli educatoris sui) quem Euander Argiuus consecrauerat; facto sacrificio, cæsisq; capris, epularum hilaritate, ac uino largiore prouecti, diuisa pastorali turba, cincti pellibus immolatarum hostiarum, *iocantes, obuios petiuerunt: cuius hilaritatis memoria annuo circuitu feriarum repetitur. Trabeatos uero equites idibus Iulijs Q. Fabius transuehi instituit. Idem censor cū P. Decio, seditionis finiendæ gratia, cum * comitia in humillimi cuiusque potestatem redacta accenderant, omnem forensem turbam, in quattuor tantummodo Tribus descripsit; easq; Vrbanas appellauit. Quo tam salubri facto, uir alioqui bellicis operibus excellens, Maximus cognominatus est.

Ouid. lib. 2 Fast. Plut. in Romulo.

* iocantes gestierunt

* quam, legendum.

Liu. lib. 9. & scriptor de uir. illustr. ca 32

DE MILITARIBVS INSTITVTIS CAP. III.

Laudanda etiam populi uerecundia est, qui, impigre se laboribus, & periculis militiæ, offerendo, dabat operam, ne imperatoribus, Capite censos sacramento rogare esset necesse, quorum nimia inopia suspecta erat, ideoque his publica arma non committebantur.

De capite censis militibus primis. 1

Sed hanc diutina usurpatione firmatam consuetudinem C. Marius, Capite censum legendo militem, abrupit. Ciuis alioqui magnificus, sed nouitatis suæ conscientia, uetustati non sane propitius, memorq; , si militaris ignauia humilitatem spernere perseueraret, se a maligno uirtutum interprete, uelut Capite censum imperatorem, compellari posse. Itaque fastidiosum delectus genus in exercitibus Romanis oblitterandum duxit; ne talis notæ contagio ad ipsius quoque gloriæ sugillationem penetraret,

Sall in Iugur Gel li. 16 cap. 10.

De militari exercitatione. 2

*Armorum tractandorum meditatio a P. Rutilio consule, Cn. Mallij collega militibus est tradita. Is enim, nullius ante se imperatoris exemplum secutus, ex ludo C. Aurelii Scauri doctoribus gladiatorum ac cersitis, uitandi atque inferendi ictus subtiliorem rationem * legibus ingenerauit: uirtutemq; arti, & artem rursus uirtuti miscuit: ut illa, impetu huius fortior; hæc, illius scientia cautior, fieret.*

* *legionibus*

De Velitum primo usu. 3

Velitum usus eo bello primum repertus est, quo Capuam Fuluius Flaccus imperator obsedit. nam cum equitatui Campanorum crebris excursationibus equites nostri, quia numero pauciores erant, resistere non possent, Q. Næuius Centurio e peditibus lectos expediti corporis, breuibus, & incuruis septenis armatos hastis, paruo tegmine munitos, ueloci saltu iungere se equitibus, & rursus celeri motu dilabi instituit: quo facilius equestri prœlio subiecti pedites, uiros pari-

Liu lib. 26 Front. li. 4. stratag. c. 7.

per, atque equos hostium telis incesserent. eaq; nouitas pugnæ unicum Campanæ perfidiæ debilitauit auxilium. Ideoq; *auctori eius Næuio adhuc honos est habitus.*

DE SPECTACVLIS. CAP. IV.

De Theatris primum ædificatis. 1

Theatra

Proximus militaribus institutis ad arcana castra id est, theatra, gradus faciendus est: quoniam hæc quoque sæpenumero animosas acies instruxerunt. excogitataq; cultus deorum, & hominum delectationis caussa, non sine aliquo pacis rubore, uoluptatem, & religionem ciuili sanguine, scenicorum portentorum gratia, macularunt.

De locis Ordinibus primum attributis. 2

Oro li.4.c 21. Liu l. 48. Vell. l. 2

Quæ inchoata quidem sunt a Messalla, & Cassio Censoribus: ceterum, auctore P. Scipione Nasica, omnem apparatum operis eorum subiectum, hastæ uenire placuit. atque etiam S.C. Cautum est, ne quis in Vrbe, propius ue passus mille, subsellia posuisse, sedens uel ludos spectare uellet, ut scilicet remissioni animorum iuncta standi uirilitas, propria Romanæ gentis nota esset.

De origine scenicorum ludorum. 3

508. tantũ scribit Liuius l. 34. Pedian. in Corn.

Per quingentos autem, & quinquaginta octo annos senatus, populo mistus, spectaculo ludorum interfuit, Sed hunc morem Atilius Serranus, & L. Scribonius, ædiles, ludos Matri deum facientes, superioris Africani sententiam secuti, discretis Senatus, & populi locis, soluerunt eaq; res auertit uulgi animum, &

fauorem

fauorem Scipionis magnopere quassauit:

De origine Sæcularium. 4

Nunc caussam instituendorum ludorum ab origine sua repetā. C. *Sulpicio* Pethyco. C. *Licinio Stolone cos. intoleranda uis ortæ pestilentiæ, ciuitatem nostrā, a bellicosis operibus reuocatam, domestici, atque intestini mali cura afflixerat; iamq; plus in exquisito, & nouo cultu religionis, quam in ullo humano consilio, positum opis uidebatur. itaque, placandi cælestis numinis gratia, compositis carminibus uacuas aures præbuit, usque ad id tempus* Circensi *spectaculo contenta, quod primus* Romulus, *raptis uirginibus Sabinis, Consualium nomine celebrauit. Verum, ut est mos hominum paruula initia pertinaci studio prosequendi, uenerabilibus erga deos obsequiis iuuentus, rudi atque in composito motu corporum iocabunda, gestus adiecit. Eaq; res Ludium ex* Etruria *accersendi caussam præbuit: cuius decora pernicitas, uetusto ex more Curetum, Lydorumq;, a quibus* Etrusci *originem traxerunt, nouitate grata Romanorum oculos permulsit. Et, quia Ludius apud eos* Histrio *appellabatur, scenico nomen* Histrionis *inditum est.* Paullatim *deinde ludicra ars ad Satyrarum modos perrexit: a quibus primus omnium poeta* Liuius, *ad fabularum, argumenta spectantium, animos transtulit. Isq; sui operis actor, cum sæpius a populo reuocatus, uocem obtudisset, adhito pueri, & tibicinis concentu, gesticulationem tacitus peregit. Atellani autem ab Oscis acciti sunt: quod genus delectationis, Italica seueritate temperatum:*

Ludorum origo Liu lib.7 Oros l.3. cap. 4.

Liu. lib. 1.

Ludij. Ludionẽ scribit Liuius. Histrio.

Liu. l. 7. cum ceteri

moueren tur, Aug li. 2. ca 13 de ciu D.

peratum: ideoq; uacuum nota est: nam neque tribu mouetur, neque a militaribus stipendijs repellitur.

De primis Sæcularibus. 5

Et, quia ceteri ludi, ipsis appellationibus, unde trahantur, apparet, non absurdum uidetur sæcularibus initium suum, cuius generis minus certa notitia est, reddere. Cum ingenti pestilentia Vrbs, agriq; uastarentur, Valesius, uir locuples, rusticæ uitæ, duobus filijs, & filia, ad desperationem usque medicorum, laborantibus, aquam calidam ijs a foco petens, genibus nixus, Lares familiares, ut puerorum periculum in ipsius caput transferrent, orauit. orta deinde uox est, Habiturum eos saluos, si continuo flumine Tiberis deuectos Tarentum deportasset, ibiq; ex Ditis patris, & Proserpinæ arapetita calda, recreasset. Eo prædicto magnopere confusus, quod & longa, & periculosa nauigatio imperabatur spe, tamen dubia præsentem metum uincente, pueros ad ripam Tiberis protinus detulit: (habitabat enim in uilla sua, prope uicum Sabinæ regionis Eretum) ac lintre Ostiam petens, nocte concubia ad Martium campum appulit: sitientibusque ægris * succurrere cupiens, igne in nauigio non suppetente, ex gubernatore cognoscit, haud procul apparere fumum. Et ab eo iussus egredi Terentum (id ei loco nomen est) cupide arrepto calice, aquam flumine haustum, eo, unde fumus erat obortus, iam lætior pertulit diuinitus dati remedij quasi uestigia quædam in propinquo nactum se existimans: inque solo magis fumante, quam ulla ignis habente reliquias,

* atque agri uast. legunt alii Politian. c. 58. Misc. Zosim. li. 2. hist. nouæ.

De Ereto, Dionys. & Strabo.

* subuenire

liquias, dum tenacius omnem apprehendit, contractis leuibus, & quæ sors obtulerat, nutrimentis, pertinaci spiritu flammam emouit, calefactamq; aquam pueris bibendam dedit. qua pota, salutari quiete sopiti, diutina ui morbi repente sunt liberati, patriq; indicauerunt, uidisse se in somnis quos nescio deorum spongia corpora sua pertegere, & præcipere, ut ad Ditis Patris, *& Proserpinæ aram, a qua fuerat potio ipsis allata, furuæ hostiæ immolarentur, lectisternia, ludiq; nocturni fierent. Is, quod eo loci nullam aram uiderat, desiderari credens, ut a se construeretur, aram em pturus in Vrbem perrexit, relictis, qui fundamentorum constituendorum gratia terram ad solidum foderent Ii, domini imperium exequentes, cum ad* XX. *pedum altitudinem humo egesta peruenissent, animaduerterunt* Aram Diti *patri,* Pro*serpinæq; inscriptam.* Hoc *postquam* Vale*sius, nunciante seruo, accepit, omisso emendæ aræ proposito, hostias nigras, quæ antiquitus* Furuæ *dicebantur,* Terenti *immolauit, ludos & lectisternia, continuis tribus noctibus, quia totidem filij periculo liberati erant, fecit.* Cuius *exemplum* Valerius Poplicola, *qui primus consul fuit, studio succurrendi ciuibus, secutus, apud eandem aram publice nuncupatis uotis, cæsisq; atris bubus,* Diti *maribus, feminis* Pro*serpinæ, lectisternioque, ac ludis trinoctio factis, aram terra, ut ante fuerat, obruit.* Plut.& Censorinus.

De ornamentis, & luxu ludorum. 6

Religionem *ludorum crescentibus opibus secuta *lætitia est. Eius instinctu* Q. Catulus, Campanam imi Plin li. 19 c. 1.

lautitia .l. Ald. Man. Paulli F. Ald. N. Cic. in l. Pis. & Pedian Plin. l 35. c. 4. et l 33. cap. 3 & l. 19 c. 1. Ascon. & Plin.

tatus, luxuriam, primus spectantium consessum uelorum umbraculis texit. Cn. Pompeius ante omnes, aquæ per semitas decursu, æstiuum minuit seruorem. C. Pulcher scenam uarietate colorum ad umbrauit, uacuis ante pictura tabulis extentam. Quam totam argento C. Antonius, auro Petreius, ebore Q. Catulus prætexuit. Versatilē fecerunt Luculli. Argētatis choragijs P. Lentulus Spinther adornauit. Translatum antea Pœniceis indutum tunicis M. Scaurus exquisito genere uestis cultum induxit.

De Gladiatorio, & Athletico primo. 7

Liuius li. 16.

Gladiatorium munus primū Romæ datum est in Foro Boario, Ap. Claudio. M. Fuluio cos. dederunt M et D. Bruti, funebri memoria patris cineres honorando Athletarū certamē a M. Scauri tractū est munificētia.

DE FRVGALITATE ET INNOCENTIA.

CAP. V.

De prima aurata statua in Vrbe. 1

Liu .l. 40.

Statuam auratam nec in Vrbe, nec in ulla parte Italiæ, quisquam prius adspexit, quam a Man. Acilio Glabrione equestris, patri poneretur in æde Pietatis. Eam autem ædem P. Cornelio Lentulo, & M. Bæbio Pamphilo cos. ipse sdedicauit, compos uoti factus, rege Antiocho apud Thermopylas superato.

De Iure ciuili, cum Fastis promulgato. 2

Liu l. 9 Cic. in or. pro Mur. & Gell l. 6 cap. 9.

Ius ciuile per multa sæcula inter sacra, cærimoniasq; deorum immortalium, abditum, solisq; Pontificibus notum. Cn. Flauius, libertino patre genitus, & scriba, cum ingenti nobilitatis indignatione factus ædilis

ædilis curulis, uulgauit, ac fastos pæne toto foro exposuit. Qui cum ad uisendum ægrum collegam suum ueniret, neque a nobilibus, quorum frequentia cubiculum erat completum, sedendi loco reciperetur: sellam curulem afferri iussit, & in ea, honoris pariter atque contemptus sui uindex, consedit.

De ueneficii prima quæstione. 3

Veneficij quæstio, & moribus, & legibus Romanis ignota, complurium Matronarum patefacto scelere, orta est; Quæ cum uiros suos clandestinis insidijs ueneno perimerent, unius ancillæ indicio protractæ, pars capitali iudicio damnatæ, centum septuaginta numerum expleuerunt. Liu. lib 8. Oros. lib3. cap. X.

De tibicinum Quinquatribus primis. 4

Tibicinum quoque collegium solet in foro uulgi oculos in se conuertere, cum inter publicas, priuatásq; ferias, actiones, personis tecto capite, uariaq; ueste uelatis, contentusq; edit. Inde tracta licentia. Quondam uetiti in æde Iouis, quod prisco more facti tauerant, uesci: Tibur irati se contulerunt. Quorum ministerio senatus deserta sacra non æquo animo ferens, per legatos a Tiburtibus petijt, ut eos gratia sua Romanis templis restituerent. Quos illi, in proposito perseuerantes, interposita festæ epulationis simulatione, mero, somnoq; sopitos, plaustris in Vrbem deuehendos curauerunt: quibus & honos pristinus restitutus, & huiusce lusus ius est datum. Personarum usus, pudorem circumuentæ temulentiæ caussam habet. Liu. lib. 9 & Plut. in probl. Oui Fast 9. Quinct. l. 5. c. 1. 1.

De frugali antiquorum uictu. 5

Iuno sat.1

Fuit etiam illa simplicitas antiquorum, in cibo capiendo, humanitatis simul, & continentiæ certißima index. nam maximis uiris prandere, & cenare in propatulo, uerecundiæ non erat: nec sane ullas epulas habebant, quas populi oculis subijcere erubescerent.

Plin.li.18. cap.8.

Erant adeo continentiæ attenti, ut frequentior apud eos pultis usus, quam panis, esset. Ideoq; in sacrificijs mola, quæ uocabatur, ex farre, & sale, constat: exta farre sparguntur: & pullis, quibus auspicia petuntur, puls obijcitur: primitus enim ex libamentis uictus sui, deos eo efficacius, quo simplicius, placabant.

Offam uocat Cicero.

De Febris deæ sacellis in urbe. 6

Plin. lib.2 cap.7.Cic. li.3.de na. & 2 de leg. & P. Vict. reg.X.

*Et ceteros quidem, ad benefaciendum, uenerabantur. Febrem autem, ad minus nocendum, templis colebant; quorum adhuc unum in Palatio, alterum in area Marianorum monumentorum, tertium * in summa parte Vicilongi extat. In eaq; remedia, quæ corporibus ægrorum annexa fuerant, deferebantur. Hæc, ad humanæ mentis æstus leniendos cum aliqua usus ratione excogitata, cæterum salubritatem suam industriæ certißimo, ac fidelißimo munimento tuebantur: bonæque ualetudinis eorum quasi quædam mater erat Frugalitas, inimica luxuriosis epulis, & aliena nimiæ uini abundantiæ, & ab immoderato Veneris usu auersa.*

* in summo Vicolongo.

Frugalitas ... ob id si... medi...s.

Plin.li.29. cap.1.

DE EXTERNIS INSTITVTIS. CAP. VI.

De Spartanorum frugalitate. 1

Cic. pro ...acco.

Idem sensit proxima maiorum nostrorum grauitati Spartana ciuitas, quæ, seuerißimis Lycurgi legibus

gibus obtemperans, aliquandiu ciuium suorum oculos a contemplanda Asia retraxit, ne, illecebris eius capti, ad delicatius uitæ genus prolaberentur. Audierant enim lautitiam inde, & immodicos sumptus, & omnia non necessariæ uoluptatis genera, fluxisse: primosq; Ionas unguenti, coronarumq; in conuiuio dandarum, & secundæ mensæ ponendæ consuetudinem, haud parua luxuriæ irritamenta, reperisse. Ac minime mirum est; quod homines, labore, ac patientia gaudentes, tenacissimos patriæ neruos, externarum deliciarum contagione solui, & hebetari, noluerunt: cum aliquanto faciliorem uirtutis ad luxuriam, quam luxuriæ ad uirtutem transitum uiderent.

ne peregrinari quidē licebat. Plut. in Lacon. Inst

Iones.

Quod eos non frustra timuisse, dux ipsorum Pausanias *patefecit. qui, maximis operibus editis, ut primum se Asiæ moribus permisit, fortitudinem suam, effeminato eius cultu, mollire non erubuit.*

Thuc. lib. 5 Probus in uita.

De More militari eorundem. 2

Eiusdem ciuitatis exercitus non ante ad dimicandū descendere solebant, quam tibiæ concentu, & anapæsti pestis modulo cohortationis calorem animo traxissent, uegeto, & crebro ictus sono strenue hostem inuadere admoniti. Iidem ad dissimulandum, & occultandum uulnerum suorum cruorem, Pœniceis *in prælio tunicis utebantur; non, ne ipsis aspectus terrorem, sed ne hostibus fiduciæ aliquid, afferret.*

Thuc. lib. 5 & Gel. li. 1 cap. 11 sed paullo aliter.

Plut. in Lacedæmon. institutis.

De Atheniensium instituto contra otiosos, & inertes. 3

Egregios uirtutis bellicæ spiritus Lacedæmoniorum,

Isocrat. in Areopag.

rum, prudentissimi pacis moribus Athenienses subsequuntur: apud quos inertia e latebris suis, languore marcens, in forum perinde ac delictum aliquod protrahitur, fitque, ut facinorosæ, ita erubescendæ rea culpæ.

Stob. serm 4. Idē de Sardis Ae. uar. hist. l 4.

De Areopago eorundem. 4

Est et eiusdem urbis sanctissimum consilium Areopagus, ubi, quid quisque Atheniensium ageret, aut quonam quæstu sustentaretur, diligentissime inquirere solebat, ut homines honestatem (uitæ rationem memores reddendam esse) sequerentur.

Isocrat. in Areopag. sic Lucani Stob. ser. 42.

De honore uirtutis, apud eosdem. 5

*Eadem bonos ciues corona decorandi primo consuetudinem introduxit, duobus oleæ connexis ramulis clarum Periclis cingendo caput. Probabile institutum, rem, siue personam, intueri uelis. nam & uirtutis uberrimum alimentum est Honos, & Pericles dignus, a quo talis muneris dandi * posteritas potissimum initium caperet.*

Quædam Aeschinei Demosth. in or de corona, & Vlpian Cic. de op. gen. ora.

*potestu.

Donat in Aud sc 1. Tac. 13.

De ingratitudinis actione, apud eosdē. 6

Age, quid illud institutum Athenarum, quam memorabile? quod conuictus a patrono libertus ingratus, iure libertatis exuitur. Supersedeo te, inquit, habere ciuem tanti muneris impium æstimatorem. nec adduci possum, ut credam urbi utilem, quem domui scelestum cerno: abi igitur, & esto seruus, quoniam liber esse nescisti.

Plut. in Solo. Aduersus ingratos actio. l 5. cap. 3.

De Massiliensium institutis uariis. 7

Inde Massilienses quoque, ad hoc tempus usurpant di-

pant disciplinæ grauitatem prisci moris obseruantia, caritate populi R. præcipue conspicui, qui tres in eodem manumissiones rescindi permittunt, si ter ab eodem deceptum dominum cognouerint: quarto errori subueniendum non putant: quia sua tam culpa iniuriam accepit, qui ei se toties obiecit.

Eadem ciuitas seueritatis custos acerrima est. Nullum aditum in scenam Mimis dando, quorum argumenta, maiore ex parte, stuprorum continent actus, ne talia spectandi consuetudo, etiam imitandi licentiam sumat. Omnibus autem, qui, per aliquam religionis simulationem, alimenta inertiæ quærunt, clausas portas habet, & mendacem, & fucosam superstitionem, submouendam esse existimans. Ceterum a condita Vrbe gladius est ibi, quo noxii iugulantur: rubigine quidem exesus, & uix sufficiens ministerio, sed index, in minimis quoque rebus, omnia antiquæ consuetudinis momenta seruanda. Duæ etiam ante portas eorum, Arcæ iacent, altera, qua liberorum, altera, qua seruorum corpora ad sepulturæ locum plaustro deuehuntur, sine lamentatione, sine planctu, luctus funeris die, domestico sacrificio, adiectoq; necessariorum conuiuio, finitur. Etenim, quid attinet, aut humano dolori indulgeri, aut diuino numini inuidiam fieri, quod immortalitatem suam nobiscum partiri noluerit?

De Ceiorum ueneno publico. 8

Venenum, cicuta temperatum, in ea Ciuitate publice custoditur, quod datur ei, qui caussas sexcen-

Sexcenti.

tis (id enim senatus eius nomen est) exhibuit, propter quas mors sit illi expetenda: Cognitione uirili beneuolentia temperata. quæ nec egredi uita temere patitur, & sapienter excedere cupienti celerem fati uiam præbet, ut uel aduersa, uel prospera nimis usis fortuna (utraque enim finiendi spiritus, illa, ne perseueret, hæc, ne destituat, rationem præbet) comprobato exitu terminentur. Quàm consuetudinem Massiliensium, non in Gallia ortam, sed e Græcia translatum, inde existimo, quod illam etiam in insula Ceo seruari animaduerti, quo tempore, Asiam cum Sex. Pomp. petens. *oppidum intraui. Forte enim euenit, ut tunc summæ dignitatis ibi femina, ultimæ iam senectutis, reddita ratione ciuibus, cur excedere uita deberet, ueneno consumere se destinarit, mortemq; suam Pompeii præsentia clariorem fieri magni æstimarit. Nec preces eius uir ille, ut omnibus uirtutibus, ita humanitatis quoque laudibus instructissimus, aspernari sustinuit. Venit itaque ad eam, facundissimoq; sermone, qui ore eius, quasi e beato quodam eloquentiæ fonte, manabat, ab incepto consilio diu nequidquam reuocare conatus, ad ultimum propositum exequi passus est: quæ, nonagesimum annum transgressa, cum summa, & animi, & corporis sinceritate, lectulo, quantum dignoscere erat, quotidiana consuetudine cultius structo recubans, innixa cubito. Tibi quidem, inquit, Sext. Pompei, dij magis, quos relinquo, quam quos peto, gratias referant, quia nec hortator uitæ meæ, nec

Strab. lib. 10 Steph. Ael. uar. hist. lib 3. Sext Pōp. cos intelligi.

* Iulida

nec mortis spectator, esse fastidisti. Ceterum ipsa hilarem Fortunæ uultum semper experta, ne auiditate lucis tristem intueri cogar, reliquias spiritus mei prospero fine, duas filias, & septem nepotum gregem superstitem relictura, permitto. Cohortata deinde ad concordiam suos, distributo eis patrimonio, & cultu suo, sacrisq; domesticis maiori filiæ traditis, poculum, in quo uenenum temperatum erat, constanti dextra arripuit. Tum, defusis Mercurio delibamentis, & inuocato numine eius, ut se placido itinere in meliorem sedis infernæ deduceret partem, cupido haustu mortiferam traxit potionem. Ac sermone significans, quasdam subinde partes corporis sui rigor occuparet, cum iam uisceribus eum, & cordi, imminere esset locuta, filiarum manus ad supremum opprimendorum oculorum officium, aduocauit. Nostros autem, tametsi nouo spectaculo obstupefacti erant, suffusos tamen lacrymis dimisit.

De Massiliẽsiũ lege, de aduenis armatis. 9

Sed, ut ad Massiliensium ciuitatem, unde in hoc diuerticulum excessi, reuertar, intrare oppidum eorum, nulli, cum telo, licet. præstoq; est, qui id, custodiæ gratia, acceptum, exituro reddat; ut hospitia sua, quemadmodum aduenientibus humana sunt, ita ipsis quoque tuta sint. Timebant enim. Iustin. lib. 43

De Gallorum more in mutuo dando. 10

Horum mœnia egresso uetus ille mos Gallorum occurrit: quos, memoria proditum est, pecunias mutuas, quæ his apud inferos redderentur, dare solitos: quia

Animã esse immortalem. Cæsar l 6. *quia persuasum habuerunt, Animas hominum immortales esse. Dicerem, stultos nisi idem bracati sensissent, quod Palliatus Pythagoras credidit.*

De Cimbrorum Celtiberorum more, in adeundis prœliis. 11

Cic. lib. 2 Tusc. *Auara, & feneratoria Gallorum philosophia; alacris & fortis Cimbrorum, & Celtiberorum, qui in acie exsultabant, tamquam gloriose, & feliciter, uita excessuri; lamentabantur in morbo, quasi turpiter, & miserabiliter, perituri.* Plut. in Serto. *Celtiberi etiam nefas esse ducebant, prœlio superesse, cum is occidisset, pro cuius salute spiritum deuouerant. Laudanda utrorumque populorum animi præstantia, quod et patriæ incolumitatem fortiter tueri, & fidem amicitiæ constanter præstandam, arbitrabantur.*

De Thracum opinione, de uitæ calamitate. 12

Solin. cap. 25 & Herodot. l. 5. *Thraciæ uero illa natio merito sibi sapientiæ laudem uindicauerit; quæ, natales hominum flebiliter, exsequias cum hilaritate celebrans, sine ullis doctorum præceptis, uerum condicionis nostræ habitum peruidit. Remoueatur itaque naturalis omnium animalium dulcedo uitæ, quæ multa & facere, & pati, turpiter cogit, si eius aliquanto felicior, ac beatior finis reperietur.*

De Lyciorum luctu. 13

Plutar. in conso. ad Apol. *Quocirca recte Lycij, cum iis luctus incidit, muliebrem uestem induunt; ut deformitate cultus commoti, maturius stultum proiicere mærorem uelint.*

De

De Indarum feminarum fido amore erga maritos. 14

Verum, quid ego fortißimos hoc in genere prudentiæ uiros laudem? Respiciantur Indorum *feminæ, quæ cum more patrio, complures eidem nuptæ esse soleant, mortuo marito, in certamen, iudiciumq; ueniunt, quam ex ijs maxime dilexerit? Victrix, gaudio exultans, deductaq; a necessarijs, lætum præferens uultum, coniugis se flammis superiacit, & cum eo, tamquam felicißima, crematur: superatæ, cum tristitia, & mærore, in uita remanent. Protrahe in medium* Cimbricā *audaciam, adijce* Celtibericam *fidem, iunge animosam* Thraciæ *sapientiam, annecte* Lyciorum, *in luctibus abijciendis, callide quæsitam rationem:* Indico *tamen rogo nihil eorum præferes, quem uxoris pietas, in modum genialis tori, propinquæ mortis secura, cōscendit.* Cic. lib. 5. Tusc. Herodot. de Thracibus hoc scribit lib. 5.

De Pœnicarū fœminarū prostitutione. 15

Cui gloriæ, Pœnicarum *feminarum, ut ex comparatione turpius appareat, dedecus subnectam.* Siccæ *enim fanum est* Veneris, *in quod se Matronæ conferebant, atque inde procedentes ad quæstum, dotes, corporis iniuria, contrahebant, honesta nimirum tam inhonesto uinculo coniugia iuncturæ.* De Cypriis ex quibus 90 Dido abduxit, hoc refert Iustin. lib. 18.

De Persarum instituto in educandis liberis. 16

Iam Persarum *admodum probabile institutum fuit quod liberos suos non prius aspiciebant, quam septimum implessent annum, quo paruulorum amißionem æquiore animo sustinerent.* Herod li. 2 Sed quinque annos scribit.

De Numidarum regum more, in au ctoritate seruanda. 17

Ne Numidiæ quidem reges uituperandi, qui, more gentis suæ, nulli mortalium osculum ferebant. Quidquid enim in excelso fastigio positum est, humili, & trita consuetudine, quo sit uenerabilius, uacuum esse conuenit.

DE DISCIPLINA MILITARI. CAP. VII,

Venio nunc ad præcipuum decus, & stabilimentum Rom. Imperij, *salutari perseuerantia ad hoc tempus sincerum, & incolume seruatum, militaris disciplinæ tenacissimum uinculum; in cuius sinu, ac tutela, seruens, tranquillusq; beatæ pacis status acquiescit.*

De P. Scipione Aemiliano cos. 1

Liu lib. 57 Front. stratag. lib. 4. ca. 1. Flor. lib. 2. cap. 18.

P. *Cornelius Scipio, cui deleta Carthago auitum cognomen dedit, consul in Hispaniam missus, ut insolentissimos Numantinæ urbis spiritus, superiorum ducum culpa nutritos, contunderet, eodem temporis momento, quo castra intrauit, edixit; ut omnia ex ijs, quæ uoluptatis caussa comparata erant, auferrentur, ac suum mouerentur. Constat tum maximum inde institutorum, & lixarum numerum, cum duobus millibus scortorum, abijsse.* Hac *turpi, atque erubescenda, sentina uacuefactus noster exercitus, qui paullo ante, metu mortis, deformi se fœderis ictu maculauerat,* [Mancino Duce.] *erecta uirtute, recreataq;, acrem illam, & animosam Numantiam, incendijs exustam, ruinisque prostratam, solo æquauit. Itaque neglectæ disciplinæ militaris*

taris indicium, Mancini miserabilis deditio; seruatæ merces, speciosissimus Scipionis triumphus extitit.

De Q Metello Numidico cos. 2

*Eam sectam Metellus secutus, cum exercitium in Africa, Iugurthino bello nimia Sp. Albini indulgentia corruptum, consul accepisset omnibus imperij neruis, ad reuocandam pristinæ disciplinam militæ, connixus est. nec singulas partes apprehendit, sed totam continuo in statum suum redegit. Protinus namque lixas e castris summouit, cibumq; coctum uenalem proponi uetuit: in agmine neminem militum ministerio seruorum, iumentorumque, ut arma sua, & alimenta, ipsi ferrent, uti passus est. Castrorum subinde locum mutauit: * eadem, tamquam Iugurtha semper adesset, uallo, fossaque aptissime cinxit. Quid ergo restituta continentia, quid repetita industria profecit? Crebras scilicet uictorias, & multa trophæa, peperit ex eo hoste; cuius tergum, sub ambitioso imperatore, Romano militi uidere non contigerat.*

Sallustius I ug. Frō. lib. 4. ca. 1

* & ea.

De P. Rupilio cos. 3

Bene ẽt illi disciplinæ militari affuerunt, qui necessitudinum præruptis uinculis, ultionem, uindictamq; læsæ, cum ignominia domũ suarũ, exigere nõ dubitauerunt. nã P. Rupilius consul, eo bello, ꝙ in Sicilia cũ fugitiuis gessit, Q. Fabiũ, generũ suũ, qa negligẽtia tauro minitanã arcẽ amiserat, prouincia iussit decedere.

Paul. Oro. lib. 5. cap. 9. hic lib. 6 cap 10.

De C. Aurelio Cotta cos. 4

Iam C. Cotta P. Aurelium Pecuniolam, sanguine sibi iunctum, quem obsidioni Liparitanæ, ad auspicia

Fron. lib. 4 cap. 1.

repetenda, Messanam transiturus praefecerat, uirgis caesum, militiae munere inter pedites fungi coegit, quod eius culpa agger incensus, & paene castra fuerant capta.

De Q Fuluio Flacco cens. 5

Front li 4 ca 1. Liu. li. 40 & 41. Vel. lib. 1

Q. *etiam Fuluius Flaccus, censor, Fuluium fratre, cohortem legionis, in qua Tribunus militũ erat, iniussu consulis, domum dimittere ausum, senatu mouit.* Non digna exempla, *tam breuiter, nisi maioribus urgerer, non referrentur. quid enim tam difficile factu, quàm copulatae societati generis, & imaginum, deformem in patriam reditum indicere? aut incommunioni nominis, ac familiae ueteris propinquitatis ferire cohaerenti, uirgarum contumeliosa uerbera adhibere? aut, censorium supercilium aduersus fraternam caritatem distringere? dentur haec singula, quamuis claris ciuitatibus, abunde tamen gloria disciplinae militaris instructae uidebuntur.*

De A. Postumio Tuberto dict & T. Manlio Torquato, cos. 6

Liu. lib. 4 Sed nõ credit Diod. Sic 12. Gell. li 17. c. ult Liu. lib. 4.

At nostra urbs, quae omni genere mirificorum exemplorum totum urbem terrarum repleuit, imperatorem proprio sanguine manantes secures, ne turbato militiae ordine uindicta deesset, e castris publice speciosas, priuatim lugubres duplici uultu recepit: incerta gratulandi prius, an alloquendi officio fungeretur. igitur ego quoq; haesitante animo uos bellicarum rerum seuerissimi custodes, Postumi Tuberte, & Manli Torquate, memoria, ac relatione complector, quia

anima-

animaduerto fore, ut pondere laudis, quam meruistis, obrutus, magis imbecillitatem ingenij mei detegam, quam uestram uirtutem, sicut par est, repræsentem. tu namque, Postumi dictator, Aulum Postumium, quem ad generis, penetraliumq; sacrorum successionem propagandam genueras, cuius infantiæ blandimenta sinu, atque osculis foueras, quem puerum litteris, quem iuuenem armis instruxeras, sanctum, fortem, amantem tui pariter ac patriæ, quia non tuo iussu, sed sua sponte, præsidio progressus hostes fuderat, uictorem securi feriri iussisti, & ad hoc imperium peragendum, paternæ uocis ministerio sufficere ualuisti: nam oculos tuos certum scio, clarissima in luce tenebris offusos, ingens animi opus intueri nequiuisse. Tu item, Manli Torquate, Latino bello consul, filium, quod prouocatus a Geminio Metio, duce Tusculanorum, ad dimicandum, te ignaro, descenderat, gloriosam uictoriam, & speciosa spolia referentem, abripi a lictore, & in modum hostiæ mactari iussisti, satius esse iudicans, patrem forti filio, quam patriam militari disciplina carere. Liui lib. 8. Præerat equitibus. Lib 6. cap. 9. & lib. 9. cap. 3.

De L. Quinctio Cincinnato cos. 7

Age, *quanto spiritu putamus usum* L. Quinctium Cincinnatum *dictatorem, eo tempore, quo deuictis* Aequis, *& sub iugum missis,* L. Minucium *consulatum deponere coegit, quod castra eiusdem hostes obsederant? indignum enim maximo imperio credidit, quem non sua uirtus; sed fossa, uallumq; tutum præstiterat: cuiq; uerecundiæ non fuerat, arma Roma-* Liu. lib. 3. sed Æquos semper uocat. Diony. l. x. & alii.

na metu trepida, clausis portis contineri. Ergo imperiosissimi XII fasces, penes quos senatus, & equestris ordinis, & uniuersæ plebis summum decus erat, quorumq; nutu Latium, ac totius Italiæ uires regebantur, contusi, atque fracti dictatoriæ se animaduersioni substrauerunt. Ac, ne inulta foret gloria militaris, consul delicti omnis uindex punitus est. His (ut ita dicam) piaculis, Mars imperij nostri pater ubi aliqua ex parte a tuis auspicijs degeneratum erat, numen tuum propitiabatur: affinium, & cognatorum, & fratrum nota, filiorum strage, ignominiosa consulum eiuratione.

De L. Papirio Cursore dict. 8

Liu. lib. 8. Eiusdem ordinis est, quod sequitur. Papirius dictator, cum aduersus imperium eius Q. Fabius Rullianus, magister equitum, exercitum in aciem eduxisset, quamquam, fusis Samnitibus, in castra redierat, tamen neque uirtute eius, neque successu, neque nobilitate motus, uirgas expediri, eumq; nudari iussit. O spectaculum admirabile, & Rullianus, & magister equitum, & uictor, scissa ueste, spoliatoq; corpore, lictorum uerberibus lacerandus: ut in acie exceptorum uulnerum nodosis ictibus cruore renouato, uictoriarum, quos modo speciosissimos adeptus erat titulos, respergeret. Precibus deinde suis exercitus, occasionem Fabio confugiendi in urbem dedit, ubi frustra senatus auxilium implorauit. nihilominus enim Papirius in exigenda pœna perseuerauit: itaque coactus est pater eius, post dictaturam, tertiumq; consulatum,

sulatum, rem ad populum deuocare, auxiliumq; Trib. plebis supplex pro filio petere: neque hac re seueritas Papirij refrenari potuit. Ceterum, cum ab uniuersis ciuibus, & ipsis Tribunis plebis rogaretur, testatus est, non pœnam illam se Fabio, sed populo R. & Tribuniciæ concedere potestati.

De L. Calpurnio Pisone cos. 9

L. *quoque Calpurnius Piso, consul, cum in Sicilia bellum aduersus fugitiuos gereret, &c. Titius, equitum præfectus, fugitiuorum multitudine circumuentus, arma cum suis tradidisset, his præfectum ignominiæ generibus affecit. Iussit eum toga lacinijs abscissis amictum, * discintaq; tunica indutum, nudis pedibus, a mane in noctem usque, ad principia, per omne tempus militiæ adesse. interdixit etiam ei conuictum hominum, usumq; balnearum: turmasq; equitũ, quibus præfuerat, ademptis equis, in funditorum alas transcripsit. Magnum profecto dedecus patriæ magno Pisonis decore uindicatum est; quoniam quidem id egerit, ut, qui cupiditate uitæ adducit, cruce dignißimis fugitiuis trophæa de se statuere concesserant, libertatiq; suæ seruili manu flagitiosum imponi iugum non erubuerant, amarum lucis usum experirentur, mortemq; quam effeminate timuerant, uiriliter optarent.*

Fron. lib. 4 cap. 1
De hoc Pisone li. 4. cap. 3.

* decinctaq;

De Q. Metello Macedonico procos. 10

Nec minus Pisone acriter Qu. Metellus: qui, cum apud Contrebiam res gereretur, collocatas a se in quadam statione quinque cohortes, atque ex ea uiri-

de uiris illustrib. ca. 61.

Front. uero lib. 4. c. 1. hoc Metello, Pio tribuit, sed lege Patercul. hic lib. 7. c. 4.

bus hostiũ depulsas, repetere eandem stationem uestigio iussit; non quod speraret ab ijs amissum locum recuperari posse, sed ut præteritæ culpam pugnæ insequentis certaminis manifesto periculo puniret. Edixit etiam, ut, si quis ex his fugiens castra petijsset, pro hoste interficeretur. Qua seueritate compreßi milites, corporibus fatigatis, & animis desperatione uitæ implicatis, loci tamen iniquitatem, multitudinemq; hostium, superarunt. Humanæ igitur imbecillitatis *efficacißimum duramentum est* Necessitas.

De Q. Fabio Maximo Seruiliano proc. 11

Front li. 4. c. 1. Orof. l. 5. c. 4 App. in Iberico.

In eadem prouincia Q. Fabius Max. ferocißimæ gentis animos contundere, & debilitare, cupiens, mansuetißimum ingenium suum, ad tempus deposita clementia, sæuiore uti seueritate coegit. omnium enim, qui ex præsidijs R. ad hostes transfugerant, captiq; erant, manus abscidit: ut trunca præ se brachia gestantes, defectionis metum reliquis inijcerent. rebelles itaque manus á corporibus suis distractæ, inque cruentato solo sparsæ, ceteris, ne idem committere auderent, documento fuerunt.

De P. Africano maiore procos. 12

Liu. lib. 30 in fine.

Nihil mitius superiore Africano. Is tamen, ad firmandam disciplinam militarem, aliquid ab alienißima sibi crudelitate amaritudinis mutuandũ existimauit: siquidem, deuicta Carthagine, cum omnes, qui ex nostris exercitibus ad Pœnos transierant, in suam potestatem redegisset, grauius in Romanos, quàm in Latinos transfugas, animaduertit. hos enim, tanquam

patriæ

patriæ fugitiuos, crucibus affixit, illos, tamquam perfidos socios, securi percussit. Non prosequar hoc factum *ulterius, & quia Scipionis est, & quia* Romano *sanguini, quamuis merito perpesso, seruile supplicium insultare non attinet. cum præsertim transire ad ea liceat, quæ, sine domestico uulnere gesta, narrari possũt.*

De P. Africano minore procos. 13 Liu.l.51.& App. in Libyc.

Nam *posterior Africanus, euerso* Punico *imperio; exterarum gentium transfugas, in edendis populo spectaculis, feris bestijs obiecit.*

De l. Aemilio Paullo procos. 14

Et L. *Paullus,* Perse *rege superato, eiusdem generis, & culpæ homines, elephantis proterendos substrauit: utilissimo quidem exemplo, si tamen acta excellentissimorum uirorum humiliter æstimare, sine insolentiæ reprehensione, permittitur. aspero enim, & abscisso castigationis genere militaris disciplina indiget. quia uires armis constant, quæ, ubi a recto tenore desciuerunt, oppressura sunt, nisi opprimantur.*

De senatu Romano. 15

Sed tempus est, eorum quoque mentionem fieri, quæ iam non a singulis, uerum ab uniuerso senatu, pro militari more obtinendo, defendendoque, administrata sunt. L. Marcius, *Tribunus militum, cum reliquias duorum exercituum,* Publij, *&* Cnæi *Scipionum, quos arma* Pœnorum *in* Hispania *absumpserant, dispersas mira uirtute collegisset, earumque suffragijs dux esset creatus, senatui, de rebus actis a se, scribens, in hunc modum orsus est.** L. Marcius *proprætor. cuius honoris* Liui.li.26. L. Marcius tribunus,

propretor. *honoris usurpatione uti eum patribus C. non placuit, quia duces a populo, non a militibus, creari solerent. Quo tempore tam angusto, tamq; graui, propter immane reip. damnum, etiam Trib. militum adulandus erat, quoniam quidem ad statum totius ciuitatis corrigendum unus suffecerat. Sed nulla clades, nullum meritum, ualentius militari disciplina apud senatum fuit. succurrebat enim, quam animosa seueritate, Tarentino bello, maiores eorum usi fuissent. In quo, quassatis & attritis reip. uiribus, cum magnum captiuorum ciuium suorum numerum, a Pyrrho rege ultro missum, recepissent, decreuerunt, ut ex ijs, qui equo meruerant, peditum numero militarent: qui pedites fuerant, in funditorum auxilia transcriberentur: ne ue quis eorum intra castra tenderet, ne ue locum, extra assignatum, uallo, aut fossa cingeret, ne ue tentorium ex pellibus haberet: recursum autem ijs ad pristinum militiæ ordinem proposuerunt, si quis bina spolia ex hostibus tulisset. Quibus supplicijs compressi, ex deformibus Pyrrhi munusculis, acerrimi hostes extiterunt. Parem iram aduersus illos senatus distrinxit, qui apud Cannas remp. deseruerant. nam, cum eos, grauitate decreti, ultra mortalium condicionem relegasset, acceptis a M. Marcello litteris, ut eorum sibi opera ad expugnationem Syracusarum uti liceret, rescripsit, indignos esse, qui in castra reciperentur. Ceterum se ei permittere, ut faceret, quod expedire reip. iudicasset, dū ne quis ex eis munere uacaret, aut dono militiæ donaretur, aut in Italiam, donec hostes*

Front li 4. c. 1. Et Zonaras.

Liu. li. 22. & 23.

Liu. li. 25.

stes in ea essent, accederet. Sic enerues animos odisse Virtus *solet.*

Age, quam grauiter senatus tulit, quod Q. Petil*lium consulem, fortißime aduersus* Ligures *pugnantem, occidere milites paßi essent? legioni enim neque stipendium anni procedere, neq; æra dari uoluit, quia, pro salute imperatoris, hostium telis se nõ obtulerant. Idq; decretum amplißimi ordinis, speciosum, & æternum* Petillij *monumentum extitit, sub quo in acie, morte, in* Curia *ultione clari cineres eius acquiescunt. Consimili animo, cum ei* Hannibal* *sex millium* Roma*norum, quæ capta in castris habebat, redimendorum potestatem fecisset, condicionem spreuit, memor, tantam multitudinem armatorum iuuenum, si honeste mori uoluissent, turpiter capi non potuisse. Quorum nescio, utrum maius dedecus fuerit, quod patria spei, an quod hostis metus nihil in his reposuerit: hæc pro se, ille ne aduersus se, dimicaret, parui pendendo.*

Front. li.4 cap. 1.

Liu. li.22. *octo. scribunt Cic & Liuius.

Sed, cum aliquoties senatus pro militari disciplina se seuerum exhibuerit, nescio an tum præcipue, cum milites, qui Rhegium *iniusto bellò occupauerãt, mortuoq; duce** Bubelio, M. Cæsium, *scribam eius, sua sponte imperatorem delegerant carcere inclusit, ac* M Fuluio Flacco Trib. pl. *denunciante, ne in ciues* Romanos *aduersus morem maiorum animaduerteret, nihilominus propositum executus est: ceterum, quo minore cum inuidia, id perageretur, quinquagenos per singulos dies uirgis cæsos, securi percuti iußit, eorumq; corpora sepulturæ mandari, mortemq; lugeri uetuit.*

Front. li 4 c. 1. Orof. lib.4. ca 3. Liu. li. 15. Polyb: li. 1 Zonaras.

D. *Iubelio,* uidetur legendum.

EXTER-

EXTERNA EXEMPLA.

De senatu Carthaginiensi. 1

Liu lib 38 & auctor li bri de V. I. ill. c. 38.

Leniter hoc patres C. si Carthaginiensium senatus in militiæ negociis procurandis uiolentiam intueri uelimus, a quo duces bella prauo consilio gerentes etiam si prospera fortuna subsecuta esset, cruci tamen suffigebantur: quod bene gesserant, deorũ immortaliũ adiutorio; quod male commiserant, ipsorum culpæ imputãtes.

De Clearcho, Spartanorum duce. 2

Front. li 4. cap. 1,

Clearchus uero, Lacedæmoniorum dux, egregio dicto disciplinam militiæ continebat, identidem exercitus sui auribus inculcando, a militibus imperatorem potius, quam hostem metui debere. Quo aperte denunciabat futurum, ut spiritum pœnæ impenderent, quem pugnæ acceptum ferre dubitassent. Idq; a duce præcipi non mirabantur, maternarum blanditiarum memores: quæ exituros eos ad præliandum monebãt; ut aut uiui cum armis in conspectum earum uenirent, aut mortui in armis referentur. Hoc intra domesticos parietes accepto signo, Spartanæ acies dimicabant. Sed, aliena prospexisse, tantummodo satis est, cum proprijs, multoq; uberioribus, & felicioribus exemplis gloriari liceat.

Suidas in Sycurgo.

DE IVRE TRIVMPHANDI. CAP. VIII.

Disciplina militaris, acriter retenta, principatum Italiæ Romano Imperio peperit, & multarum urbium, magnorum regum, ualidissimarum gentium regimen largita est, fauces Pontici sinus patefecit, Alpium

pium, Tauriq; montis conuulsa claustra tradidit: ortumq; e paruula Romuli casa totius terrarum orbis fecit columen. Ex cuius sinu *quoniam omnes triumphi manarunt, sequitur, ut de triumphandi iure dicere incipiam.*

De legibus duabus de triumpho. 1

Ob leuia prœlia quidam imperatores triumphos sibi decerni desiderabant: quibus ut occurreretur, lege cautum est, ne quis triumpharet, nisi qui quinque millia hostium una acie cecidisset. non enim numero, sed gloria triumphorum, excelsius urbis nostræ futurum decus maiores existimabant. Ceterum, *ne tam præclara lex cupiditate laureæ oblitteraretur, legis alterius adiutorio fulta est, quam* L. *Marius, &* M. Cato Trib. *pl. tulerunt: pœnam enim imperatoribus minatur, qui aut hostium occisorum in prælio, aut amissorum ciuium falsum numerum, litteris senatui ausi essent referre. iubetq; eos, cum primum urbem intrassent, apud quæstores Vrbanos iurare, de utroque numero uere ab his senatui esse scriptum.* Oros. li. 5. cap. 4.

De C. Lutatii cos. & Q. Valerij Pr. altercationibus de triumpho. 2

Post has leges iudicij illius tempestiua mentio introducetur, in quo de iure triumphandi inter clarissimas personas, & actum, & excussum est. C. *Lutatius consul, &* Q. *Valerius* P. R. *circa Siciliam insignem Pœnorum classem deleuerant, quo nomine Lutatio consuli triumphum senatus decreuit. Cum autem* Valerius, *sibi eum quoque decerni, desideraret, nega* De Lutatio Liu li. 19.

uit id fieri oportere Lutatius, ne, in honore triumphi, minor potestas maiori æquaretur. pertinaciusque pro gressa contentione, Valerius sponsione Lutatium pro uocauit. Ni suo ductu Punica classis esset oppressa. Nec dubitauit restipulari Lutatius. Itaque iudex in ter eos conuenit Atilius Calatinus, apud quem Vale- rius in hunc modum egit: Consulem, ea pugna, in le- ctica claudum iacuisse; se autem omnibus imperato- rijs partibus functum. Tunc Calatinus prius quam Lu tatius caussam suā ordiretur, Quæro, inquit, Valeri, a te, si dimicandū, nec ne esset, contrarijs inter uos sen- tentiis dissedissetis, utrum quod consul, an quod P. R. imperasset, maius habiturum fuerit momentum? Re- spondit Valerius, non facere se controuersiam, quin priores partes consulis essent futuræ. Age deinde, in- quit Calatinus, Si diuersa auspicia accepissetis, cuius magis auspicio staretur? Item respondit Valerius, Con sulis. Iam mehercule, inquit, cum de imperio, & auspi cio, inter uos disceptationem susceperim, & tu utro que aduersarium tuum superiorem fuisse fatearis; ni- hil est, quod ulterius dubitem. Itaque, Lutati, quam- uis adhuc tacueris, secundum te litem do. Mirifice iu- dex, quod in manifesto negotio tempus teri passus non est. Probabilius Lutatius, quod ius amplissimi ho noris constanter defendit. Et nec Valerius quidem improbe, quia fortis, & prosperæ pugnæ ut non legi timum, ita se dignum, præmium petijt.*

de Calatino. Liu. lib. 19

susceperitis.

Valerius tamen in cons. ueterum dicitur naualē egisse. Liu. lib. 25 & 26.

De Cn. Ful. Flac. triumphum spernēte. 3

Quid facias Cn. Fuluio Flacco, qui tam expeten- dum

dum alijs triumphi honorem, decretum sibi a senatu ob res bene gestas, spreuit, ac repudiauit? Nimirum, *non plura precerpens, quam acciderunt. nam, ut urbem intrauit, continuo ipse quæstione publica afflictus, exilio multatus est, ut, si quid, religionis insolentia, commisisset, pœna expiaret.*

De triũpho negato Q. Ful. & L. Opimio. 4

*Sapientiores igitur, Q. Fuluius, qui Capua capta, & L. Opimius, qui, Fregellanis ad deditionem compulsis, triumphandi potestatem a senatu petierunt. Vterque editis operibus magnificus, sed neuter petitæ rei compos, & non quidem inuidia patrum C. cui numquam aditum in curia esse noluerũt. sed summa diligentia obseruãdi iuris, quo cautum erat, ut pro aucto imperio, non * pro recuperatis quæ populi* R. *fuissent, triumphus decerneretur. Tantum enim inter est, adijcias aliquid, an detractum restituas, quantum distat beneficij initium ab iniuriæ fine.*

De Capua Li. lib. 26 de Fregellis. lib. 60.

Amm. M. lib. 25. ob recuperata.

De triumpho negato P. Scipioni maiori, & M Marcello. 5

Quin etiam ius, de quo loquor, sic custoditum est, ut P. Scipioni, ob recuperatas Hispanias, M. Marcello, ob captas Syracusas, triumphus non decerneretur, quod, ad eas res gerendas, sine ullo missi erant magistratu. Probentur cuiuslibet gloriæ cupidi: qui ex desertis montibus, Myoparonumque piraticis rostris, laudis inopes, laureæ ramulos festinabunda manu decerpserunt. Carthaginis imperio ab rupta Hispania, & Siciliæ caput abcissum Syracusæ, triumphales iungere

niu. lib. 26 & 28.

Erant tantum Procõsules, qui non habẽt auspicia.

gere currus nequiuerunt. Et quibus uiris? Scipioni, & Marcello: quorum ipsa nomina instar æterni sunt triumphi. Sed clarißimos solidæ, ueræq; uirtutis auctores, humeris suis salutem patriæ gestantes, etsi coronatos intueri senatus cupiebat, iustiori tamen reseruandos laureæ putauit.

De conuiuiis triumphantium. 6

Plutarch. in Probl.

His illud subnectam. Moris erat, ab imperatore, triumphum ducturo, cos. inuitari ad cenam, deinde rogari, ut uenire supersedeant, ne quis eo die, quo ille triumpharit, maioris in eodem conuiuio sit imperij.

De ijs, qui ex ciuili uictoria non triumpharunt. 7

Verũ, quamuis quis præclaras res, maximeq; utiles reip. ciuili bello geßisset, Imperator tamen eo nomine appellatus nõ est, neq; ullæ supplicationes decretæ sunt, neq; aut ouans, aut curru, triũphauit, quia, ut necessariæ istæ, ita lugubres semper existimatæ uictoriæ sunt, utpote nõ externo, sed domestico, partæ cruore. Itaq; & Nasica Ti. Gracchũ, & Opimius C. Gracchi factiones mæsti trucidarunt. Q. Catulus, M. Lepido, collega suo, cũ omnibus seditiosis copijs extincto, tãtũ moderatũ præseferẽs gaudiũ, in Vrbẽ reuertitur. C. ẽt Antonius, Catilinæ uictor, abstersos gladios in castra retulit. L. Cinna, & C. Marius, hauserant quidem auidi ciuilẽ sanguinẽ: sed nõ protinus ad tẽpla deorũ, & aras, tetenderunt. Item L. Sylla, qui plurima bella ciuilia confecit, cuius crudelißimi, & insolentißimi successus fuerunt, cum, consummata potentia sua, trium-

Plut. in Grach. Liu. lib. 90 Plut. in Pomp. Sall. Plut. Dion. l. 37. App Cic. Philip. 14

triumphum duceret, ut Græciæ, & Asiæ multas urbes, ita ciuium R. nullum oppidum uexit. Piget, tædetq;, per uulnera reipub. ulterius procedere. lauream nec senatus cuiquam dedit, nec quisquam sibi dari desiderauit, ciuitatis parte lacrymante. Ceterum ad quercum pronæ manus porriguntur, ubi, ob ciues seruatos, corona danda est, qua postes Augustæ domus sempiterna gloria triumphant.

De Mithridate triũphauit. Appian. & Cic. pl. Manil. Mediãq; tuebere quercum, inquit Ouid.

DE CENSORIA SEVERITATE. CAP. IX.

De M. Camillo & M. Postumio, in cælibes. 1

CAstrensis disciplinæ tenacissimũ uinculũ, & militaris rationis diligens obseruatio, admonet me, ut ad Censuram, pacis magistram, custodemq; transgrediar. nam, ut opes P. R. in tantum amplitudinis imperatorum uirtutibus excesserunt, ita probitas, & continentia, censorio supercilio examinata est. Opus, effectu, par bellicis laudibus. Quid. n. prodest, foris esse strenuũ, si domi male uiuitur? Expugnentur licet urbes, corripiantur gentes, regnis iniiciantur manus; nisi foro, et curiæ officium, ac uerecundia sua constiterit, partarum rerum æquatus cælo cumulus, sedem stabilem non habebit. Ad rem igitur pertinet, nosse, atque adeo recordari, acta censoriæ potestatis. Camillus, & Postumius, censores, æra, pœnæ nomine, eos, qui ad senectutem cælibes peruenerant, in ærarium deferre iusserunt: iterum puniri, si quomodo de tam iusta constitutione queri sint ausi. cum in hunc modum increparentur, Natura uobis quemadmodum nascendi, ita gi-

nescio qd Plut in Camillo. Cælibes esse prohibẽto cẽsores. Cic. lib 3. de leg.

gnendi legem scribit; parentesq; uos alendo, nepotum nutriendorum debito (si quis est pudor) alligauerunt. Accedit his, quod etiam fortuna longam praestandi huiusce muneris *uacationem estis assecuti; dum interim consumpti sint anni uestri, & mariti, & patris nomine uacui. Ite igitur, & nodosam exoluite stipitem, utilem posteritati numerosae.

*aduocationem:

De M. Valerio Max. & C. Iunio Bruto, in Antonium. 2

censorum meminit Liu. lib. 9.

Horum seueritatem M. Valerius Max. & C. Iunius Bubulcus Brutus censores in consimili genere animaduersionis immitati, L. Antonium senatu mouerunt: quod, quam uirginem in matrimonium duxerat, repudiasset, nullo amicorum in consilium adhibito. At hoc crimen nescio, an superiore maius: illo namque coniugalia sacra spreta tantum, hoc etiam iniuriose tractata sunt. Optimo ergo iudicio censores indignum eum aditu Curiae existimauerunt.

De M. Catone, in L. Flamininum. 3

Liu. li 39. Paullo alter Cic. & Plut. in Catone, & Quinctio.

Sic M. Porcius Cato. L. Flamininum e numero senatorum sustulit, quia in prouincia quendam damnatum securi percusserat, tempore supplicij ad arbitrium, & spectaculum mulierculæ, cuius amore tenebatur electo. Et poterat inhiberi respectu consulatus, quem is gesserat, atque auctoritate fratris eius V.C.T. Flaminini. sed, & censor, & Cato, duplex seueritatis exemplum, eo magis illum notandum statuit, quod amplissimi honoris maiestatem, tam teatro facinore inquinauerat: nec pensi duxerat, ijsdem

dẽ imaginibus adſcribi, meretricis oculos humano ſanguine delectatos, & regis Philippi ſupplices manus.

De C. Fabricio, in P. Rufinum. 4

Quid de Fabricij Luſcini cenſura loquar? narrauit omnis ætas, & deinceps narrabit, ab eo Cornelium Rufinum duobus conſulatibus, & dictatura, ſpecioſiſſime functum, quod decem pondo uaſa argentea comparaſſet, perinde, ac malo exemplo luxurioſam, in ordine ſenatorio retentum non eſſe. Ipſæ medius fidius mihi litteræ ſeculi noſtri obſtupeſcere uidentur, cum ad tantam ſeueritatem referendam miniſterium accommodare coguntur, ac uereri, ne non noſtræ Vrbis acta commemorare exiſtimentur. uix enim credibile eſt, intra idem pomerium decem pondo argenti, & inuidioſum fuiſſe cenſum, & inopiam haberi contemptiſſimam. Liu li. 14. Gel. li 4. c. 8. & li. 17. c. 21. Plut. Sulla.

De M. Anto. & L. Flacco, in M. Duroniũ. 5

M. autem Antonius, & L. Flaccus, cenſores, Duronium ſenatu mouerunt, quod legem, de coercendis conuiuiorum ſumptibus, latam Tribunus pl. abrogauerat, mirifica notæ cauſſa. Quam enim impudenter Duronius Roſtra conſcendit, illa dicturus, Freni ſunt iniecti nobis, Quirites, nullo modo perpetiendi: alligati, & conſtricti eſtis amaro uinculo ſeruitutis. lex enim lata eſt, quæ nos eſſe frugi iubet: abrogemus igitur iſtud horridæ uetuſtatis rubigine obſitum imperium. etenim quid opus eſt libertate, ſi uolentibus luxu perire, non licet? Liu li. 27. & 60.

De Cl. Nerone, & M. Salinatore, in ſe mu-

tuo, & populum Romanum. 6

Liu. li. 29. de uir. ill. cap. 50.

Age, per proferamus æquali iugo uirtutis, honorumq; societate iunctum, instrictum autem æmulationis hamo dißidens, Cl. Nero, Liviusq; Salinator, secundi Punici belli temporibus, firmißima reipub. latera, quam districtam simul egerunt censuram? nam, cum equitum centurias recognoscerent, & ipsi propter robur ætatis etiamnũ eorum essent e numero, ut est ad Pollam uentum tribum, præco, lecto nomine Salinatoris, citandũ, nec ne, sibi esset, hæsitauit. Quod ubi intellexit Nero, & citari collegam, & equũ uendere iußit, quia populi iudicio damnatus esset. Salinator quoque eadem animaduersione Neronem persecutus est, adiecta caussa, quod, non sincera fide, secum in gratiam rediisset. Quibus uiris si quis cælestium significasset futurum, ut eorum sanguis, illustrium imaginum serie deductus, in ortum salutaris principis nostri conflueret, depositis inimicitijs, artißimo se amicitiæ fœdere iunxissent, seruatam ab ipsis patriam, communi stirpi seruandam relicturi. Salinator uero quattuor, & triginta Tribus inter ærarios referre non dubitauit, quod, cum se damnassent, postea consulem atq; censorem, fecißent: prætexuitq; caussam, quia necesse esset, eas, alterutro facto, crimine temeritatis, uel periurij, teneri. Vnam tantummodo tribum Marciam uacuam nota reliquit, quæ eum suffragijs suis, ut non damnatione, ita ne honore quidem dignum iudicauerat. Quam constantis, & præualidi illum putamus ingenij fuisse, qui neq; tristi iudiciorum exitum compelli, neq; honorum magni-

Nero ex tribu Narniensi. uide Liuiũ Adulat Tiberio. Suet. in Tiberio.

gnitudine adduci potuit, quo se blandiorem in administratione reip. gereret?

De* M.Messalla,& P.Sempronio, in C.D. equites. 7

* Forte M.Cornelio, & P. Sempronio.

Equestris quoque ordinis bona, magnaq; pars quadringenti iuuenes, censoriam notam patiente animo sustinuerunt, quos Man. Valerius, & P. Sempronius, quid in Sicilia, ad munitionum opus explicandum ire iussi, facere id neglexerant, equis publicis spoliatos, in numerum ærariorum retulerunt.

Liu. li. 27.

De M. Regulo,& P. Philo, in reliquias Cannenses. 8

Liu. li. 24. Q. lib. 5. cap. 6: Ci. lib. 1. de offic.

Turpis etiam metus censores, summa cum seueritate pœnam exegerunt M. enim Atilius Regulus, & P. Furius Philus, L. Metellum quæstorem, cōpluresq; equites romanos, qui post infeliciter commissam Cannensem pugnam, cum eo abituros se Italia, iurauerant, direptis equis publicis, inter ærarios referendos curauerunt. Eosq; graui nota affecerunt, qui cum in potestatem Hannibalis uenissent, legati ab eo ad senatū missi de permutandis captiuis, neq; impetrassent, quod petebant, in Vrbe manserunt, quia & Romano sanguini fidem præstare conueniens erat, & M. Atilius Regulus censor perfidiā notabat, cuius pater per summos cruciatus exspirare, quam fallere Carthaginienses, satius esse duxerat. Iā hæc censura ex foro in castra transcendit, quæ neq; timeri, neque decipi uoluit hostem.

De ijs, qui notati ad censuram postea peruenerunt. 9

Cicero pro Clu. Liu. l. 62. Front. de Aquæd. *Sequuntur duo eiusdem generis exempla, eaq; adiecisse satis erit.* C. Geta, *cum a* L. Metello, *&* Cn. Domitio *cẽsoribus senatu motus esset, postea cẽsor factus est.* Item M. Valerius Messala, *censoria nota perstrictus, censoria postmodũ potestate imperauit. Quorũ ignominia uirtutem acuit: rubore enim eius excitati, omnibus uiribus incubuerunt, ut digni ciuibus uiderentur, quibus dari potius, quam obijci, censura deberet.*

DE MAIESTATE CAP. X.

De Q. Metello Numidico apud iudices.

Est & illa quasi priuata censura maiestas clarorum uirorum sine tribunalium fastigio, sine apparitorum ministerio, potens in sua amplitudine obtinenda. grato enim, & iucundo introitu animis hominum illabitur admirationis prætexta uelata: quam recte quis dixerit, longum, & beatum honorem esse sine honore. 1 *Nam quid plus honoris tribui potuit* Cicero pro Cor. Balbo, & ep. 3. li. 1. ad Att. *consuli, quam est datum reo* Metello*? qui, cum caussam repetundarum diceret, tabulæq; eius ab accusatore expostulatæ, & ad nomen inspiciendum circa iudicium ferrentur, totum concilium ab earum contemplatione oculos auertit, ne de aliqua re quæ in his relata erat, uideretur dubitasse.* Non in tabulis, *sed in uita* Q. Metelli, *argumenta sincere administratæ prouinciæ legenda sibi iudices crediderunt indignum rati, integritatem tanti uiri, exigua cera, & paucis litteris,* * perpendi.

* perdi

De P. Africano maiore apud Antiochum regem, & exteros.

Sed,

Sed, quid mirum, si debitus honos a ciuibus Metello tributus est, quem superiori Africano etiam hostis præstare non dubitauit? siquidem rex Antiochus, bello, quod cum Romanis gerebat, filium eius, a militibus suis interceptum, honoratissime excepit, regijsq; muneribus donatum, ultro, & celeriter, patri remisit: quamquam ab eo tum maxime finibus imperij pellebatur. Sed & rex lacessitus maiestatem excellentissimi uiri uenerari, quam dolorem suum ulcisci, maluit. Ad Africanum eundem, in Liternina uilla se tenentem, complures prædonum duces uidendum eodem tempore forte confluxerant. Quos cum ad uim faciendam, uenire existimasset præsidium domesticorum in tecto collocauit, eratq; in his repellendis, & animo, & apparatu, occupatus. Quod ut prædones animaduerterunt, dimissis militibus, abiectisq; armis, ianuæ appropinquant, clara uoce nunciantes, non uitæ eius hostes, sed uirtutis admiratores, uenisse: conspectum, & congressum, tanti uiri, quasi cæleste aliquod beneficium, expetentes, proinde securum se spectandum præbere ne grauaretur. Hæc postquam domestici Scipioni retulerunt, fores reserari, eosq; intromitti, iussit: qui postes ianuæ, tamquam aliquam religiosissimam aram, sanctumq; templum, uenerati, cupide Scipionis dexteram apprehenderunt, ac diu deosculati, positis ante uestibulum donis, qua deorum immortalium numini consecrari solent, læti quod Scipionem uidisse contigisset, ad lares reuerterunt. Quid hoc fructu maiestatis excelsius? quid etiam

Liu. li. 37. & hic lib. 3. cap. 5.

Rex ex paruo nauigio cæperat inquit Iust. li. 31. App. in li. Syrio. Plut. in uita.

*iucundius? Hostis iram, admiratione sui, placuit: spectaculo præsentiæ suæ latronum gestientes oculos*ob stupefecit. Delapsa cælo sidera hominibus si se offerāt uenerationis amplius non recipient.*

De L. Aemilio Paullo, apud Macedonas. 3

Plut. in uita.

Et hæc quidem uiuo Scipioni, illud autem Aemilio Paullo exanimi contigit. Nam, cum exequiæ eius celebrarentur, ac forte tunc principes Macedoniæ, legationis nomine, Romæ morarentur, funebri lecto sponte sua sese subiecerunt. Quod aliquanto maius uidebitur, si quis cognoscat, lecti illius frontem Macedonicis triumphis fuisse adornatam. Quantum enim Paullo tribuerunt, propter quem gentis suæ cladium indicia, per ora uulgi ferre non exhorruerunt? quod spectaculum funeri speciem alterius triumphi adiecit. bis enim, te Paulle, Macedonia urbi nostræ illustrem ostendit; incolumem, spolijs suis; facto functum, humeris.

De P. Africano minore, apud Massanissam, & Pœnos. 4

Appian. in lib. Lybico & hic lib. 5. cap. 2.

Nec filij quidem tui, Scipionis Aemiliani, quem in adoptionem dando, duarum familiarum ornamentum esse uoluisti, maiestati parum honoris tributum est. cum enim, adolescentem admodum, a Lucullo consule, petendi auxilij gratia ex Hispania in Africam missum, Carthaginienses, & Massanissa rex, de pace disceptatorem, uelut consulem, & imperatorem, habuerunt. Ignara quidem fatorum suorum Carthago. Orientis enim illud iuuentæ decus, deorum, atque homi-

hominum indulgentia, ad excidium eius alebatur: ut superius cognomen Africanum capta, posterius euersa Corneliæ genti daret.

De P.Rutilio exule apud Asiæ ciuitates. 5

Quid damnatione, quid exilio miserius? At P.Rutilio, conspiratione publicanorum perculso, auctoritatem adimere non ualuerunt. Cui, Asiam petenti, omnes prouinciæ illius ciuitates legatos, secessum eius opperientes, obuiam miserunt. Exulare aliquis hoc loco, an triumphare, iustius dixerit.

Liu. li. 70. Senec. ep. 81. Ascon. & Quinct. l 5. c. 2. hic li. 6. cap. 4.

De C.Mario proscripto, apud Minturnenses. 6

C. etiam Marius, in profundum ultimarum miseriarum abiectus, ex ipso uitæ discrimine, beneficio maiestatis emersit. Missus enim ad eum occidendum, in priuata domo Minturnis clausum, seruus publicus, natione Cimber, & senē, & inermem, & squalore obsitum, strictum gladiū tenens aggredi non sustinuit: sed, claritate uiri occæcatus, abiecto ferro, attonitus inde ac tremens, fugit. Cimbrica nimirum calamitas oculos hominis præstinxit, deuictæq; suæ gentis interitus, animum comminuit: etiam dijs immortalibus indignum ratus, ab uno eius nationis interfici Marium, quam totam deleuerat. Minturnenses autem, maiestate illius capti, compressum iam, & constrictum dira fati necessitate, incolumem præstiterunt: nec fuit eis timori asperrima Syllæ uictoria, cum præsertim ipse Marius eos a conseruando Mario absterrere posset.

Plut. in uita App. li. 1. bel. ciu.

De M.Catone Vticensi, apud senatum. 7

Gel.l.4. c. 10. Plutar. paullo aliter, quod ad publicanos attinet.

M. quoque Porcium Catonem admiratio fortis, & sinceræ uitæ, adeo admirabilem senatui fecit, ut cum inuito C. Cæsare consule aduersus publicanos dicendo in curia diem extraheret, & ob id, eius iussu, a lictore in carcerem duceretur, uniuersus senatus illum sequi non dubitaret: quæ res diuini animi perseuerantiam flexit.

De eodem, apud populum Rom. 8

Sene. epi. 98. & Martialis li. 1. & Plut.

Eodem ludos Florales, quos Messius ædilis faciebat, spectante, populus, ut Mimæ nudarentur, postulare erubuit: quod cum ex Fauonio, amicissimo sibi, una sedente, cognouisset, discessit e theatro, ne præsentia sua spectaculi consuetudinem impediret. Quem abeuntem ingenti plausu populus prosecutus, priscum morem iocorum in scenam reuocauit; confessus, plus se maiestatis uni tribuere, quam uniuerso sibi uindicare. Quibus opibus, quibus imperijs, quibus triumphis, hoc datum est? exiguum uiri patrimonium, adstricti continentia mores, modicæ clientelæ, domus ambitioni clausa, paterni generis una imago, minime blanda frons, sed omnibus numeris perfecta uirtus. Quæ quidem effecit, ut, quisquis sanctum, & egregium ciuem significare uelit, sub nomine Catonis definiat.

EXTERNA:

De Harmodio, & Aristogitone, apud Xerxen regem. 1

Dandum

Dandum est aliquid loci etiam alienigenis exemplis: ut, domesticis aspersa, uarietate ipsa delectent. Harmodij. & Aristogitonis, qui Athenas tyrannide liberare conati sunt, effigies æneas Xerxes, ea urbe deuicta, in regnum suum transtulit: longo deinde interiecto tempore, Seleucus in pristinam sedem reportandas curauit: Rodij quoque eas, urbi suæ appulsas, cum in hospitium publice inuitassent, sacris etiam puluinaribus collocauerunt: Nihil hac memoria felicius, quæ tantum uenerationis, in tam paruulo ære, possedit. Thuc.li 6. Plin.li.34. ca.8.ad Alexandrũ refert.

De Xenocrate, apud Athenienses. 2

Quantum porro honoris Athenis Xenocrati, sapientia pariter, ac sanctitate claro, tributum est? Qui, cum, testimonium dicere coactus, ad Aram accessisset, ut more ciuitatis, iuraret, omnia se uere retulisse uniuersi iudices consurrexerunt: proclamaruntque, ne iusiurandum diceret. Quodque sibimetipsis postmodum, dicendæ sententiæ loco, remissuri non erant, sinceritati eius concedendum existimarunt. Cic.pro Corn. Balbo. & Diogen.in uita.



VALERII MAXIMI
LIBER TERTIVS.

DE INDOLE. CAP. I.



TTINGAM *nunc quasi cunabula quedã, & elementa uirtutis, animiq; procedente tẽpore ad summum gloriæ*cumulũ peruenturi, certo cũ indolis experimento, datos gustus referam.*

*culmen

De Aemilio Lepido puero. 1

Simile quid refert Macr Sat. 1. de Tarq. Prisci regis filio.

Aemilius Lepidus puer, etiam tum, progressus in aciem, hostem interemit, ciuem seruauit: cuius tam memorabilis operis index est in Capitolio statua bullata, & incincta prætexta S.C. posita. Iniquum enim putauit, eum honori nondum tempestiuum uideri, qui iam uirtuti maturus fuisset. Præcurrit igitur Lepidus ætatis stabilimentum fortiter faciendi celeritate: duplicemq; laudem e prœlio retulit, cuius eum uix spectatorem anni esse patiebantur. Arma enim infesta, & districti gladij, & discursus telorum, & aduentantis equitatus fragor, & concurrrentium exercituum impetus, iuuenibus quoque aliquantum

terroris incutit. Inter quæ Aemiliæ gentis pueritia coronam mereri, ſpolia rapere, ualuit.

De M. Catone Vticenſi. 2

Hic ſpiritus ne M. quidem Catonis pueritiæ defuit. nam, cum in domo M. Druſi, auunculi ſui, educaretur, & ad eum, tribunum pl. Latini, de ciuitate impetranda, conueniſſent, a Q. Poppedio, Latinorum principe, Druſi autem hoſpite, rogatus, ut ſocios apud auunculum adiuuaret, conſtanti uultu, non facturum ſe, reſpondit. Iterum deinde, ac ſæpius interpellatus, in propoſito perſtitit. Tunc Poppedius, in excelſam ædium partem eleuatum, abiecturum inde ſe, niſi precibus obtemperaret, minatus eſt: nec hac re ab incepto moueri potuit. Expreſſa eſt itaque illa uox hominum, Gratulemur nobis, Latini, & ſocii: hunc eſſe tam paruum, quo ſenatore ne ſperare quidem nobis ciuitatem licuiſſet. Tenero ergo animo Cato totius Curiæ grauitatem percepit, perſeuerantiaq; ſua Latinos, iura noſtræ ciuitatis apprehendere cupientes, repulit. Plut. in uita. Cic. pro. Mil.

Idem, cum, ſalutandi gratia, prætextatus ad Syllam ueniſſet, & capita proſcriptorum in atrium allata uidiſſet, atrocitate rei commotus, pædagogum ſuũ, Sarpedonem nomine, interrogauit, quapropter nemo inueniretur, qui tam crudelem tyrannum occideret: cumq; is, non uoluntatem hominibus, ſed facultatem, deeſſe, quod ſalus eius magno militum præſidio cuſtodiretur, reſpondiſſet: ut ferrum ſibi daretur, obſecrauit, affirmando, perfacile ſe eum interfecturum, quod* Plut. in uita. *Sylla

in lecto illius considere soleret. Pædagogus, & animum Catonis agnouit, & exhorruit propositum, eumq; postea ad Syllam excussum semper adduxit. Nihil hoc admirabilius. Puer in officina crudelitatis deprehensus, uictorem non extimuit, tum maxime consules, municipia, legiones, equestris ordinis maiorem partem trucidantem. ipsum Marium si quis eo loci statuisset, celerius aliquid de fuga sua, quā de Syllæ nece, cogitasset.

De C. Cassio Longino. 3

Plut in Bruto.

Cuius filium Faustum C. Cassius, condiscipulū suū, in schola proscriptionem paternam laudantem, ipsum quoque cum per ætatem potuisset, idem facturum minitantem, colapho percussit. Dignam manum, quæ publico parricidio se non contaminaret.

EXTERNVM.

De alcibiade Atheniensi. 1

Plut. in uita.

Et, ut a Græcis aliquid: Alcibiades ille (cuius nescio, utrum bona, an uitia, patriæ perniciosiora fuerint: illis enim ciues suos decepit, his afflixit) cum adhuc puer ad Periclem, auunculum suum, uenisset, eumq; secreto tristem sedentem uidisset, interrogauit, quid ita tantam in uultu confusionem gereret. At illo dicente, mandato se ciuitatis Propylæa Mineruæ, quæ sunt ianuæ arcis, ædificasse, consumptaq; in id opus ingenti pecunia, non inuenire, quo pacto ministerij rationem redderet, atque ideo conflictari. Ergo, inquit, quære potius, quemadmodum rationem non reddas: itaque uir amplissimus, & prudentissimus, suo consilio defectus, puerili usus est: atque id egit, ut

intellexisse non uidisse, scribit Plut.

ut Athenienses, finitimo implicati bello, rationibus exigendis non uacarent. Sed uiderint Athenæ, utrum Alcibiadem lamententur, an glorientur: quoniam ad huc, inter execrationem hominis, & admirationem, dubio mentis iudicio fluctuantur.

DE FORTITVDINE. CAP. II.

Nos *quia iam initia, procursusq; uirtutis patefecimus, actum ipsum persequemur, cuius ponderosissima uis, & efficacißimi lacerti, in fortitudine consistunt.* Nec *præterit me, conditor urbis nostræ,* Romule, *principatum tibi, hoc in genere laudis, aßignari oportere. Sed patere, obsecro, uno te præcurri exemplo, cui & ipse aliquantum honoris debet: quia, beneficio illius, effectum est, ne tam præclarum opus tuum,* Roma, *dilaberetur.* Liu. lib. 2.

De M. Horatio Coclite. I

Etruscis in urbem, ponte Sublicio, irrumpentibus, Horatius *Cocles extremam eius partem occupauit. totumq; hostium agmen, donec post tergum suum pons abrumperetur, infatigabili pugna sustinuit.* Atque, *ut patriam periculo imminenti liberatam uidit, armatus se in* Tiberim *misit: cuius fortitudinem dij immortales admirati, incolumitatem sinceram ei præstiterunt. nam neque altitudine deiectus, quassatus ue, neque pondere armorum pressus, nec ullo uerticis circuitu actus, nec telis quidem, quæ undique congerebantur, læsus, tutum natandi euentum habuit.* Vnus *itaque tot ciuium, tot hostium, in se oculos conuertit, stupentes illos admiratione, hos in-* Debilitatum scrib. Dionys. li. 5. & alij.

terleti-

Primo tres fuere. ter lætitiam & metum, hæſitantes: unusq; duos acerrima pugna conſertos exercitus, alterum repellendo, alterum propugnando, diſtraxit. Deniq; unus urbi noſtræ tantum ſcuto ſuo, quantum Tiberis alueo, munimenti attulit. Quapropter diſcedentes Etruſci dicere potuerunt: Romanos uicimus, ab Horatio uicti ſumus.

De Clœlia Virgine. 2

Liu. lib. 2. Plut. in Poplic. Diony. lib. 5.

Immemorem me propoſiti mei Clœlia pæne facit. eadem enim tempeſtate, certe aduerſus eundem hoſtem, & in eodem Tiberi inclytum auſa facinus. inter ceteras enim uirgines obſes hoſti, Porſenæ data, nocturno tempore cuſtodiam egreſſa, equum conſcendit: celeriq; tranſlectu fluminis, non ſolum obſidione, ſed etiam metu, patriam puella ſoluit. Viris lumen uirtutis præferendo.

De Romulo. 3

In prælio Liu. in urbe capta occiſum ſcribit Dionyſ lib. 2. Plut. & Prop. li. 4. corripuit.

Redeo nunc ad Romulum, qui ab Acrone, Cæninenſium rege, ad dimicandum prouocatus, quamquam & numero, & fortitudine militum, ſuperiorem ſe crederet, tutiusq; erat, toto cum exercitu, quam ſolum in aciem deſcendere, ſua potiſſimum dextra omen uictoriæ * rapuit. nec incepto eius fortuna defuit. occiſo enim Acrone, fuſisq; hoſtibus, opima de eo ſpolia Ioui Feretrio retulit. Hactenus iſtuc: quia publica religione conſecrata uirtus, nulla priuata laudatione indiget.

De A. Cornelio Coſſo. 4

A Romulo proximus Cornelius Coſſus, eidem deo

ſpolia conſecrauit, cum magiſter equitum, ducem Fi-*denatium, in acie congreſſus, interemiſſet.* Magnus *initio huiuſce generis inchoatæ gloriæ* Romulus: *Coſſo quoq; multum acquiſitum eſt, qui Romulum imitari ualuit.* & Prop. lib 4.

De M. Marcello. 5

Ne *Marci quidem Marcelli memoriam ab his exemplis ſeparare debemus, in quo tantus animi uigor fuit, ut, apud* Padum *Gallorum regem, ingenij exercitu ſtipatum, cum paucis equitibus inuaderet: quem protinus obtruncatum, armis exuit, eaq; Ioui Feretrio dicauit.* Plut. in uita. Flo.l.2. cap. 4. & Prop.l. 4.

De Duellorum uictoribus, T. Manlio Torquato, M. Valerio Coruo, & P. Scipione Aemiliano. 6

Eodem *uirtutis, & pugnæ genere uſi ſunt,* T. Manlius Torquatus, *&* Valerius Coruus, *&* Aemilianus Scipio. *Hi enim ultro * prouocantes hoſtium duces interemerunt: ſed, quia ſub alienis auſpiciis rem geſſerant, ſpolia Ioui Feretrio non poſuerunt conſecranda. Idem Scipio* Aemilianus, *cum in Hiſpania ſub Lucullo duce militaret, atque* Intercatia, *præualidum opidum, circumſederetur, primus mœnia eius conſcendit: neque erat in eo exercitu quiſquam, aut nobilitate, aut animi indole, aut futuris actis, cuius ſaluti magis parci, & conſuli deberet: ſed tunc clariſſimus quiſque iuuenum, pro amplificanda, & tuenda patria, plurimum laboris, ac periculi, ſuſtinebat: deforme ſibi exiſtimans, quos dignitate præſtaret, ab ijs uirtu-* Liu. lib.7. bell lib. 9 Duces, nõ ſcribit Liu. lib 48. Regem Flo l. 2. cap 17. App. in Iberic. *prouocatos

te superari, Ideoq; Aemilianus, hanc militiam, alijs propter difficultatem, uitantibus, sibi depoposcit.

De C. Atilio. 7

Liu. lib. 5. Plut. in Camillo.

Magnum inter hæc fortitudinis exemplum antiquitas offert. Romani, *a Gallorum exercitu, pulsi, cum se in* Capitolium, *& in arcem conferrent, inq; his collibus morari omnes non possent, necessarium consiliũ in plana urbis parte seniorum relinquendorum ceperunt, quo facilius iuuentus reliquias imperij tueretur. Ceterum, ne illo quidem tam misero tamq; luctuoso tempore, ciuitas nostra uirtutis suæ oblita est. defuncti enim honoribus, apertis ianuis, in curulibus sellis, cum insignibus magistratuum, quos gesserant, sacerdotiorumq;, quæ erant adepti, consederunt: ut & ipsi in occasu suo splendorem, & ornamenta uitæ præteritæ retinerent, & plebem, ad fortius sustinendos casus, suo uigore prouocarent. Venerabilis eorum adspectus, primo hostibus fuit, & nouitate rei, & magnificentia cultus, & ipso audaciæ genere commotis. Sed, quis dubitaret, quin &* Galli, *& uictores, illam admirationem mox in risum, & in omne contumeliæ genus, conuersuri essent? Non expectauit igitur hanc iniuriæ maturitatem* * C. Atilius, *uerum barbam suam permulcenti Gallo scipionem, uehementi ictu, capiti inflixit, eiq; propter dolorem ad se occidendum ruenti, cupidius corpus obtulit. Capi ergo uirtus nescit, patientia dedecus ignorat. Fortunæ succumbere, tristius ducit omni fato: noua, & speciosa genera interitus excogitat, si quisquam interit, qui sic*

M. Atilius

M. Papiriũ Liu. lib. 5. & Plut. in Camillo uocant.

qui sic extinguitur.

De Equitibus Rom. in prœlio ad Verruginem. 8

Reddendus est nunc Romanæ iuuentuti debitus honos, & gloriæ titulus quæ C. Sempronio Atratino consule cum Volscis ad Verruginem parum prospere dimicante, ne acies nostra, iam inclinata, propelleretur, equis delapsa, seipsam centuriauit, atque hostium exercitum rupit. Quo dimoto, proximum tumulum occupauit, effecitq́; ut omnis Volscorum in se conuersus impetus, legionibus nostris, ad confirmandos animos, salutare laxamentum daret. Itaque, cùm iam de trophæis statuendis cogitarent, prœlium nocte dirimente uictores ne, an uicti, discederent, incerti disceßerunt.

Liu. lib 4

Verruginē Ferruginē, leges lib. 6 cap. 5.

De iisdem in Prœlio Contra Samnites. 1

Strenuus ille quoque flos ordinis equestris, cuius mira uirtute Fabius MAX. Rullianus, magister equitum, bello, quod aduersus Samnites gerebatur, * male commißi prœlij crimine leuatus est. namque Papirio Cursore, propter auspicia repetenda, ad urbem proficiscente, castris præpositus, ac uetitus in aciem exercitum ducere, nihilominus manus cum hoste, sed non tam feliciter, quam temere, conseruit: procul enim dubio superabatur. Ceterum, optimæ indolis iuuentus, detractis equorum frenis, uehementer eos calcaribus stimulatos; in aduersos Samnites egit, obstinatáq; animi* præstantia extortam manibus hostium uictoriam, & cum ea spem maximi

Liu. lib: 8.

immo bene.

immo res melius geri non poterat inqt Liuius.

* præsentia

ximi ciuis Rulliani patriæ restituit.

De Militibus Rom. in retinenda Classe Punica. 10

Qualis demum roboris illi milites? qui uehementi ictu remorum concitatam fugæ Punicam classem, nantes lubrico pelagi, quasi * brachiorum *camporum firmitate, pedites in litus retraxerunt?*

De Milite Rom. in prœlio Cannensi. 11

Liu. li. 22. *Eiusdem temporis, & notæ miles, qui, Cannensi prœlio, quo Hannibal magis uires Romanorum contudit, quam animos fregit, cum ad retinenda arma inutiles uulneribus manus haberet, spoliare se conantis Numidæ ceruicem complexus, os, naribus, & auribus corrosis, deforme reddidit: inque plenæ ultionis morsibus expirauit. Sepone iniquum pugnæ euentum, quanto interfectore fortior interfectus? Pœnus enim in uictoria obnoxius morienti, solatio fuit; Romanus, in ipso fine uitæ, uindex sui extitit.*

De P. Licinio Crasso Procos. 12

Oros. li. 5. c. 10. & Florus l. 2. in fine. Hic l. 8. cap. 7. *Militis huius, in aduerso casu, tam egregius, tamque uirilis animus, quam relaturus sum, imperatoris. P. enim Crassus, cum Aristonico bellum in Asia gerens, a Thracibus, quorum is magnum numerum in præsideo habebat, inter Eleam, & Smyrnam, exceptus, ne in ditionem eius perueniret, dedecus, accersita ratione mortis, effugit. uirgam enim, qua ad regendum equum usus fuerat, in unius barbari oculum direxit, qui, ni doloris accensus, latus Crassi sica confodit: dumq; se ulciscitur, Romanum imperatorem*

maiestatis

maiestatis amissæ turpitudine liberauit. Ostendit Fortunæ Crassus, quam indignum uirum tam graui contumelia afficere uoluisset, quoniam quidem iniectos ab ea libertate suæ miserabiles laqueos prudenter pariter, ac fortiter, rupit, donatumq; se iam Aristonico, dignitati suæ reddidit.

De Q. Metello Scipione Procos. 13

Eodem mentis proposito usus est Scipio. namque infeliciter Cn. Pompeij, generi sui, defensis in Africa partibus, classe Hispaniam petens, cum animaduertisset nauem, qua uehebatur ab hostibus captam, gladio præcordia sua transuerberauit: ac deinde prostratus in puppi querentibus Cæsarianis militibus, ubinam esset imperator: respondit, Imperator *bene se habet: tantumq; eloqui ualuit, quantum ad testandam animi fortitudinem æternæ laudi satis erat.* Liu. l. 114 App. Ciu. 2. Dionys & alij.

De M. Catone Vticensi. 14

Tui quoque clarissimi excessus, Cato, Vtica monumentum est, in qua ex fortissimis uulneribus tuis, plus gloriæ, quam sanguinis, manauit. siquidem, constantissime in gladium incumbendo, magnū hominibus documentum dedisti, quanto potior esse debeat probis dignitas sine uita, quam uita sine dignitate. Plut. in uita.

De Porcia M. Catonis filia, & Bruti uxore. 15

Cuius filia minime muliebris animi: quæ, cum Bruti uiri sui, consilium, quod de interficiendo Cæsare ceperat, ea nocte, quam dies teterrimi facti secutus est, cognouisset, egresso cubiculum Bruto, cultel- Liu. li. 8. Plutar. in Bruto, sed paullò aliter.

cultellum tonsorium, quasi unguium resecandorum causa, poposcit, eoq; uelut forte elapso, se uulnerauit. Clamore deinde ancillarum in cubiculum reuocatus Brutus, *obiurgare eam cœpit, quod tonsoris praeripuisset officium. Cui secreto* Porcia, Non est *hoc, inquit, temerarium factum meum, sed in tali statu nostro amoris mei erga te certissimum indicium.* Experiri *enim uolui, si tibi propositum ex sententia parum cessisset, quam æquo animo me ferro essem interemptura.*

De M. Catone maiore Catonis filio. 16

Plutarc in pau. Aem. & Iust lib. 33. de filio

Felicior progenie sua superior Cato, a quo Porciæ *familiæ principia manarunt.* Q*ui, cum ab hoste in acie uehementi periculo peteretur, e uagina gladius eius elapsus decidit.* Q*uem subiectum prœliantium globo, atque undique hostilibus pedibus circundatum, postquam abesse sibi animaduertit, adeo constanti animo in suam potestatem redegit, ut illum non periculo oppressus rapere, sed metu uacuus sumere, uideretur.* Q*uo spectaculo attoniti hostes, postero die ad eum supplices, pacem petentes, uenerunt.*

De P. Scipione Nasica. 17

Plutarc in Gracchis. Cice or. I. in Cat & Vell lib. 2.

T*ogæ quoq; fortitudo, militaribus operibus inserẽda est, quia eandem laudem, foro, atq; castris editaretur. Cum* Tib. *Gracchus in tribunatu, profusis largitionibus, fauore populi occupato, remp. oppressam teneret; palamq; dictaret, interempto senatu, omnia per plebem agi debere, in ædem* Fidei *publicæ conuocati*

uocati patres. C. a Consule Mucio Scæuola, quidnam in tali tempestate faciendum esset, deliberabant, cunctisq; censentibus, ut consul armis remp. tueretur, Scæuola negauit se quidquam ui esse acturum. Tum Scipio Nasica, Quoniam, inquit, consul, dum iuris ordinem sequitur, id agit, ut cum omnibus legibus Romanum imperium corruat; egomet, priuatus, uoluntati uestræ me offero ducem, Ac deinde læuam manum apertæ togæ circumdedit, sublataq; dextera, proclamauit: Qui remp. saluam esse uolunt, me sequantur. eaq; uoce, cunctatione bonorum ciuium discussa, Gracchum, cum scelerata factione, quas merebatur, pœnas persoluere coegit.

hinc segnior putabatur. Cice. pro domo.

De M. Aemilio Scauro. 18

Item cum Trib. Pleb. Saturninus, & Præto Glaucia, & Equitius designatus Trib. Pleb. maximos in ciuitate nostra seditionum motus excitassent, nec quisquam se populo concitato opponeret: primum M. Aemilius Scaurus C. Marium, consulatum sextum gerentem, hortatus est, ut libertatem, legesq; manu defenderet; protinusq; arma sibi afferri iussit. quibus allatis, ultima senectute confectum, & pæne dilapsum corpus induit, spiculoq; innixus, ante fores curiæ constitit, ac paruulis extremi spiritus reliquijs, ne resp. expiraret, effecit præstantia enim animi sui, senatum, & equestrem ordinem, ad uindictam exigendam impulit.

plin. de uiris illustribus. Orof. li. 5. cap. 19. Appian. l. 1. Cic. pro Rabirio.

De C. Iulio Cæsare Procos. 19

...æſ.lib.2. ...e bello ...al. & ...lut.

Sed, ut ſuperius armorum, & togæ; ita nunc etiam ſiderum clarum decus Diuum Iulium, *& certiſſimam ueræ uirtutis effigiem repræſentemus: cum innumerabili multitudine, & feroci impetu* Neruiorum, *inclinari aciem ſuam uideret, timidius pugnanti militi ſcutum detraxit, eoq; tectus, acerrime prœliari cœpit. Quo facto, fortitudinem per totum exercitum diffudit, labentemq; belli fortunam diuino animi ardore reſtituit.*

...ueto. in ...Cæſ.

Idem, *alio prœlio, legionis* Martiæ *aquiliferum, ineundæ fugæ* gratia *iam conuerſum, faucibus comprehenſum, in contrariam partem detraxit, dexteramq; ad hoſtem tendens, Quorſum tu, inquit, abis? illic ſunt, cum quibus*dimicamus: & manibus quidem unum militem, adhortatione uero tam acri omnium legionum trepidationem correxit, uincique paratas, uincere docuit.*

*dimicandum eſt.

De Tribus militibus, Vibio Acceo, Valerio Flacco, & T. Pedanio. 20

Ceterum, ut humanæ uirtutis actum exequamur: cum Hannibal Capuam, *in qua* Romanus *exercitus erat, obſideret:* Vibius Acceus, Pelignæ *cohortis præfectus, uexillum trans* Pœnicum *uallum proiecit: ſeipſum, ſuosq; commilitones, ſi eo hoſtes potiti eſſent, execratus, & ad id petendum, ſubſequente cohorte, primus impetum fecit.* Quod ut Valerius Flaccus, *tribunus tertiæ legionis, aſpexit, conuerſus ad ſuos, Spectatores, inquit, ut uideo, alienæ uirtutis huc uenimus, ſed abſit hoc dedecus a ſanguine noſtro,*

Immo Romani Capuam obſeſſuri erant, abſente Hãnibale. Liu. li. 25

nostro, ut Romani gloria cedere Latinis uelimus. Ego certe aut speciosam optaui mortem, aut felicem audaciæ exitum: uel solus igitur percurrere paratus sum. His auditis, Pedanius Centurio, *conuulsum signum dextra retinens: Iam hoc, inquit intra hostile uallum mecum erit: proinde sequantur, qui id capi nolunt: & cum eo in castra Pœnorum irrupit, totamq; secum traxit legionem. Ita triumuirorum fortis temeritas,* Hannibalem, *paulo ante spe sua Capuæ potitorem, ne castrorum quidem suorum potentem esse passa est.* Hannonē potius.

D. Q. * Cotio Achille. 21 * Ceio

Quorum uirtuti nihil cedit Q. Cotius: *qui, propter fortitudinem,* Achilles *cognominatus est. nam, ut reliqua eius opera non exequar, abunde tamen duobus factis, quæ relaturus sum, quantus bellator fuerit, cognoscetur.* Q. Metello *consule legatus in* Hispaniam *profectus,* Celtibericum *sub eo bellum gerens, postquam cognouit a quodam gentis huius iuuene, se ad dimicandum prouocari (erat autem illi forte prandendi gratia mensa posita) relicta ea arma sua extra uallum deferri, equumq; clam educi iussit, ne a* Metello *impediretur. Et illum* Celtiberum, *insolentissime obequitantem, consectatus interemit, detractasq; corpori eius exuuias, ouans lætitia in castra retulit. Idem* Pirrhum, *nobilitate, ac uirtute omnes* Celtiberos *præstantem, cum ab eo in certamen pugnæ deuocatus esset, succumbere sibi coegit. Nec erubuit flagrantissimi pectoris iuuenis,* gladium

Dentatū sic uocatū scribis Gel lib. 2. c. 11. lib. 7. c. 4.

non serua uit tamē disciplinam li. 2. cap. 2.

VALERII MAXIMI
LIBER TERTIVS.

DE INDOLE. CAP. I.



TTINGAM nunc quaſi cunabula quædã, & elementa uirtutis, animiq́; procedente tẽpore ad ſummum gloriæ*cumulũ peruentu ri, certo cũ indolis experimento, datos guſtus referam.

*culmen

De Aemilio Lepido puero. 1

Aemilius Lepidus puer, etiam tum, progreſſus in aciem, hoſtem interemit, ciuem ſeruauit: cuius tam memorabilis operis index eſt in Capitolio ſtatua bullata, & incincta prætexta S.C.poſita. Iniquum enim putauit, eum honori nondum tempeſtiuum uideri, qui iam uirtuti maturus fuiſſet. Præcurrit igitur Lepidus ætatis ſtabilimentum fortiter faciendi celeritate: duplicemq́; laudem e prœlio retulit, cuius eum uix ſpectatorem anni eſſe patiebantur. Arma enim infeſta, & diſtricti gladij, & diſcurſus telorum, & aduentantis equitatus fragor, & concurrrentium exercituum impetus, iuuenibus quoque aliquantum terroris

Simile quid refert Macr Sat. 1. de Tarq. Priſci regis filio.

terroris incutit. Inter quæ Aemiliæ gentis pueritia coronam mereri, spolia rapere, ualuit.

De M. Catone Vticensi. 2

Hic spiritus ne M. quidem Catonis pueritiæ defuit. nam, cum in domo M. Drusi, auunculi sui, educaretur, & ad eum, tribunum pl. Latini, de ciuitate impetranda, conuenissent, a Q. Poppedio, Latinorum principe, Drusi autem hospite, rogatus, ut socios apud auunculum adiuuaret, constanti uultu, non facturum se, respondit. Iterum deinde, ac sæpius interpellatus, in proposito perstitit. Tunc Poppedius, in excelsam ædium partem eleuatum, abiecturum inde se, nisi precibus obtemperaret, minatus est: nec hac re ab incepto moueri potuit. Expressa est itaque illa uox hominum, Gratulemur nobis, Latini, & socii: hunc esse tam paruum, quo senatore ne sperare quidem nobis ciuitatem licuisset. Tenero ergo animo Cato totius Curiæ grauitatem percepit, perseuerantiaq; sua Latinos, iura nostræ ciuitatis apprehendere cupientes, repulit.

Plut. in uita. Cic. pro Mil.

Idem, cum, salutandi gratia, prætextatus ad Syllam uenisset, & capita proscriptorum in atrium allata uidisset, atrocitate rei commotus, pædagogum suũ, Sarpedonem nomine, interrogauit, quapropter nemo inueniretur, qui tam crudelem tyrannum occideret: cumq; is, non uoluntatem hominibus, sed facultatem, deesse, quod salus eius magno militum præsidio custodiretur, respondisset: ut ferrum sibi daretur, obsecrauit, affirmando, perfacile se eum interfecturum, quod*

Plut. in uita.

*Sylla

in lecto

in lecto illius considere soleret. Pædagogus, & animum Catonis agnouit, & exhorruit propositum, eumq; postea ad Syllam excussum semper adduxit. Nihil hoc admirabilius. Puer in officina crudelitatis deprehensus, uictorem non extimuit, tum maxime consules, municipia, legiones, equestris ordinis maiorem partem trucidantem. ipsum Marium siquis eo loci statuisset, celerius aliquid de fuga sua, quã de Syllæ nece, cogitasset.

De C. Casſio Longino. 3

Plut in Bruto.

Cuius filium Faustum C. Caſſius, condiscipulũ suũ, in schola proscriptionem paternam laudantem, ipsum quoque cum per ætatem potuisset, idem facturum minitantem, colapho percusſit. Dignam manum, quæ publico parricidio se non contaminaret.

EXTERNVM.

De alcibiade Atheniensi. 1

Plut. in uita.

Et, ut a Græcis aliquid: Alcibiades ille (cuius nescio, utrum bona, an uitia, patriæ perniciosiora fuerint: illis enim ciues suos decepit, his afflixit) cum adhuc puer ad Periclem, auunculum suum, uenisset, eumq; secreto tristem sedentem uidisset, interrogauit, quid ita tantam in uultu confusionem gereret. At illo dicente, mandato se ciuitatis Propylæa Mineruæ, quæ sunt ianuæ arcis, ædificasse, consumptaq; in id opus ingenti pecunia, non inuenire, quo pacto ministerij rationem redderet, atque ideo conflictari. Ergo, inquit, quære potius, quemadmodum rationem non reddas: itaque uir amplisſimus, & prudentisſimus, suo consilio defectus, puerili usus est: atque id egit,

intellexisse non uidisse, scribit Plut.

ut

ut Athenienses, finitimo implicati bello, rationibus exigendis non uacarent. Sed uiderint Athenæ, utrum Alcibiadem lamententur, an glorientur: quoniam ad huc, inter execrationem hominis, & admirationem, dubio mentis iudicio fluctuantur.

DE FORTITVDINE. CAP. II.

Nos quia iam initia, procursusq; uirtutis patefecimus, actum ipsum persequemur, cuius ponderosissima uis, & efficacissimi lacerti, in fortitudine consistunt. Nec præterit me, conditor urbis nostræ, Romule, principatum tibi, hoc in genere laudis, assignari oportere. Sed patere, obsecro, uno te præcurri exemplo, cui & ipse aliquantum honoris debet: quia, beneficio illius, effectum est, ne tam præclarum opus tuum, Roma, dilaberetur. Liu.lib. 2.

De M. Horatio Coclite. I

Etruscis in urbem, ponte Sublicio, irrumpentibus, Horatius Cocles extremam eius partem occupauit. totumq; hostium agmen, donec post tergum suum pons abrumperetur, infatigabili pugna sustinuit. Atque, ut patriam periculo imminenti liberatam uidit, armatus se in Tiberim misit: cuius fortitudinem dij immortales admirati, incolumitatem sinceram ei præstiterunt. nam neque altitudine deiectus, quassatus ue, neque pondere armorum pressus, nec ullo uerticis circuitu actus, nec telis quidem, quæ undique congerebantur, læsus, tutum natandi euentum habuit. Vnus itaque tot ciuium, tot hostium, in se oculos conuertit, stupentes illos admiratione, hos in terleti-

Debilitatum scrib. Dionys. li. 5. & alij.

Primo tres fuere.

ter lætitiam & metum, hæsitantes: unusq; duos acerrima pugna consertos exercitus, alterum repellendo, alterum propugnando, distraxit. Deniq; unus urbi nostræ tantum scuto suo, quantum Tiberis alueo, munimenti attulit. Quapropter discedentes Etrusci dicere potuerunt: Romanos uicimus, ab Horatio uicti sumus.

De Clœlia Virgine. 2

Liu. lib. 2. Plut. in Poplic. Dion. lib. 5.

Immemorem me propositi mei Clœlia pene facit. eadem enim tempestate, certe aduersus eundem hostem, & in eodem Tiberi inclytum ausa facinus. inter ceteras enim uirgines obses hosti, Porsenæ data, nocturno tempore custodiam egressa, equum conscendit: celeriq; transiectu fluminis, non solum obsidione, sed etiam metu, patriam puella soluit. Viris lumen uirtutis præferendo.

De Romulo. 3

In prælio Liu. in urbe capta occisum scribit Dionys. lib. 2. Plut. & Prop. li. 4. corripuit.

Redeo nunc ad Romulum, qui ab Acrone, Cæninensium rege, ad dimicandum prouocatus, quamquam & numero, & fortitudine militum, superiorem se crederet, tutiusq; erat, toto cum exercitu, quam solum in aciem descendere, sua potissimum dextra omen uictoriæ * rapuit. nec incepto eius fortuna defuit. occiso enim Acrone, fusisq; hostibus, opima de eo spolia Ioui Feretrio retulit. Hactenus istuc: quia publica religione consecrata uirtus, nulla priuata laudatione indiget.

De A. Cornelio Cosso. 4

A Romulo proximus Cornelius Cossus, eidem deo spolia

ſpolia conſecrauit, cum magiſter equitum, ducem Fidenatium, in acie congreſſus, interemiſſet. Magnus initio huiuſce generis inchoatæ gloriæ Romulus: *Coſſo quoq; multum acquiſitum eſt, qui Romulum imitari ualuit.*

& Prop. lib 4.

De M. Marcello. 5

Ne *Marci quidem Marcelli memoriam ab his exemplis ſeparare debemus, in quo tantus animi uigor fuit, ut, apud* Padum Gallorum *regem, ingenij exercitu ſtipatum, cum paucis equitibus inuaderet: quem protinus obtruncatum, armis exuit, eaq; Ioui* Feretrio *dicauit.*

Plut. in uita Flo.l.2. cap. 4. & Prop.l. 4.

De Duellorum uictoribus, T. Manlio Torquato, M. Valerio Coruo, & P. Scipione Aemiliano. 6

Eodem uirtutis, & pugnæ genere uſi ſunt, T. Manlius Torquatus, *&* Valerius Coruus, *&* Aemilianus Scipio. *Hi enim ultro * prouocantes hoſtium duces interemerunt: ſed, quia ſub alienis auſpiciis rem geſſerant, ſpolia* Ioui Feretrio *non poſuerunt conſecranda. Idem Scipio Aemilianus, cum in Hiſpania ſub Lucullo duce militaret, atque* Intercatia, *prævalidum opidum, circumſederetur, primus mœnia eius conſcendit: neque erat in eo exercitu quiſquam, aut nobilitate, aut animi indole, aut futuris actis, cuius ſaluti magis parci, & conſuli deberet: ſed tunc clariſſimus quiſque iuuenum, pro amplificanda, & tuenda patria, plurimum laboris, ac periculi, ſuſtinebat: deforme ſibi exiſtimans, quos dignitate præſtaret, ab ijs uirtu-*

Liu. lib. 7. bell lib. 9 Duces, nõ ſcribit Liu. lib 48. Regem Flo l. 2. cap 17. App. in Iberic.

* *prouocatos*

te superari, Ideoq; Aemilianus, hanc militiam, alijs propter difficultatem, uitantibus, sibi depoposcit.

De C. Atilio. 7

Liu. lib. 5. Plut. in Camillo.

Magnum inter hæc fortitudinis exemplum antiquitas offert. Romani, a Gallorum exercitu, pulsi, cum se in Capitolium, & in arcem conferrent, inq; his collibus morari omnes non possent, necessarium consiliũ in plana urbis parte seniorum relinquendorum ceperunt, quo facilius iuuentus reliquias imperij tueretur. Ceterum, ne illo quidem tam misero tamq; luctuoso tempore, ciuitas nostra uirtutis suæ oblita est. defuncti enim honoribus, apertis ianuis, in curulibus sellis, cum insignibus magistratuum, quos gesserant, sacerdotiorumq;, quæ erant adepti, consederunt: ut & ipsi in occasu suo splendorem, & ornamenta uitæ præteritæ retinerent, & plebem, ad fortius sustinendos casus, suo uigore prouocarent. Venerabilis eorum adspectus, primo hostibus fuit, & nouitate rei, & magnificentia cultus, & ipso audaciæ genere commotis. Sed, quis dubitaret, quin & Galli, & uictores, illam admirationem mox in risum, & in omne contumeliæ genus, conuersuri essent? Non expectauit igitur hanc iniuriæ maturitatem * C. Atilius, uerum barbam suam permulcenti Gallo scipionem, uehementi ictu, capiti inflixit, eiq; propter dolorem ad se occidendum ruenti, cupidius corpus obtulit. Capi ergo uirtus nescit, patientia dedecus ignorat. Fortunæ succumbere, tristius ducit omni fato: noua, & speciosa genera interitus excogitat, si quisquam interit, qui sic

M. Atilius

M. Papiriũ Liu. lib. 5. & Plut. in Camillo uocant.

qui sic extinguitur.

De Equitibus Rom. in prœlio ad Verruginem. 8

Reddendus est nunc Romanæ iuuentuti debitus bonos, & gloriæ titulus quæ C. Sempronio Atratino consule cum Volscis ad Verruginem parum prospere dimicante, ne acies nostra, iam inclinata, propelleretur, equis delapsa, seipsam centuriauit, atque hostium exercitum rupit. Quo dimoto, proximum tumulum occupauit, effecitq; ut omnis Volscorum in se conuersus impetus, legionibus nostris, ad confirmandos animos, salutare laxamentum daret. Itaque, cùm iam de trophæis statuendis cogitarent, prœlium nocte dirimente uictores ne, an uicti, discederent, incerti discesserunt.

Liu. lib 4

Verruginē Ferruginē, leges lib. 6 cap. 5.

De iisdem in Prœlio Contra Samnites. 1

Strenuus ille quoque flos ordinis equestris, cuius mira uirtute Fabius MAX. *Rullianus, magister equitum, bello, quod aduersus Samnites gerebatur, * male commissi prœlij crimine leuatus est. namque Papirio Cursore, propter auspicia repetenda, ad urbem proficiscente, castris præpositus, ac uetitus in aciem exercitum ducere, nihilominus manus cum hoste, sed non tam feliciter, quam temere, conseruit: procul enim dubio superabatur. Ceterum, optimæ indolis iuuentus, detractis equorum frenis, uehementer eos calcaribus stimulatos; in aduersos Samnites egit, obstinataq; animi* præstantia extortam manibus hostium uictoriam, & cum ea spem maximi*

Liu. lib: 8.

immo bene.

immo res melius geri non poterat inqt Liuius.

* *præsentia*

ximi ciuis Rulliani patriæ restituit.

De Militibus Rom. in retinenda Classe Punica. 10

Qualis demum roboris illi milites? qui uehementi ictu remorum concitatam fugæ Punicam classem, nantes lubrico pelagi, quasi camporum firmitate, pedites in litus retraxerunt?*

* *brachiorum*

De Milite Rom. in prœlio Cannensi. 11

Liu. li. 22.

Eiusdem temporis, & notæ miles, qui, Cannensi prœlio, quo Hannibal magis uires Romanorum contudit, quam animos fregit, cum ad retinenda arma inutiles uulneribus manus haberet, spoliare se conantis Numidæ ceruicem complexus, os, naribus, & auribus corrosis, deforme reddidit: inque plenæ ultionis morsibus expirauit. Sepone iniquum pugnæ euentum, quanto interfectore fortior interfectus? Pœnus enim in uictoria obnoxius morienti, solatio fuit; Romanus, in ipso fine uitæ, uindex sui extitit.

De P. Licinio Crasso Procos. 12

Oros. li. 5. c. 10. & Florus l. 2. in fine. Hic l. 8. cap. 7.

Militis huius, in aduerso casu, tam egregius, tamque uirilis animus, quam relaturus sum, imperatoris. P. enim Crassus, cum Aristonico bellum in Asia gerens, a Thracibus, quorum is magnum numerum in præsideo habebat, inter Eleam, & Smyrnam, exceptus, ne in ditionem eius perueniret, dedecus, accersita ratione mortis, effugit. uirgam enim, qua ad regendum equum usus fuerat, in unius barbari oculum direxit, qui, ui doloris accensus, latus Crassi sica confodit: dumq; se ulciscitur, Romanum imperatorem maiestatis

maiestatis amissæ turpitudine liberauit. Ostendit Fortunæ Crassus, quam indignum uirum tam graui contumelia afficere uoluisset, quoniam quidem iniectos ab ea libertate suæ miserabiles laqueos prudenter pariter, ac fortiter, rupit; donatumq; se iam Aristonico, dignitati suæ reddidit.

De Q. Metello Scipione Procos. 13

Eodem mentis proposito usus est Scipio. namque infeliciter Cn. Pompeij, generi sui, defensis in Africa partibus, classe Hispaniam petens, cum animaduertisset nauem, qua uehebatur ab hostibus captam, gladio præcordia sua transuerberauit: ac deinde prostratus in puppi querentibus Cæsarianis militibus, ubinam esset imperator: respondit, Imperator bene se habet: tantumq; eloqui ualuit, quantum ad testandam animi fortitudinem æternæ laudi satis erat. Liu. l. 114 App. Ciu. 2. Dionys & alij.

De M. Catone Vticensi. 14

Tui quoque clarissimi excessus, Cato, Vtica monumentum est, in qua ex fortissimis uulneribus tuis, plus gloriæ, quam sanguinis, manauit. siquidem, constantissime in gladium incumbendo, magnũ hominibus documentum dedisti, quanto potior esse debeat probis dignitas sine uita, quam uita sine dignitate. Plut. in uita.

De Porcia M. Catonis filia, & Bruti uxore. 15

Cuius filia minime muliebris animi: quæ, cum Bruti uiri sui, consilium, quod de interficiendo Cæsare ceperat, ea nocte, quam dies teterrimi facti secutus est, cognouisset, egresso cubiculum Bruto, Liu. li. 8. Plutar. in Bruto, sed paullo aliter.

cultellum tonsorium, quasi unguium resecandorum causa. poposcit, eoq; uelut forte elapso, se uulnerauit. Clamore deinde ancillarum in cubiculum reuocatus Brutus, *obiurgare eam cœpit, quod tonsoris præripuisset officium. Cui secreto* Porcia, Non est *hoc, inquit, temerarium factum meum, sed in tali statu nostro amoris mei erga te certissimum indicium.* Experiri *enim uolui, si tibi propositum ex sententia parum cessisset, quam æquo animo me ferro essem interemptura.*

De M. Catone maiore Catonis filio. 16

Plutarc in pau. Aem & Iust. lib. 33. de filio

Felicior progenie sua superior Cato, *a quo* Porciæ *familiæ principia manarunt.* Qui, *cum ab hoste in acie uehementi periculo peteretur, e uagina gladius eius elapsus decidit.* Quem *subiectum prœliantium globo, atque undique hostilibus pedibus circundatum, postquam abesse sibi animaduertit, adeo constanti animo in suam potestatem redegit, ut illum non periculo oppressus rapere, sed metu uacuus sumere, uideretur.* Quo *spectaculo attoniti hostes, postero die ad eum supplices, pacem petentes, uenerunt.*

De P. Scipione Nasica. 17

Plutarc in Gracchis. Cice or. I. in Cat. & Vell lib. 2.

Togæ *quoq; fortitudo, militaribus operibus inserēda est, quia eandem laudem, foro, atq; castris editaretur. Cum* Tib. Gracchus *in tribunatu, profusis largitionibus, fauore populi occupato, remp. oppressam teneret; palamq; dictaret, interempto senatu, omnia per plebem agi debere, in ædem* Fidei *publicæ conuocatis*

uocati patres. C. a Consule Mucio Scæuola, quidnam in tali tempestate faciendum esset, deliberabant, cunctisq; censentibus, ut consul armis remp. tueretur, Scæuola negauit se quidquam ui esse acturum. Tum Scipio Nasica, Quoniam, inquit, consul, dum iuris ordinem sequitur, id agit, ut cum omnibus legibus Romanum imperium corruat; egomet, priuatus, uoluntati uestræ me offero ducem, Ac deinde læuam manum apertæ togæ circumdedit, sublataq; dextera, proclamauit: Qui remp. saluam esse uolunt, me sequantur. eaq; uoce, cunctatione bonorum ciuium discussa, Gracchum, cum scelerata factione, quas merebatur, pœnas persoluere coegit.

hinc segnior putabatur. Cice. pro domo.

De M. Aemilio Scauro. 18

Item cum Trib. Pleb. Saturninus, & Præto Glaucia, & Equitius designatus Trib. Pleb. maximos in ciuitate nostra seditionum motus excitassent, nec quisquam se populo concitato opponeret: primum M. Aemilius Scaurus C. Marium, consulatum sextum gerentem, hortatus est, ut libertatem, legesq; manu defenderet; protinusq; arma sibi afferri iussit. quibus allatis, ultima senectute confectum, & pæne dilapsum corpus induit, spiculoq; innixus, ante fores curiæ constitit, ac paruulis extremi spiritus reliquijs, ne resp. expiraret, effecit præstantia enim animi sui, senatum, & equestrem ordinem, ad uindictam exigendam impulit.

plin. de uiris illustribus. Orof. li. 5. cap. 19. Appian. l. 1. Cic. pro Rabirio.

De C. Iulio Cæsare Procos. 19

nostro, ut Romani gloria cedere Latinis uelimus. Ego certe aut speciosam optaui mortem, aut felicem audaciæ exitum: uel solus igitur percurrere paratus sum. His auditis, Pedanius Centurio, conuulsum signum dextra retinens: Iam hoc, inquit intra hostile uallum mecum erit: proinde sequantur, qui id capi nolunt: & cum eo in castra Pœnorum irrupit, totamq; secum traxit legionem. Ita triumuirorum fortis temeritas, Hannibalem, paulo ante spe sua Capuæ potitorem, ne castrorum quidem suorum potentem esse passa est.

Hannonē potius.

D. Q.* Cotio Achille. 21

* Ceio

Quorum uirtuti nihil cedit Q. Cotius: qui, propter fortitudinem, Achilles cognominatus est. nam, ut reliqua eius opera non exequar, abunde tamen duobus factis, quæ relaturus sum, quantus bellator fuerit, cognoscetur. Q. Metello consule legatus in Hispaniam profectus, Celtibericum sub eo bellum gerens, postquam cognouit a quodam gentis huius iuuene, se ad dimicandum prouocari (erat autem illi forte prandendi gratia mensa posita) relicta ea arma sua extra uallum deferri, equumq; clam educi iussit, ne a Metello impediretur. Et illum Celtiberum, insolentissime obequitantem, consectatus interemit, detractasq; corpori eius exuuias, ouans lætitia in castra retulit. Idem Pirresium, nobilitate, ac uirtute omnes Celtiberos præstantem, cum ab eo in certamen pugnæ deuocatus esset, succumbere sibi coegit. Nec erubuit flagrantissimi pectoris iuuenis, gladium

Dentatū sic uocatū scribis Gel lib. 2. c. 11. lib. 7. c. 4.

non seruauit tamē disciplinam li. 2. cap. 2.

gladium ei suum, & sagulum, utroque exercitu spectante, tradere. Ille uero etiam petijt, ut hospitij iure inter se iuncti essent, quando inter Romanos, & *Celtiberos, pax foret restituta.*

De C. Atilio. 22

C. Aciliū uocat Sue. in Cæsar. & Plu leg. Lucan. l. 3.

Ne C. *Atilium quidem præterire possumus: qui, cum, decimæ legionis miles, pro* C. *Cæsaris partibus, maritima pugna, prœliaretur, abscissa dextra, quam* M*assiliensium naui iniecerat, læua puppim apprehendit: nec ante dimicare destitit, quam captam profundo mergeret: quod factum parum iusta notitia patet.* At *Cynægyrum Atheniensem, simili pertinacia in consectandis hostibus usum, uerbosa laudum suarum cantu* Græcia*, omnium sæculorum memoriæ, litterarum præconio, inculcat.*

Externum exemplū similitudo coniungit. Herod. l. 6. Iust. 2. & Suetonius

De M. Cæsio Scæua. 23

Cæs. lib. 3. de bel. ciu. Luca. lib. 6. Plut Suet. App. Ciu. 2.

Classicam Atilij *gloriam, terrestri laude,* M. *Cæsius Scæua, eiusdem imperatoris centurio, subsecutus est. cum enim pro castello, cui propositus erat, dimicaret,* Cnæiq; Pompeij *præfectus iussu eius, summo studio, & magno militum numero, ad id capiendum mitteretur omnes, qui proprius accesserant, interemit; ac, sine ullo regressu, pedes pugnans, super ingentem stragem, quam ipse fecerat, corruit. cuius capite, humero, femore saucij, & oculo eruto, cæci, scutum centum, & xx. ictibus perfossum apparuit.* Tales *in castris* Diui Iulij *disciplina milites aluit, quorum alter dextera, alter oculo amisso hostibus inhæsit. ille, post hanc iacturam*

Atilius non perijt, sed Scæua uictor fuit.

ram uictor; hic, ne hac quidem iactura uictus.

Tuum uero, Scæua, inexuperabilem spiritum in utraque parte rerum naturæ, qua admiratione prosequar, nescio: quoniam, excellente uirtute, dubium reliquisti, inter undas ne pugnam fortiorem edideris, an in terra uocem emiseris. Bello namq; , quo C. *Cæsar, non contentus opera sua* Oceani *claudere litoribus,* Britannicæ *insulæ cælestes iniecit manus, cum quattuor commilitonibus rate transuectus, in scopulum uicinum insulæ, quam hostium ingentes copiæ obtinebant; postquam æstus regressu suo spatium, quo scopulus, & insula diuidebantur, in uadum transitu facilem redegit, ingenti multitudine barbarorum affluente, ceteris rate ad litus regreßis, solus immobilem stationis gradum retinens, undiq; ruentibus telis, & ab omni parte acri studio ad te inuadendum nitentibus; quinque militum diurno prœlio suffectura pila, una dexterea, hostium corporibus adegisti. ad ultimum districto gladio, audacißimum quemq;, modo umbonis impulsu, modo mucronis ictus, depellens, hinc* Romanis, *illinc* Britannicis *oculis incredibili, nisi cernereris, spectaculo fuisti.* Postquam *deinde ira, ac pudor, cuncta conari fessos coegit, tragula femur traiectus, saxiq; pondere ora contusus, galea iam ictibus discussa, & scuto crebris foraminibus absumpto, profundo te credidisti; ac, duabus loricis onustus, inter undas, quas hostili cruore infeceras, enatasti: uisoq; imperatore armis non amißis, sed bene impensis, cum laudem mereberis,*

Plutarc. in Cæs.

reris, ueniam petijsti. Magnus prœlio, sed maior disciplinæ militaris memoria: itaque ob optimo uirtutis æstimatore, tum facta, tum etiam uerba tua, centurionatus honore donata sunt.

De L.Sicinio Dentato. 24

Plin li. 2. cap 27. Dion. 10 Solin c 6. Gel.l. 2. c. 11.

Sed, quod ad prœliatorum excellentem fortitudinem attinet, merito L. *Sicinij Dentati commemoratio omnia Romana exempla finierit: cuius opera, honoresq; operum, ultra fidem ueri, excedere iudicari possent, nisi ea certi auctores, inter quos* M. Varro, *monumentis suis testata esse uoluissent: quem centies, & *uigesies in aciem descendisse tradunt, eo robore animi, atque corporis utentem, ut maiorem semper uictoriæ partem traxisse uideretur, sex & xxx spolia ex hoste retulisse, quorum in numero octo fuisse, cum quibus inspectante utroque exercitu, ex prouocatione dimicasset.* XIV. *ciues ex media morte raptos seruasse, quinque & 40. uulnera pectore excepisse, tergo cicatricibus uacuo. nouem triumphales imperatorum currus secutum, totius ciuitatis oculos in se numerosa donorum pompa conuertentem. Præferebantur enim aureæ coronæ* VIII. *Ciuicæ* XVI. *Murales* III. *Obsidionalis* I. *Torques clxxxiij: Armillæ clx:*Hastæ* XVIII. *Phaleræ* XXV. *ornamenta, etiam legioni nedum militi, satis multa.*

* uicies,

Pli.l.7.ca. 28. Ald. Man. Spolia.34 cepisse, & octies ex prouocatione pugnasse, scribunt alij, ut numerus ad 42. accedat. 83. Plin.li. 7. cap 28.& Gell li.2. cap. XI Ald.Man. Hastas intelligit. Liu.li.26. hoc lib. cap. 8.

EXTERNA.

De T. Iubellio Campano. 1

Ille quoque ex pluribus corporibus in unum magna

gna cum admiratione Calibus cruor confusus est: in quo oppido, cum Fulvius Flaccus, *propter Campanam perfidiam, principes civitatis ante tribunal suum capitali supplicio afficiendos iudicaret, litterisq; a senatu acceptis, finem poenae eorum statuere cogeretur, ultro se ei* T. *Iubellius* Taurea *Campanus obtulit: & quam potuit clara voce, Quoniam, inquit,* Fului, *cupiditate tanta hauriendi sanguinis nostri teneris, quid cessas in me cruentam securim distringere? ut gloriari possis, fortiorem aliquanto virum, quam ipse es, tuo iussu esse interemptum.* Eo deinde dicente, *libenter id esse facturum, nisi senatus voluntate impediretur: At me, inquit, cui nihil Patres C. praeceperunt, aspice, oculis tuis quidem gratum, animo vero tuo maius opus edentem. Protinusq; interfecta coniuge, ac liberis, gladio incubuit. Quem illum virum putemus fuisse, qui suorum, ac sua caede, testari voluit, se* Fuluij *crudelitatem suggillare, quam senatus misericordia uti, maluisse?*

De *Gobria Persa. 2

*Dario. qui & ipse unus e septem coniuratis fuit. Herod. lib. 3. Iustin. lib 1.

Age, Gobriae quantus ardor animi? quia cum sordida, & crudeli Magorū tyrannide Persas *liberaret, unumq; ex iis, obscuro loco, abiectum, corporis pondere urgeret, praeclari operis socio plagam ei inferre dubitanti, ne dum* Magum *petit, ipsum vulneraret: Tu vero, inquit, nihil est, quod, respectu mei, timidius gladio utaris: vel per utrumque illum agas licet, dum hic quam celerrime pereat.*

De Leonida Spartano. 3

Hoc

Herod. lib. Iust. li. 2 Plutarch. Apophth

Hoc loci Leonidas Spartanus nobilis occurrit: cuius, proposito opere, exitu, nihil fortius. nam, cum CCC. ciuibus apud Thermopylas toti Asiæ obiectus, grauem illum, & mari, & terræ Xerxem, nec hominibus tantum terribilem, sed Neptuno quoque compedes, & cælo tenebras minitantem, pertinacia uirtutis, ad ultimam desperationem redegit. Ceterum, perfidia, & scelere incolarum eius regionis, & loci opportunitate, qua plurimum adiuuabatur, spoliatus; occidere dimicans, quam assignatam sibi a patria stationem deserere, maluit. Ideoq; tam alacri animo suos ad id prœlium, quo perituri erant, cohortatus est: ut diceret: Sic Prandete, commilitones, tamquam apud inferos cenaturi. Mors erat denunciata. Lacedæmonij, perinde, ac uictoria esset promissa, * ductori intrepide paruerunt.

Paullo aliter Cic. Tusc. 1.

dicto in trepidi

De Othryada Spartano. 4

Herod li. 1 Plut. Parallel.

Othryadæ quoque pugna, pariter, ac morte speciosa, Thyræatium laude, quam spatio latius solum cernitur. Qui, sanguine suo scriptis litteris, direptam hostibus uictoriam, tantum non post fata sua in sinum patriæ, cruento trophæi titulo, retulit.

De Epaminunda Thebano. 5

Prob. in uita. Iustin. li. 6 Cic. L. V. Fam. Suid.

Excellentissimos Spartanæ uirtutis prouentus, miserabilis lapsus sequitur. Epaminondas, maxima Thebarum felicitas, idemq; Lacedæmonis prima clades, cum uetustam eius urbis gloriam, inuictamq; ad id tempus publicam uirtutem apud Leuctra, & Mantineam, secundis prœlijs contudisset, transiectus hasta,

hasta, sanguine, & spiritu deficiens, recreare se conantes, primum an clypeus suus saluus esset, deinde, an penitus fusi hostes forent, interrogauit. Quæ postquam ex animi sententia comperit, Non *finis, inquit, commilitones, uitæ meæ, sed melius, & auctius initium aduenit. nunc enim uester* Epaminundas *nascitur, quia sic moritur.* Thebas, *ductu, & auspicijs meis, caput* Græciæ *factas uideo: fortis; & animosa ciuitas* Spartana *iacet, armis nostris abiecta: amara dominatione* Græcia *liberata est.* Orbus *quoque, non tamen sine liberis morior; quoniam mirificas filias,* Leuctra, *&* Mantineam, *relinquo.* E *corpore deinde suo hastam educi iussit, eoq; uulnere exspirauit.* Quod *si eum dij immortales uictorijs suis perfrui passi essent, sospes gloriosior patriæ mœnia non intrasset.*

Si e fibro ū filiū prius fecari iusserat. Plut paral. 25.

De Theramene Athenienfi. 6

Cic. Tusc. 1

Ac me Theramenis *quidem* Atheniensis, *in publica custodia mori coacti, parua mentis constantia, in qua triginta tyrannorum iussu, porrectam ueneni potionem non dubitanter hausit. quoque ex ea superfuerat, iocabundus illisum humo clarum ederet sonum coegit. renidensq; seruo publico, qui eam tradiderat,* Critiæ, *inquit, propino.* Vide *igitur, ut hoc poculum ad eum continuo perferas. erat autem is ex* X X X. *tyrannis crudelissimus.* Profecto, *est, supplicio se liberare, tam facile supplicium perpeti.* Itaq; Theramenes, *perinde, ac in domestico lectulo moriens, uita excessit: inimicorum existimatione*

punitus

punitus, suo iudicio finitus.

De Theogene Numantino. 7

Fuit enim Isocratis præceptor. Plut.in Isocrat. Ritogenes ab App.in Iberic. dici uidetur.

Sed Theramenes, a litteris & doctrina, uirilitatem traxit. Numantino uero Theogeni, *ad consimilem uirtutem capessendam, quasi magistra gentis suæ ferocitas exstitit. perditis namque, & afflictis rebus* Numantinorum, *cum omnes ciues nobilitate, pecunia, honoribusq; præstaret, uicum suum, qui in ea urbe speciosissimus erat, contractis undique nutrimentis ignis, incendit, protinusq; strictum gladium in medio posuit, ac binos inter se dimicare iussit: ut, uictus, incisa ceruice ardentibus tectis, superiaceretur. Qui cum, tam forti lege mortis, omnes assumpsisset, ad ultimum seipse flammis immersit.*

De uxore Hasdrubalis Pœni. 8

Liui.l. 51. & Appian. i l. Libyco

Verum, ut æque populo R. *inimicæ urbis excidium referam: Carthagine capta, uxor Hasdrubalis, exprobata ei impietate, quod a Scipione soli sibi impetrare uitam contentus fuisset, dextera, læuaq; communes filios, mortem non recusantes, trahens, incendio se flagrantis patriæ obiecit.*

De Harmonia, Gelonis Regis filia. 9

Liu. l. 24.

Muliebris fortitudinis exemplo, æque fortem duarum puellarum casum adiiciam. Cum pestifera seditione Syracusarum, tota regis * Gelonis *stirps, euidentissimis exhausta cladibus; ad unicam filiam* Harmoniam *uirginem esset redacta, & in eam certatim ab inimicis impetus fieret; nutrix eius, æqualem illi puellam, regio cultu ornatam, hostilibus gladijs*

*Hieronis

gladijs obiecit. Quæ ne cum ferro quidem trucidaretur, cuius esset condicionis, ederet: proclamauit, admirata illius animum, Hermonia, & tantæ fidei superesse non sustinuit. Reuocatosq; interfectores, professa, quænam esset, in cædem suam conuertit. Ita alteri tectum mendacium, alteri ueritas aperta finis uitæ fuit.

DE PATIENTIA CAP. III.

E*Gregijs uirorum pariter, ac feminarum operibus fortitudo se oculis hominum subiecit: Patientiamq; in medium procedere hortata est, non sane infirmioribus radicibus stabilitam, aut minus generoso spiritu abundantem, sed ita similitudine iunctam, ut cum ea, uel ex ea, nata uideri possit.*

De C. Mu. Cordo primo Scaeuola dicto 1

Quid enim ijs, quæ supra retuli, facto Mucij conuenientius? cum à Porsena rege Etruscorum, urbem nostram, graui, ac diutino bello, urgeri ægre ferret, castra eius, clam, ferro cinctus, intrauit: immolantemq; ante altaria, conatus est occidere. Ceterum, inter molitionem pij pariter, ac fortis propositi, oppressus, nec caussam aduentus texit; & tormenta quantopere contemneret, mira patientia ostendit. Perosus enim (credo) dexteram suam, quod eius ministerio in cæde regis uti nequisset, iniectam foculo exuri passus est. Nullum profecto dij immortales admotũ aris cultum attentioribus oculis uiderunt. ipsum quoq; Porsenam, oblitum periculi, ultionem suam uertere in admirationem coegit. Nam reuertere, inquit,

Liu lib. 2. Diony. l. 5. paullo aliter.

ad tuos, Muci, & eis refer, te, cum uitam meam petieris, a me uita donatum. Cuius clementiam non adulatus Mucius, *tristior* Porsenæ *salute, quam sua lætior, urbi se, cum æternæ* gloriæ *cognomine, Scæuolam reddidit.*

De Pompeio legato ad Gentium Regẽ. 2

Pompeij etiam probabilis uirtus: qui dum legationis officio fungeretur, a Gentio *rege interceptus, cum senatus consilia prodere iuberetur, ardenti lucernæ admotum digitum cremandum præbuit. eaq́; patientia regi simul, & desperationem tormentis quidquam ex se cognoscendi excusit, & expetendæ* P. R. *amicitiæ magnam cupiditatem ingenerauit.* Ac, *ne plura huiusce generis exempla domi scrutando, sæpius ad ciuilium bellorum detestandam memoriam progredi cogar, duobus* Romanis *exemplis contentus, quæ, ut* Clari*ßimarum familiarum commendationem, ita nullum publicum mærorem continent, externa subnectam.*

EXTERNA.

De puero Macedone. 1

Vetusto Macedoniæ *more regi Alexandro nobilißimi pueri præsto erant sacrificanti.* E *quibus unus, turibulo arrepto, ante ipsum adstitit, in cuius brachio carbo ardens delapsus est: quo, etsi ita urebatur: ut adusti corporis eius odor ad circunstantium nares perueniret, tamen, & dolorem silentio preßit, & brachium immobile tenuit, ne sacrificium* Alexandri, *aut, concusso turibulo impediret,*

ret, aut edito gemitu regias aures * *ꝛdſpergeret :* Rex *quoque, patientia pueri magis delectatus, hoc certius perſeuerantiæ experimentum ſumere uoluit : conſulto enim ſacrificauit diutius, nec hac re eum a propoſito repulit. Si huic miraculo* Darius *inſeruiſſet oculos, ſciſſet eius ſtirpis milites uinci non poſſe, cuius infirmã ætatem tanto robore præditam animaduertiſſet. Eſt & illa uehemens, & conſtans animi militia, litteris pollens, uenerabilium doctrinæ ſacrorum antiſtes* Phi*loſophia, quæ, ubi pectore recepta eſt hominum, inhoneſto, atque inutili affectu diſpulſo, totos in ſolido uirtutis munimento confirmat, potentiores metu, ac dolore, faciens.*

* exaſperare

De Zenone Eleate. 2

Incipam autem a Zenone *Eleate : qui, cum eſſet, in diſpiciendæ rerum natura, maximæ prudentiæ, inque excitandis ad uigorem iuuenum animis promptiſſimus, præceptorum fidem exemplo uirtutis ſuæ publicauit. patriam enim egreſſus, in qua frui ſecura libertate poterat,* Agrigentum, *miſerabili ſeruitute obrutum, petijt, tanta fiducia ingenij, ac morum ſuorum, fretus, ut ſperauerit, & tyranno, &* Phalari*uæ ſanæ mentis feritatem a ſe diripi poſſe. Poſtquam deinde apud illum plus conſuetudinem dominationis, quam conſilij ſalubritatem, ualere animaduertit, nobiliſſimos eius ciuitatis adoleſcentes, cupiditate liberandæ patriæ inflammauit. Cuius rei cum indicium ad tyrannum manaſſet, conuocato in forum populo, torquere eum uario cruciatus genere*

Cic Tuſc. 2. Diogenes in uita, & Suida: ſed qu... Valerius de duobu... Illi de un... ſcribit & tyrannū Nearchū uocant: quem D... myliū Clemens in Strom. appellat.

cœpit: subinde quærens, quosnam consilij participes haberet. At ille, nec eorum quempiam nominauit, sed proximum quemq; ac fidißimum tyranno suspectum reddidit: increpitansq; Agrigentinis ignauiam, ac timiditatem, effecit, ut, subito mentis impulsu concitati, Phalarim lapidibus prosternerent. Senis ergo unius eculeo impositi, non supplex uox, nec miserabilis eiulatus, sed fortis cohortatio totius urbis animum, fortunamq; mutauit.

Cic. lib. 2. de Offi. & Ouid. in Ibin, de Palaridis morte dissentiunt.

De altero Zenone. 3

Eiusdem nominis Philosophus, cum a Nearcho tyranno, de cuius nece consilium inierat, torqueretur, supplicij pariter, atque indicandorum consciorum gratia, doloris uictor, sed ultionis cupidus, esse dixit, quod eum secreto audire admodum expediret; laxatoq; eculeo, postquam insidijs opportunum tempus animaduertit, aurem eius morsu corripuit, nec ante dimisit, quam, & ipse uita, & ille corporis parte priuaretur.

immo idẽ, si cæteris, ut supra dictum est, redimus.

De Anaxarcho Abderita. 4

Talis patientiæ æmulus Anaxarchus, cum a tyranno Cypriorum Nicocreonte torqueretur, nec ulla ui inhiberi posset, quo minus amarißimorum eum maledictorum uerberibus inuicem ipse torqueret: ad ultimum amputationem linguæ minitanti. Non erit, inquit, effeminate adolescens, hæc quoque pars corporis mei tuæ ditionis. protinusq; dentibus abscissam, & cõmanducatam linguam, in os eius, ira patẽs, expuit. Multorum aures illa lingua, & in primis

Cic. Tusc. 2. Diogen in uita; Ouid. in Ibin.

Alexandri

Alexandri regis admiratione sui attonitas habuerat, dum terræ conditionem, habitum maris, siderum motus, totiusq; deniq; mundi naturam prudentissime, et facundissime exprompsit. Pæne tamen occidit glorio sius, quam uiguit; quia tam forti fine illustrem professio nis actum comprobauit, Anaxarchusq; uitam non mo do deseruit, sed mortem reddidit cl ariorem. Plut. in Alex.

De Theodoro Syracusano. 5

In Theodoro quoque, uiro grauissimo, Hieronymus tyrannus frustra tortorũ manus fatigauit. rupit enim uerbera fidiculas laxauit, soluit eculeum, laminas extin xit prius, quam efficere potuit, ut tyrannicidij conscios indicaret. Quinetiam satellitem, in quo totius dominationis summa, quasi quodam cardine, uersabatur, fal sa criminatione inquinando, fidum lateri eius custodem eripuit, benificioq; patientiæ, non solum, quæ occulta fuerunt, texit, sed etiam tormenta sua ultus est: quibus Hieronymus dum inimicum cupide lacerat, amicum te mere perdidit. Liu. li. 24.

De Indis. 6

Apud Indos uero patientiæ meditatio tam obstinate usurpari creditur, ut sint, qui omne uitæ tempus nudi exigant, modo Caucasi montis glaciali rigore corpora sua durantes, modo flammis sine ullo gemitu obijcientes. Atque haud parua his gloria, contemptu doloris, acquiritur: titulus namque sapientiæ datur.

Cic. Tusc 5 Philostr. in uita Apol. Brachmanas uocat; alij Gymnosophistas, ut Pl. lib. 7. ca 2. uide Strab lib. 15.

De seruo Afro, in pœnis & morte ridente. 7

Iust.li.44. Liu.li.21.

Hæc e pectoribus altis, & eruditis orta sunt. Illud tamen non minus admirabile, quod seruilis animus cepit. Seruus barbarus, Hasdrubalem, quod dominum suum occidisset, grauiter ferens, subito aggressus, interemit. cumque comprehensus, omni modo cruciaretur, lætitiam tamen, quam ex uindicta ceperat, in ore constantissime retinuit. Non ergo fastidioso aditu uirtus excitata, ingenia uiuida ad se penetrare patitur: neque haustum sui cum aliquo personarum discrimine largum, malignum ue præbet; sed, omnibus æqualiter exposita, quid cupiditatis potius, quam quid dignitatis attuleris, æstimat. inq; captu bonorum suorum tibi ipsi pondus examinandum relinquit, ut quantum subire animo sustinueris, tantum te cum auferas.

DE HVMILI LOCO natis, qui clari euaserunt.

CAP. IV.

Quo sæpe euenit, ut & humili loco nati, ad summam dignitatem consurgant, & generosissimarum imaginum fetus, in aliquod deuoluti dedecus acceptam a maioribus lucem, in tenebras conuertant. Quæ quidem planiora suis exemplis reddentur: ut primum de ijs ordiar, quorum in meliorem statum facta mutatio, splendidam relatu præbet materiam.

Plin. de uiris illustr. Liu li.1 & Diony l.3 a Vale. dissentiunt.

De Tulio Hostilio Rege. 1

INcunabula Tulli Hostilij agreste tugurium cepit: eiusdem adolescentia in pecore pascendo fuit occupata: ualidior ætas imperium Romanum rexit,

rexit, & duplicauit: senectus, excellentißimis ornamentis decorata, in altißimo maiestatis fastigio fulsit.

De L. Tarquinio Prico Rege. 2

Verum Tullus, & si magnus & admirabilis incrementi, domesticum tamen exemplum est. Tarquiniū *autem* P*riscum, ad* R*omanum imperium occupandum,* F*ortuna in urbem nostram aduexit. alienum, quod ortū* Corintho; *fastidiendum, quod mercatore* Damarato *genitum; erubescendum, quod etiam exule. Ceterum tam prospero condicionis suæ euentu, industriosum, pro ignominioso, pro inuiso gloriosum reddidit. dilatauit enim imperij fines, cultum deorum nouis sacerdotijs auxit, numerum senatus amplificauit, equestrem ordinem uberiorem reliquit: quæq; laudum eius consummatio est, præclaris uirtutibus effecit, ne hæc ciuitas pœnitentiam ageret, quod regem a finitimis potius mutuasset, quam de suis legisset.*

Liu. lib. 1. Diony. l. 3.

Cic. Tus 5

Centū in patres legit, & equites. M CCC. in tribus centurijs esse uoluit.

De Seruio Tullio Rege 3

In Ser. *autem* Tullio *fortuna præcipuæ uires suas ostendit,* V*ernam huic urbi natum, regem dando: cui quidem diutißime imperium obtinere, quater lustrum condere, ter triumphare, contigit: ad summam aut unde processerit, aut quo peruenerit, statuæ ipsius titulus abunde testatur, seruili cognomine, & regia appellatione perplexus.*

Liu. lib 1. Plin. de uiris illustr. Annos 44 regnauit. A seruiendo cuimdictus, ut uult Diony s. l. 4. licet aliter sentiat Liuius lib. 1.

De C. Terentio Varrone. 4

Miro quoque gradu Varro*, ad consulatum, ex macellaria patris taberna, conscendit. & quidem* F*ortuna parum duxit sordidißimæ mercis capturis*

Lanii, & ipsius institoris filiū uocat Liuius li. 22.

alito, XII fasces largiri, nisi etiam L. Aemiliū Paullum dedisset collegam; atque ita se in eius sinum infudit: ut, cum apud Cannas culpa sua uires populi R. exhausisset, Paullum, qui prœlium committere noluerat, occidere pateretur, illum in urbem incolumen reduceret. Quinetiam senatum, gratias ei agentem, quod redire uoluisset, ante portas eduxit, extuditq; ut grauißimæ cladis auctori etiam Dictatura deferretur.

L. 4. ca. 5. Liu. in fine l. 22. de dictatura nihil.

De M. Perperna 5

Non paruus *consulatus rubor* M. Perperna, *ut pote qui consul ante, quam ciuis; sed, in bello gerendo, utilior aliquando reip. Varrone imperatore. regem enim Aristonicum cepit, Craßianæq; stragis punitor extitit. Cum interim, cuius uita triumphauit. mors Papia lege damnata est. namq; patrem illius, nihil ad se pertinentia ciuis Romani iura complexum, Sabelli iudicio petitum, redire in pristinas sedes coegerunt.* Ita M. Perpernæ *nomen adumbratum, falsus consulatus, caliginis simile imperium, caducus, triumphus, aliena in urbe improbe peregrinatus est.*

Obijt Pergami, Oro. lib. 5. c 10 &c. Strabo lib 14 hoc Liu c 2. de Crasso. Vell. li. 2. Iustin. lib. 36. Papius peregrinos urbe Ro. uti lege prohibuit Cic. lib. 3. de offic. Plut in uita &Ci. de Sen.

De M. Porcio Catone. 6

M. *uero* Porcij *Catonis incrementa publicis uetis expetenda fuerunt: qui nomen suum*, Tusculi *ignobile*, Romæ *nobilißimum reddidit.* Ornata *sunt enim ab eo litterarum Latinarum monumenta, adiuta disciplina militaris, aucta maiestas senatus, prorogatata familia, in qua maximum decus posterior est ortus* Cato.

Exter-

EXTERNA.

De Socrate Athenienſi. 1

Sed, ut Romanis externa iungamus: Socrates, non ſolum hominum conſenſu, uerumetiam Apollonis oraculo ſapientißimus iudicatus, Phanarete matre obſtetrice, & Sophroniſco patre marmorario genitus, ad clarißimum lumen gloriæ excesſit: neque immerito. nam, cum eruditißimorum uirorum ingenia in diſputatione cæca uagarentur, menſurasq́; Solis, & Lunæ, & ceterorum ſiderum, loquacibus magis, quam certis, argumentis explicare conarentur, totius etiam mundi ambitum complecti auderent; primus ab his indoctis erroribus abductum animum, intima condicionis humanæ, ac in receſſu pectoris repoſitos affectus ſcrutari coegit: ſi uirtus per ſe ipſam æſtimetur, uitæ magiſter optimus.*

Pl. in Theæt. de matre, de patre in Euthy. & Laertius in uita.

Hac de re Pl. in Phadone, & Cic. Tuſ. 5. principio habitum.

De Euripide & Demoſthene. 2

Quam matrem Euripides, aut quem patrem Demoſthenes, habuerit, ipſorum quoque ſæculo ignotum fuit: alterius autem matrem olera, alterius patrem cultellos uenditaſſe, omnium pæne doctorum litteræ loquuntur. ſed quid aut illius tragica, aut huius oratoria ui clarius?

Gel li. 15. cap. 20. Plu. in Demoſth. ſed de Euripide contrarium oſtendit Suidas.

DE IIS, QVI A PRECLARIS PArentibus degenerarunt.

CAP. V.

SEquitur duplicis promißi pars, adopertis illuſtriũ uirorum imaginibus reddenda: quoniam quidem ſunt referenda quæ ab eorum ſplendore degenerauerunt

uerunt, teterrimis ignauiæ, ac nequitiæ sordibus, imbuta nobilia portenta.

App. Syri ac Liu lib. 30. Polyb. 16. immo nisi tenui fuisset ualetudine alterum extisset lumen ciuitatis, inquit Cic. in Caton. casum filij uoca Liu. lib 38.

De Cn. Scipione Africano. Maioris filio. 1

Quid enim monstro similius, quam superioris Africani *filius,* Scipio? *qui, in tanta domestica gloria ortus, a paruulo admodum regis* Antiochi *præsidio capi sustinuit, cum ei, uoluntaria morte absumi: satius fuerit, quam inter duo fulgentissima cognomina, patris, & patrui, altero oppressa Africa iam parto, altero iam maiore ex parte recuperata* Asia, *surgere incipiente, manus uinciendas hosti tradere, eiusq; beneficio precarium spiritum obtinere: de quo mox* L. Scipio *speciosissimum deorum, hominumq; oculis subiecturus erat triumphum.* Idem, *præturæ petitor, candidam togam, adeo turpitudinis maculis obsolefactam, in campum detulit, ut, nisi gratia* Cicerei, *qui patris eius scriba fuerat, adiutus esset, honorem a populo impetraturus non uideretur. quamquam, quid interfuit, utrum repulsam, an sic adeptam præturam domum referret? quam cum propinqui ab eo pollui animaduerterent, id egerunt, ne aut sellam ponere, aut ius dicere, auderet.* Insuperque *e manu eius annulum, in quo caput* Africani *sculptum erat, detraxerunt.* Di *boni, quas tenebras ex quo fulmine nasci passi estis?*

Plu. in uita Scipionis, Liu. li. 41. & hic lib. 4 ca. 5.

a censoribus notatus, ac senatu motus Liu Lib. 6 c. 9. Africani patris nepos dicitur a Cic. Tusc. 1.

De Q. Fabio Allobrogici F. 2

Age Q. Fabij Max. Allobrogici, *& ciuis, & imperatoris clarissimi filius,* Q. Fabius Max. *quam perditam*

ditam luxuria uitam egit : cuius ut cetera flagitia oblitterentur, tamen abunde illo dedecore mores nudari possunt, quod ei Q. Pompeius, prætor urbanus, paternis bonis interdixit: neque in tanta ciuitate, qui illud decretum reprehenderet, inuentus est. dolenter enim homines ferebant, pecuniam, quæ Fabiæ gentis splendori seruire debebat, flagitiis disici. Quem nimia patris indulgentia heredem reliquerat, publica seueritas exheredauit.

De P. Clodio, & Fuluiæ F. 3

Possedit fauorem plebis Clodius Pulcher, adhærens que Fulnianæ stolæ pugio, militare decus muliebri imperio subiectum habuit: quorum filius Pulcher, præterquam quod eneruem, & frigidam iuuentam egit, perdito etiam amore uulgatissimæ meretricis infamis fuit, mortisq; erubescendo genere consumptus est. Abdomine enim auide deuorato, fœdæ, ac sordidæ intemperantiæ spiritum reddidit.

De Fuluia Alco in argumen. Milo. Dio lib. 44.

De Q. Hortensio Corbione. 4

Iam Q. quidem Hortensii, qui, in maximo, & in genuorum ciuium, & amplissimorum, prouentu, summum auctoritatis, atque eloquentiæ, gradum obtinuit, nepos Hortensius Corbio omnibus scortis abiectiorem, & obscœniorem uitam exegit: ad ultimumque lingua eius tã libidini cunctorum inter lupanaria prostitit, quam aui pro salute ciuium, in foro excubuerat.

Tacit & Suet. in Tibe. ab auo, non a patre, degenerauit. l. 5 cap. 8. Linguam alij ad felationem, alij ad lenocinium referunt.

DE ILLVSTRIBVS, QVI IN VESTE, *aut cetero cultu, licentius sibi indulserunt.*

C A P. VI.

Ani-

Animaduerto in quam periculosum iter processerim. Itaque me ipse reuocabo, ne, si reliqua eiusdem generis naufragia consectari perseuerauero, aliqua inutili relatione implicer. Referam igitur pedem, deformesq; umbras in imo gurgite turpitudinis suæ iacere patiar. Satius est enim, narrare, qui illustres uiri incultu, ceteroq; ritu, aliqua ex parte nouando, sibi indulserint.

De P.Scipione Maiore. 1

Profecti sunt legati ut, quæ uulgata erant de cultu, ac desidia imperatoris, solutaque militiæ disciplina, comperta referent ut scribit Liu. li. 29.

P. Scipio, cum, in Sicilia, augendo traijciendoq; in Africam exercitu, opportunum quærendo gradum, Carthaginis ruinam animo uolueret, inter consilia, ac molitiones huius tantæ rei, operam gymnasio dedit, pallioq;, & crepidis usus est: Nec hac re *segniores Pœnicis exercitibus manus intulit: sed nescio an ideo alacriores, quia uegeta, & strenua ingenia, quo plus recessus sumunt, hoc uehementiores impetus edunt.* Crediderim *etiam, fauorem eum sociorum uberiorem se adepturum existimasse, si uictum eorum, & sollemnes exercitationes, comprobasset.* Ad quas *tum ueniebat, cum multum, ac diu fatigasset humeros, & cetera membra militari agitatione firmitatem suam probare coegisset: consistebatq; in his labor eius, in illis remissio laboris.*

De L.Scipione Africano. 2

Cic. pro Rab. Tabulam uictoriæ suæ Asiaticæ in Capitolio.

Lucij uero Scipionis statuam chlamydatam, & crepidatam, in Capitolio cernimus. Quo habitu uidelicet, quia aliquando usus erat, effigem suam formatam poni uoluit.

De L. Cornelio Sylla. 3

L. quoq; Sylla, cũ imperator eſſet, clamydato ſibi & crepidato, Neapoli ambulare, deſorme non duxit. potuit. Plin. li. 35. cap. 4.

De C. Duilio. 4

C. autem Duilius, qui primus naualem triumphum ex Pœnis retulit, quotieſcunque epulaturus erat ad funalem cereum prætereunte tibicine, & fidicine, a cena domum reuerti ſolitus eſt, inſignem bellicæ rei ſucceſſum, nocturna celebratione teſtando. Cic. in Cat. Liu lib 17 de uir ill. & l. Florus cap. 2.

De C. Papirio Maſone. 5

Papirius quidem Maſo, cum bene geſta rep. triumphum a ſenatu non impetraſſet, in Albano monte triũphandi & ipſe initium fecit, & ceteris poſtea exemplum præbuit, quoque laurea corona, cum alicui ſpectaculo intereſſet, myrtea ſemper uſus eſt. Victis Corſis, ut ſcri. Plin. l. 15. cap. 29.

De C. Mario. 6

Iam C. Marij pæne inſolens factum: nam poſt Iugurthinum, Cimbricumq́;, & Teutonicum triumphum cantharo ſemper potauit: quod Liber pater, inclytum ex Aſia ducens triumphum, hoc uſus poculi genere ferebatur: ut, inter ipſum hauſtum uini, uictoriæ eius ſuas uictorias compararet. Plin. li 33. cap. 11.

De M. Catone Vticenſi. 7

M. autem Cato prætor, M. Scauri, ceterorumq́; reorum iudicia, nulla indutus tunica, ſed tantum modo prætexta amictus, egit. Plut. in uita. Aſc. in or. Cic. pro M. Scauro.

DE FIDVCIA SVI.
CAP. VII.

Sed hæc, atque his ſimilia, uirtutis aliquid ſibi

in consuetudine nouanda licentiæ sumentis indicia sunt. illis autem, quæ deinceps subnectam, quantam sui fiduciam habere soleat, cognoscetur.

De P. Scipione Maiore. 1

Liu. li. 25. App. in Iberic. Polyb. lib X.

P. & Cn. Scipionibus, in Hispania, cum maiore parte exercitus ab acie Punica oppreßis, omnibusq; prouinciæ eius nationibus Carthaginiensium amicitiam secutis, nullo ducum nostrorum illuc ad corrigendam rem proficisci audente, P. Scipio, quartum, & uigesimum annum agens, iturum se pollicitus est. Quæ quidem fiducia populo Rom. salutis, ac uictoriæ spem dedit. Eademq; in ipsa Hispania usus est. nam, cum opidum Badiam circum sederet, tribunal suum adeuntes, in ædem, quæ intra mœnia hostium erat, uadimonia in posterum diem facere iußit, continuoq; urbe potitus, & tempore, & loco. quo prædixerat; sella posita, ius eis dixit. Nihil hac fiducia generosius, nihil prædictione uerius, nihil celeritate efficacius, nihil etiam dignitate dignius. Nec minus animosus, minus sue prosperus illius in Africam transitus, in quam ex Sicilia exercitum, senatu uetante, traduxit, quia, nisi plus in ea re suo, quam Patrum Conscriptorum consilio credidisset, secundi Punici belli finis inuentus non esset. Cui facto par illa fiducia, quod, postquam Africam attigit, speculatores Hannibalis, in castris deprehensos, & ad se perductos, nec supplicio affecit, nec de consilijs, ac uiribus Pœnorum percunctatus est: sed circa omnes manipulos diligentißime deducendos curauit. Interrogatosq; an satis ea considerassent,*

Gell. lib. 7. cap 1. In ædẽ Veneris, Plu. in Apoph. uide Zonaram.

* arcem

Geli. lib. 7 cap. 1.

App. Affri.

Liu. lib. 29 Non uetabat senatus sed permittebat si id e rep. uideretur. Li. i.

ſideraſſent, quæ ſpeculari iuſſi erant, prandio dato ipſis, iumentisq; eorum, incolumes dimiſit. Quo tam pleno fiduciæ ſpiritu prius animos hoſtium, quam arma, contudit. 28.Liu. li. 30. Zonaius. *Verum, ut ad domeſtica eximiæ eius fiduciæ acta ueniamus: cum a* L. *Scipione ex* An*tiochenſi pecunia* H-S. *quadragies ratio in curia repoſceretur, prolatum ab eo librum, quo acceptæ, & expenſæ ſummæ continebantur, & refelli inimicorum accuſatio poterat, diſcerpſit: indignatus, de ea re dubitari, quæ ſub ipſo legato adminiſtrata fuerat.* Liu.li.31. & de uiri. *Quinetiam in hunc modum egit:* Non redo, P. C. *ærario ueſtro* H-S. *quadragies rationem, alieni imperij miniſter, quod meo ductu, meisq; auſpicijs bis millies* H-S. *uberius feci.* Neque *enim huc puto malignitatis uentum, ut de mea innocentia quærendum ſit.* Nam, *cum* A*fricam totam poteſtati ueſtræ ſubiecerim, nihil ex ea, quod meum dicerem, præter cognomen, retuli.* Non *igitur me* Punicæ, *non fratrem meum Aſiaticæ gazæ auarum reddiderunt: ſed uterque noſtrum inuidia magis, quam pecunia, locupletior eſt.* Tam *conſtantem defenſionem Scipionis uniuerſus ſenatus comprobauit.* Liu.li.38. *Sicut & illud factum: quod, cum ad neceſſarium* Reip. *uſum pecuniam ex ærario promi opus eſſet, idq;* Quæ*ſtores, quia lex obſtare uideretur, aperire non auderent, priuatus claues popoſcit, patefactoq; ærario, legem utilitati cedere coegit.* Quam *quidem ei fiduciam conſcientia illa dedit, quia meminerat, omnes leges a ſe eſſe ſeruatas.* Non *fatigabor eiuſdem facta identidem referendo.*

ferendo, quoniam nec ille quidem, in consimili genere uirtutis edendo, fatigatus est. Diem illi ad populum M. Næuius Trib.pleb. aut (ut quidā memorant) duo Petilij dixerant: quo ingenti frequentia in forum deductus, rostra conscendit, capitiq; suo corona triū phali imposita, Hac, inquit, Quirites, die, Carthaginem, magna sperantem, leges uestras accipere iussi: proinde æquum est, uos mecum ire in Capitolium supplicatum. Speciosissimam eius deinde uocem æque clarus euentus secutus est: siquidem & senatum totum, & uniuersum equestrem ordinem, & cunctam plebem, Iouis Opt. Max. puluinaria petens, comitem habuit. Restabat ut Tribunus apud populum sine populo ageret, desertusq; in foro cum magno calumniæ suæ ludibrio, solus moraretur. Cuius deuitandi ruboris caussa, in Capitolium processit, deq; accusatore, Scipionis uenerator est factus.

M. Catone auctore, ut scribit Liu. lib.38. & Gell. lib.4 cap.18.

Cum ministris relictum scribit Liu. lib.38. & Plut. in uita.

De P. Scipione Aemiliano Cos. II. 2

Auiti spiritus egregius successor, Scipio Aemilianus, cum urbem præualidam obsideret, suadentibus quibusdam, ut circa mœnia eius ferreos murices spargeret, omniaq; uada tabulis plumbatis consterneret, habentibus clauorum cacumina, ne subita eruptione hostes in præsidia nostra impetum facere possent: respondit, non esse eiusdem, & capere aliquos uelle, & timere.

Plutarc. in Apopht.

De P. Nasica Serapione Cos. 3

In quamcumq; memorabilium partem exemplorum conuertar, uelim nolim, in cognomine Scipionum

num hæream, necesse est. Qui enim licet hoc loci Nasicam præterire, fidentis animi, dictiq; clarissimum auctorem? Annonæ caritate increbrescente, C. Curiatius tribunus pleb. productos in concionem consules compellebat, ut de frumento emendo, atque ad id negotium explicandum mittendis legatis, in curiam referrent. Cuius instituti, minime utilis, interpellandi gratia, Nasica contrariam actionem ordiri cœpit. Ob strepente deinde plebe, Tacete, quæso, Quirites, inquit: plus enim ego, quam uos, quid reip. expediat, intelligo. Qua uoce audita, omnes, pleno ueneratio nis silentio, maiorem eius auctoritatem, quam suorum alimentorum, respectum egerunt.

De Tribuno pl Cic. l 3 .de leg. & Liu.lib L V.

De M. Liuio Salinatore Cos. 4

Liuij quoque Salinatoris æternæ memoriæ traden dus animus: qui, cum Hasdrubalem, exercitumq; Pœnorum, in Vmbria delesset, & ei diceretur, Gallos, ac Ligures ex acie, sine ducibus, & signis sparsos, ac palates parua manu opprimi posse; respondit, parci eis oportere, ne hostibus tantæ cladis domestici nuncij essent.

Liu. li. 21

De P. Furio Philo Cos. 5

Bellica hæc præsentia animi: togata illa, sed non minus laudabilis, quam Furius Philus consul in senatu exhibuit. Q. enim Metellum, Q. que Pompeium, consulares uiros, uehementes inimicos suos, cupitam sibi profectionem in prouinciam Hispaniam, quam sortitus erat, identidem exprobrantes, legatos secum illuc ire coegit. O Fiduciam non solum fortem,

sed pæne etiam temerariam, quæ duobus acerrimis odijs latera sua cingere est ausus, usumq; ministerij, uix tutum in amicis, e sinu inimicorũ petere sustinuit.

De L. Licinio Crasso, Procos. 6

Cic. Ver. 5. hic lib 6. cap 5. Cõsul. Ci. lib 2. de Inu.

Huius *factus; si cui placet, necesse est* L. *etiam Crassi, qui apud maiores eloquentia clarissimus fuit, propositum non displiceat: nam, cum ex consulatu prouinciam Galliam obtineret, atq; in eam C. Carbo, cuius patrem damnauerat, ad speculanda acta sua uenisset, non solum eũ inde non summouit, sed insuper locũ ei in tribunali assignauit, nec ulla de re, nisi eo in consilium adhibito, cognouit.* Itaque *acer, & uehemens Carbo, nihil aliud Gallica peregrinatione consecutus est, quam ut animaduerteret, sontem patrem suum ab integerrimo uiro* in exilium missum.*

* *falsum hoc patet.* Ald. Mã. *nã reus ue nenũ sum psit, ut ep.* 21. *lib.* 5. Fam. & in Bruto, * *ultimum*

De M. Catone maiore reo. 7

Cato uero superior, sæpenumero ab inimicis ad causse dictionem uocatus, nec ullo umquam crimine conuictus, ad ultimum tantum fiduciæ in sua innocentia reposuit, ut ab his in quæstionem publicam deductus, T. *Gracchum, a quo, in administratione reip. ad* multum odium dissidebat, iudicem deposceret.* Qua *quidem animi præstantia, pertinaciam eorum, insectandi se inhibuit.*

De M. Aemilio Scauro reo. 8

Quinct. l. 5. c. 12. auctor de uiris illu & Asc. in Sca

Eadem M. *Scauri fortuna, æque senectus longa, ac robusta, idem animus.* Qui *cum pro rostris accusaretur, q, a rege Mithridate, ob remp. prodendam: pecuniam accepisset, caussam suam ita egit:* Est *quidem*

iniquum 5

iniquum, Quirites, cum inter alios uixerim, apud alios merationem uitæ reddere. Sed tamen audebo uos, quorum maior pars honoribus, & actis meis interesse non potuit, interrogare. Varius & Sucronēsis Aemiliū Scaurū, regia mercede corruptū imperium populi R. prodidisse ait: Aemilius? Scaurus huic se affinem esse culpæ negat. Vtri creditis Cuius dicti admiratione populus commotus, Varium ab illa dementissima actione pertinaci clamore depulit.

uarianam, accusatum ipluet, qđ socios ad arma concitasset, ut fortè Va lei. uelitid factum au ctore Mithridate, hic l.8.c.6

De M. Antonio Oratore. 9

Contra M. Antonius, ille dißertus, (non enim respuendo, sed amplectendo caussæ dictionem, quam innocens esse, testatus est) quæstor proficiscens in Asiā, Brundisium iam peruenerat: ubi litteris certior factus, incestu se postulatum apud L. Caßium prætorem, cuius tribunal, propter nimiam seueritatem, Scopulus reorum dicebatur: cum id uitare, beneficio legis Memmiæ, liceret, quæ eorum, qui reip. caussa abessent, recipi nomina uetabat: in urbem tamen recurrit Quo tam pleno fiduciæ bonæ consilio, cum absolutionem celerem, tum profectionem honestiorem, consecutus est.

hic l.6. c.8

de hoc Cassio & leges Ci. pro Roscio Amer. & Asc. in Milon.

De Senatu R. 10

Sunt & illa speciosa fiduciæ publicā exempla. nam, eo bello, quod aduersus Pyrrhum gerebatur, Carthaginienses C. ac XXX. nauium claßem, in præsidium, Romanis, Ostiam ultro, cum misißent; senatui placuit, legatos ad ducem eorum ire, qui dicerent, populum R. bella suscipere solere, quæ suo milite gerere pos-

Iust. lib. 58 sed 100 & 20. scribit.

Dux erat Mago.

 set:

Liu.li. 26. *set: proinde classem Carthaginem educerent. Idem, post aliquot annos, Cannensi clade ex haustis Romani imperij uiribus, suplementum exercitus in Hispaniam mittere ausus, fecit, ne hostilium locus castrorum, tum maxime Capenam portam armis Hannibale pulsante, minoris ueniret, quam si Poeni illum non obtinerent. Ita se gerere in aduersis rebus, quid aliud est, quam sæuientem fortunam, in adiutorium sui, pudore, uictam, conuertere?*

Ad portã Coll:nam progressũ Hannibalem scribit Liu. & Zonaras.

De L. Attio Poeta. II

Magno spatio diuisus est a senatu ad poetam Attium transitus. Ceterum, ut ab eo decentius ad externa transeamus, producatur in medium. Is Iulio Cæsari, amplissimo, & florentissimo uiro, in collegium poetarum uenienti, numquam assurrexit: non maiestatis eius immemor, sed quod, in comparatione communium studiorum, aliquanto superiorem se esse confideret. Quapropter insolentiæ crimine caruit, quia ibi uoluminum, non imaginum, certamina exercebantur.

C. Cæsarẽ Strabonẽ intelligit, qui bello Mariano perijt.

EXTERNA.

De Euripide Poeta. I

*Nec Euripides quidem Athenis arrogans uisus est, cum, postulante populo, ut ex tragœdia quandam sententiam tolleret, progressus in scenam, dixit, se, ut eum doceret, non ut ab eo disceret, fabulas componere solere. Laudanda profecto fiducia est, quæ *æstimationem sui certo pondere examinat, tantum sibi arrogans, quantum a contemptu, & insolentia*

Et Cic. Attium fabulã docuisse scribit in Bruto.

**existimationem*

lentia

lentia distare satis est. Itaq; etiam quod Alcestidi, tragico poetæ, respondit, probabile: apud quem cum quereretur, quod eo triduo non ultra tres uersus, maximo impenso labore, * deducere potuisset, atque is se centum perfacile scripsisse gloriaretur: Sed hoc, inquit, interest, quod tui in triduum tantummodo, mei uero in omne tempus sufficient. Alterius enim fecundi cursus scripta, intra primas memoriæ metas corruerunt; alterius cunctante stylo elucubratum opus, per omne æui tempus plenis gloriæ uelis feretur. *producere

De Antigenida Tibicine. 2

Adijciam scenæ eiusdem exemplum: Antigenidas tibicen discipulo suo magni profectus, sed parum feliciter populo se approbanti, cunctis audientibus, dixit, Mihi cane, & Musis. Quia uidelicet perfecta ars, fortunæ lenocinio defecta, iusta fiducia non exuitur. Quamq; scit se laudem mereri, eam etsi ab alijs non impetrat, domestico tamen acceptam iudicio refert. Cic. Bruto Tl.li.16.c.36.Gell.li.15.cap.17. Suidas.

De Zeuxe Pictore. 3

Zeuxis autem, cum Helenam pinxisset, quid de eo opere homines censuri essent, expectandum non putauit: sed protinus hos uersus adiecit.

Οὐ Νέμεσις τρῶας τε, καὶ ἐϋκνήμιδας Ἀχαιοὺς
Τοιῇδ' ἀμφὶ γυναικὶ πολὺν χρόνον ἄλγεα πάσχειν Illiad.γ.
Αἰνῶς ἀθανάτῃσι θεαῖς εἰς ὦπα ἔοικεν.

Adeo ne dextræ suæ multum pictor arrogauit, ut ea tantum forma comprehensum crederet, quan-

tum aut Leda cælesti partu ederet, aut Homerus diui no ingenio exprimere potuit.

De Phidia Sculptore. 4

Macrob. li. 5. & Strab.

*fabrefecere.

Phidias quoque Homeri uersibus egregio dicto allusit. Simulacro enim Iouis Olympij perfecto, quo nullum præstantius, aut admirabilius humanæ fabricatæ sunt manus; interrogatus ab amico. quonam mentem suam dirigens. uultum Iouis, propemodum ex ipso cælo petitum, eboris lineamentis esset amplexus: illis se uersibus, quasi magistris, usum respondit:*

Illiad. α.

Ἤ, καὶ κυανέῃσιν ἐπ' ὀφρύσι νεῦσε Κρονίων.
Ἀμβρόσιαι δ' ἄρα χαῖται ἐπερρώσαντο ἄνακτος.
Κρατὸς ἀπ' ἀθανάτοιο. μέγαν δ' ἐλέλιξεν Ὄλυμπον.

De Epaminunda Thebano. 5

Patientem iniuriarū a suis ciuib. illatarum fuisse, tradidit Probus. Thelarchū uocat hūc magistratum Plin in Politicis.

Non patiuntur me tenerioribus exemplis diutius insistere fortissimi duces. *Siquidem Epaminundas, cum ei ciues irati, sternendarum in opido uiarum, contumeliæ caussa, curam mandarent, (erat enim illud ministerium, apud eos, sordidissimum) sine ulla cunctatione id recepit, daturumq; se operam, ut breui speciosissimum fieret, asseuerauit. Mirifica deinde procuratione, abiectissimum negotium, pro amplissimo ornamento expetendum Thebis reddidit.*

De Hannibale Pœno. 6

Cic lib. 2. de Diu. & si Plut. in libello de Exilio hoc

Hannibal uero, cum apud regem Prusiam exularet, auctorq; ei committendi prœlij esset, atque is, non idem sibi extis portendi, diceret: An tu, inquit,

uitulinæ

uitulinæ carunculæ, quam imperatori ueteri, mauis credere? Si uerba numeres, breuiter, & abscise; si sensum æstimes copiose, & ualenter. Hispanias enim ereptas populo R. Galliarum, ac Liguriæ uires in suam redactas potestatem, & nouo transitu Alpium iuga patefacta, & Thrasimenum lacum dirainustum memoria, & Cannas, Pœnicæ uictoriæ clarißimum monumentum, & Capuam possessam, & Italiam laceratam, ante pedes hominis effudit; uniusq; hostiæ iocinori, longo experimento testatam gloriam suam, postponi æquo animo non tulit. Et sane, quod ad exploranda bellica sacrificia, æstimandosq; militares ductus, attinebat, omnes foculos, omnes aras Bithyniæ, Marte ipso iudice, pectus Hannibalis prægrauasset.

Antiocho dictum refert.

De Cotye, Thracum Rege. 7

Capax generosi spiritus illud quoque dictum regis Cotys: ut enim ab Atheniensibus ciuitatem sibi datam cognouit, Et ego, inquit, illis meæ gentis ius dabo. Aequauit Athenis Thraciam, ne uicißitudine talis beneficij imparem se iudicando, humilius de origine sua sentire existimaretur.

Athe li. xi Vide Egnatium in Ra cem. c. 14

De Androclida Leonida, & Agide, Spartanis. 8

Nobiliter etiam uterque Spartanus, & qui increpitus a quodam, quod in aciem claudus descenderet, Pugnare, non fugere, propositum sibi esse respondit. Et qui, referente quodam, sagittis Persarum Solem obscurari solere, Bene narras, inquit: in umbra enim

Plut. Apoph. Laconio.

bra enim melius prœliabimur. Eiusdem uir urbis, at que animi, hospiti suo patriæ muros excelsos, latosq; ostendenti, dixit: Si mulieribus istos comparastis, recte; si uiris, turpiter.

DE CONSTANTIA.

CAP. VIII.

APertum, & animosum bonæ fiduciæ pectus emenso, quasi debitum superest, opus constantiæ. natura enim comparatum est, ut, quisquis se aliquid, ordine, ac recta mente, complexum confidit, uel iam gestum, si obtrectetur, acriter tueatur; uel nondum editum, si interpelletur, sine ulla cunctatione ad effectum perducat.

De Q Fuluio Flacco Procos. 1

Hoc l.c. 2. de T Iubellio. Liu. li. 26.

Sed, dum exemplar propositæ rei persequor, latus mihi circumspicienti, ante omnia se Fuluij Flacci *constantia offert.* Capuam, *fallacibus* Hannibalis *promissis* Italiæ *regnum nefaria defectione pacisci persuasam, armis occupauerat: tam deinde culpæ hostium iustus æstimator, quam speciosus uictor,* Cāpanum *senatum, impij decreti auctorem, funditus delere constituit. Itaq; catenis onustum in duas custodias,* Theanam, Calenamque *diuisit: consilium executurus, cum ea peregisset, quorum administrandorum celerior esse necessitas uidebatur.* Rumore *autem de mitiore senatus sententia orto, ne debitam pœnam scelerati effugerent, nocte admisso equo,* * Theanam *contendit; interfectisque qui ibi asseruabantur, e uestigio* Cales *transgressus, perseuerantiæ suæ*

Appius. n. collega rē ad senatū reijciebat.

*Theanū ex Liu leges. nisi ad

*suæ opus executus est: & , iam deligatis ad palum hostibus, literas a P. C. nequidquam Capuanis salutares accepit. In sinistra enim eas manu, sicut erant traditæ; retinuit, ac, iusso lictore lege agere, tunc demum aperuit, postquam illis obtemperari non poterat. Qua constantia uictoriæ quoque gloriam*ante cellit: quia, si eum intra seipsum partita laude æstimes, maiorem punita Capua, quam capta, reperies.* custodias referas. *antecessit

De Q. Fabio Maximo uerucosso. 2

Atque ista quidem seueritatis, illa uero pietatis constantia admirabiles, quam Q. Fabius Maximus infatigabilem patriæ præstitit: pecuniam, pro captiuis, Hannibali numerauit; fraudatus ea publice tacuit. Dictatori ei magistrum equitum Minucium iure imperij senatus æquauerat, silentium egit. compluribus præterea iniurijs lacessitus, in eodem animi habitu permansit, nec umquam sibi reip. permisit irasci. tam perseuerans in amore ciuium fuit. Quid in bello gerendo, non ne par eius constantia. Imperium Rom. Cannensi prœlio pæne destructum, uix sufficere ad exercitus comparandos uidebat. Itaque frustrari, & eludere Pœnorum impetus, quam manum cum ijs tota acie conserere, melius ratus; pluribus comminantionibus Hannibalis iritatus. sæpe etiam specie bene gerendæ rei oblata; numquam a consilij salubritate, ne parui quidem certaminis discrimine, recessit. quodq; est difficilimum, ubique ira, ac spe, superior apparuit. Ergo, ut Scipio pugnando, ita hic non dimicando, maxime ciuitati nostræ succurrit. Liu. lib. 22 hic lib. 4. cap 8. Plutarch.

Vnus homo nobis cunctando restituit rē
Palicanū pæne talē describit Cic in Bruto. Verr. 4. & lib. 1. ad Att.
*consulatum

rit. Alter enim celeritate sua Cartaginem oppressit; alter cunctatione id egit, ne Roma opprimi posset.

De C. Calpurnio Pisone Cos. 3

C. etiam Pisonem mirifice, & constanter turbulento reip. statu egisse*consulem, narratione insequenti patebit. M. Palicani, seditiosissimi hominis, pestiferis blanditijs præreptus populi fauor, consularibus comitijs summum dedecus admittere conabatur, amplissimum ei imperium deferre cupiens, cuius teterrimis actis exquisitum potius supplicium, quam ullus honos, debebatur. Nec deerat consternatæ multitudini furialis fax tribunicia, quæ temeritatem eius & ruentem comitaretur, & languentem actionibus suis inflammaret. In hoc miserando pariter, & erubescendo statu ciuitatis, tantum non manibus Tribunorum pro Rostris Piso collocatus, cum hinc, atq; illinc eum ambissent, & an Palicanum suffragiis populi consulem creatum, renunciaturus esset, interrogaretur: primo respondit, non existimare se tantis tenebris offusam esse remp. ut huc indignitatis ueniretur. Deinde, cum perseueranter instarent, ac dicerent: age, si uentum fuerit. Non renunciabo, inquit. Quo quidem tam absciso responso consulatum Palicano, priusquam illum a dipisceretur, eripuit. Multa, & terribilia Piso contempsit, dum speciosum mentis suæ flecti non uult rigorem.

De Q. Metello Numidico. 4

Liu. lib. 69
App Ciui
Cic. p B. l.

Metellus autem Numidicus, propter consimile perseuerantiæ genus, excepit quoque indignam maiestate,

iestate, ac moribus suis procellam. Cum enim animaduerteret, quo tenderent Saturnini, Trib. pleb. funesti conatus: quantoq; malo reip. nisi his occurreretur, erupturi essent, in exilium, quam in legem eius ire maluit. Potest aliquis hoc uiro dici constantior? qui, ne sententia sua pelleretur, patria, in qua summum dignitatis gradum obtinebat, carere sustinuit.

De Q. Scæuola Augure. 5

Ceterum, ut neminem ei prætulerim, ita Q. Scæuolam augurem merito comparauerim. Depulsis, prostratisq; inimicorum partibus, Sylla, occupatam urbe, senatum armatus coegerat, ac summa cupiditate ferebatur, ut C. Marius, quam celerrime, hostis iudicaretur. Cuius uoluntati nullo obuiam ire audente, solus Scæuola, interrogatus de hac re, sententiam dicere noluit. Quinetiam truculentius sibi minitanti Syllæ, Licet, inquit, mihi agmina militum, quibus Curiam circumsedisti, ostentes, licet mortem identidem miniteris, inquam tamen efficies, ut, propter exiguum, senilemq; sanguinem meum, Mariũ, a quo Vrbs, & Italia conseruata est, hostem iudicem.

Augur. ni pontifex, ut Syllanus, occisus est Liu. li. 86.

De Sempronia, Gracchorum sorore. 6

Quid feminæ cum concione. si patrius mos seruetur, nihil. Sed, ubi domestica quies seditionum agitata fluctibus est, priscæ consuetudinis auctoritas conuellitur: plusq; ualet, quod uiolentia cogit, quam quod suadet, & præcipit uerecundia. Itaq; te, Sempronia, Ti. & C. Gracchorum soror, uxor Scipionis Aemiliani, non ut absurde grauissimis uirorum operibus

Liu. li. 34. & Iurisconsulti.

Liu lib. 59 Ap. C. u. 1.

operibus inserens, maligna relatione comprehendam: sed quia a Trib. pleb. producta ad populum, in maxima confusione nihil a tuorum amplitudine degenerasti, honorata memoria prosequar. Coacta es eo loci consistere, ubi principum ciuitatis perturbari frons solebat: instabat tibi toruo uultu minas profundens amplissima potestas, clamore imperitae multitudinis obstrepens, totum forum acerrimo studio nitebatur, ut Equitio, cui Semproniae gentis falsum ius quaerebatur, tanquam filio Tiberij fratris tui osculum dares: tu tamen illum, nescio quibus tenebris protractum, portentum, execrabili audacia, ad usurpandam alienam propinquitatem tendentem, repulisti.

De hoc Equitio l.9. cap. 6.

De Pontio Centurione. 7

Hirtius de bello Afr.

*Non indignabuntur Vrbis nostrae lumina, si, inter eorum eximium fulgorem, Centurionum quoque uirtus spectandam se obtulerit. Nam, ut humilitas amplitudinem uenerari debet, ita nobilitate fouenda magis, quam spernenda, bonae indolis nouitas est. An abigi debet** *Pontius ab horum exemplorum contextu? qui, pro Caesaris partibus excuban, Scipionis praesidio interceptus, cum uno modo salus ab eo daretur, si se futurum Cn. Pompeij generi ipsius militem affirmasset, ita respondere non dubitauit: Tibi quidem, Scipio, gratias ago: sed mihi uti ista conditione uitae non est opus.*

* *al.* Titius

De C.Meuio Centurione. 8

Sine ullis imaginibus nobilem animum, & idem constantiae

constantiæ propositum secutus C. *Meuius, Centurio diui Augusti, cum Antoniano bello sæpenumero excellentes pugnas edidisset, improuisis hostium insidijs circumuentus, & ad Antonium Alessandriam perductus, interrogatusq; quidnam de eo statui deberet: Iugulari me, inquit, iube: quia nec salutis beneficio, neq; mortis supplicio adduci possum, ut Cæsaris miles esse desinã, & tuus esse incipiam. Ceterum, quo constantius uitam contempsit, eo facilius impetrauit. Antonius enim uirtuti eius incolumitatem* tribuit.* *præstitit

EXTERNA.

De Blasio Salapino. I

Complura huius notæ Romana exempla superant, sed satietas modo uitanda est. Itaque stylum meum ad externa iam delabi permittam, quorum principatum teneat Blasius, cuius constantia nihil pertinatius. Salapiam enim, patriam suam, præsidio Punico occupat am, Romanis cupiens restituere, Dasium acerrimo studio secum in administratione reip. dissidentem, & animo toto Hannibalis amicitiæ uacantem, sine quo propositum consilium peragi non poterat, ad idem opus aggrediendum maiore cupiditate, quam spe certiore, tentare ausus est qui protinus sermonem eius, adiectis quæ se commendatiorem, & inimicum inuisiorem factura uidebantur, Hannibali retulit: a quo adesse iussi sunt, ut alter crimen probaret, alter defenderet. Ceterum pro tribunali cum res gereretur, & quæstioni illi omnium oculi essent intenti, dum aliud forte citioris Liu. li. 26 Blactisi nocat.

ris

ris curæ negotium tractatur, Blaßius, uultu dißimulante, & uoce summissa, monere Dasium *cœpit, ut* Romanorum *potius, quam* Carthaginiensium, *partes foueret.* Enimuero *tunc ille proclamat, se in conspectu ducis, aduersus eum solicitari: quod quia & incredibile uidebatur, & ad unius tantum aures penetrauerat, & dictabatur ab inimico, ueritas fide caruit. Sed non ita post multo* Blaßij *mira constantia* Dasium *ad se traxit,* Marcelloq; Salapiam, *& quingentos equites* Numidas,*qui in ea, custodiæ caußa, erant, tradidit.*

De Phocione Atheniensi. 2

Plut. in uita.

Phocion *uero, cum* Athenienses *rem aliter, atq; ipse suaserat, prosperè administrassent, adeò perseuerans sententiæ suæ propugnator extitit, ut in concione lætari quidem se successu eorum, sed consilium tamen suum aliquanto melius fuisse, diceret.* Non *enim damnauit, quod recte uiderat: quia, quod alius male consuluerat, bene gesserant: felicius hoc existimans, illud etiam sapientius.* Blandum *animum sane temeritati casus facit, ubi prauo consilio propitius adspirat: &, quo uehementius noceat, insperatius prodest.* Placidi, *& misericordes, & liberales, omniq; suauitate temperati mores* Phocionis, *quos optime profecto consensus omnium, bonitatis cognomine decorandos censuit.* Itaque *constantia, quæ natura rigidior uidetur, lenis e mansueto pectore fluxit.*

Bonus .n. dictus est. Probus in uita.

De Socrate Atheniensi. 3

Plato in apologia

Socratis *autem uirilitatis robore palliatus animus,*

mus, aliquanto præstantius perseuerantiæ exemplum edidit. Vniuersa ciuitas Atheniensium, iniquissimo, ac truculentissimo errore instincta, de capite decem Prætorum, qui apud Arginusas Lacedæmoniam classem deleuerant, tristem sententiam tulerat. Forte tunc eius potestatis Socrates, cuius arbitrio plebiscita, ordinarentur, indignum iudicans, tot, & tam benemeritos ex indigna caussa, impetu inuidiæ abripi. temeritati multitudinis constantiam suam obiecit: maximoq; concionis fragore, & incitatissimis minis, compulsus non est, ut se publicæ dementiæ auctorem adscriberet. Quæ, oppositu eius legitima grasari uia prohibita, iniusto Prætorum cruore manus suas contaminare perseuerauit: nec timuit Socrates, nec consternatæ patriæ, undecimus furor mors ipsius existeret.

Socr. & Xenoph. li 4. Lib. 9. c. 8.

De Ephialte Athenienfi. 4

Proximum, etsi non eiusdem splendoris est, tamen adeo certum constantiæ haberi potest experimentum, cum efficacis operæ forensis, tum fidei non latentis. Athenis Ephialtes, accusare publice iussus, & inter ceteros Demostrati nomen deferre coactus est, cuius filius erat Demochares, excellentis formæ puer, animo eius flagrantissimo inhærens amore. Itaque communis officij & forte truculentus accusator, priuati affectus conditione miserabilis reus, puerum ad se exornandum, quo parcius patris criminibus insisteret, uenientem, neque repellere, neq; supplicem genibus suis aduolutum intueri sustinuit. Sed

de Ephialte scribunt Plut. in Periel. Aeliã. in uar. hist. Pausan. & alij.

operto

operto capite flens, & gemens, preces expromere pa-sus est. Nihiloq; minus sincera fide accusatum Demostratum damnauit: uictoriam nescio laude, an tormento maiore consecutus: quoniam prius, quam sontem opprimeret, seipsum uicit.

De Dione Syracusano. 5

Post Heraclidæ mortē hoc dictū refert in uita. Plut. qui de insidiatore a Probo dissētit

Quem Syracusanus Dion diuersitate exempli prægrauat: qui, quibusdam monentibus, ut aduersus Heraclidem, & Calippum, quorum fidei plurimum credebat, tamquam insidias ei nectentes, cautior esset respondit, se uita malle excedere, quam metu uiolentæ mortis amicos, inimicosq; iuxta ponere.

De Alexandro Magno. 6

Curt. lib 3 Pl. In uita. Arr. 2. Iustin. 11. Contusæ quidem erant, sed non profligatæ, nondū Dario in Cilicia uicto.

Quod sequitur, & rei ipsius admiratione, & claritate auctoris illustre. Alexander, Macedonum rex, inclyta iam pugna, excellentissimis opibus Darii contusis, æstu, & itineris feruore in Cilicia percalefactus, Cydno, qui, aquæ liquore conspicuus, Tarsum interfuit, corpus suum immersit. Subito deinde ex nimio haustu rigoris obstupefactis neruis, ac torpore hebetatis artubus, maxima cum examinatione totius exercitus, in oppidum, castris propinquum, defertur. Iacebat æger Tarsi: inq; ualetudine eius aduersa, instantis uictoriæ spes fluctuabat. Itaque conuocati medici, attentissimo consilio salutis remedia circumspiciebant. Qui, cum ad unam potionem sententiam direxissent, atque eam Philippus medicus suis manibus temperatam Alexandro (erat autem ipsius amicus, & comes) porrexisset, a Parmenione

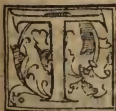
menione missæ litteræ superuenerunt, admonentes, ut rex insidias Philippi per inde, ac pecunia corrupti a Dario, caueret. Quas cum legisset, sine ulla cunctatione medicamentum hausit: ac tunc legendas Philippo tradidit. Pro quo tam constanti erga ami cum iudicio dignissimam a dijs immortalibus mercedem recepit: qui incolumitatis eius præsidium falso interpellari indicio noluerunt.

VALERII MAXIMI

LIBER QVARTVS.

DE ANIMI MODERATIONE

CAP. I.



RANSGREDIAR *ad saluberrimam partem, animi moderationem, quæ mentes nostras, impotenti temeritatis incursu, transuersas ferri non patitur. Quo euenit, ut reprehensionis morsu sit uacua, & laudis quæstu opulentissima: itaque effectus suos in claris uiris recognoscat.*

De P. Valerio Poplicola Cos. 1

Atque, ut ab incunabulis summi honoris incipiam, P. Valerius, qui populi maiestatem uenerando, Poplicolæ nomen assecutus est, cum, exactis regibus, imperij eorum uim uniuersam, omniaq; insi- Liu. lib 2. Dionys li. 5 Plut in uita.

gnia sub titulo consulatus in se translata[*]*, cerneret inuidiosum magistratus fastigium, moderatione sua ad tolerabilem habitum deduxit: fasces securibus uacuefaciendo, & in concione populo summittendo numerum quoque eorum dimidia ex parte minuit, ultro Sp. Lucretio collega assumpto: ad quem, quia maior natu erat, priores fasces transferri iussit. Legem etiam comitijs centuriatis tulit, nequis magistratus ciuem Romanum aduersus prouocationem uerberare, aut necare, uellet. Ita quo ciuitatis con dicio liberior esset, imperium suum paullatim de struxit. Quid, quod ædes suas diruit, quia, excelsio* In Velia. Quanto & tanto, dixisset alius. *re loco positæ, instar arcis habere uidebantur: non ne quantum domo inferior, tantum gloria superior euasit?*

De M. Furio Camillo Exsule. 2

Vixit iuuat abire a Poplicola, sed uenire ad Furium Camillum libet, cuius tam moderatus ex magna ignominia ad summum imperium transitus fuit; ut, Liu.lib.5. *cum præsidium eius ciues, capta Gallis urbe a Ardeæ exulantis petijssent, non prius Veios ad accipiendum exercitum iret, quam de Dictatura sua omnia* * more *sollemni*[*] *iure acta comperisset. Magnificus Camilli Veientanus triumphus, egregia Gallica uictoria; sed ista cunctatio longe admirabilior. Multo enim, multoque seipsum, quam hostem, superare, operosius est: nec aduersa præpropera festinatione fugientem, nec secunda effuso gaudio apprehendentem.*

De C. Mar. Rutilio Censorino Cens. II. 3

Par

Par Furio moderatione Marcius Rutilus Censorinus iterũ enim Censor creatus, ad cõcionẽ populum uocatũ quam potuit grauißima oratione corripuit, quod eam potestatem bis sibi detulißet; cuius maiores, quia nimis magna uideretur, tempus coartandum iudicassent. Vterque recte, & Censorinus, & populus. alter enim, ut moderate honores crederent praecepit; alter se moderato credidit. Plut. in Coriol. Censura annua, & semestris aucto Manerco Aemilio Dictat. Liu. lib. 4. & 9.

De L. Quinctio Cincinnato Cos. 4

Age L. Quinctius Cincinnatus, qualẽ consulẽ egit cum honorem eius P. C. continuare uellent, non solum propter illius egregia opera, sed etiam quod populus eosdem Tribunos in proximum annum creare conabatur, quorum neutrum iure fieri poterat: utrunque discußit, senatus studium simul inhibendo, & Tribunos uerecundiae suae exemplum sequi cogendo, Ita unus in caußa fuit, ut amplißimus ordo, populusque, tutus esset ab iniusti facti reprehensione. Liu. lib. 3.

De Q. Fabio Maximo Rulliano. 5

Fabius uero Maximus, cùm a se quinquies, & a patre, auo, proauo, maioribusque suis saepenumero consulatum gestũ animaduerteret; comitiis, quibus filius eius summo consensu, consul creabatur, quam potuit constanter cum populo egit, ut uacationem aliquando huius honoris Fabiae genti daret; non quod filij uirtutibus diffideret, (erat enim illustris) sed ne maximũ imperiũ in una familia cõtinuaretur. Quid hac moderatione ualentius? efficacius aut quae etiam patrios affectus, qui potẽtißimi habentur, superauit.

De P. Africano Maiore. 6

L. 8. ca 15.

Non defuit maioribus grata mens ad præmia superiori Africano exsoluenda. Siquidem maxima eius merita paribus ornamentis decorare conati sunt. Voluerunt illi statuas in comitio, in rostris, in curia, in ipsa denique Iouis Opt. Max. cella ponere: uoluerunt imaginem eius, triumphali ornatu indutam, Capitolinis puluinaribus applicare: uoluerunt ei continuum per omnes uitæ annos consulatum, perpetuamq; dictaturam tribuere. Quorum sibi nullum neque plebiscito dari, neque senatus consulto decerni patiendo, pæne tantum in recusandis honoribus se gessit, quantum gesserat in emerendis. Eodem robore mentis caussam Hannibalis in senatu protexit, cum eum ciues sui, missis legatis, tamquam seditiones apud eos mouentem, accusarent: adiecit, quoque, non oportere Patres conscriptos se reip. Cartaginensium interponere: altissimaq; moderatione alterius saluti consuluit, alterius dignitati; uictoria tenus, utriusque hostem egisse contentus.

Liu li 38. & Plut. ui cõparatio ne Hannibalis & Scipionis.

Liu li. 33.

De M. Claudio Marcello cos. IV 7

Liu. li. 26. Plut in uita, paullo aliter.

At M. Marcellus, qui primus & Hannibalem uinci, & Syracusas capi, posse docuit, cum in consulatu eius Siculi de eo questum in Vrbem uenissent, nec senatum ulla de re habuit, quia collega Valerius Læuinus forte aberat, ne ob id Siculi in querendo timidiores essent. At, ut is rediit, ultro de his admittendis retulit: querentes de se patienter sustinuit. Iussos etiam a Læuino discedere, remanere, ut

suæ

suæ defensioni, interessent, coegit. Ac deinde utraq; parte perorata, etiã excedentes Curia subsecutus est quo liberius senatus. sententiam ferret. Improbatis quoque eorum querellis, supplices, & orantes, ut ab eo in clientelam reciperentur, clementer excepit. Super hæc, Siciliam fortitus, eam prouinciam collegæ cessit. Toties laudatio Marcelli uariari potest, quoties nouis ipse gradibus moderationis ad uersus socios usus est.

Hinc Marcellos Siciliæ patronos uocat Cic in Verr.

De Ti. Sempronio Gracco Trib. pl. 8

Quam Tiberius Gracchus admirabilem se exhibuit? Tribunus enim plebis, cum ex professo inimicitias cum Africano, & Asiatico, Scipionibus gereret, & Asiaticus iudicatæ pecuniæ satis dare non posset, atque ideo a consule in uincula publica duci iussus esset, appellassetq; collegium tribunorum, nullo uolente intercedere, secessit à collegis, decretumq; composuit. Nec quisquam dubitauit, quin, eo scribendo, irati hostis aduersus Asiaticum uerbis usurus esset. At is primum iurauit, se cum Scipionibus in gratiam non rediisse: deinde tale decretum recitauit. Cum L. Cornelius Scipio, die triumphi sui, ante currum actos hostium duces in carcerem coniecerit; indignum, & alienum a maiestate R. uideri, eodem ipsum duci: Itaq; id non passurum fieri. Libenter tunc opinionem suã Populus R. à Graccho deceptam cognouit, moderationemq; eius debita laude prosecutus est.*

Liu. li. 38 Gell. l. 7. c. 19.

A Præt. Terentio, non a cos. scribit Liuius. lib 5. ca. 3.

*iracundis

Verba decreti, apud Gellium lib. 7 cap. 19.

De C. Claudio Nerone cos. 9

C. quoque Claudius Nero, inter cetera præcipuæ

Liu li. 28.

moderationis exempla, numerandus est. Liuij Salinatoris in Hasdrubale opprimendo gloriæ particeps fuerat: attamen eum triumphantem equo sequi, quam triumpho, quem ei senatus æque decreuerat, uti maluit: quia res in prouincia Salinatoris gesta fuerat. si ne curru ergo triumphauit, eo quidem clarius, quod illius uictoria tantummodo laudabatur, huius etiam moderatio.

Et Liuij auspicium fuerat, & eius milites Romani uenerant.

De P. Scipione Aemiliano cens. 10

Ne Africanus quidem posterior nos de se patitur tacere. Qui, Censor, cum lustrum conderet, inque solito sacrificio scriba ex publicis tabulis sollemne ei precationis carmen præiret, quo Dij immortales, ut Pop. Rom. res meliores, amplioresq; facerent, rogabantur: Satis, inquit, bonæ ac magnæ sunt. Itaque precor, ut eas perpetuo incolumes seruent. Ac protinus in publicis tabulis ad hunc modum carmen emendari iußit. Qua uotorum uerecundia deinceps, Censores in condendis lustris, usi sunt. Prudenter enim sensit, tunc incrementum Romano imperio petendum fuisse, cum intra septimum lapidem triumphi quærebantur. maiorem autem totius terrarum orbis partem poßidenti, ut auidum esset quidquam ultra appeteret, ita abunde felix, si nihil ex eo quod obtinebat. amitteret. Neq; alia eius in Censura moderatio pro tribunali apparuit. Centurias recognoscens equitum, postquam C. Licinium Sacerdotem citatum processisse animaduertit: dixit se scire illum uerbis conceptis peierasse. Proinde, si quis eum

Videtur Mummius condidisse. Cic. lib. 2. de Orat. deprecatione. Liu. li. 39.

Cic. pro Cluen. Pl in apoph.

eum accusare uellet, usurum testimonio suo; sed, nullo ad id negotium accedente, Traduc equum, inquit, Sacerdos, ac lucri fac censoriam notam: ne ego in tuam personam, & accusatoris, & testis, & iudicis partes egisse uidear.

De Q. Mucio Scæuola. 11

Quod animi temperamentum etiam in Q. Scæuola, excellentissimo uiro, adnotatum est: testis namque in reum productus, cum id respondisset, quod salutem periclitantis magnopere læsurum uidebatur, discedens, adiecit, ita sibi credi opportere, si & alij idem asseuerassent: quoniam, unius testimonio aliquem credere, pessimi esset exempli. Et religioni igitur suæ debitam fidem, & communi utilitati salubre consilium reddidit.

De Q. Metello Macedonico. 12

Sentio, quos ciues, quæ ue facta eorum, ac dicta, quam angusto ambitu orationis amplectar. sed cum magna, & multa breuiter dicenda sint de claritate excellentibus uiris; sermo infinitis personis rebusq; circumfusus, utrumque præstare non potest. Itaque propositi quoque nostri ratio non laudanda sibi omnia; sed recordanda, sumpsit. Quapropter bona cum uenia duo Metelli, Macedonicus & Numidicus, maxima patriæ ornamenta, strictim se narrari patientur. Acerrime cum Scipione Africano Macedonicus dissenserat, eorumq; ab æmulatione uirtutis profecta contentio, ad graues, testatasque inimicitias progressa fuerat. sed cum interemptum Sci-

Scipio propter dissensionem, quæ erat in rep. alienatus est a Metello, Ci. in Læl.

pionẽ conclamari audisset, in publicum se proripuit, mœstoq; uultu, & uoce confusa, Concurrite, concurrite, inquit, ciues: mœnia urbis nostra uersa sunt. Scipioni enim Africano, intra suos penates quiescenti, nefaria uis illata est. O Remp. pariter Africani morte miseram, & Macedonici tam humana, tamq; ciuili lamentatione felicem. Eodem enim tempore, & quantum amisisset principem, & qualem haberet, recognouit. Idem filios suos monuit, ut funebri eius lecto humeros subijcerent, atque huic exequiarum, illum honorem uocis adiecit, Non fore, ut postea id officium, ab illis uiro maiori præstari posset. Vbi illa tot in Curia iurgia? ubi tam multæ pro rostris altercationes? ubi maximorum ducum, & ciuium tantorum togata prœlia? Omnia nimirum ista, præcipua ueneratione prosequenda, deleuit moderatio.

C. Carbo Africano uim attulisse existimatus est inquit C. aliter Liu. lib 59.

Plin. lib 7 cap 44

De Q. Metello Numidico exule. 13

Numidicus autem Metellus, populari factione patria pulsus, in Asiam secesit: in qua cum ei forte ludos,* Trallibus spectanti, litteræ redditæ essent, quibus scriptum erat maximo senatus, & populi consensu reditum illi in urbem datum, non e theatro prius abijt, quam spectaculum ederetur. non lætitiam suam proxime sedẽtibus, ulla ex parte, patefecit, sed summum gaudium intra se continuit. Eundem, constat, pari uultu, & exulem fuisse, & restitutum: adeo moderationis beneficio, medius semper inter secundas, & aduersas res animi firmitate uersatus est.

Liu. li. 69 sed de loco dissentit, & auctor de iuris illustr. qui ne lectas, quidem litteras, scribit.

*theatrales

De M. Catone Vticensi. 14

Tot familijs in uno genere laudis enumeratis, Porcium nomen, uelut expers huiusce gloriæ, silentio ne prætereundum? Negat fieri debere posterior Cato, non paruo summæ moderationis fisus indicio. Cypriacam pecuniam, maxima cum diligentia, & sanctitate, in urbem deportauerat: cuius ministerij gratia, senatus relationem interponi iubebat, ut Prætorijs comitus, extra ordinem, ratio eius haberetur. sed ipse, id fieri passus non est, iniquum esse affirmans, quod nulli alij tribueretur, sibi decerni. Ac, nequid in persona sua nouaretur, campestrum experiri temeritatem, quam Curiæ beneficio uti, satius esse duxit:

Plut. in uita. & Dio. lib. 39.

Missus a P. Clod. Trib ple. Hic lib. 8. cap. 16.

Et repulsam tulit.

De M. Calpurnio Bibulo procos. 15

Ad externa iam mihi exempla transire conanti, M. Bibulus, uir amplissimæ dignitatis, & summis honoribus functus, manus inijcit. Qui, cum in prouincia Syria moraretur, duos egregiæ indolis filios suos a Gabinianis militibus occisos esse cognouit. Quorum interfectores ad eum uinctos, regina Cleopatra misit, ut grauissimæ cladis ultionem, arbitrio suo exigeret. At ille, oblato beneficio, quo nullum maius lugenti tribui potuerat, dolorem moderationi cedere coegit, carnificesq; sanguinis sui, intactos e uestigio ad Cleopatram reduci iussit: dicendo, potestatem huius uindictæ non suam, sed senatus, esse debere.

Cæsar li. 3. de be. ciu. & Sen. ad Martiam. ca. 13. fuerant, olim milites Gabini.

E X T E R N A

De Archyta Tarentino. 1

Taren-

Cic. Tusc. 4.

Tarentinus Archytas, dum se Pythagore præceptis Metaponti penitus immergit, magno labore, longoque tempore solidum opus doctrinæ complexus: postquam in patriam reuertitur, lac rura sua reuisere cœpit, animaduertit, negligentia uillici corrupta, & perdita: intuensque male meritum: Sumpsissem, inquit, a te supplicium, nisi tibi iratus essem. maluit enim impunitum dimittere, quam, propter iram, grauius iusto punire.

De Platone Atheniensi. 2

Plut. de liberis educam. Sed Diogenes hunc amicum Xenocratem uocat.

Nimis liberalis Archytæ moderatio; Platonis temperatior. Nam, cum aduersus delictum serui uehementius exarsisset; ueritus, ne in ipse modum uindictæ dispicere non posset, Speusippo, amico, castigationis arbitrium mandauit: deforme sibi futurum existimans, si commisisset, ut parem reprehensionem culpa serui & animaduersio Platonis, mereretur. Quo minus miror, quod in Xenocrate, discipulo suo, tam constanter moderatus fuit. Audierat, eum multa de se impie locutum: sine ulla cunctatione criminationem respuit. Instabat certo uultu index, quærens caussam, cur sibi fides non haberetur: adiecit, non esse credibile, ut, quem tantopere amaret, ab eo inuicem non diligeretur. Postre[illegible], cum ad iusiurandum inimicitias serentis mal[illegible]utas confugisset, ne de periurio eius disputarent, affirmauit, numquam Xenocratem illa dicturum fuisse, nisi ea dici expedire sibi iudicasset. Non in corpore mortali, sed in arce cælesti, & quidē armatum animum eius, uitæ

stationem

stationem putes peregisse, humanorum uitiorum incursus a se inuicta pugna repellentem, cunctosq; uirtutis numeros, altitudinis suæ sinu clausos custodientem.

De Dione Syracusano: 3

*Nequaquam Platoni litterarum commendatione par Syracusanus Dion, sed, quod ad * præstandam moderationem attinet, uehementioris experimenti. Patria pulsus a Dionysio tyranno, Megaram petierat: ubi cum Theodorum, principem eius urbis domi conuenire uellet, neque admittetur, multum diuq; ante fores retentus, comiti suo. Patienter hoc ferendum est, ait: forsitan enim & nos, cum in gradu dignitatis nostræ essemus, aliquid tale fecimus. Qua tranquillitate consilij, ipse sibi condicionem exilij placidiorem reddidit.*

Plut. in uita. ubi Fteodorū Megarensem diuitē uocat, non Theodorum.

* præstātē

De Thrasybulo Atheniensi. 4

Thrasybulus etiā hoc loci apprehendendus est: qui populum Atheniensem, XXX. tyrannorum sæuitia sedes suas relinquere coactum, dispersumq;, & uagam uitam miserabiliter exigentem, animis pariter, atque armis confirmatum, in patriam reduxit. Insignem dein de restitutione libertatis uictoriam, clariorem aliquanto moderationis laude fecit. Plebis scitum enim interposuit, neque præteritarum rerum mentio fieret. hæc obliuio, quam Athenienses ἀμνησίαν uocant, concussum, & labentem ciuitatis statum, in pristinum habitum reuocauit.

Probus in uita Iusti. lib. 5. Aic. lib. 5. ca. 6.

De Stasippo Tegeate. 5

Non minoris admirationis illud: Stasippus Tegeates, hortantibus amicis, ut grauem in administratione reip. æmulum, sed alioqui probum, & ornatum uirum qualibet ratione uel tolleret, uel summoueret: negauit se facturum, ne, quem in tutela patriæ bonus ciuis locum obtineret, malus, & improbus occuparet: seq; potius uehementi aduersario urgeri, quam patriam egregio aduocato carere, præoptauit.

De Pittaco Mitylenæo 6

Diogenes in uita.

Pittaci quoque moderatione pectus instructum, qui Alcæum poetam, & amaritudine odij, & uiribus ingenij aduersus se pertinacissime usum, tyrannidem a ciuibus delatam adeptus, tantummodo quid in opprimendo posset, admonuit.

De septem Sapientibus. 7

Plut. in Solone & Diog. in Thalete. uarias referunt opiniones.

Huius uiri mentio subijcit, ut de septem sapientum moderatione referam. A piscatoribus, in Milesia regione uerriculum trahentibus, quidam iactum emerat: extracta deinde magni ponderis aurea mensa Delphica, orta controuersia est, illis piscium se capturam uendidisse affirmantibus, hoc fortunam tractus se emisse dicente. Quia cõditione, propter nouitatum rei, & magnitudinem pecuniæ, ad uniuersum eius ciuitatis populum delata, placuit, Apollinem Delphicum consuli, cui nam adiudicari mensa deberet. Deus respondit; illi esse dandam, qui sapientia cæteros præstaret, his uerbis.

Aristophanis interpres in Plutarc. & Equit.

Ὃς σοφίῃ πάντων πρῶτος, τούτῳ τρίποδ' αὐδῶ.

Tum

Tum Milesii consensu Thaleti mensam dederunt; ille cessit eam Bianti; Bias Pitaco is protinus alij. deincepsq; per omnium septem sapientium orbem, ad ultimum, ad Solonem peruenit. Qui & titulum amplissimæ prudentiæ, & præmium ad ipsum Apollinem transtulit.*

De Theopompo Spartanorum rege. 8

Atque, ut Theopompo quoque, Spartanorum regi, moderationis testimonium reddamus: cum primus instituisset, ut Ephoæ Lacedæmone crearentur, ita futuri regiæ potestati oppositi, quemadmodum Romæ consulari imperio Trib. pl. sunt obiecti; atque illi uxor dixisset, id egisse illum, ut filijs minorem potestatem relinqueret: Relinquam, inquit, sed diuturniorem. Optime quidem: ea enim demum tuta potentia, quæ uiribus suis modum imponit. Theopompus igitur legitimis regnum uinculis constringendo, quo longius a licentia retraxit, hoc propius ad beneuolentiam ciuium admouit.

Plut. de doctrina pri cipum. Ephori.

De Antiocho Rege Syriæ. 9

Antiochus autem, a L. Scipione ultra Taurum montem imperij finibus summotus, cum Asiam prouinciam, uicinasq; ei gentes, amisisset: gratias agere pop. R. non dissimulanter tulit, quod, nimis magna procuratione liberatus, modicis regni terminis uteretur. Et sane nihil est tam præclarum, aut tam magnificum, quod non moderatione temperari desideret.

Cic. pro Deiotaro rege.

DE RECONCILIATIONE

CAP. II

QVae, quoniã multis, & claris auctoribus illustrata est, transgrediamur ad egregiũ humani animi ab odio ad gratiam deflexũ, & quidem cum laeto stylo prosequamur. nam, si placidum mare ex aspero, caelumque ex nubilo serenum hilari adspectu sentitur: si bellum pace mutatum, plurimum gaudij offert, offensarum etiam acerbitas deposita, candida relatione celebranda est.

De M. Aemilio Lepido & Fuluio Flacco Censoribus. 1

Ci.de pu. Conf & Liu lib 4. Gel. li. 12. cap. 8.

M. Aemilius Lepidus, bis consul, & Pont. Max. splendoriq; honorum, par grauitate uitae, diutinas, ac uehementes inimicitias cum Fuluio Flacco, eiusdem amplitudinis uiro, gessit, Quas, ut simul censores renunciati sunt, in campo deposuit: existimans, non oportere eos priuatis odijs dissidere, qui publicee summa iuncti essent potestate. Id iudicium animi eius & praesens aetas comprobauit, & nobis ueteres annalium scriptores laudandum tradiderunt.

De M. Liuio Salinatore & C. Claudio Nerone Consulibus. 2

Liu. li 27. hic lib. 7. cap. 2.

Sic uti Liuij quoque Salinatoris finiendarum simul tatum illustre consilium ignotum posteritati esse noluerunt. Is namque, etsi, Neronis odio ardens, in exilium profectus fuerat, testimonio eius praecipue afflictus, tamen, postquam eum inde reuocatum ciues collegam illi in consulatum dederunt, & ingenij

sui,

sui, quod erat accerrimum, & iniuriæ, quam grauissimam acceperat, obliuisci sibi imperauit. ne, si diffidente animo consortionem imperij usurpare uoluisset, pertinacem se exhibendo inimicum, malum consulem ageret. Quæ quidem mentis ad tranquilliorem habitum inclinatio, in aspero, ac difficili temporum articulo plurimum salutis Vrbi nostræ, atque Italiæ, attulit, quia pari uirtutis impeto connixi, terribiles Pœnicas uires contuderunt.

Hasdrubale ad Metaurū uicto.

De P. Africano Maiore & Ti. Sempronia Graccha. 3

Clarum etiam in Africano superiore, ac Ti. Graccho, depositarum inimicitiarum exemplum. Siquidem, ad cuius mensæ sacra, odio dissidentes uenerunt, ab ea, & amicitia, & affinitate iuncti, discesserunt. Non contentus enim Scipio auctore senatu, in Capitolio, Iouis epulo, cum Gracco concordiam communicasse; filiam quoque ei Corneliam protinus ibi despondit.

Liu li. 38. Gel li. 12. cap. 8.

De M. Tullio Cicerone & A. Gabinio. 4

Sed huiusce generis humanitas etiam in M. Cicerone præcipua apparuit. A. namque Gabinium, repetundarum reum, summo studio defendit, qui eum, in consulatu suo, Vrbe expulerat. Itemque P. Vatinium, dignitati suo semper infestum, duobus publicis iudiciis tutatus est, ut sine ullo crimine leuitatis, ita cum aliqua laude. Quia speciosius aliquanto iniuriæ beneficiis uincuntur, quam mutui odij pertinacia pensantur.

Ci. pRa birio. Postumo, & Quīct. lib. 11. cap. 1.

Cic. in epist. ad P. Lentulū, & lib 2. ad Q. fratrem.

De P. Clodio Pulchro & L. Cornelio Lentulo. 5

De Lentulo accusatore. Cic de resp. *uestem Deæ induens.

*Ciceronis autem factum adeo uisum est probabile ut imitari id ne inimicissimus quidem illi P. Pulcher dubitauerit: qui, incesti crimine a tribus Lentulis accusatus, unum ex his ambitus reum patrocinio suo protexit, atque in animum induxit, & iudicem, & Prætorem, & * Vestæ ædem intuens, amicum Lentulo agere. Inter quæ ille salutem eius fœdo crimine obruere cupiens, hostili uoce perorauerat.*

De L. Caninio Gallo & C. Antonio. 6

Caninius autem Gallus reum pariter, atque accusatorem, admirabilem egit. & C. Antonij, quem damnauerat, filiam in matrimonium ducendo, & M. Colonium, a quo damnatus fuerat, reum suarum procuratorem habendo.

De M. Cœlio Rufo & Q Pompeio. 7

miserer eius esurie, inquit Cœlius. ep in lib. VIII. Fam.

Cœlij uero Rufi ut uita inquinata, ita misericordia, quam Q. Pompeio præstitit, probanda: cui, a se publica quæstione prostrato, cum mater Cornelia fidei commissa prædia non redderet, atque iste auxilium suum litteris implorasset, pertinaciss. absenti affuit. Recitauit & eius epistolam iudicio ultimæ necessitatis iudicem, qua impiam Corneliæ auaritiam subuertit: factum propter eximiam humanitatem, ne sub Cœlio quidem auctore, repudiandum.

Ascon de matre, Sylla filia.

DE ABSTINENTIA, & continentia.

CAP. III.

Magna

MAgna cura, præcipuoq; studio referendum est, quantopere libidinis, & auaritiæ furori similes impetus, ab illustrium uirorum pectoribus, consilio, ac ratione summoti sunt. Quia demum ij penates, ea ciuitas, id regnum æterno in gradu facile steterit, ubi minimum uirium Veneris, pecuniæq; cupido sibi uindicauerit. Nam, quo istæ generis humani certissimæ pestes penetrauerint, ibi iniuria dominatur, infamia flagrat. Quibus longius relictis contrarios cum diris uitiis mores commemoremus.

De P. Scipione Africano Maiore Procos. 1

Quartum, & uicesimum annum agens Scipio, cum in Hispania, Carthagine oppressa, maioris Carthaginis capiendæ sumpsisset auspicia, multosq; obsides, quos in ea urbe Pœni clausos habuerant, in suam potestatem redegisset; eximiæ inter eos formæ uirginem, ætatis adultæ, & iuuenis, & cælebs, & uictor, postquam comperit illustri loco inter Celtiberos natam, nobilissimoq; gentis eius Indibili desponsam, accersitis parentibus, & sponso inuiolatam tradidit: aurum quoque, quod pro redemptione puellæ allatum erat, summæ dotis adiecit. Qua continentia ac munificentia, Indibilis obligatus, Celtiberorum animos Romanis applicando, meritis eius gratiam debitam retulit.

Liu li. 26. Plut. in uita. licet Gell aliter lib. 6. ca. 8 ex Antiate referat. Lucceius dicebatur. Indibilis enim alter regulus fuit, de quo Liu. l. 27. & 28.

De M. Catone Vticensi Propr. 2

Verum ut huius uiri abstinetiæ testis Hispania, ita M. Catonis Epiros, Achaia, Cyclades insulæ, mari-

Plut. in uita. Hæc loca, cum

Byzantiū exules reduceret, peragrastit Hic li. 8. cap. 16.

tima pars Asiæ, prouincia Cypros. Vnde cum pecuniæ deportandæ ministerium sustineret, tam auersum animum ab omni Venere, quam a lucro, habuit, in maxima utriusque intemperantiæ uersatus materia. Nam & regiæ diuitiæ potestate ipsius continebantur, & fertilißimæ deliciarū tot egregiæ urbes, necessaria totius nauigationis diuerticula erant. Atque id Munatius Rufus, Cypriacæ expeditionis fidus comes, scriptis suis significat. Cuius testimonium non amplector: proprio enim argumento laus ista nititur. quoniam ex eodem naturæ utero, & continentia nata est: & Cato.

De Munatio Plut.

De Nerone Claudio Druso & Antonio. 3

Drusum etiam Germanicum, eximiam Claudiæ familiæ gloriam, patriæq; rarum ornamentum, &, quod super omnia est, operum suorum pro habitu ætatis magnitudine, uitrico pariter, ac fratri Augustis duobus reip. diuinis oculis mirifice respondentem constitit, usum Veneris intra coniugis caritatem clausum tenuiße. Antonia quoque femina, laudibus uirilem familiæ suæ claritatem supergressa, amorem mariti egregia fide pensauit: quæ, post eius excessum, forma, & ætate florens, cubiculum socrus pro coniugio habuit: in eodemq; toro alterius adolescentiæ uigor exstinctus est, alterius uiduitatis experientia consenuit. Hoc cubiculum talibus experimentis summam imponat.

mariti Drusi Pl. l. 7. ca. 19. & l. 9. cap. 55.

De Cn. Marcio Coriolano. 4

Plut. in uita. & Diony. l 6. Sed

Deinceps ex iis uocemus, quorum animus aliquo

in

in momento ponendi pecuniam numquam uacauit Cn. Marcius, patriciae gentis, adolescens, Anci regis clara progenies, cui Corioli, Volscorum odium, captum, cognomen adiecit, cum editis conspicuae fortitudinis operibus a Postumio Cominio consule, accurata oratione apud milites laudatus, omnibus donis militaribus, & agri C. iugeribus, & decem captiuorum electione, & totidem ornatis equis, centenario boum grege, argentoq́; quantum sustinere ualuisset, donaretur: nihil ex his, praeter unius hospitis captiui salutem, equumque, quo in acie uteretur, accipere uoluit. Qua tam circumspecta animi moderatione, nescias, utrum maiore cum laude praemia meruit, an reiecerit.

le donis paulo aliter scribũt

* elegerit Cic. in Ca & plutar. in Apoph. Athenaeus uero paulo aliter l. 10.

De Man. Curio Dentato Cos. 5

Manius autem Curius, exactissima norma Romanae frugalitatis, idemq́; fortitudinis perfectissimum specimen, Samnitium legatis agresti se in scamno assidentem foco, atque igneo catillo cenantem (quales epulas, apparatus indicio est) spectandum praebuit. Ille enim Samnitium diuitias contempsit, Samnites eius paupertatem mirati sunt. Nam, cum ad eum magnum auri pondus publice missum attulissent, benignis uerbis inuitatus, ut eo uti uellet, uultum risu soluit: protinusque, Superuacuae, inquit, ne dicam ineptae legationis ministri, narrate Samnitibus, Manium Curium malle locupletibus imperare, quam ipsum fieri locupletem: que istud, ut pretiosum, ita malo hominum excogitatum, mu-

nus refertote & mementote, me nec acie uinci, nec pecunia corrumpi posse. Idem, *cum* Italia *Pyrrhum regem exegisset, nihil omnino ex præda regia, qua exercitum,* V*rbemq; ditauerat, attigit.*Decretis *etiam a senatu septenis iugeribus agri populo, sibi autem quinquaginta, popularis aßignationis modum non excessit: parum idoneum reip. ciuem existimans, qui eo, quod reliquis tribueretur, contentus non esset.*

Præter gnt tum fagi num Pli. lib. 16 ca. 38 & li. 18 cap. 3. & auctor de uiris illustribus Front. li. 4 Stratag.

De C. Fabricio Luscino Cos. 6

Gel. lib. 1. cap 14 ex Hygino de uir. illustr.

Idem *sensit* Fabricius Luscinus, *honoribus, & auctoritatem omni ciue temporibus suis maior, censu par unicuique pauperrimo: qui a Samnitibus, quos uniuersos in clientelam habebat, decem æris, & quinque pondo argenti, totidemq; seruos sibi missos, in* Samnium *remisit, continentiæ suæ beneficio sine pecunia prædiues, sine usu familiæ abunde comitatus; quia locupletem illum faciebat, non multa poßidere, sed modica desiderare.* Ergo *domus eius, quemadmodum ære, & argento, & mancipiis Samnitium uacua, ita gloria, ex his contemptis parta, referta fuit.* Consentanea *repudiatis donis* Fabricij *uota extiterunt: legatus enim ad Pyrrhum profectus, cum apud eum Cyneam* Thessalum *narrantem audisset, quendam* Athenie*nsem, clarum sapientia, suadere, ne quid aliud homines, quam uoluptatis, caussa facere uellent: pro monstro eam uocem accepit, continuoq;* Pyrrho, *& Samnitibus istam sapientiam deprecatus est.* Licet Athenæ *doctrina sua glorientur, uir*

Plutar. in Pyrrho sed Ci. in Cat. paullo aliter.

tamen prudens, Fabricii detestationem, quam Epicuri maluit præcepta: quod euentus quoq; indicauit. Nam, quæ urbs uoluptati plurimum tribuit, imperium maximum amisit; quæ labore delectata est, occupauit: & illa libertatem tueri non ualuit, hæc etiam donare potuit.

De Q. Aelio Tuberone Cato Cos. 7

Curij, & Fabricij Q. Aeliũ Tuberonem, cognomine Catum, discipulum fuisse, merito quis existimauerit: cui consulatũ gerenti, cum Aetolorum gens omnis usus uasa argentea, magno pondere, & exquisita arte fabricata, per legatos misisset: qui, superiori tempore, gratulandi caussa, ad eum profecti, retulerant, fictilia se eius mensa uasa uidisse, monitos, nec continentiæ, quasi paupertati; succurrendum putarent, cum suis sarcinis abire iussit. Quam bene Aetolicis domestica prætulerat, si frugalitatis eius exemplum posterior ætas sequi uoluisset? Nunc, quo uentum est? a seruis uix impetrari potest, ne eam supellectilem fastidiant, qua tunc consuluti non erubuit. Pli.l.33.c. XI.

De L. Aemilio Paulo Procos. 8

At, Perse rege deuicto. Paullus, cum Macedonicis opibus ueterem, atque hereditariam Urbis nostræ paupertatem eo usque satiasset, ut illo tẽpore primum populus R. tributi præstandi onere se liberaret; penates suos nulla ex parte locupletiores fecit: præclare secum actum existimans, quod ex illa uictoria alij pecuniam, ipse gloriam occupasset.* Plut. in uita. Pl lib.33. cap. 3 Cic. Offic. lib. 2. *Usque ad Hirtium, & Pansam coss.

De Legati Ro. Q. Fabio Gurgite, C. & N. Fabiis Pictoribus. & Q. Ogulnio. 9

Nescio quid, sed paullo aliter, Iustin. lib 18. Zonaras 2

Atque huic animi eius iudicio Q. Fabius Gurges C. N. Fabij Pictores, Q. Ogulnius subscripserunt qui, legati ad Ptolemæum regem missi, munera, quæ ab eo priuatim acceperant, in ærarium. & quidem prius, quam ad senatum legationem referrent, detulerunt: de publico scilicet ministerio, nihil cuiquam, præter laudem, bene administrati officij, accedere debere iudicantes. Iam *illud humanitatis senatus, & attentæ maiorum disciplinæ indicium est: data sunt enim legatis, quæ in ærarium reposuerant, non solum Patrum C. decreto, sed etiam Populi permissu, eaq; legatis quæstores prō pte unicuique distribuerunt.* Ita, *in ijsdem Ptolemæi liberalitas, legatorum abstinentia, Senatus, ac Populi R. æquitas debitam probabilis facti portionem obtinuit.*

De L. Calpurnio Pisone Frugi cos. 10

De Pisone lib.2.ca.2.

Fabiorum, & Ogulnij continentiæ Calpurnium Pisonem in consimili genere laudis æmulum fuisse, res ipsa documento est. Consul graui fugitiuorum bello a se liberatas Sicilia, eos, quorum præcipua opera usus fuerat, imperatorio more donis prosequebatur: inter quos filium suum, locis aliquot prœliatum fortissime, titulo trium librarum aureæ coronæ decorauit, præfatus, non oportere a magistratu e publica pecunia erogari, quod in ipsius domum rediturum esse: tantumque ponderis se testamento adolescenti legaturum promisit, ut honorem publi-

ce a duce, pretium a patre priuatim acciperet.

De M. Catone seniore cos. 11

Age, si quis hoc sæculo uir illustris pellibus hædinis pro stragulis utatur, tribusq; seruis comitatus, Hispaniam regat, & quingentorum aßium sumptu transmarinam prouinciam petat, eodem cibo, eodemq; uino, quo nautæ, uti contentus sit, nonne mirabilis existimetur? Atqui ista patientißime superior Cato tolerauit, quia illum grata frugalitatis consuetudo, in hoc genere uitæ, cum summa dulcedine continebat.

Plut. in uita quinq; seruos scribit. Liu. li. 32. Cum in Hispaniã nauigaret. Plin. li. 14. cap. 13.

De M. Catone Vticensi. 12

*Multum a prisca continentia spatio annorum posterior Cato discedit, utpote in ciuitate iam diuite, & lautitia gaudente, natus. Is tamen, cum bellis ciuilibus interesset, filium secum trahens, * duodecim seruos habuit, numero plures, quam superior: temporum diuersis moribus pauciores.*

Plut. in uita.

* al. septem

De P. Scipione Aemiliano. 13

*Exultat animus maximorum uirorum memoriam percurrens. Scipio Aemilianus, post duos inclytos consulatus, totidemq; suæ præcipuæ gloriæ triumphos, septem seruis sequentibus officio legationis functus est: & puto Carthaginis, ac*Numantiæ spoliis comparare plures potuerat; nisi operum suorum ad se laudem, manubias ad patriam redundare maluisset. Itaque, cum per socios, & exteras gentes, iter fa-*

Plutarc. in Apoph. & Athenæus li. 6 quinque scribunt. Iust 38 auctor. de uir. ill. cap 58.

* atqui nondum Nu-

mantiam delerat. ceret, non mancipia eius, sed uictoriæ, numerabantur: nec, quantum auri, & argenti, sed quantum amplitudinis pondus secum ferret, æstimabatur.

Cic. li. VI. de Rep.

De populo Rom. 14

Liu. li. 34. in oratione M. Catonis pro lege Oppia.

Cynea legato.

Continentia uero etiam in uniuersis plebis animis sæpenumero cognita est, sed abunde erit, longe inter se distantium sæculorum duo ex his exempla retulisse. Pyrrhus, impetus sui terrore soluto, ac iam Epiroticis armis languentibus, beneuolentiam populi R. mercato quia uirtutē debilitare nequierat, cupiens pæne totū regiarum opū apparatū in Vrbem nostram transtulerat. Ceterum, cum & magni pretij, & uarij generis a legatis eius, tam uirorum, quam feminarum apta usui munera circa domos ferrentur, nulla cuiquam dono ianua patuit. Tarentinæq; petulantiæ animosus magis, quam efficax, defensor, haud scio maiore cum gloria huius Vrbis moribus, quam armis repulsus sit. In illa quoq; procella, quam C. Marius, & L. Cinna reip. inflixerant, abstinentia populi Rom. mirifica conspecta est. Nam, cum a se proscriptorum penates, uulgi manibus diripiendos obiecissent; inueniri potuit nemo, qui ciuili iactura prædam peteret. Vnus enim quisque se ab his perinde, ac sacris ædibus, abstinuit. Quæ quidem tam misericors continentia plebis, tacitum crudelium uictorum conuicium fuit.

Plut. in uita Pyrrhi. Zonaras

Velleius.

EXTERNA.

De Pericle Atheniensi. 1

Cic lib. 1. de off. &

Ac, ne eiusdem laudis commemorationem externis

ternis in uideamus: Pericles, Atheniensium princeps, cum tragœdiarum scriptorem Sophoclem in Prætura collegam haberet, atque is publico officio una districtus, prætereuntis ingenui pueri formam impensioribus in uerbis laudasset: intemperantiam eius increpitans, dixit: Prætoris non solum manus a pecuniæ lucro, sed etiam oculos a libidinoso adspectu, continens esse debere.

Plut. in uita. Stobæus serm. 15.

De Sophocle Atheniensi. 2

Sophocles autem, ætate iam senior, cum ab eo quidam quæreret, An etiam num rebus uenereis uteretur? * Dij meliora, inquit. Libenter enim istinc, tamquam ex aliqua furiosa profugi dominatione.

Cic. in Ca. Plato. Polit. 1.

De Xenocrate Academico. 3

Aeque abstinentis senectæ Xenocratem fuisse accepimus; cuius opinionis non parua fides erit narratio, quæ sequitur. Phryne, nobile Athenis scortum, iuxta eum uino grauem in peruigilio accubuit, pignore cum quibusdam iuuenibus posito, an temperantiam eius corrumpere posset. Quam nec tactu, nec sermone aspernatus; quo ad uoluerat in sinu suo moratam, irritam propositi dimisit: factum sapientia imbuti animi abstinens; sed meretriculæ quoq; dictum perquam facetum. Deridentibus enim se adolescentibus, quia tam formosa, tamq; elegans, poti senis animum illecebris pellicere non potuisset, pactumq; uictoriæ pretium flagitantibus: De homine se cum ijs, non de statua, pignus posuisse respondit.

Diog. in uita. Athe. l. 11.

dit. Poteſt ne hæc Xenocratis continentia a quoquam magis uere, magisque proprie, demonſtrari, quam ab ipſa meretricula expreſſa eſt? Phryne, pulchritudine ſua, nulla ex parte conſtantiſſimam eius abſtinentiam labefecit. Quid rex Alexander? an diuitijs eum quatere potuit? ab illo quoque ſtatuam, & quidem æque fruſtra tentatam putes. Legatos ad eum cum aliquot talentis miſerat, quos, in Academiam perductos, ſolito ſibi, id eſt, modico apparatu, & admodum paruulis copiis, excepit. Poſtero die interrogantibus, cuinam annumerari pecuniam uellet: Quid uos, inquit, heſternæ cena non intellexiſtis, ea me non indigere? Ita rex philoſophi amicitiam emere uoluit: philoſophus regi ſuam uendere noluit.

Cic. Tuſ. 5. & Plut. de fortuna Alexandri 50. talenta fuiſſe ſcribunt. Tres minas Atticas tantũ accepit. Diog. in uita 30. ſcribit Cic.

De Diogene Cynico. 4

Alexander uero, cognomen inuicti aſſecutus, continentiam Diogenis Cynici uincere non potuit. Ad quem cum, in Sole ſedentem, acceſſiſſet, hortareturq; ut, ſi qua ſibi uellet præſtari, indicaret: quemadmodũ erat in crepidine collocatus, ſordidæ appellationis, ſed robuſtæ uir præſtantiæ: Mox, inquit, de cæteris: interim a Sole mihi uelim non obſtes. Quibus uerbis illa nimirum inhæſit ſententia: Alexander Diogenem gradu ſuo diuitiis pellere tentat; celerius Darium armis. Idem Syracuſis, cum olera ei lauanti Ariſtippus dixiſſet; ſi Dionyſium adulare uelles, iſta non eſſes. Immo, inquit, ſi tu iſta eſſe uelles, non adulares Dionyſium.

Cic. Tuſ. 5. Plut. de exilio.

Diogen in Ariſtip. in uerſo tantum uerborũ ordine.

De

DE PAVPERTATE LAVDATA CAP. IV.

De Cornelia.

Maxima ornamenta esse matronis liberos, * *apud** Pompeium Rufum Collectorum libro *sic inuenimus: Cornelia, Gracchorum mater, cum Campana matrona apud illam hospita, ornamenta sua saeculo illo pulcherrima ostenderet: traxit eam sermone, quo usque e scola redirent liberi. Et haec, inquit, ornamenta mea sunt. Omnia nimirum habet, qui nihil concupiscit, eo quidem certius, quam qui cuncta possidet quia dominum rerum collabi solet, bonae mentis usurpatio nullum tristioris Fortunae recipit incursum. Itaque, quorsum attinet, aut diuitias in prima felicitatis parte, aut paupertatem in ultimo miseriarum statu, ponere? cum & illarum frons hilaris, multis intus amaritudinibus sit referta, & huius horridior ad spectus, solidis, & certis bonis abundet. Quod melius personis, quam uerbis, repraesentabitur.*

*Pomponium

Sic Lacaena quadã Sto. serm. 72.

De P. Valerio Poplicola. I

Regio imperio propter nimiam Tarquinij superbiam finito, consulatus initium Valerius Poplicola cum Iunio Bruto auspicatus est. Idemq; postea tres consulatus acceptissimos populo R. gessit; & plurimorum, ac maximorum, operum* praetextu, titulum imaginum suarum amplificauit: cum interim fastorum illud columen, patrimonio, ne ad exsequiarum quidem impensam sufficiente, decessit, ideoq; publica pecunia ductae sunt. Non attinet ulteriore disputatione

Liu. l. 2. & Diony. l. V. Plut. in uita.

*praetexto

tatione tanti uiri paupertatem scrutari. abunde enim patet, quid uiuus possederit, cui mortuo lectus funebris & rogus defuit.

De Agrippa Menenio Lanata. 2

Liu.li.2. & Dionys. lib. VI.

Quantæ amplitudinis Agrippam Menenium fuisse arbitremur, quem senatus, & plebs pacis inter se faciendæ auctorem legit? Quantus scilicet esse debuit arbiter publicæ salutis. Hic, nisi a populo, collatis in capita sextantibus, funeratus esset, ita pecuniæ inops decessit, ut sepulturæ bonore caruisset. Verum ideirco perniciosa seditione diuidua ciuitas, manibus Agrippæ in unum contrahi uoluit: qui eas, pauperes quidem, sed sanctas, animaduerterat: cuius ut superstitis nullum fuit, quod in censum deferretur, & ita extincti, bodieq; amplissimum est patrimonium Romana concordia.

De C. Fabricio & Q. Aemilio Papo. 3

Plin l 33. ca 12. hos his coss & semel fuisse scribit Cic. in Lælio.

* salinum

In C. uero Fabricij, & Q. Aemilii Papi, principum seculi sui, domibus, argentum fuisse confitear oportet: uterque enim patellam deorum, & salinam, habuit. sed eo lautior Fabricius, quod patellam suam corneo pediculo sustineri uoluit. Papus quoque satis animose, qui, cum hæreditatis nomine ea accepisset, religionis caussa ab alienanda non putauit.*

De ducibus ex agris ad Magistratus accersitis. 4

Pupinia tribus ab agro Pupinio, in

Illi etiam prædiuites, qui ab aratro accersebantur, ut consules fierent, uoluptatis caussa sterile, at-

que

que æstuosissimum Pupiniæ solum uersabant: deliciarumq; *ignari, uastissimas glebas plurimo cum sudore dissipabant: immo uero, quos pericula reip. imperatores asserebant, angustiæ rei familiaris (quid cesso proprium nomen ueritati redere?) bubulcos fieri cogebant.

quit Sext. Pōp. Hinc Iunius Brutus Babulcus. Pli li. 18 cap. 3.

* gratia Cic. pro Roscio Amer.

De C. Atilio Regulo Serrano Cos. 5

Atilium autem, qui ad eum accersendum a senatu missi erant ad imperium pop. R. suscipiendum, semina spargentem uiderunt: sed illæ, rustico opere attritæ manus, salutem publicam stabilierunt: ingentes hostium copias pessum dederunt. Quæq; modo arantium boum iugum rexerant, triumphalis currus habenas retinerunt: nec fuit ijs rubori, eburneo scipione deposito, agrestem stiuam aratri repetere. Potest pauperes consolari Atilius, sed multo magis docere locupletes, quã non sit necessaria solidæ laudis cupidini, nimis anxia diuitiarum comparatio.

Te salco Serrane, serentem, in quit poeta

De M. Atilio Regulo Procos. 6

Eiusdem nominis, & sanguinis, Attilius Regulus, primi Punici belli gloria, cladesq; maxima, cum in Africa insolentissimæ Carthaginis opes, crebris uictorijs, contunderet, ac prorogatum sibi, ob bene gestas res, in proximum annum imperium cognouisset, consulibus scripsit: uillicum in agello, quem septem iugerum in Pupinia habebat, mortuum esse, occasionemq; nactum mercenarium, *amoto inde rustico instrumento discessisse: ideoq; petere, ut sibi successor mitteretur, ne, deserto agro, non, esset, unde uxor, ac liberi

Liu li. 18. Senec. ad albinam cap. 12.

supra de Fabricio

* amisso

sui

sui alerentur. Quæ postquam senatus à consulibus, ac cepit, & agrum Atilij ilico colendum locari, & alimenta coniugi eius, ac liberis, præberi, resque, quas amiserat, redimi publice iussit. Tanti ærario nostro uirtutis Atilianæ exemplum, quo omnis ætas Romana gloriabitur, stetit.

De L. Quinctio Cincinnato Dict. 7

Liu. lib. 3. Dion. l 10

Acq; magna latifundia L. Quinctij Cincinnati fuerunt: septem enim iugera agri possedit: ex hisq; tria, quæ pro amico ad ærarium obsignauerat, multæ nomine amisit. Pœnam quoque pro filio Cæsone, quod ad caussam dicendam non occurrisset, huius agelli reditu soluit. Et tamen ei, quattuor iugera aranti, non solum dignitas patris familiæ constitit, sed etiam dictatura delata est. Anguste se habitare nunc putat, cuius domus tantum patet, quantum Cincinnati rura patuerunt.

In Vaticano. plin. l. 18. cap. 3.

Cic. in Catone.

De Aelia familia 8

plut. in uita pau. Aemilij. de monumentis li. 1. cap. 7 & Cic. lib. 1. de Diu.

Quid Aelia familia, quam locuples? sexdecim eodem tempore Aelij fuerunt, quibus una domuncula erat, eodem loci, quo nunc sunt Mariana monumenta, & unus in agro Veiente fundus, minus multo cultores desiderans, qua dominos habebat. Inque Maximo, & Flaminio, spectaculi locus: quæ quidem loca, ob uirtutem publice donata, possidebant.

De Q. Aelio Tuberone & L. Aem. Paullo. 9

phialā dicit plut. & duo pocula. pli lib. 33 cap 11.

Eadem gens nullum ante scrupulum argenti habuit, quam Paullus, Perse rege deuicto, Q. Aelio Tuberoni, genero suo, quinque pondo argenti ex

præ-

præda donaret. Taceo enim, quod princeps ciuitatis filiam ei nuptum dedit; cuius penates tam ieiunos pecunia uidebat: quin ipse quoque adeo inops decessit, ut nisi fundus, quem unum reliquerat, uenisse, uxor eius dotem unde reciperet, non existitisset. Animi uirorum & feminarum, uigebant in Ciuitate: eorumq; bonis, dignitatis æstimatio cunctis in rebus ponderabatur. Hæc imperia conciliabant, hæc iungebant affinitates. hæc in foro, hæc in curia, hæc intra priuatos parietes, plurimum poterant. Patriæ enim rem unusquisque, non suam, augere properabat: pauperq; in diuite, quam diues in paupere, imperio uersari malebat. At que huic tam præclaro proposito illa merces reddebatur, quod nihil eorum, quæ uirtuti debentur, emere pecuniæ licebat, inopiæ que illustrium uirorum publice succurrebatur.

de uir. ill. & Liu 46.

De Cn. Cornelio Scipione. 10

Itaque cum secundo Punico bello Cn. Scipio ex Hispania senatui scripsisset, petens, ut sibi successor mitteretur, quia filiam uirginem adultæ iam ætatis haberet, neque ei, sine se, dos expediri posset: senatus, ne Resp. bono duce careret, patris sibi partes desumpsit; consilioq; uxoris, ac propinquorum Scipionis, constituta dote, summam eius ex ærario erogauit, ac puellam nuptum dedit. Dotis modus XL. millia æris fuit. In quo non solum humanitas Patrum C. sed etiam habitus ueterum patrimoniorum cognoscit potest. namque adeo fuerunt arta, ut Tatia, Cæsonis filia, maximam dotem ad uirum X. millia æris

Zonar. 2. Senec. ad Albinam. cap. 12.

æris attulisse uisa sit ; & Megullia, quia cum quinquaginta millibus æris mariti domum intrauit, Dotatæ cognomen inuenerit. Ideo senatus Fabricij Luscini, *Scipionisq; filias ab indotatis nuptiis liberalitate sua uindicauit : quoniam paternæ hereditati, preter opimam gloriam, nihil erat, quod acceptam referrent.*

De M. Aemilio Scauro. 11

Treslibros de uita sua scripsit Ci. de clar. or. de paupertate, Ascō & Plin de uir ill. Epilogus capitis cum cohortatione, ad contemptum auaritiæ.

M. autem Scaurus, quantulam a patre hæreditatem acceperit, in primo libro eorum, quos de uita sua scripsit, refert: Ait enim* *decem sola mancipia, totumque censum quinque, atque triginta milium nummum relictum. In hac penuria ille futurus senatus princeps nutritus est spiritus.*

Hæc igitur exempla respicere, his acquiescere solatiis, debemus, qui paruulos census nostros numquam querellis uacuos esse sinimus. Nullum, *aut admodum parui ponderis argentum, paucos seruos, septem iugera aridæ terræ, indigentia domi, publice impensa funera, inopes dotum filias; sed egregios consulatus, mirificas dictaturas, innumerabiles triumphos, cernimus.* Quid *ergo mediam* Fortunam, *quasi præcipuum generis humani malum, diuturnis conuiciis laceramus? quæ, ut non abundantibus, ita fidis uberibus* Poplicolas, * Aemilios, Fabricios, Curios, Scipione, *Scauros, hisque paria robora uirtutis aluit.* Exurgamus *potius animis, pecuniæq; aspectu debilitatos spiritus, pristini temporis memoria recreemus: namque, per* Romuli casam,

* Aelio

sam, perq; ueteris Capitolij humilia tecta, & æternos Vestæ focos, fictilibus etiamnum uasis contentos, iuro; nullas diuitias, paupertati talium uirorum posse præferri.

DE VERECVNDIA
CAP. V.

A qua tempestiuus ad Verecundiam transitus uidetur. Nec enim iustissimis uiris præcepit, ut priuatas facultates negligerent, publicas quam amplissimas esse cuperent. Digna, cui perinde, atque cælesti numini extruantur templa, aræque consecrentur, quia parens est omnis honesti consilij, tutela sollemnium officiorum, magistra innocentiæ, cara proximis, accepta alienis, omni loco, omni tempore, fauorabilem præseferens uultum.

De populo Rom. I

Sed, ut a laudibus eius ad facta ueniamus, A condita Vrbe, usque ad Africanum, & Ti. Longum, consules, promiscuus senatui, & populo spectandorum ludorum locus erat: numquam tamen quisquam ex plebe ante P. C. in theatro spectare sustinuit. Adeo circumspecta nostræ ciuitatis uerecundia fuit. Quæ quidem certissimum sui documentum etiam illo die exhibuit, quo L. Flamininus, extrema in parte theatri, constituit, qui a M. Catone, & L. Flacco, censoribus, senatu motus fuerat, consulatus iam honore defunctus, frater etiam T. Flaminini, Macedoniæ, Philippique uictoris: omnes enim eum transire in locum, dignitati suæ debitum, coegerunt.

Lib. 2. cap. 1. & Liu. lib. 34. ubi T. non Tiberium alterũ Cos. uoc. Ci. in Cornel. Ped. Cic in Catone. Plut. in uita T. Flaminini & in Catone.

N De

De C. Terentio Varrone cos. 2

Lib. 3 c. 4 & Liu. li. 24.

Confregit remp. Terentius Varro Cannensis pugnæ temerario ingressu. Idem, delatam sibi ab uniuerso senatu, & populo, dictaturam recipere non sustinendo pudore culpam maximæ cladis redemit; effecitq́; ut clades deorum iræ, modestia ipsius moribus imputaretur. Itaque titulo imaginis eius speciosius non recepta dictatura, quam aliorum gesta adscribi potest.

De Cicereio Candidato. 3

Li. 3, ca. 5. Liu. li. 41.

Nos autem ad præclarius uerecundiæ opus transgrediamur. Magna cum inuidia fortuna prætoris comitijs Africani superioris filium Cn. Scipionem, & scribam Cicereium, in campum deduxerat; utq́; nimis impotens sermone uulgi carpebatur, quod tanti uiri sanguinem, clientelamq́;, comitiali certamine confuderat. Cæterum crimen eius in suam laudem Cicereius conuertit. Nam, ut uidit, omnibus se centurijs Scipioni anteferri, templo descendit abiectaq; candida toga, competitoris sui suffragatorem agere cœpit; ut scilicet præturam melius Africani memoriæ concederet, quam sibi uindicaret. Nec minimum est uerecundiæ pretium, Scipio tunc honorem adeptus est: Cicereio tamen magis gratulati sunt.

De L. Licinio Crasso candidato. 4

Cic l. 1. de orat. cum ei diceret, se uelle esse ineptum.

Ac, ne protinus comitijs abeamus, consulatum petens L. Crassus, cum, omnium candidatorum, more, circum forum supplex populo ire cogeretur, numquam adduci potuit, ut id, præsente Q. Sceuola, grauissimo,

uißimo, & sapientißimo uiro, socero suo, faceret. Itaque rogabat eum, ut a se, dum ineptæ rei inseruiret, discederet: maiorem uerecundiam dignitatis eius, quam candidæ togæ suæ respectum, agens.

De Cn. Pompeio Magno Procos. 5

Pompeius autem Magnus, Pharsalica acie uictus a Cæsare, cum postero die Larissam intraret, opidiq; illius uniuersus populus obuiam ei processisset, Ite, inquit, & istud officium præstate uictori. Dicerem, non dignus, qui uinceretur, nisi a Cæsare superatus esset: certe modestus in calamitate. Nam, quia dignitate sua uti iam non poterat, usus est uerecundia.

Luca li. 7. Sed Dion. lib. 42. nō intrasse, & Plut. in uita, hoc Mitylenæ dixisse, refert.

De C. Iulio Cæsare dict. 6

Quam præcipuam in C. quoque Cæsare fuisse, sæpe numero apparuit, & ultimus eius dies significauit. Compluribus enim parricidarum uiolatus mucronibus, inter ipsum illud tempus, quo diuinus spiritus mortali discernebatur a corpore, ne tribus quidem & uiginti uulneribus, quin uerecundiæ obsequeretur, absterreri potuit. siquidem utraque togam manu demisit, ut inferiori parte corporis tecta, collaberetur. In hunc modum non homines expirant, sed dij immortales sedes suas repetunt.

Sueto. & Plut. in uita.

EXTERNA.

De Spurina Etrusco. 1

Quod sequitur, externis annectam: qui tante gestum est, quam Etruriæ ciuitas daretur. Excellentis in ea regione pulchritudinis adolescens, nomine

Spurina, cum mira specie complurium feminarum illustrium solicitaret oculos, ideoque uiris, ac parentibus earum, se suspectum esse sentiret, oris decorem uulneribus confudit, deformitatemq; sanctitatis suæ fidem, quã formã irritamentum alienæ libidinis esse maluit.

De Legatis Spartanis. 2

Cic. in Catone.

Athenis quidem ultimæ senectutis, cum spectatum ludos in theatrum uenisset, eumque nemo e ciuibus sessum reciperet, ad Lacedæmoniorum legatos forte peruenit. Qui, hominis ætate moti, canos eius, & annos, assurgendi officio uenerati sunt, sedemq; ei inter ipsos honoratissimo loco, dederunt. Quod ubi fieri populus adspexit, maximo plausu alienæ urbis uerecundiam comprobauit. Ferunt, tunc unum è Lacedæmoniis dixisse, Ergo Athenienses, quid sit rectum, sciunt; sed id facere negligunt.

DE AMORE CONIVGALI.

CAP. VI.

A Placido, & leni affectu, ad æque honestum, uerum aliquanto ardentiorem, & concitatiorem, pergam, legitimiq; amoris, quasi quasdam imagines, non sine maxima ueneratione contemplandas lectoris oculis subijciam: ualenter inter coniuges stabilitæ fidei opera percurrens, ardua imitatu, ceterum cognosci utilia. Quia excellentissima animaduertenti, ne mediocria quidem præstare, rubori oportet esse.

De Ti Graccho maiore. 1

Cice. in utroque

Ti. Gracchus anguibus domi suæ, mare, ac femi-

mina apprehensis, certior factus ab haruspice, marem dimisso, uxori eius, femina, ipsi celerem obitum instare, salutarem coniugi potius, quam sibi, partem augurij secutus, marem necari, feminam dimitti, iussit: sustinuitque in conspectu suo seipsum interitu serpentis occidi. Itaque Corneliam, nescio utrum feliciorem dixerim, quod talem uirum habuerit, an miseriorem, quod amiserit. O te Thessaliæ rex, Admete crudelis, & diri facti crimine sub magno iudice damnatum. qui coniugis tuæ fata pro tuis permutari passus es. Eaque, ne tu exstinguereris, uoluntario obitu consumpta, lucem intueri potuisti. Et certe prius parentum indulgentiam tentaueras, feminco animo impar inuentus.

lib de diuin. & Pl. in Gracchis.

Plato in Sympofio bis, & Euripides in tragœdia, & Hygin. in fabulis; & Tzetzet Chil. 2. histo 53.

De C Plautio Numida. 2

Vilior Gracchoinique fortunæ uictima, quamuis senatorij uir ordinis, C. Plautius Numida, sed in consimili amore, par exemplum. Morte enim uxoris audita, doloris impotens, pectus suum gladio percussit. Interuentu deinde domesticorum inceptum exsequi prohibitus, colligatusque; ut primum occasio data est, scissis fascijs, & uulnere diuulso, constanti dextera, spiritum luctus acerbitate permistum, ex ipsis præcordijs, & uisceribus, hausit. Tam uiolenta morte testatus, quantum maritalis flammæ illo pectore clausum habuisset.

De M. Plautio. 3

Eiusdem ut nominis, ita amoris quoque M. Plautius. Nam, cum imperio senatus classem sociorum

ſexaginta nauium in Aſiam *reduceret*, Tarentumq; *appulisset, atque ibi uxor eius* Oreſtilla, *quæ illuc cum proſecuta fuerat, morbo preſſa deceſſiſſet, funerata ea, atque in rogum impoſita, inter officium ungendi, & oſculandi, ſtricto ferro, incubuit. Quem amici, ſicut erat togatum, & calceatū, corpori coniugis iunxerunt: ac deinde ſubiectis facibus, utrūq;, una cremauerunt. Quorum ibi factum ſepulcrum* Tarenti *etiamnū conſpicitur, q uocatur.* ΤΩΝΦΙΛΟΤΝΤΩΝ *Nec dubito, quin, ſiquis modo exſtinctis ſenſus ineſt*, Plautius, & Oreſtilla, *fati conſortione, geſtientes uultus tenebris intulerint. Sane ubi idem & maximus, & honeſtiſſimus amor eſt, aliquanto preſtat morte iungi, quam uita diſtrahi.*

De Iulia C. Cæſ. filia, Cn. Magni uxore. 4

Conſimilis affectus Iuliæ, C. Ceſaris *filiæ, annotatus eſt. Quæ, cum ædiliciis comitiis* Pompei Magni, *coniugis ſui, ueſtem, cruore reſperſam, e campo domum relatam, uidiſſet: territa metu, ne qua ei uis eſſet allata, exanimis concidit, partumque, quem utero conceptum habebat, ſubita animi conſternatione, & graui dolore corporis, eiicere coacta eſt. Atque ita expirauit, magno quidem cum totius terrarum orbis detrimento: cuius tranquillitas tot ciuilium bellorum truculentiſſimo furore perturbata non eſſet, ſi* Cæſaris, & Pompij, *concordia, communis ſanguinis uinculo conſtricta manſiſſet.*

s appi Ciu lib. 2. ſed Plu. in uita, & Paterculus paullo aliter.

Mor e tua diſcuſſa fides Luca. lib. 1.

De Porcia M. Cato filia, M. Bruti uxore. 5

Valerium, & Nicolaum.

Tuos quoque caſtiſſimos ignes, Porcia, M. Ca-

tonis filia, cuncta sæcula debita admiratione prosequentur. Quæ cum apud Philippos uictum, & interemptum, uirum tuum Brutum cognósceres, quia ferrum non dabatur, ardentes ore carbones haurire non dubitasti, muliebri spiritu uirilem patris exitum imitata. Sed nescio, an hoc fortius, quod ille usitato; tu nouo genere mortis absumpta es.

philosophum, ha in re Plut arguit in Brut. App Ciu. 4. Di. lib. 47.

EXTERNA.

De Artemisia, Mausoli Regis uxore. 1

Sunt & alienigeni amores iusti, obscuritate ignorantiæ non obruti, e quibus paucos attigisse satis erit. Gentis Cariæ Regina Artemisia uirum suum, Mausolum, facto absumptum, quantopere desiderarit, leue est, post conquisitorum omnis generis honorum monumentiq; usque ad septem miracula prouecti, magnificentiam argumentari. Quid enim aut eos colligas, aut de illo inclyto tumulo loquare, cum ipsa Mausoli uiuum; ac spirans, sepulcrum fieri concupierit, eorum testimonio, qui illam exstincti ossa, potione adspersa, bibisse tradunt?

Gel li. 10 ca 18 Cic. Tusc. 3.

Suid. mærore contabuisse scribit, ex Theopompo.

De Hipsicratea, Mithridatis Regis uxo. 2

Hipsicratea quoque Regina, Mithridatem, coniugem suum, effusis caritatis habenis amauit: propter quem præcipuum formæ suæ decorem in habitum uirilem conuertere, uoluptatis loco habuit, tonsis enim capillis, equo se, & armis, assuefecit, quo facilius laboribus, & periculis eius interesset. Quin etiam uictum a Cn. Pompeio, per efferatas gentes fugientem, animo pariter, & corpore, infatigabili

pellicem fuisse scribit Plutar. in pomp.

secuta est. Cuius tanta fides asperarum, atque difficilium rerum Mithiridati maximum solatium, & iucundissimum lenimentum fuit. cum domo enim, & penatibus, uagari se credidit; uxore simul exulante. Verum, quid Asiam: quid Barbariæ immensas solitudines, quid latebras Pontici *sinus scrutor? cum splendidissimum totius Græciæ decus Lacedæmon, præcipuum uxoriæ fidei specimen, nostris ostentet oculis, plurimis, & maximis patriæ suæ laudibus admiratione facti comparandum.*

Cleombroti uxorem intelligere uidetur de qua Plutar in Agide: uel est exemplū, quod sequitur. Herod. li. 4. sed Plu. de claris mulieribus Tyrrhenas uocat.

De Lacænis Minyarum. 3

Minyæ, quorum origo ex inclyto sociorum Iasonis *numero* Lemniorum *in insula concepta, per aliquot sæculorum uices stabili in sede manserat, a* Pelasgis *expulsi armis, alienæ opis indigi, excelsa* Taygetorum *montium iuga supplices occupauerat.* Quos *Spartana Ciuitas recepit respectu* Tyndaridarum, *namque in illo nobilis fame nauigio destinatum sideribus par fratrum fulserat: deductosq; inde, legibus, commodisq; suis immiscuit. Sed hoc tantum beneficium in iniuriam benemeritæ urbis, regnum affectantes, uerterunt.* Igitur, *publicæ custodiæ inclusi capitali seruabantur supplicio.* Quod *cum, uetere instituto* Lacedæmoniorum, *nocturno tempore passuri essent, coniuges eorum illustris ibi sanguinis, uelut allocuturæ perituros uiros, impetrato a custodibus aditu, carcerem intrarunt, commutataq; ueste, per simulationem doloris, uelatis capitibus, eos abire passæ sunt.* Hoc loco, *quid aliud adiecerim quam dignas*

gnas fuisse, quibus Minyæ nuberent?

DE AMICITIAE VINCVLO CAP. VII.

Contemplemur nunc Amicitiæ uinculum, potens, & prævalidum, neque ulla ex parte sanguinis uiribus inferius. Hoc etiam certius, & exploratius, quod illud nascendi sors, fortuitum opus, hoc uniuscuiusque solido iudicio incoacta uoluntas contrahit. Itaque celerius est, sine reprehensione propinquum auertere, quam amicum: quia altera diremptio iniquitatis, altera utique leuitatis crimini subiecta est. cum enim deserta sit futura uita hominis, nullius amicitiæ cincta præsidio, tam necessarium subsidium temere assumi non debet: semel autem recte apprehensum sperni non conuenit. Sinceræ uero fidei amici, præcipue in aduersis rebus, cognoscuntur: in quibus quidquid prestatur, totum a constanti beneuolentiæ proficiscitur. Felicitatis cultus, maiore ex parte adulationi, quam caritati, erogatus, certe suspectus est: perinde ac si plus semper petat, quam impendat. Accedit huc, quod infractæ fortunæ homines, magis amicorum studia desiderant, uel præsidij, uel solatij gratia. Nam læta quidem, & prospera, negotia, utpote cum diuina suffragatione foueantur, humana minus indigent. Tenacius igitur eorum * nomina posteritatis memoria apprehendit, qui aduersos amicorum casus non deseruerunt, quam qui prosperum uitæ cursum comitati sunt. Nemo de Sardanapali familiaribus

ribus loquitur. Orestes, Pylade pæne amico, quam Agamemnone patre, notior est. Siquidem illorum amicitia, in consortione deliciarum, & luxuriæ, contabuit: horum duræ, atque asperæ conditionis solatium, ipsarum miseriarum experimento enituit. Sed, quid externa attingo, cũ domesticis prius liceat uti?

Eurip. in Orest. & Iphig. in Tauris Hygin. c. 120

De Ti. Sempronio Graccho cũ C. Blo. 2

Ci. in Læl.

Inimicus patriæ fuiße Ti. Gracchus existimatus est: nec immerito, quia potentiam suam saluti eius prætulerat. Quam constantis tamen fidei amicum etiam in hoc tam prauo proposito C. Blosium Cumanum habuerit; operæpretium est cognoscere. Hostis iudicatus, ultimo supplicio affectus, sepulturæ honore spoliatus, beneuolentia tamen eius non caruit. Nam, cum senatus Rupilio, & Lænati, consulibus, mandasset, ut in eos, qui cum Graccho consenserant, more maiorum animaduerterent; & ad Lælium, cuius consilio præcipue consules utebantur, pro se Blosius deprecatum uenisset, familiaritatisq; excusatione uteretur, atque is dixisset, Quid, si te Gracchus templo Iouis Opt. Max. faces subdere iussisset; obsecuturus ne uoluntati ipsius, propter istam, quam iactas, familiaritatem, fuisses? Nunquam istud, inquit, Gracchus imperasset. Satis, immo etiam nimium, totius namque senatus consensu damnatos mores defendere ausus est. Verum, quod sequitur multo audacius, multoq; periculosius. Compressus enim perseueranti interrogatione Lælij, in eodem constantiæ gradu stetit: seq; etiam

A Nasica interrogatum scribit Plut. in Grac.

etiam hoc, si modo Gracchus annuisset, facturum respondit. Quis illum sceleratum putasset fuisse, si tacuisset? Quis non etiam sapientem, si pro necessitate temporis locutus esset? At Blossius, nec silentio honesto, nec prudenti sermone, salutem suam, nequa ex parte in felicis amicitiæ memoriam desereret, tueri uoluit.

De C. Sempronio Graccho cum Pomponio, & Lætorio

*In eadem domo æque robustæ constantis amicitiæ exempla oboriuntur. Prostratis enim iam, & perditis, C. Gracchi consiliis, rebusque, cum tota eius conspiratio late quæreretur, desertim omni auxilio, duo tantum amici, Pomponius, & * Lætorius, ab infestis, & undique ruentibus telis, oppositu corporum suorum texerunt. Quorum Pomponius, quo is facilius euaderet, concitatum sequentium agmen in porta Trigemina aliquandiu acerrima pugna inhibuit; uiuus pelli potuit, sed, multis confectus uulneribus, transitum eis super cadauer suum (credo etiam post fata inuitus) dedit. Lætorius autem in ponte Sublicio constitit, & eum, donec Gracchus transiret, ardore spiritus sui sæpsit: ac, ui iam multitudinis obrutus, conuerso in se gladio, celeri saltu profundum Tiberis petiit: quamq; in eo ponte caritatem toti patriæ Horatius Cocles exhibuerat, unius amicitiæ adiecta uoluntaria morte, præstitit. Quam bono Gracchi, si aut patris, aut materni aui, sectam uitæ ingredi uoluissent, habere mili-*

Plut. in uita.

*Licinium uocat Plu.

auus materinus is fuit Sci

prio Africanus sup. cap 2. milites potuerant? Quo enim impetu, qua perseuerantia animi, Blossius, & Pomponius, & Laetorius, trophaea, ac triumphos, eorum adiuuissent furiosi conatus tam strenui comites? sinistris quidem auspicijs amicitiae condicionem secuti: sed, quo miseriora, hoc certiora, fideliter cultae nobilitatis exempla.

De L. Rhegino, cum Q. Seruilio Caepione.

3 L. autem Rheginus, si ad debitam publico ministerio sinceritatem exigatur; posteritatis conuicio lacerandus: si amicitiae fido pignore aestimetur, in optimo laudabilis conscientiae portu relinquēdus est. Trib. Liu. li. 67 enim plebis Caepionem in carcerem coniectum, quod illius culpa exercitus noster a Cimbris, & Teutonis uidebatur deletus, ueteris, arteque amicitiae memor, publica custodia liberauit: nec eatenus amicum egisse contentus, etiam fugae eius comes accessit. Pro magnum, & inexorabile, tuum numen, Amicitia, cum ex altera parte Resp. manum inijceret, ex altera tua illum dextera traheret; & illa, ut sacrosanctus esse uellet, exigeret; tu exilium indiceres: adeo blando uteris imperio, quod is supplicium honori praetulerit.

De T. Volumnio, cum M. Lucullo.

4 Admirabile hoc opus tuum; sed, quod sequitur, aliquanto laudabilius. Recognosce enim, quousque T. Volumnij constantem erga amicum suum caritatem sine ulla Reip. iniuria euexeris: qui, ortus equestri loco,

ſtri loco, cum M. Lucullum familiariter coluiſſet, eum que M. Antonius, quia Bruti, & Caßij, partes ſecutus fuerat, interemiſſet, in magna fugiendi licentia, exanimi amico adhæſit: huсuſque in lacrymas, & genitus, & profuſus, ut nimia pietate cauſſam ſibi mortis accerſeret. Nam, propter præcipuam, & perſeuerantem lamentationem, ad Antonium pertractus eſt: cuius poſtquam in conſpectu ſtetit, Iube me, inquit, Imperator, protinus ad Luculli corpus perductum occidi. Neque enim, abſumpto illo, ſupereſſe debeo, cum ei infelicis militiæ auctor extiterim. Quid hac fidelius beneuolentia? mortem amici, hoſtis odio leuauit, uitam ſuam conſilij crimine adſtrinxit: quoque illum miſerabiliorem redderet, ſe fecit inuiſiorem: nec difficiles Antonij aures habuit, ductuſque, quo uoluerat, Luculli dexteram aui de oſculatus, caput, quod abſciſſum iacebat, ſublatum pectori ſuo applicauit; ac deinde demiſſam ceruicem uictoris gladio præbuit. Loquatur nunc Græcia Theſeum, nefandis Pirithoi amoribus ſubſcribentem, Ditis ſe Patris regnis commiſiſſe. Vani eſt, iſtud narrare, ſtulti, credere. Miſtum cruorem amicorum, & uulneribus innexa uulnera, mortemq; morti inhærentem uidere: hæc uera Romanæ amicitiæ indicia; illa gentis, ad fingendum paratæ, monſtro ſimilia mendacia.

Hoc non ſuo loco ponit, ut Græcos arguat.

De L. Petronio, cum P. Cœlio. 5

L. quoque Petronius huiuſce laudis conſortionem merito uindicat: pari enim, & inclytæ amici-

Grecia mẽdax.

tiæ

*tiæ auso, par gloriæ portio auferenda est. Admodum humili loco natus, ad equestrem ordinem, & *splendidæ militiæ stipendia, P. Cœlij beneficio, peruenerat, cui gratum animum, quia in læta materia exhibere non contigerat, in ea, quam iniquam Fortuna esse uoluit, cum multa fide præstitit. Erat ab Octauio consule Placentiæ præpositus Cœlius: qua a Cinnano exercitu capta, & senior iam, & graui ualetudine affectus, ne in potestatem hostium ueniret, ad auxilium dextræ Petronij confugit. Quem is ab incepto consilio frustra conatus abstrahere, in ijsdem perseuerantem precibus interemit, cædiq́; eius suam iunxit; ne, eo iacente, per quem omnia dignitatis incrementa assecutus fuerat, superesset. Ita alterius fato magnanimitas, alterius pietas caussam præbuit.*

*splendida

De Ser. Terentio, cum D. Bruto. 6

Iungendus est Petronio Ser. Terentius, quamquam ei, sicut cupierat, pro amico suo perire non contigit. Incepto namque egregio, non irrito euentu æstimari debet; quia, quantum in illo fuit, & ipse exstinctus est, & D. Brutus periculum mortis euasit. Qui, fugiens a Mutina, ut ad se interficiendum ab Antonio missos equites aduenisse cognouit, quodam in loco iustæ pœnæ debitum spiritum tenebris furari conabatur. Eoq́; iam facta irruptione, Terentius fideli mendacio obscuritate ipsa suffragante, Brutum se esse simulauit, & corpus suum trucidandum equitibus obiecit. Verum, cognitus a Furio, cui Bru-

Dion. l 46 & Heluiu Blasionem uocat, & rem multo aliter narrat.

tia-

tianæ ultionis officium mandatum fuerat, nece sua, amici supplicium discutere non potuit: sic inuitus fortuna cogente, uixit. Li.9.c.13.

De C. Lælio, cum scipione; & M. Agrippa, cum Augusto. 7

Ab hoc horrido, & tristi, pertinacis amicitiæ, ad lætum, & serenum uultum transeamus: atque eam inde euocatam, ibi omnia lacrymis, gemitu, cædibus, fuerant referta, in eo, quo dignio est, felicitatis domicilio collocemus, gratia, honore, abundantißimisq; opibus fulgentem. Prodite igitur ab illa, quæ sanctorum umbris dicata esse creditur, sede, hinc D. Læ*li, illinc* M. Agrippa, *alter uirorum, alter deorum maximum amicum, & certa mente, & secundis omnibus sortiti: totumq; beatæ turbæ gregem, qui uestro ductu ueneranda sinceræ fidei stipendia, laudibus, & præmijs, onustus, peregit, in lucem uobiscum protrahite.* Vestros *enim constantes animos, uestra strenua ministeria, uestram inexpugnabilem taciturnitatem, proq; dignitate, & salute amicorum perpetuam excubationem, testatiorem beneuolentiam; & rursus harum rerum uberrimos fructus posterior intuens ætas, in excolendo iure amicitiæ, quam libentius, tam etiam religiosius erit operata.*

Lælius Scipionem, & Agrippa Augustum.

EXTERNA.

De Damone, cum Pythia. 1

Hæret animus in domesticis: sed, aliena quoque benefacta referre, Romanæ *urbis candor hortatur:* Damon, & Pythias, *Pythagoricæ prudentiæ sacris initia-*

Cic l.3 de offi obiés uadimonii Damō, inquit Auson.

Hygin. ca. 257. nomina mutat, & rē paulo aliter refert.

*initiati, tam fidelem inter se amicitiam iunxerunt, ut, cum alterum ex his Dionysius Syracusanus interficere uellet, atque is tempus ab eo, quo prius, quam periret, domum profectus, res suas ordinaret, impetrauisset: alter uadem se pro reditu eius tyranno dare non dubitauit. Solutus erat periculo mortis, qui modo ceruices gladio subiectas habuerat; eidem caput suum subiecerat, cui securo uiuere licebat. Igitur omnes, & in primis Dionysius, nouæ, atque ancipitis rei exitum speculabantur. Appropinquante deinde definita die, nec illo redeunte, unusquisque stultitiæ tam temerarium sponsorem damnabat. At is nihil se de amici constantia metuere prædicabat. Eodem autem momento, & hora a Dionysio constituta, qui eam acceperat, superuenit. Admiratus amborum animum tyrannus, supplicium fidei remisit: insuperque eos rogauit, ut se in societatem amicitiæ, tertium sodalicij gradum intima culturum beneuolentia reciperent. Hæ sane uires amicitiæ, mortis contemptum ingenerare, uitæ dulcedinem extinguere, crudelitatem mansuefacere, odium in amorem conuertere, pœnam beneficio pensare, potuerunt: quibus pæne tantum uenerationis, quantum deorum immortalium cærimonijs, debetur. Illis enim publica salus, his priuata, continetur: atque, ut illarum ædes sacra domicilia, ita horum fida hominum pectora, quasi * quodam sancto spiritu referta templa sunt.*

* quedam

De Alexandro Magno, cū Ephæstione. 2

Quod ita esse, Rex Alexander sensit. Darij castris, in quibus omnes necessarij eius erant, potitus, Ephæstione gratißimo sibi latus suum tegente, ad eos alloquendos uenit. Cuius aduentu mater Darij recreata, humi prostratum caput erexit, Ephæstionemque, quia ei, & statura, & forma, præstabat, more Persarum adulata, tamquam Alexandrum, salutauit. Admonita deinde erroris, per summam trepidationem, excusationis uerba quærebat. Cui Alexander, Nihil est, inquit, quod hoc nomine confundaris, nam & hic Alexander est. Vtri prius gratulemur? qui hoc dicere uoluit, an cui audire contigit? Maximi enim animi Rex, etiam totum terrarum orbem aut uictorijs, aut spe, complexus, tam paucis uerbis se cum comite suo partitus est. O donum inclytæ uocis, danti pariter, atque accipienti, speciosum. Quod priuatim quoque merito ueneror clarißimi, ac disertißimi uiri, promptißimam erga me beneuolentiam expertus. Nec metuo, ne parum conueniat mihi, Pompeium meum instar esse Alexandri: cum illi Ephæstio suus, alter fuerit Alexander. Ego uero grauißimo crimini sim obnoxius, constantis, & benignæ amicitiæ exempla sine ulla eius mentione transgressus: cuius in animo, uelut in parentum amantißimorum pectore, lætior uitæ meæ status uiguit, tristior acquieuit. A quo omnium incrementa commodorum ultro oblata cepi: per quem tutior aduersus casus steti: qui studia nostra ductu, & auspicijs suis, lucidiora, & alacriora, reddidit.

Cur. lib 3. Diod. inuita. Sysigābis, Darij mater.

De hoc Pō pe. l. 2. c. 1. Sed hic Valer. ult. loco ponit ne de se rogāter loqui uidea tur.

Itaque paui inuidiam quorundam, optimi amici iactura, uidelicet quia fructu torseram; non quidem meo merito, gratiam meam, quantacumque fuit cum his, qui ea uti uoluerant, partitus. Verum nulla tam modesta felicitas est, quæ malignitatis dentes uitare possit. At quo secessu quosdam fugeris, aut quibus insulis misericordiæ permulseris; non cohibebis, ne alienis malis, perinde, ac bonis suis, lætentur, aegestiant. Diuites sunt aliorum iacturis, locupletes calamitatibus, immortales funeribus. Sed illi, quatenus alienis incommodis suorum adhuc expertes insultent, optima uindex insolentiæ uarietas humanæ condicionis uiderit.

DE LIBERALITATE: CAP. VIII.

NOstrum opus, pro egressu ad propriũ dolorẽ prouectum, in suum ordinem reuocetur, liberalitatisque commemorationi uacemus. Cuius duo sunt maxime probabiles fontes; uerum iudicium, & honesta beneuolentia. Nam, cum ab his oritur, tunc demum ei ratio constat: dono autem ipsi gratiam magnitudo quidem sua, sed efficaciorem aliquanto opportunitas conciliat.

De Q. Fabio Maximo Verrucosso Dict. 1

hic l 3. c. 8 Liu li 22. Plut in uita.

Accedit enim pretio rei, inæstimabile momentum occasionis, quæ Fabium Maximum tot ante secula, ob paruam pecuniæ summam erogatam, ad hoc usque tempus laudabilem fecit. Captiuos ab Hannibale interposita pactione nummorum, receperat,

qui,

qui, cum a senatu non praestarentur, misso in Vrbem *filio, fundum, quem unicum possideat, uendidit: eiusque precium* Hannibali *protinus numerauit. Si ad calculos reuocetur, paruum, ut pote septem iugeribus, & hoc in* Pupinia * *additis redactum; si animo erogantis, omni pecunia maius: se enim patrimonij, quam patriam fidei inopem esse maluit; eo quidem maiore cum commendatione, quo proni studij certius indicium est supra uires niti, quam uiribus ex facili uti. Alter enim, quod praestat potest: alter etiam plus, quam potest.*

*abditis de Pupinia c. 4. h. lib.

De Paulla Busa Camusina. 2

Itaque eiusdem temporis femina, Busa nomine, regionis autem Apuliae ditissima, merito quidem liberalitatis testimonium recepit, sed, si excellentes opes suas Fabianis *rei familiaris angustiis non comparauerit. Nam, etsi circa* X. *milla ciuium nostrorum,* Cannensis *praelij reliquias, benignissime intra* Canusina *moenia alimentis sustentauit, saluo tamen statu fortunarum suarum, munificam se populo* R. *praestitit.* Fabius, *in honorem patriae, paupertatem in opia mutauit.*

Liu. li. 22.

De Q. Confidio Eq. Rom. 3

In Quinto *quoque* Considio *saluberrimi exempli, nec sine paruo ipsius fructu, liberalitas annotata est: qui,* Catilinae *furore ita consternata* Rep. *ut ne a locupletibus quidem debitae pecuniae, propter tumultum, pretijs possessionum deminutis, solui creditoribus possent: cum centies, atque quinquagies* H-S. *summam*

Cic Q. Cõsidij mentionem facit Verr. 3 & pro Cluentio.

mam in fenore haberet, neque de sorte quemquam debitorum suorum, neque de usura a suis appellari passus est; quantumque in ipso fuit, amaritudinem publicæ confusionis priuata tranquillitate mitigauit. Opportune, mirificeque testatus, numorum suorum, non ciuilis sanguinis; se esse feneratorem. Iam, qui hac præcipue negociatione delectantur, cum pecuniam cruentam domum retulerint, quã improbando gaudio exultent, recognoscent, si diligenter S. Consultum, quo Consilio gratiæ actæ sunt, legere non fastidierint.

De pop. Rom. erga Attalum Regem. 4

Cic pro P. Setio, sed liu lib.38. & Strab.li. 13. Regem Eumenem uocant.

Queri mecum tamdudum populus R. *uidetur, quod, cum singulorum munificentiam consecter, de sua taceam.* Ad *summam enim eius laudem pertinet, quẽ animum* Regibus, *& urbibus, & gentibus præstiterit, recognosci: quia omne præclari facti decus, crebra memoria in seipso reuirescit.* A*siam, bello captam,* Attalo *regi, muneris loco, possidendam tradidit; eo excelsius, & speciosius,* Vrbis, *nostræ futurum imperium credens; si ditissimam, atque amœnissimam partem terrarum orbis, in beneficio, quam in fructu suo, reponere maluisset.* I*psa uictoria donum felicius: quia, multum occupasse, habere inuidiam potuit; tantum tribuisse, gloria carere non potuit.*

De eodem, erga Græcos. 5

Plut. in uita Flaminini liu.l.33

Illius uero Romanæ *liberalitatis cælestem spiritum nullæ litteræ satis dignis laudibus prosequentur.* Philippo *enim,* Macedoniæ Rege, *superato, cum ad* Isthmi

Isthmicum spectaculum tota Graecia conuenisset, T. Quinctius Flamininus, tubae signo, silentio facto, per praeconem haec uerba recitari iussit. S.P.Q.R. & T. Quinctius Flamininus imperator, omnes Graeciae urbes, quae subditionem Philippi Regis fuerunt, liberas, atque immunes, esse iubet. Quibus auditis, maximo, & inopinato gaudio homines perculsi, primo uelu ti non audisse se, quae audierant, credentes, obticuerunt. Iterata deinde pronunciatione praeconis, tanta caelum clamoris alacritate compleuerunt, ut certo constet, aues, quae superuolabant, attonitas pauentesque, decidisse. Magni animi fuisset, a tot captiuorum capitibus seruitutem detraxisse, quot tunc nobilissimis, & opulentissimis urbibus P.R. libertatem largitus est. Ad cuius maiestatem pertinet, non solum, quae ipse benigne tribuit, sed etiam quae alius ipso tribuente sensit, commemorari. Vt enim illic collatae, ita hic repetitae laudis commendatio est.

Coruos fuisse, scribit. plu. & caussã reddit.

EXTERNA.

De Hierone, Rege Syracusanorum, erga Romanos. I

Hiero, *Syracusanorum* Rex, *audita clade, qua* Romani, *apud Trasimenum lacum, erant afflicti, trecenta millia modium tritici, & ducenta millia hordei, aurique* * *ducenta, & X L. pondo urbi nostrae muneri misit.* Neque ignarus *uerecundiae maiorum nostrorum, quod nollent accipere, in habitum id* Victoriae *formauit, ut eos, religione motos, munificentia sua uti cogeret: uoluntate mittendi prius iterum*

liu. lib. 22.

C C CXX. in Liuio leges.

ut classis Carthaginem remissa est, lib.

prouidentia cauendi, ne remitteretur, liberalis.

De Gillia Agrigentino, erga conciues suos. 2

Subnectam huic Agrigentinum Gilliam, quem pro pemodum ipsius liberalitatis præcordia constat habuisse. *Erat opibus excellens, sed multo etiam animo, quam diuitiis locupletior: semperque in eroganda potius, quam in contrahenda, pecunia occupatus: adeo ut domus eius, quasi quædam munificentiæ officina, crederetur. Illinc enim publicis usibus apta monumenta* extruebantur, illinc grata populi oculis spectacula edebantur, illinc epularum magnifici apparatus, labentique annonæ subsidia oriebantur. Et, cum hæc uniuersis, priuatim alimenta inopia laborantibus, dotes uirginibus, paupertate pressis, detrimentorum incursu quassatis solatia erogabantur. Hospites quoque tum urbanis penatibus, tum etiam rusticis tectis, benignissime excepti, uarijs muneribus ornati dimittebantur. Quodam uero tempore quingentos simul Gelensium equites, ui tempestatis in possessiones suas compulsos, aluit, ac uestiuit. Quid multa? non mortalem aliquem, sed propitiæ Fortunæ benignum esse diceres sinum. Ergo, quod Gillias possidebat, omnium quasi commune patrimonium erat: pro cuius salute, & incrementis, tum Agrigentina ciuitas, tum etiam uicinæ regiones uotis excubabant. Colloca ex contraria parte arcas inexorabilibus claustris obseruatas: non ne præstantiorem aliquanto existimes illam impensam, quam hanc custodiam?*

* extrahebantur

VALERII MAXIMI LIBER QVARTVS.

DE HVMANITATE ET CLEMENTIA CAP. I.

De Senatu Romano. I



IBERALITATI, *quas aptiores comites, quam Humanitatem, & Clementiam, dederim? quoniam idem genus laudis expetunt: quarum prima inopia, proxima occupatione, tertia ancipiti fortuna præstatur. Cumque nescias, quam maxime probes, eius tamen commendatio præcurrere uidetur, cuius nomen ex ipso* numine quæsitum est.*

* omine legūt alij * homine

De Senatu Romano. I

Ante omnia autem, humanissima, & clementissima Senatus acta referam. Qui, cum Carthaginensium legati, ad captiuos redimendos, in Vrbem *uenissent, protinus his, nulla pecuniæ accepta, reddidit iuuenes, numerum duum millium, & septingentorum quadraginta trium explentes. Verum tantum hostium exercitum dimissum, tantam pecuniam contemptam, tot Punicis iniuriis ueniam datam, ipsos legatos obstupuisse arbitror, ac secum dixisse: O munifi-*

Liu. li. 30. ducentos nobiles sine pretio redditos, sensit.

centiam gentis Romanæ, deorum benignitati æquandam. O etiam nostram legationem supra nota felicem. nam beneficium, quod numquam * dedissemus, accepimus. Illud quoque non paruum humanitatis Senatus iudicium est. Syphacem enim, quondam opulentissimum Numidiæ Regem, captiuum, in custodia * Tiburi mortuum, publico funere censuit efferendum, ut uitæ dono honorem sepulturæ adijceret. Consimilique clementia in Perse usus est. nam, cum Albæ, in qua, custodiæ caussa, relegatus erat, decessisset, Quæstorem misit, qui eum publico funere efferret, ne reliquias Regias iacere inhonoratas pateretur. Hostibus illa, & miseris, & fato functis officia Regibus erogata: hæc amicis, & felicibus, & uiuis, tributa sunt. Confecto Macedonico bello, *Musicantes, Massanissæ filius, cum equitibus, quos in præsidium Romanorum adduxerat, ab imperatore Paullo ad patrem remissus, tempestate classe dispersa, Brundisium ager delatus est. Quod ubi senatus cognouit, continuo illo Quæstorem ire iussit, cuius cura, & hospitium adolescenti expediretur, & omnia, quæ ad ualetudinem opus essent, præberentur; impensæque liberaliter cum ipsi, cum toti comitatui, præstarentur: naues etiam ut prospicerentur, quibus se bene, ac tuto, cum suis, in Africam traijceret: Equitibus singulas libras argenti, & quingenos sestertios dari imperauit. Quæ tam prompta, & exquisita Patrum C. humanitas efficere potuit, ut, etiam si exspirasset adolescens, æquiore animo desiderium eius pater

*petissimus
Liu. lib. 30

* Tibure, in Liuio De morte huius Regis Plu. in Paullo Aemilio. Liu. li. 45

* Misagenes dicitur a Liu li 45. quæst erat L. Stertinius.

ter toleraret. Idem ſenatus, cum ad gratulandum ſibi Pruſiam, Bithyniæ *regem*, Perſe *deuicto, uenire audiſſet, obuiam illi** P. Cornelium Scipionem Quæſtorem Capuam *miſit: cenſuitque, ut domus ei* Romæ *quamoptima conduceretur, & copiæ non ſolum ipſi ſed etiam comitibus eius, publice præberentur.* In *eoque excipiendo tota urbis unius humani amici uultum habuit.* Ita, *qui amantiſſimus noſtri uenerat, duplicata erga nos beneuolentia, in* Regnum *ſuum reuerſus eſt.* Nec Aegyptus *quidem* Romanæ *humanitatis expers fuit.* Rex *enim* Ptolemæus, *a minore fratre* Regno *ſpoliatus, petendi auxilij gratia, cum paucis admodum ſeruis, ſqualore obſitus,* Romam *uenerat, ac ſe in hoſpitium* Alexandrini *pictoris contulerat.* Id *poſtquam* Senatui *relatum eſt, accerſito iuuene, quam potuit accurata excuſatione uſus eſt, quod nec* Quæſtorem *illi more maiorem obuiam miſiſſet, nec publico eum hoſpitio excepiſſet, eaque non ſua negligentia, ſed ipſius ſubito, & clam deſtino aduentu, facta dixit: & illum e Curia protinus ad publicos penates deduxit, hortatusque eſt ut, depoſitis ſordibus, adeundi ipſius diem peteret.* Quinetiam *curæ habuit, uti munera ei quotidie per* Quæſtorem *darentur:* His *gradibus officiorum iacentem ad regium faſtigium erexit; effecitque, ut plus ſpei in auxilio* pop. R. *quam metus in ſua fortuna reponeret.*

* L. ſcribit Li. lib. 45.

Liu. li. 46.

More maiorum, li. lib. 45.

De L. Cornelio Scipione coſ. 2

Atque, ut ab uniuerſis Patribus C. *ad ſingulos ueniam,* L. Cornelius *conſul, primo* Punico *bello, cum* Olbiam

liu. lib. 17. Oroſ. lib. 4. cap. 7. &

Flo. li. 2 c. 2. & Silius Ital. 6. *Olbiam opidum cepisset, pro quo fortißime dimicans Hanno, dux Carthaginiensium, occiderat, corpus eius e tabernaculo suo amplo funere extulit, nec dubitauit hostis exsequias ipse celebrare: tum demum uictoriam, & apud deos, & apud homines, minimum inuidiæ habituram credens, cum plurimum humanitatis habuisset.*

De T. Quinctio Crispino. 3

Liu. li. 25. *Quid de Quinctio Crispino loquar, cuius mansuetudinem potentißimi affectus,* Ira, atque Gloria, *quatere non potuerunt?* Badium Campanum, *& hospitio benignißime domi suæ exceperat, & aduersa ualetudine correptum attentißima cura recreauerat.* A *quo, post illam nefariam Campanorum defectionem, in acie ad pugnam prouocatus, cum & uiribus corporis, & animi uirtutibus, aliquanto esset superior, monere ingratum, quam uincere, maluit.* Nam, *quid agis, inquit, demens? aut quo te praua cupiditas transuersum rapit? parum habes publica impietate furere, nisi etiam priuata lapsus fueris? unus tibi* Romanorum *uidelicet* Quinctius *placet, in quo scelestè exerceas arma? cuius penatibus, & honoris uicißitudinem, & salutem tuam debes?* At *me fœdus amicitiæ, dijq; hospitales, sancta nostro sanguini, uestris pectoribus ulia pignora, hostili certamine congredi tecum uetant.* Quinetiam, *si in concursu exercituum fortuito umbonis mei impulsu prostratum agnouissem, applicatum iam ceruicibus tuis mucronem reuocassem.* Tuum *ergo crimen erit, hospitem occidere*

dere uoluisse; meum, non erit hospes occisus. Proinde aliam, qua occidas, dexteram quære, quoniam mea te seruare didicit. Dedit utrique *cæleste numen debitum exitum: siquidem in eo prœlio* Badius *obtruncatus est,* Quinctius *insigni pugna clarus euasit.*

De M. Claudio Marcello Procos. 4

Age, M. Marcelli *clementia, quam clarum, quamque memorabile exemplum haberi debet? qui, captis a se Syracusis, in arce earum constitit, ut urbis modo opulentissimæ, tunc afflictæ, fortunam ex alto cerneret. Cæterum, casum eius lugubrem intuens, fletum cohibere non potuit: quem si quis ignarus uir adspexisset, alterius uictoriam esse credidisset.* Itaque, *Syracusana ciuitas, in maxima clade tua aliquid admistum gratulationis habuisti: quia, si tibi, incolumem stare, fas non erat, leniter sub tam mansueto uictore cecidisti.* Liu. li. 25. & Plut.

De Q. Metello Macedonico Procos. 5

Quero Metellus, *Celtibericum in Hispania gerens bellum, cum urbem Centobricam obsideret, & iam admota machina, partem muri, quæ sola conuelli poterat, disiecturus uideretur, humanitatem propinquæ uictoriæ prætulit.* Nam, *cum* Rethogenis *filios, qui ad eum transierat, Centobricenses machinæ ictibus obiecissent; ne pueri, in conspectu patris, crudeli genere mortis consumerentur (quamquam ipse* Rethogenes *negabat esse impedimento, quo minus etiam per exitum sanguinis sui expugnationem peragerent) ab obsidione discessit. Quo quidem tam clement*i lib. 7. ca. 4. L. Flor. 2. C. 17. Vetfobrigas uocat.

menti facto, etsi non unius ciuitatis mœnia, omnium tamen Celtiberarum urbium animus cepit; effecitque ut ad redigendas eas in ditionem populi Rom. non multis sibi obsidionibus opus esset.

De P. Scipione Aemiliano Procos. 6

Ci. in Ver. 6. liu. l 51.

Africani quoque posterioris humanitas speciose, lateque patuit. Expugnata enim Carthagine, circa Siciliæ ciuitates litteras misit ut ornamenta templorum suorum, a Pœnis rapta, per legatos recuperarent, inque pristinis sedibus reponenda curarent. Beneficium Dijs, pariter atque hominibus, acceptum.

De P. Africano Maiore Procos. 7

liu. lib. 27 & pluta. in uita.

Huic facto par eiusdem Aui humanitas. A Quæstore suo, hastæ subiectos captiuos uendente, puer eximiæ formæ, & liberalis habitus, missus est. De quo cum explorasset, Numidam esse, orbum relictum a patre, educatum apud auunculum Massanissam, eo ignorante, immaturam aduersus Romanos ingressum militiam, & errori illius ueniam dandum, & amicitiæ Regis fidissimi Populo Roma. debitam uenerationem tribuendam existimauit. Itaque puerum anulo, fibulaque aurea, & tunica laticlauia, Hispanoque sagulo, & ornato equo donatum, datis, qui eum prosequerentur, equitibus, ad Massanisam remisit. Eos igitur uictoriæ maximos fructus rati Romani, dijs templorum ornamenta, Regibus sanguinem suum restituere.

De L. Aemilio Paullo cos. 8

liu. lib. 45. plut. in uita.

L. etiam Paulli, in tali genere laudis, memoria apprehendenda est. Qui, cum Persen, paruo temporis momento

*momento captiuum ex rege, ad se adduci audisset, oc currit ei, Romani imperij decoratus ornamentis: co natumque ad genua procumbere, dextra manu alleuauit, & Graeco sermone ad spem exortatus est: introductum etiam in tabernaculum, lateri suo proximum in consilio sedere * fecit, nec honore mensae indignum iudicauit. Proponatur in conspicuo acies qua prostratus est Perses, & harum rerum, quas retuli, contextus; utro magis spectaculo delectentur, homines dubitabunt. Nam si, egregium est, hostem abijcere, non minus tamen laudabile, infelicis scire misereri.*

*sic legendum non iußit. uide Aldi Manutij Paulli F. annotationes in Sallustium

De Cn. Pompeio Magno Procos. 9

Haec L. Paulli humanitas admonet me, ne de Cn. Pompeij *clementia taceam.* Regem Armeniae, Tigra*nem, qui & per se magna cum populo* Rom. *bella. gesserat, & infestißimum urbi nostrae* Mithridatem, Pon*to pulsum, uiribus suis protexerat, in conspectu suo diutius iacere supplicem passus non est: sed benignis uerbis recreatum, diadema, quod abiecerat, capiti reponere iußit: certisque rebus imperatis, in pristinum fortunae habitum restituit: aeque pulchrum eße iudicans, & uincere reges, & facere.* Quam *praeclarum tributae humanitatis specimen* Cn. Pompeius. *quam miserabile desideratae idem euasit exemplum?* Nam, *qui* Tigranis *tempora insigni* Regio *texerat, eius caput tribus coronis triumphalibus spoliatum, in suo modo terrarū orbe, nusquā sepulturae locum habuit.* Sed *absciſſum a corpore, inops rogi, nefarium* Aegy*ptiae*

liu li. 101. plut. in uita Dio. lib. 36.

ptiæ perfidiæ munus portatum est, etiam ipsi uictori miserabile. Vt enim id Cæsar adspexit, oblitus hostis, soceri uultum induit, ac Pompeio tum proprias, tum etiam filiæ suæ lacrymas reddidit. Caput autem plurimis, & preciosissimis odoribus cremandum curauit. Quod si non tam mansuetus animus diuini principis extitisset, paullo ante Romani imperij columen habitum (sicut mortalium negotia Fortuna uersat) inhumatum iacuisset.

Ficto pectore flevit, ut Lucã. & Dio. lib. 42. ab omnibus dissentientes, scribunt.

De C. Iulio Cæsare Cos. II. 10

Catonis quoque morte, Cæsar, audita, & se illius gloriæ inuidere, & illum suæ inuidisse, dixit. patrimoniumque eius liberis ipsius incolume seruauit. Et hercule diuinorum Cæsaris operum non parua pars Catonis salus fuisset.

Plut. in Cæsar & Catone. App. Ciu. 2 Dio. lib. 43.

De M. Antonio III. Viro. 11

M. etiam Antonij animus talis humanitatis intellectu non caruit. M. enim Bruti corpus liberto suo sepeliendum tradidit: quoque honoratius cremaretur inijci et suum paludamentum iussit, iacentem non hostem sed ciuem, deposito æxistimans odio. Cumque interceptum a liberto paludamentum comperisset, ira percitus, protinus in eum animaduertit, ac ante præfatione usus: Quid? tu ignorasti, cuius tibi uiri sepulturam commiserim? Fortem, piamque eius uictoriam Philippicam libenter dij uiderunt: sed ne ista quidem generosissimæ indignationis uerba inuiti audierunt.

Plut. in uita & App. lib. 4.

EXTERNA.

De Alexandro Magno. 1

Comme-

Commemoratione Romani exempli in Macedoniam deductus, morum Alexandri præconium facere cogor: cuius ut infinitam gloriam bellica uirtus, ita præcipuum amorem clementia meruit. Is, dum omnes gentes infatigabili cursu lustrat, quodam loci tempestate niuali oppressus, senio iã confectũ militem Macedonem, nimio frigore obstupefactum, ipse sublimi, & propinqua igni sede sedens animaduertit. Iactaq; non fortunæ, sed ætatis utriusque, æstimatione, descendit; & illis manibus, quibus opes Darij afflixerat, corpus frigore complicatum in suam sedem imposuit: id ei salutare futurum ducens, quod apud Persas capitale extitisset, solium regium occupasse. Quid ergo mirum est, si sub eo duce tot annis militare iucundum ducebant, cui gregarij militis incolumitas proprio fastigio carior erat? Front. li. 4 cap. 6.

Idem non hominum ulli, sed naturæ, fortunæque, cedens, quamquam uiolentia morbi dilabebatur, incubitum tamen erectus, dextram omnibus, qui eam contigere uellent, porrexit. Quis autem illam osculari non curreret, quæ, iam fato oppressa, maximi exercitus complexui, humanitate, quam spiritu, uiuidiore suffecit? Curt. li. 10

De Pisistrato Atheniensi. 2

Non tam robusti generis humanitas, sed & ipsa tamen memoria prosequenda, Pisistrati, Atheniensium tyranni, narrabitur. Qui, cum adolescens quidam amore filiæ eius uirginis accensus, in publico ob uiã sibi factam osculatus esset; hortante uxore, ut ab eo adolescẽs fuit Thrasibulus Plutar. in Apophth.

capitale

capitale supplicium sumeret, respondit. Si eos, qui nos amant, interficimus, quid ijs faciemus, quibus odio sumus? Minime digna uox, cui adijciatur, eam ex tyranni ore manasse: In hunc modum filiæ iniuriam tulit, suam multo laudabilius. A Thrasippo namque amico inter cenam sine fine conuicio laceratus, ita & animum, & uocem, ab ira cohibuit, ut putares, satellitem a tyranno male audire. Abeuntem quoque ueritus, ne, propter metum, maturius se conuiuio subtraheret, inuitatione familiari cœpit retinere. Thrasippus, concitatæ temulentiæ impetu euectus, os eius sputo respersit: nec tamen in uindictam sui potuit accendere. Ille uero etiam filios suos, uiolatæ patris maiestati subuenire cupientes, retraxit. Postero quoque die, Thrasippo supplicium, a se uoluntaria morte exigere uolente, uenit ad eum, dataque fide, in eodem gradu amicitiæ mansurum, ab incepto reuocauit. Si nihil aliud dignum honore, uel memoria, gessisset, his tamen factis abunde se posteritati commendasset.

Senec. li. 3 de ira cap. 11.

De Pyrrho, Epyrotarum Rege. 3

plut. in uita.

Aeque mitis animus Pyrrhi regis. Audierat, quosdam Tarentinorum, in conuiuio parum honoratum de se sermonem habuisse: accersitosque, qui ei interfuerant, percunctabatur, an ea, quæ ad aures eius peruenerant, dixissent. Tum ex his unus; Nisi, inquit uinum nobis defecisset, ista quæ tibi relata sunt, præ ijs, quæ de te locuturi eramus, lusus, ac iocus, fuissent: Tam urbana crapulæ excusatio, tamque sim-

*simplex ueritatis confeßio, iram regis conuertit in risum. Qua quidem clementia, & moderatione, assecutus est, ut & sobrij sibi Tarentini gratias agerent, & ebrij bene precarentur. Ab eadem altitudine humanitatis, legatis Romanorum, ad redimendos captiuos castra sua petentibus, quo tutius uenirent, Lyconem Moloßum obuiam misit quoque honoratius exciperentur, ipse, cum ornato equitatu, extra portam occurrit. Secundarum rerum prouentu non adeo corruptus, ut officij * prospectum in ijs deponeret, qui tum maxime armis cum eo dißidebant.*

* profectum

De Antigono Macedoniæ Rege. 4

*Cuius tam mitis ingenij debitum fructum ultimum fati sui tempore recepit. Nam, cum diris auspicijs Argiuorum inuasisset urbem; abscissumque caput eius Alcyoneus, Antigoni regis filius, ad patrem, propugnationem laborantem, lætus, uelut aliquod felicißimum uictoriæ opus, attulisset: Antigonus, correpto iuuene, quod tanti uiri subitæ ruinæ, immemor humanorum casuum, effuso gaudio insultaret: humo caput sublatum, * causea, qua uelatum caput suum, more Macedonum, habebat, texit: corporique Pyrrhi redditum, honoratißime cremandum curauit. Quinetiam filium eius, Helenum captiuum ad se pertractum, & cultum, & animum gerere regium iußit: oßaque Pyrrhi ei aurea urna inculsa, Epirum in patriam ad Alexandrum fratrem portanda dedit.*

Iust li. 25. & Plut. in uita, etsi rem paullo aliter referunt.

* de causea, uide Suidam.

De Campanis. 5

Campani autem exercitum nostrum cum consuli- Liu. lib. 9

bus apud Caudinas furcas, sub iugum a Samnitibus missum, nec inermen tantum, sed etiam nudum, urbem suam intrantem, perinde ac uictorem, & spolia hostium præseferentem. uenerabiliter exceperunt: protinusque consulibus insignia honoris militibus uestem, arma, equos, commeatum, benignißime præstando, & inopiam, & deformitatem Romanæ *cladis mutarunt. Quo animo si pro imperio nostro aduersus Hannibalem quoque usi fuissent, truculentis securibus materiam seuiendi non præbuissent.*

hic l.3.c.8

Liu. li. 26.

De Hannibale Poeno. 6

F*acta mentione acerrimi hostis, mansuetudinis eius operibus, quam* R*omano nomini præstitit. locũ, qui inter manus est, finiam.* Hannibal *enim,* A*emilij Paulli, apud Cannas trucidati, quæsitum corpus, quãtum in ip[se] fuit, inhumatum iacere passus non est.* Hannibal Ti.Gracchum, *Lucanorum circumuentum insidijs, cum summo honore sepulturæ mandauit; & ossa eius in patriam portanda militibus nostris tradidit.* Hannibal M.Marcellum, *in agro* *Brutio, *dum conatus* Pœnorum *cupidius, quam consideratius, speculatur, interemptum, legitimo iure extulit. Punicoque sagulo, & corona donatum laurea, rogo imposuit. Ergo humanitatis dulcedo etiam in efferata barbarorum ingenia penetrat, toruosque, & truces hostium mollit oculos, ac uictoriæ insolentißimos spiritus flectit. Nec illi difficile, & arduum, est inter arma contraria; inter districtos cominus mucrones placidum iter reperire. Vincit iram, prosternit odium hosti-*

Cos. Ro. conquisitum sepultum quidam auctores sunt. Liu. li. 22.

Dissentiũt auctores, ait Liu. li. 25.

lib. 1. ca 6

**In Apulia,* inquit Li. lib. 27. Cetera uide in Marcello apud Plut.

hostilemque sanguinem hostilibus lacrymis miscet. Quæ etiam admirabilem Hannibalis uocem, pro funeribus Romanorum ducum arbitria statuentis, expreßit: quare aliquanto ei plus gloriæ Paullus, & Gracchus, & Marcellus sepulti, quam oppreßi, attulerunt: si quidem illos Pœnico astu decepit, Romana mansuetudine honorauit.

Vos quoque, fortes, ac piæ umbræ, non pænitendas sortitæ estis exequias: nam, ut optabilius in patria, ita speciosius pro patria collapsæ, supremi officij decus, infelicitate amissum, uirtute recuperastis.

DE GRATITVDINE
CAP. II.

GRatas uero ingratasque animi significationes, & facta libuit oculis subijcere, ut uirtuti ac uitio, iusta merces æstimationis ipsa comparatione accederet. Sed, quoniam contrario proposito sese distinxerunt, nostro quoque stylo separentur: priorenque locum obtineant, quæ laudem, quam quæ reprehensionem merentur:

De Senatu Rom. 1

Atque, ut a publicis actis ordiar, Marcium Coriolanum, patriam oppugnare conantem, admotoque portis Vrbis ingenti Volscorum exercitu, funus, ac tenebras, Romano imperio minitantem; Veturia mater, & Volumnia uxor, nefarium opus exequi, precibus suis paßæ non sunt. In quarum honorem Senatus matronarum ordinem benignißimis decretis adornauit. Sanxit namque, uti feminis semita uiri cede-

Historia est apud Liu. lib. 2. & Dio. l. 8.

Hoc cõcessum Sabinis, scribit Plut in Romulo.

rent: confessus, plus salutis Reip. in stola, quam in armis, fuisse: uetustisq; aurium insignibus nouum uitæ discrimen adiecit. Permisit quoque his, purpurea ueste, & aureis uti segmentis. Super hæc ædem, & aram Fortunæ muliebri eo loco, quo Coriolanus exoratus fuerat, faciundam curauit, memorem beneficij animum suum exquisito religionis cultu testando. Quem secundi etiam belli Punici tempore exhibuit. Cum enim a Fuluio Capua obsideretur, ac duæ Campanæ mulieres beneuolentiam erga Romanos dimittere ex animis noluissent, Vestia Opidia, mater familias, & Cluuia Facula, meretrix, quarum altera quotidie pro salute nostri exercitus sacrificauit, altera capitis militibus Romanorum alimenta subministrare non destitit; Vrbe illa oppressa, senatus ijs, & libertatem, & bona, restitui: &, si quid amplius præmij petissent, libenter se daturum asseuerauit. Vacasse in tanto gaudio P. C. duabus humilibus feminis referre gratiam, nedum præsetulisse, mirandum.

De ara, cōsentiunt scriptores. Liu. li. 26.

Liu. lib. 26 ibi Vestia Oppia scribitur.

De Iuuentute R. 2

Quid illa quoque iuuentute R. gratius? quæ C. Nautio, & Minucio coss. ultro nomina sua militari sacramento obtulit, ut Tusculanis, quorum fines Aequi occupauerant, præsidium ferrent; quia paucis ante mensibus constantissime: & fortissime, imperium R. pop. defenderant. Ergo, quod auditu nouum est, ne patriæ grata uoluntas cessasse uideretur, exercitus se ipse conscripsit.

Liu. li. 3. & Dion. l. 10.

De Plebe R. 3

Magnum grati populi specimen in Q. Fabio Maximo enituit. Nam, cum, quinque consulatibus salutariter Reip. administratis, decessisset, certatim æs contulit; quo maior, ac speciosior, eius funeris pompa duceretur. Elleuet aliquis præmia uirtutis, cum animaduertat, fortes uiros felicius sepeliri, quam uiuere ignauos.

Plu.in uita Fabij. de uir. ill cap 32.

De M. Minucio Rufo Mag. Eq. 4

Fabio alteri etiam incolumi summa cum gloria gratia relata est. Dictatori ei magister equitum Minucius, scito plebis, quod numquam antea factum fuerat, æquatus, partito exercitu, separatim in Samnio cum Hannibale conflixerat. Vbi temere inito certamine, pestiferum habiturus exitum, subsidio Fabij conseruatus, & ipse eum Patrem appellauit, & a legionibus suis patronum salutari uoluit. Ac, deposito æqualis imperij iugo, magisterium equitum, sicut par erat, dictaturæ subiecit; impudentisque uulgi errorem gratæ mentis significatione correxit.

liu.lib.22. Plut.in Fabio.

In agro larinati, inquit, liu. Fabii milite, patroni salutati ait liuius.

De Q. Terentio Culeone. 5

Tam hercle probabiliter, quam Q. Terentius Culeo, prætoria familia natus, & inter paucos senatorij ordinis splendidus, optimo exemplo Africani superioris currum triumphantis, quia, captus a Carthaginiensibus, ab eo fuerat recuperatus, pileum capite gerens, secutus est. Auctori enim libertatis suæ, tanquam patrono accepti beneficij, confessionem, spectante populo R. merito reddidit.

liu.lib 30. & 38. & & Plut. in Apophth.

De Ciuibus e Græcia liberatis. 6

Liu.li. 34 non posuit numerũ. sed Plu.in uita 1200 ait fuisse.

At Flaminini, de Philippo Rege triumphantis, currum non unus, sed duo millia ciuium Romanorum pileata comitata sunt; quæ, Punicis bellis intercepta, & in Græcia seruientia, cura sua collecta, in pristinum gradum restituerat. Geminatum ea die decus imperatoris, a quo simul & deuicti hostes, & conseruati ciues, spectaculum patriæ præbuerunt. illorum quoque salus dupliciter omnibus accepta fuit; & quia tam multi, & quia tam grati exoptatum libertatis statum recuperauerunt.

De Q. Metello Pio cos. 7

Cicer. pro Cn. Plãcio

Metellus uero Pius, pertinaci erga exulem patrem amore, tam clarum lacrymis, quam alij uictorijs cognomen assecutus, non dubitauit consul pro Q. Calidio, præturæ candidato, supplicare populo, quod tribunus plebis legem, qua pater eius in ciuitatem restitueretur, tulerat. quinetiam patronum eum domus, & familiæ suæ, semper dictitauit. Nec *hac re de principatu, quem procul dubio obtinebat, quidquam* **decerpsit; quia non humili, sed grato animo, longe inferioris hominis maximo merito eximiam summittebat dignitatem.*

* *decessit*

De C. Mario Cos. IV. 8

Plut. in uita & Apopht. mille scribit fuisse. Vide Cic. orat. pro Cor. Balbo.

Nam C. *quidem Marij non solum præcipuus, sed etiam præpotens, gratæ mentis fuit impetus: duas enim Camertium cohortes, mira uirtute uim Cimbrorum sustinentes in ipsa acie, aduersus condicionem fœderis, ciuitate donauit.* Quod *quidem factum & uere, & egregie, excusauit, dicendo, inter armorum*

strepi-

strepitum, uerba se Iuris ciuilis exaudire non potuisse. Et sane id tempus erat, quo magis defendere, quam audire leges, oportebat.

De L. Sylla Dict. 9

C. Marij uestigia ubique L. Sylla certamine laudis obsequitur. Dictator enim Põpeio & iã priuato caput adaperuit, & sella assurrexit, & equo descendit, eaq; se libenter facere in cõcione predicauit, memor, ab eo, duodeuiginti annis nato, partes suas exercitu paterno adiutas. Multa insignia Pompeio, sed nescio, an hoc quidquam admirabilius contigerit, quod, magnitudine beneficij Syllam sui obliuisci coegit. Plutar. in Pomp.

De Libitinariis. 10

Sit aliquis in summo splendore etiam sordidis gratis locus. M. Cornuto prætore funus Hirtij, & Pansæ, iussu senatus, locante, qui tunc Libitinam exercebant, cum rerum suarum usum, tum ministeriũ suum gratuito polliciti sunt, quia ij pro Rep. dimicantes occiderant. Perseuerantiq; postulatione, extuderunt ut exequiarum apparatus sestertio nummo ipsis præbentibus addiceretur. Quorum laudem, adiecta lege, condicio auget magis, quam extenuat: quoniam quidem quæstum contempserunt, nulli alij rei, quam quæstui, uiuentes.*

In campo Martio sepulti sunt Li.li.119.

Minimi, ne prorsus contra morem donare uiderentur.

* nummũ

EXTERNA.

Pace cinerum suorum reges gentium exterarum secundum hunc tam contemptum gregem referri se patientur, qui aut non attingendus, aut non nisi in ultima parte domesticorum exemplorum collocandus

 fuit.

fuit. Sed, dum honesti actus, etiam ab infimis editi, memoria non intercidant; licet, separatim locum obtineant,ut,nec his adiecti, nec illis prælati, uideantur.

De Dario, Persarum Rege. 1

Herod l 3. Strab. lib 14. Aeliã Var hist 4. Hinc prouerbium.

Darius, priuatæ adhuc fortunæ, amiculo Sylosontis Samij delectatus, curiosiore contemplatione, fecit, ut ultro sibi, & quidem a cupido daretur. Cuius muneris, quam grata æstimatio animo eius esset allapsa, regno potitus, ostendit: totam namque urbem, & insulam Samiorum, Sylosonti fruendam tradidit. Non enim pretium rei æstimatum, sed occasio liberalitatis est honorata: magisque, aquo, donum proficisceretur, quam ad quem perueniret, prouisum.

De Mithridate, Ponti. Rege. 2

*Mithridates quoque Rex magnifice gratus apparuit, quoniam pro Leonico, acerrimo salutis suæ defensore, a Rhodis nauali pugna excepto, omnes hostium captiuos permutauit. satius esse existimans, ab inuisissimis * circumueniri, quam benemerito gratiam non referre.*

* *circumscribi,*

De Attalo, Asiæ Rege: 3

Liu.li. 58 Iustin.lib. 36. Oros.lib 5 cap. 8.

Liberalis populus Rom. magnitudine muneris, quod Attalo Regi Asiam dedit dono. Sed Attalus etiam, testamenti æquitate, gratus, qui eandem Asiam populo R. legauit. Itaque nec huius munificentia, nec illius tam memor beneficij animus, tot uerbis laudari potest,quod amplissimæ ciuitates uel amice datæ, uel pie redditæ, sunt.

De Massanisa, Numidiæ Rege. 4

Ceterum nescio, an præcipue Massanissæ Regis pectus grati animi pignoribus fuerit refertum: beneficio n. Scipionis, Romanorum amicitia, & per ampli regni modo, liberaliter auctus, memoriā inclyti muneris ad ultimum uitæ finē, longa etiā a diis immortalibus senectute donatus, constantissima fide perduxit. adeo, ut eum non solum Africa, sed etiam cunctæ gentes scirent, amiciorem Corneliæ familiæ, atque urbi Ro. quam sibimetipsi semper fuisse. Ille, cum graui Carthaginiensiū bello premeretur, ac uix tutelæ sui Regni sufficeret, tamen Scipioni Aemiliano, quia nepos Africani erat, bonam, magnamque partem Numidici exercitus, quem ad Lucullum consulem, a quo ad auxilia petenda missus fuerat, in Hispaniam duceret, promptissima mente tradidit, præsentique periculo respectum pristini beneficij antepofuit. Ille, cum, iam ætate deficiente, magnas Regni opes, quattuor & quinquaginta filiorum numerum relinquens, in lectulo laberetur, Manium Manilium, qui proconsul Africam obtinebat, literis obsecrauit, ut ad se Scipionem Aemilianum, sub eo tunc militantem, mitteret: feliciorem mortem suam futuram ratus, si in complexu dextre eius supremum spiritum, ac mandata, posuisset. Ille aduentum Scipionis fatis suis præcurrentibus, hæc uxori, liberisque præceperat: unum in terris populum R. & unam in populo R. Scipionis domum nosse, integra omnia Aemiliano se seruare, eum diuidendi regni arbitrum haberent: Quod is statuisset perinde ac testamento cautum, immutabile, ac sanctum

Quibus auctus sit, Li. lib 30.

De senectu le l.8.c 13.

Elephātos datos scribit Appia. in li. Libyco.

li 2. cap 5. Appia. in lib. libyco & Liu. l. 50 & Zonaras.

ctum, obtinerent. Tot, *tamque uariis rebu e Maßanisa infatigabili pietatis serie ad centeßimum extendit annum*. His, *& horum ßimilibus exemplis, beneficentia generis humani nutritur, atque augetur*. Hæ *sunt eius faces, hi stimuli, propter quos iuuandi, & emerendi cupiditate flagrat*: Et *sane amplißimæ, & speciosißimæ diuitiæ sunt, feliciter erogatis beneficiis, late poße censeri*. Quorum *quoniam religiosum cultum instituimus, nunc neglectum, sugillandi gratia, quo sit gratior, referemus*,

DE INGRATITVDINE CAP. III.

De Senatu R. in Romulum. 1

Liu.li.1.& Dion li.2. & pl.in ui a & Para.

VRbis *nostræ parentem Senatus*, *in amplißimo dignitatis gradu ab eo collocatus, in curia lacerauit: nec duxit nefas, ei uitam adimere, qui æternum* Romano *imperio spiritum ingenerauerat*. Rude *nimirum illud, & ferox sæculum, conditoris sui cruore fœde maculatum, ne summa quidem posteritatis dißimulare pietas potest*.

De po. Ro. in M. Camillum & alios. 2

Liu.li. 5. Plu. in uia

Hunc *ingratum lapsæ mentis errorem, consentanea nostræ ciuitatis pænitentia sequitur*. Virium Ro*manarum incrementum lætißimum, & tutela certißima*, Furius Camillus, *in* Vrbe *incolumitatem suam tueri non ualuit, cuius ipse salutem stabilierat, felicitatem auxerat. Siquidem* L. Appuleio, *tribuno pleb. tamquam peculator* Veientanæ *predæ, reus factus, duris, atque (ut ita dicam) ferreis sententiis in exilium*

exilium missus est. Et quidem eo tempore, quo optimo iuuene filio spoliatus, solatiis magis alleuandus, quam cladibus onerandus, erat. Sed immemor patria tanti uiri maximorum meritorum, exequiis filij damnationem patris iunxit. At, inquit, ærario abesse Tribunus pleb. querebatur quindecim millia æris; tanti namque pœna finita est. Indignam summam, propter quam populus R. tali principe careret.

Priore adhuc querella uibrante, alia deinceps exurgit. Africanus superior, non solum contusam, & confractam belli punici armis Remp. sed pæne iam exanguem, atque morientem. Africæ dominam reddidit: cuius clarissima opera iniuriis pensando ciues, uici eum ignobilis, ac desertæ paludis, accolam fecerunt: eiusque uoluntarij exilij acerbitatem non tacitus ad inferos tulit, sepulcro suo inscribi iubendo, INGRATA PATRIA, NE OSSA QVIDEM MEA HABES. Quid ista aut necessitate indignius, aut querella iustius, aut ultione moderatius? Cineres ei suos negauit, quam in cineres collabi passus non fuerat. Igitur hanc unam Scipionis uindictam ingrati animi urbs Roma sensit: maiorē mehercule Coriolani uiolētia. Ille enim metu patriā pulsauit, hic uerecūdie, de qua ne queri quidē tanta ueræ pietatis constantia, nisi post fata, sustinuit. Talia passo, credo, quæ fratri eius accidere, solatio esse potuerunt: cui rex Antiochus deuictus, & Asia imperio populum R. adiecta speciosissimusque triumphus, ut peculatus reus fieret, & in carcerem duci iuberetur, causam

Liu. li. 38. Plut. in uita. Appia. & Polyb.

Literni.

Liu. li. 38.

li. 4. cap. 1

lib. 8. ca. 1.

Liu. li. 59. Velleius. Plut. in Romulo, & Gracc. Ci. ad Papiriū Pætum. Hic, lib. 8. cap. 16. Plutar. in Gracchis, & de uir. ill. Appia ciu. 1. Cic. pro Flacco

sam præbuit. Nihilo uirtute minor posterior Africanus: sed ne exitu quidem felicior. Duabus enim urbibus, Numantia, atque Carthagine, imperio R. imminentibus, ex rerum natura depulsis, raptorem spiritus domi inuenit, mortis punitorem in foro non reperit. Quis ignorat, tantum laudis Scipionem Nasicam toga, quantum armis utrumque Africanum, meruisse? qui, pestifera Tiberij Gracchi manu faucibus apprehensam Remp. strangulari passus non est. Sed is quoque, propter iniquissimam uirtutum suarum apud ciues æstimationem, sub titulo legationis, Pergamum secessit. & , quod uitæ superfuit, ibi, sine ullo ingratæ patriæ desiderio, peregit. In eodem nomine uersor, nec dum Corneliæ gentis querellas exhausi. Nam P. Lentulus, clarissimus, & amantissimus Rep. ciuis, cum in Auentino C. Gracchi nefarios conatus, & aciem pia, ac forti pugna, magnis uulneribus exceptis, fugasset: prœlij illius, quo leges, pacem, libertatemque, in suo statu retinuerat, hanc mercedem tulit, ne in urbe nostra moreretur. Siquidem inuidia, & obtrectatione, compulsus, legatione a Senatu libera impetrata, habitaque concione, qua a dijs immortalibus petijt, ne umquam ad ingratum populum reuerteretur, in Siciliam profectus est, ibique perseueranter morando, compotem se uoti fecit. Quinque igitur Cornelij, totidem sunt notissima ingratæ patriæ exempla. Atque horum quidem secessus uoluntarij. Ahala uero, cum magister equitum Sp. Melium, Regnum affectantem, occidisset, custoditæ

Ci. in ora. 4 in Catilinam, & Phil. 8. P. Cornelius Lentulus dicebatur.

Rogationem de publicandis bonis

tæ libertatis ciuium, exilio suo pœnas pependit.

De P. Sextilio, in C. Cæsarem Oratorem. 3

Ceterum, ut senatus, populique mens, in modum subitæ tempestatis concitata, leni querella prosequenda est: ita singulorum ingrata facta liberiore indignatione proscindenda sunt: quia potentes consilij, cum utrumque ratione perpendere liceret, scelus pietati prætulerunt. Quo enim iambo, qua procella uerborum, impium Sextilij caput obrui meretur? quod C. Cæsarem, a quo cum studiose, tum etiam feliciter, grauissimi criminis reus defensus fuerat, Cinnanæ proscriptionis tempore profugum, præsidium suum in fundo Tarquiniensi cladis condicione implorare, beneficij iure repetere coactum, a sacris perfidæ mensæ, & altaribus nefandorum Penatium auulsum, truculento uictori iugulandum tradere non exhorruit. Finge accusatorem eius fortuna publica in supplicis nomen conuersum, tam luctuosam illam opem genibus annixum orasse, crudeliter tamen repulsus uideretur: quia etiam quos iniuriæ inuisos faciunt, gratiosos miseriæ reddunt. Verum Sextilius non accusatorem, sed patronum, sæuissimæ inimici uiolentiæ suis manibus obiecit: si metu mortis, uita indignus; si præmij spe, morte dignissimus.

Ahalæ latã refert Liu. lib 4. Cic. Cat. 1 & in et. pro domo.

Cic. l. 3 de orat. hic L. 8 cap. 2. Liu. 80.

De Cn. Popilio, in M. Ciceronem. 4

Sed, ut ad alium consentaneum huic ingrati animi actum transgrediar, M. Cicero Cn. Popilium Lænatem, Picenæ regionis, rogatu M. Cœlij, non minore cura, quam eloquentia, defendit; cumque, caussa admodum

Plut. in uita. Appi. 4. Senec de cla. lib 7. Liu. li. 120 & Appia. Ciu 4.

modum dubia fluctuantem, saluum ad Penates suos remisit. Hic Popillius postea, nec uerbo, a Cicerone læsus, ultro M. Antonium rogauit, ut ad illum proscriptum persequendum, & iugulandum, mitteretur. Impetratisque detestabilis ministerij partibus, gaudio exultans, Caietam cucurrit, & uirum, omitto quod amplissimæ dignitatis, certe salutis eius auctorem, studio etiam præstantis officij priuatim sibi uenerandum, iugulum præbere iussit. Ac protinus caput Romanæ eloquentiæ, & pacis clarissimam dexteram, per summum, & securum otium amputauit. Eaque sarcina, tamquam opimis spolijs, alacer, in Vrbem reuersus est. Neque ei scelestum portanti onus, succurrit, illud se caput ferre, quod pro capite eius quondam perorauerat. Inualidæ ad hoc monstrum sugillandum litteræ: quoniam, qui talem Ciceronis casum satis digne deplorare possit, alius Cicero non extat.

De Cn. Pōpeio Magno, in Cn. Carbonē. 5

Lib. 6 ca. 2 Plutarc. in Pōp. App. Ciu. I.

Quo te nunc modo, Magne Pompei, attingam, nescio. Nam, & amplitudinem fortunæ tuæ, quæ quondam omnes terras, & omnia maria, fulgore suo occupauerat, intueor; & ruinam eius maiorem esse, quā ut manu mea attentari debeat, memini. Sed nobis tamen tacentibus Cn. Carbonis, a quo, admodum adolescens, de paternis bonis in foro dimicans, protectus es, iussu tuo interempti mors animis hominum obuersabitur, non sine aliqua reprehensione: quia, tam ingrato facto, plus L. Syllæ uiribus, quam propriæ indulsisti

dulßißi uerecundiæ.

EXTERNA.

De Carthaginienſibus, in Hannibalem. 1

At ne noſtra confeßis alienigenæ urbes inſultent: Carthaginienſes Hannibalem*, qui pro illorum incolumitate, & uictoria, tot imperatores, totque exercitus noſtros trucidauerat; quot gregarios milites hoſtium ſi occidiſſet, magnæ gloriæ foret; e conſpectu ſuo ſubmouere in animum induxerunt.*

Liu. li. 33. Plut. in uita. Aemil. Prob in Hannibale.

De Spartanis in Lycurgum. 2

Neminem Lycurgo *aut maiorem, aut utiliorem, uirum* Lacedæmon *genuit: utpote, cui* Apollo Pythius*, oraculum petenti, reſpondiße fertur,* Neſcire ſe. *utrum illum hominum, an deorum, numero aggregaret. Huic tamen neque uitæ ſumma ſinceritas, neque conſtantißimus erga patriam amor, neque leges ſalubriter excogitatæ, auxilio eſſe potuerunt, quo minus infeſtos ciues experiretur. Sæpe enim lapidibus petitus, aliquando furore publico eiectus, etiam priuatus oculo, ad ultimum ipſa patria pulſus eſt.* Quid *aliæ facient urbes? ubi etiam illa, quæ conſtantiæ, & moderationis, & grauitatis eximiam ſibi laudem uindicat, tam ingrata aduerſus tam bene meritum extitit?*

Herod li. 1

Plu. in Lycurg. Stobæus ſermo. 17.

De Athenienſibus, in Theſea & alios. 3

Detrahe Athenienſibus Theſea*: nullæ, aut non tam claræ,* Athenæ *erunt: ſiquidem ille uicatim diſperſos ciues ſuos in unam urbem contraxit, * ſeparatimque, & agreſti more, uiuenti populo, ampliſſimæ ciuitatis*

Plut. in uita, in aſtu ſe conferre iuſſit, ait Cic. li. 2 de legibus.

* *ſparſimq;*

uitatis formam, atque imaginem, imposuit. Idem se ua potentissimi Regis Minois imperia, uix dum ætate pubescente, repulit. Idem effrenatam Thebanorum insolentiam domuit. Idem opem liberis Herculis tulit; & quidquid ubique monstri, aut sceleris, fuit, uirtute animi, ac robore dextræ comminuit. Huius tamen summoti ab Atheniensibus, Scyros exule minor insula, ossa mortui cepit. Iam Solon, qui tam præclaras, tamque utiles Atheniensibus leges tulit, ut, si his perpetuo uti uoluissent, sempiternum habituri fuerint imperium. qui Salamina, uelut hostilem arcem, ex propinquo saluti eorum imminentem, recuperauit; qui Pisistrati tyrannidem primus uidit orientem, & solus, armis opprimi debere, palam dictitare ausus est. senectutem Cypri profugus exigit: neque ei in patria, de qua optime meruerat, humari contigit. Bene egissent Athenienses cum Miltiade, si eum, post trecenta millia Persarum Marathone deuicta, in exilium protinus misissent, ac non in carcere, & uinculis mori coegissent. Sed, ut puto, hactenus sæuire aduersus optime meritum abunde non duxerunt. Immo ne corpus quidem eius, sic expirare coacti, sepulturæ prius mandari passi sunt, quam filius eius Cimon eisdem uinculis se constringendum traderet. Hanc hereditatem paternam maximi ducis filius, & futurus ipse ætatis suæ dux maximus, solum se sortitum, catenas scilicet, & carcerem, gloriari potuit. Aristides etiam, quo totius Græciæ iustitia censetur, continentiæ quoque eximium

Isocrate in Helenæ encomio. relata scribit Pluta. in uita. Iustin. lib. 2.

Decem annos errauit Herod lib. 1 Sparsis cineribus apud Salamina.

De hoc prælio Herod. lib. 6. & Iust. li. 2 Probus in uita.

Hoc lib. sequenti.

Plu. & probus in uita.

mium specimen, patria excedere, iussus est. Felices Athenas, quæ, post illius exiliū, inuenire aliquē, aut uirum bonum, aut amantem sui ciuem, potuerunt, cū quo tunc ipsa sanctitas migrauit. Themistocles, eorum qui ingratam patriam experti sunt, celeberrimum exemplum: cum illam incolumem, clarā, opulentam, principem Græciæ, redidisset, eo usque sensit inimicam, ut ad Xerxis, quem paullo ante destruxerat, non debitam sibi misericordiam perfugere necesse haberet. Phocion uero, his dotibus, quæ ad pacandum hominem potentissimæ iudicantur, Eloquentia, & Integritate, instructissimus, non tantum in eculeo ab Athenensibus impositus est, sed certe, post obitum nullam Atticæ regionis, quæ ossibus eius inijceretur, glebulam inuenit. Iussus extra fines proijci, intra quos optimus ciuis uixerat. Quid obest igitur, quin publica dementia sit existimanda, summo consensu maximas uirtutes, quasi grauissima delicta, punire, beneficiaq; iniuriis rependere? Quod cum ubique, tum præcipue Athenis, intolerabile uideri debet; in qua urbe aduersus ingratos actio constituta est, & recte: quia dandi, & accipiendi beneficij commercium, sine quo uix uita hominum cōstat, perdit, & tollit, quisquis benemerito parē referre gratiam negligit. Quantam ergo reprehensionem merētur, qui, cum æquissima iura, sed iniquissima haberent ingenia, moribus suis, quam legibus, uti maluerunt? Quod si qua prouidentia deorum effici posset, ut excellentissimi uiri, quorum modo casus retuli, legem

Plu. & Probus in uita.

Plu. & probus in uita.

Li. 2. ca. 6.

ingratorum uindicem retinentes, patriam suam in ius ad aliam ciuitatē pertraherent, non ne ingeniosum, & garrulum populum, mutum, atque elinguem hac postulatione redidißent? Discordes soci tui, paucis diuidua tuguria, e Grecia, facta sunt. Columen lucet Marathon Persicis trophæis: Salamis, & Artemisium, Xerxis naufragia, numerantur: præualidis manibus exhausta mœnia, pulchrioribus operibus consurgunt: harum rerum auctores ubi uixerint, ubi iacent, responde. Nempe Thesea paruulo in scopulo sepeliri, & Miltiadem in carcere mori, & Cimona paternas induere catenas, & Themistoclem uictorē uicti hostis genua complecti, Solonemque cum Aristide, & Phocione penates suos ingrata fugere coegisti: cum interim cineribus uestis fœde, ac miserabiliter dispersis, Oedipodis ossa, cæde patris, nuptiis matris contaminata, inter ipsum Areopagum, diuini, atque humani certaminis uenerabile domicilium, & excelsis præsidiis Mineruæ arcent, honore aræ decorata quasi sacrosancta colis, adeo tibi aliena mala tuis bonis gratiora sunt. Lege itaque legem, quæ te iure iurando obstrictam tenet: &, quia benemeritis debita reddere præmia noluisti, læsis iusta piacula exsolue. Tacent multæ illorum umbræ, fati neceßitate constrictæ. At immemores beneficiorum Athenas omnis lingua, sermone licenti in reprehensionem soluta, non tacet.

Epilogus.

Sophocles in Oedipo Colon.

Legem de actione cōtra ingratos intelligit.

DE PIETATE IN PATIENTES.

CAP. IV.

Sed

Sed omittamus ingratos, & potius de piis loquamur: Aliquanto enim satius est, fauorabili, quam inuisæ rei uacare. Venite igitur in manus nostras, prospera parentum uota, felicibus auspiciis propagatæ soboles, quæ efficitis, ut genuisse iuuet, & generare libeat.

De Cn. Marcio Coriolano. I

Coriolanus maximi uir animi, & altißimi consilij, optimeque de rep. meritus, iniquißimæ damnationis ruina prostratus, ad Volscos, *infectos tunc* Romanis, *confugit. Magno ubiq; pretio* Virtus *æstimatur, Itaque, quo latebras quæsitum uenerat ibi breui summum adeptus est imperium. Eueniteque, ut, quem pro se salutarem imperatorem ciues habere noluerant, pæne pestiferum aduersus se ducem experirentur. Frequenter enim fusis exercitibus nostris, uictoriarum suarum gradibus, aditum iuxta mænia Vrbis* Volsco *militi struxit. Quapropter fastidiosus ille in æstimandis bonis suis populus, qui reo non pepercerat, exuli coactus est supplicare, Mißi ad eum deprecandum legati, nihil profecerunt mißi deinde sacerdotes cum infulis, æque sine effectu redierunt: stupebat senatus, trepidabat populus, uiri pariter, ac mulieres, exitium imminens lamentabantur. Tunc* Veturia, *Coriolani mater,* Volumniam *uxorem eius, & liberos secum trahens, castra* Volscorum *petiit. Quam ubi filius adspexit, Epugnasti, inquit, & uicisti iram meam, patria, precibus huius admotis, cuius utero te, quamuis merito mihi inuisam, dono: continuoque*

Liu. lib. 2. Plut. in uita. Dion. 8

Hæc nomina mutat Plut.

tinuoque Romanũ agrum hostilibus armis liberauit. Ergo pectus dolore acceptæ iniuriæ, spe potiundæ uictoriæ, uerecundia detrectandi ministerij, metu mortis refertum, totum sibi pietas uacuefecit: uniusque parẽtis adspectus, bellũ atrox salutari pace mutauit.

De P. Scipione Africano Maiore 2

Liu.li. 21. Plut.in uita.

Eadem pietas uiribus suis inflammatum Africanum superiorem, uix dum annos pueriliatis egressum, ad opem patri in acie ferendam uirili robore armauit. Consulem enim eum, apud Ticinum fluuium aduersis auspiciis cum Hannibale pugnantem, grauiter saucium, intercessu suo seruauit: neque illum aut ætatis infirmitas, aut militiæ tirocinium, aut infelicis prœlij etiam ueterano bellatori pertimescendus exitus, interpellare ualuit, quo minus duplici gloria conspicuam coronam, imperatore simul, & patre, ex ipsa morte rapto, mereretur.

De L. Manlio Imperiosso. 3

Ciuicã accipere noluit, inquit Plin. lib 16 c 4. Liu.lib 7 Cic lib. 3. de offic. * bene finiendi.

Auribus ista tam præclara exempla Romana ciuitas accepit, illa uidit oculis. L. Manlio Imperiosso diem ad populum Pomponius Trib. Pl. dixerat, quod occasione * bene faciendi belli ductus, legitimum obtinendi imperij tempus excessisset: quodque filium, optimæ indolis iuuenem, rustico opere grauatum, publicis usibus subtraheret. Id postquam Manlius adolescens cognouit, protinus Vrbem petijt, & se in Pomponij domum prima luce direxit. Qui, existimans, in hoc eum uenisse, ut patris crimina, a quo plus iusto aspere tractabatur, deferret: excedere omnes

tiés iußit cubiculo, quo licentius, remotis arbitris, indicium perageret. Nactus occaſionem opportunam propoſito ſuo iuuenis, gladium, quem tectum attulerat, diſtrinxit, tribunumque minis, ac terrore, compulſum iurare coegit, a patris eius accuſatione receſſurum. Eoque effectum eſt, ne Imperioſus cauſſam diceret. Commendabilis eſt pietas, quæ manſuetis parentibus præſtatur: ſed Manlius, quo horridiorem patrem habuit, hoc laudabilius periculo eius ſubuenit: quia ad eum diligendum, præter naturalem, amorem, nullo indulgentiæ blandimento inuitatus fuerat.

De M. Aurelio Cotta. 4

Hanc pietatem æmulatus M. Cotta, eo ipſo die, quo togam ſumpſit uirilem, protinus ut e Capitolio deſcendit, *C. Carbonem, *á quo pater eius damnatus fuerat, poſtulauit; peractũ reum iudicio afflixit, & ingenium, & adoleſcentiam, præclaro opere auſpicatus.* Dio li. 36. * Cn. alij.

De C. Flaminio Trib. pl. 5

Apud C. quoque Flaminium auctoritas patria æque potens fuit. nam, cum Tribunus pl. legem de Gallico agro uiritim diuidendo, inuito, & repugnante ſenatu, promulgaßet, precibus minisque eius acerrime reſiſtens, ac ne exercitu quidem aduerſus ſe conſcripto, ſi in eadem ſententia perſeueraret, abſterritus, poſtquam pro roſtris ei, legem iam referenti *pater manum iniecit; priuato fractus imperio, diſcendit Roſtris, ne minimo quidem murmure deſtitutæ concionis reprehenſus.* Cic lib 2. de inuent. & in Bruto. *deferenti.

De Claudia uirgine Veſtali. 6

Ci. in ora. pro M. Cœl. Suet. in Tiberio, sed fratrem scribit.

Magna sunt hæc uirilis pietatis opera, sed nescio, an his omnibus ualentius, & animosius, Claudiæ, Vestalis uirginis, factum. Quæ, cum patrem suum triumphantem, e curru uiolenta tribuni pleb. manu detrahi animaduertisset, mira celeritate utrisque se interponendo, amplissimam potestatem inimicitijs accensam depulit. Igitur alterum triumphum pater in Capitolium, alterum filia in ædem Vestæ duxit. Nec discerni potuit, utri plus laudis tribueretur, an cui Victoria, an cui Pietas comes aderat. Ignoscite, uetustissimi foci, ueniamque æterni date ignes, si a uestro sacratissimo templo ad necessarium magis, quam speciosum Urbis locum contextus operis nostri progressus fuerit. Nulla enim acerbitate fortunæ, nullis sordibus pretium caræ pietatis euilescit: quinetiam eo certius, quo miserius experimentum habet.

De filia matre in carcere mamma nutriente. 7

Plin. lib. 7. cap. 36. & Solin. cap. 7. sed patrẽ uocat.

Sanguinis ingenui mulierem prætor apud tribunal suum, capitali crimine damnatam, triumuiro in carcere necandam tradidit. Quo receptam, is, qui custodiæ præerat, misericordia motus, non protinus strangulauit. Aditum quoque ad eam filiæ, sed diligenter excussæ, ne quid cibi inferret, dedit: existimans, futurũ, ut inedia consumeretur. Cum autem iam dies plures intercederent, secum ipse quærens, quid nam esset, quod tamdiu sustentaretur, curiosius obseruata filia animaduertit illam exerto ubere famem matris lactis sui subsidio lenientem. Quæ tam admirabilis spectaculi

ctaculi nouitas ab ipso ad triumuirum, a triumuiro ad prætorem, a prætore ad concilium iudicum, perlata, remißionem pœnæ mulieri impetrauit. Quo non penetrat, aut quid non excogitat pietas? quæ in carcere seruandæ genitricis nouam rationem inuenit. Quid enim tam inusitatum, quid tam inauditum, quam matrem natæ uberibus alitam. Putaret aliquis hoc contra rerum naturam factum, nisi Diligere parentes *prima naturæ lex esset.*

EXTERNA.

De Perone filia Patrem mamma nutriente. I

Idem prædicatum de pietate eius existimetur, quæ patrem suum Cimona, *consimili fortuna affectum, parique custodiæ traditum, iam ultimæ senectutis, uelut infantem pectori suo admotum aluit. Hærent, ac stupent hominum oculi, cum huius facti pictam imaginem uident: casusque antiqui condicionem, præsentis spectaculi admiratione renouant; in illis mutis membrorum lineamentis uiua, ac spirantia corpora intueri credentes. Quod necesse est animo quoque euenire, aliquanto efficaciore pictura litterarum: uetera pro recentibus admonitos recordari.*

Xantipem filiam, & patrē Myconem uocat Hygi.c. 254 unde Cimonē fieri facile potuisse, putat Aldus Manutius, Paulli F. Aldi N.

De Cimone Atheniensi. 2

Ne te quidem Cimon *silentio inuoluam, qui patri tuo sepulturam uoluntarijs uinculis emere non dubitasti. Nam, etsi maximo tibi postea, & ciui, & duci, euadere contigit, plus tamen aliquanto laudis in carcere, quam in Curia, assecutus es. Ceteræ enim uir-*

Probus in uita. & Iustin. lib. 2.

tutes admirationis tantummodo multum, pietas uerò etiam amoris plurimum meretur.

De duobus fratribus Hispanis. 3

Vos quoque fratres memoria complectar, quorum animus origine fuit nobilior. Siquidem, admodum humiles in Hispania *nati, pro parentum alimentis spiritum erogantes, specioso exitu uitæ inclaruistis.* Duodecim *enim millia numinum, quæ post mortem uestram his darentur a* Paciæcis, *pacti, ut eorum patris interfectorem* Epastum, *gentis suæ tyrannum occideretis, nec ausi solum insigne facinus estis, sed etiam strenuo, ac forti exitu clausistis.* Iisdem *enim manibus* Paciæcis *ultionem* * Epasto *pœnam, genitoribus alimenta, uobis gloriosa fata peperistis.* Itaque *tumulis etiam nunc uiuitis, quia parentum senectutem tueri, quam uestram expectare, satius esse duxistis.*

* Pasto

De Cleobe, & Bytone, & Amphinomo, & Anapo. 4

Notiora sunt fratrum paria, Cleobis & Byton, Amphinomus, & Anapus: illi, quod ad sacra Iunonis *peragenda matrem uexerunt; hi, quod patrem, & matrem, humeris per medios ignes* Aetnæ *portarunt: sed neutris pro spiritu parentum expirare propositum fuit.* Nec ego Argiuam *detrecto laudem, aut Aetnæ montis gloriam* * *inuoluerim; uerum obscuriori propter ignorantiam, pietati notitiæ lumen admoueo: sicut Scythis libenter pietatis testimonium reddo.*

Cic. Tus. 1
Hero li. 1.
Pl. in So'.
Soli. ca. 11.
Claudia.
sed aliter dicuntur a Stob. ser-mo 77.
* minuerim.

De Scythis. 5

Dario

Dario enim, totis regni sui uiribus in eorum regionibus subinde impetum facienti, paullatim cedentes, ad ultimas Asiæ solitudines peruenerant. Interrogati *deinde ab eo per legatos, quem fugiendi finem, aut quod initium pugnandi, facturi essent: responderunt, se nec Vrbes ullas, nec agros cultos, pro quibus dimicarent, habere. Ceterum, cum ad parentum suorum monumenta uenissent, scituros, quemadmodum Scythæ prœliari solerent.* Quo *quidem uno tam pio dicto, immanis, & barbara gens ab omni feritatis crimine redemit. Prima igitur & optima rerum natura pietatis est magistra, quæ nullo uocis ministerio, nullo usu litterarum indigens, proprijs, ac tacitis uiribus caritatem parentum liberorum pectoribus infundit.* Q*uid ergo doctrina proficit? ut politiora scilicet, non ut meliora fiant ingenia: quoniam quidem solida uirtus nascitur magis, quam fingitur.* Herod L. 4. Per equitem.

De filio Crœsi Regis muto. 6

Quis enim plaustris uagos, & siluarum latebris corpora sua tegentes, in modumque ferarum laniatu pecudum uiuentes, Dario sic respondere docuit? Illa *nimirum, quæ etiam Crœsi filium, loquendi usu defectum, ad protegendam patris incolumitatem ministerio uocis instruxit. Captis enim a Cyro Sardibus, cum unus e numero Persarum ignarus uiri, in cæde eius concitato ferretur impetu: uelut oblitus, quid sibi nascenti fortuna denegasset, ne Crœsum regem occideret, proclamando, pæne iam impressum iugulo mucronem reuocauit. Ita, qui ad id tempus mutus sibi uixerat* Herod lib. 1 Gel. lib. 5, cap. 9.

uixerat, saluti parentis uocalis factus est.

De Pultone Pinnensi iuuene. 7

Eadem caritas Italico bello Pinnensem iuuenem, cui Pultoni *erat cognomen, tanto animi, corporisque robore armauit, ut, cum obsessæ Vrbis suæ claustris præsideret, & Romanus imperator patrem eius captiuum, in conspectu ipsius constitutum, districtis militũ gladijs circundedisset occisurum se minitans, nisi irruptioni suæ iter præbuisset, solus e manibus senem rapuerit: duplici pietate memorandus, quod & patris seruator, nec patriæ fuit proditor.*

DE BENEVOLENTIA FRATERNA CAP. V.

H*Anc pietatem proximus fraternæ beneuolentiæ gradus excipit.* Nam, *ut merito primum amoris uinculum ducitur, plurima, & maxima beneficia accepisse: ita proximum iudicari debet, simul accepisse. Quam copiosæ enim suauitatis illa recordatio est,* In *eodem domicilio ante, quam nascerer, habitaui: in ijsdem incunabulis infantiæ tempora peregi: eosdem appellaui parentes: eadem pro me uota excubuerunt: parem ex maiorum imaginibus gloriam traxi. Cara est uxor, dulces liberi, iucundi amici, accepti affines: sed postea cognitis nulla beneuolentia accedere debet, quæ priorem exhauriat.*

De P. Africano Maiore. 1

Cic. Phil. XI. Li. lib. 37.

Atque hoc teste Scipione Africano loquor, qui, tametsi artissima familiaritate Lælio *iunctus erat, at tamen senatum supplex orauit, ne prouinciæ sors, fratri*

tri suo erepta, ad eum transferretur; legatumque se L. Scipioni in Asiam iturum promisit, & maior natu, minori; & fortissimus imbelli; & gloria excellēs, laudis inopi; & quod super omnia est, nondum Asiatico, iam Africanus. Itaque clarissimorum cognominum alterum sumpsit, alterum dedit: triumphique prætextam huius excepit, illius tradidit: ministerio aliquanto maior, quam frater imperio.

De M. Fabio Vibulano Consule. 2

M. uero Fabius, *Consul, inclyta pugna Etruscis, & Veientibus superatis, delatum sibi summo senatus, populique studio triumphum ducere non sustinuit: quia eo prœlio Q. Fabius, frater eius, consularis, fortissime dimicans occiderat. Quantum in eo pectore pietatem fraternæ caritatis habitasse existimemus, propter quam amplissimi honoris tantus fulgor extingui potuit?* Liu. lib. 2. Dion. li. 9.

De Tiberio Cæsare Augusto. 3

Hoc exemplo uetustas, illo sæculum nostrum ornatum est: cui contigit fraternum iugum Claudiæ prius, nunc etiam Iuliæ gentis intueri decus: tantum enim amorem princeps, parensque noster insitum animo fratris Drusi habuit, ut, cum Ticini, quo uictor hostium ad complectendos parentes uenerat, graui illum, & periculosa ualetudine in Germaniam fluctuare cognosset, protinus inde metu attonitus, erumperet. Iter quoque quam rapidum, & præceps uelut uno spiritu corripuerit, eo patet, quod Alpes, Rhenumque transgressus, die ac nocte, mutato subinde equo, ducenta millia Plin. li. 7. cap. 20. Liui. lib. ult. Dio. li. 55.

ta millia passuum, per modo deuictam barbariem, An*tabagio duce solo comite contentus euasit. sed eum tunc maximo labore, & periculo implicatum, mortaliumque frequentia defectum, sanctißimum pietatis numen, & dij fautores eximiarum uirtutum, & fidissimus* Romani *imperij custos* Iuppiter *comitatus est.* Drusus *quoque, quamquam fato iam suo, quam illius officio, propior erat, uigore spiritus, & corporis uiribus, collapsus, eo ipso tamen, quo uita, & mors distinguitur, momento, legiones cum insignibus suis fratri obuiam procedere iußit, ut* Imperator *salutaretur.* Præcepit *etiam dextra in parte prætorium ei statui, & consulare, & imperatorium, nomen obtinere uoluit.* Eodem*que tempore, & fraternæ maiestati cessit, & uita excessit.*

De milite quodam. 4

Liu. li. 76. Cinnæ militem notat.

His scio equidem nullum aliud, quam Castoris, & Pollucis, *specimen consanguineæ caritatis, conuenienter adijci posse. Sed omnis memoriæ clarißimis* Imperatoribus *profecto non erit ingratum, si militis summa erga fratrem suum pietas, huic uoluminis parti adhæserit.* Is *namque, in castris* Cn. Pom*peij stipendia peragens, cum Sertorianum militem, acrius sibi in acie instantem, cominus interemisset, iacentemque spoliaret, ut fratrem germanum esse cognouit, multum, ac diu, conuicio deos, ob donum impiæ uictoriæ, insectatus, prope castra transtulit, & pretiosa ueste opertum, rogo imposuit.* Ac *deinde subiecta face, protinus eodem gladio, quo illum intere-*

merat,

merat, pectus suum transuerberauit: seque super corpus fratris prostratum, communibus flammis cremandum tradidit. Licebat, ignorantiæ beneficio, innocenti uiuere: sed, ut sua potius pietate, quam alliena uenia, uteretur, comes fraternæ neci non defuit.

DE PIETATE EGRA PATRIAM CAP. VI.

ARtissimis sanguinis uinculis pietas satisfecit: restat nunc, ut patriæ exhibeatur. Cuius maiestati etiam illa, quæ deorũ numinibus æquatur, auctoritas parentum, uires suas subiecit: fraterna quoque caritas æquo animo, ac libenti cedit: summa quidem cum ratione: quia euersa domo, intentatus reip. status manere potest: Vrbis ruina, penates omnium trahat secum necesse est. Verum, quid attinet uerbis ista complecti? quorum tanta uis est, ut aliqui ea salutis suæ impendio testati sint.

De L. Iunio Bruto primo Consule. 1

Brutus, consul primus, cum Arunte, Tarquinij Superbi regno expulsi filio, in acie ita equo concurrit, ut pariter illatis hastis: uterque mortifico uulnere ictus exanimis prosterneretur, Merito adiecerim populo R. libertatem suam magno stetisse.

Liu. lib. 2. Dionys. V. Plu. Poplicola.

De M. Curtio Eq. Romano. 2

Cum autem in media parte fori, uasto, ac repentino hiatu terra subsideret, responsumque esset, rẽ illam tantummodo compleri posse, qua pop. R. plurimum ualeret: Curtius, & animi, & generis, nobilissimus adolescens, interpretatus, Vrbem nostram uirtute,

Liu lib. 7. Oros. lib. 3 cap. 5. lege Varronis libros de ling la.

tute, armisque præcipue excellere, militaribus insignibus ornatus, equum conscendit, eumque uehementer admotis calcaribus præcipitem in illud profundũ egit. Super quem uniuersi ciues, honoris gratia, certatim fruges iniecerunt, continuoque terra pristinum habitum recuperauit. Magna postea decora in foro Romano *fulserunt. nullum tamen hodie pietate Curtij erga patriam clarius obuersatur exemplum: cui, principatum gloriæ obtinenti, consimile factum subnectam.*

De M. Genutio Cipo Prætore. *3*

Domitoue niebat ab hoste, inquit Oui. li.15.Met. Plin.li.11. cap. 37.

Genutio Cipo, prætori paludato, portum egredienti, noui, & inauditi generis prodigium incidit. Nam *que in capite eius subito ueluti cornua emerserunt: responsumque est, regem eum fore, si in* Vrbem *reuertisset.* Q*uod ne accideret, uoluntarium sibimet, ac perpetuum, indixit exilium. Dignam pietatem, quæ. quod ad solidam gloriam attinet, septem regibus præferatur. Cuius testandæ rei gratia, capitis effigies ærea, qua excesserat porta, inclusa est: dictaq;* R*au dusculana quod olim æra* R*audera dicebantur,*

De Q. Aelio Pæto, Prætore. 4

Front.lib. 4.c.5. Cœliũ uocat. Pl.li.X.ca. 18.

Genutius laudis huius, qua maior excogitari uix potest, successionem Aelio Prætori tradidit. Cuius dicenti, cum in capite picus consedisset, haruspiciq; affirmasset, conseruato eo, fore domus ipsius statum felicissimum, reip. miserrimum: occiso, in contrarium utrumque cessurum: e uestigio picum morsu suo in conspectu senatus necauit. Decem & septem milites

sua

suæ familiæ, eximiæ fortitudinis uiros, Canensi prælio amisit. resp. procedente tempore ad summum imperij fastigium excessit. Hæc nimirum exempla, Sylla, & Marius, & Cinna, tamquam stulta, irriserũt.

De P. Decio Q. F. cos. 5

Decius, qui consulatum in familiam suam primus intulit, cum Latino bello Romanam aciem inclinatam, & pæne iam prostratam uideret, caput suum pro salute reipublice deuouit. Ac protinus concitato equo, in medium hostium agmen, patriæ salutem, sibi mortem petens, irrupit, factaque ingenti strage, plurimis telis obrutus, super corruit. Ex cuius uulneribus, & sanguine, insperata uictoria emersit. Liu. lib. 2. lib 1. ca. 7. & Zonaras.

De P. Decio P. F. cos. 6

Vnicum talis imperatoris specimen esset, nisi animo suo respondentem filium genuisset, Is namque in quarto consulatu, patris exemplum secutus, deuotione simili, æque strenua pugna, consentaneo exitu labantes, perditasque uires Vrbis nostræ correxit. Itaque dignosci arduum est, utrum Romana ciuitas utilius habuerit Decios duces, an amiserit: quoniam uita eorum, ne uinceretur, obstitit; mors fecit ut uinceret. Liu. li. 10. Zonaras, & Cic. in Catone.

De P. Africano Maiore. 7

Non est extinctus pro rep. superior Scipio Africanus, sed admirabili uirtute, ne Resp. extinguere tur, prouidit. Siquidem, cum afflicta Cannensi clade urbs nostra, nihil aliud, quam præda uictoris esse Hannibalis uideretur: ideoque reliquiæ prostrati exercitus, deserendæ Italiæ, auctore L. Metello, consilium agitarent: Liũ. lib 2. & 24. Liu. uocat Val. ipse M. li. 2. cap. 4.

agitarent: tribunus militum admodum iuuenis, stricto gladio mortem unicuique minitando, iurare omnes nunquam se relicturos patriam, coegit, pietatemque non solum ipse plenißimam exhibuit, sed etiam ex pectoribus aliorum abeuntem reuocauit.

De ciuibus Romanis 8

Liu. li. 24. *Age, ut a singulis ad uniuersos transgrediar, quāto, & quam æquali amore patriæ tota ciuitas flagrauit? Cum, secundo Punico bello exhaustum ærarium, ne deorū quidē cultui sufficeret, & publicani ultro aditos censores hortati sunt, ut omnia sic locarent, tamquam Resp. pecunia abundaret, seq; præstituros cuncta; nec ullum assem, nisi bello confecto, petituros*

Liu li. 24. *polliciti sunt. Domini quoque seruorum, quos Sempronius Gracchus ob insignem pugnem Beneuenti manumiserat, pretia ab imperatore exigere superse*

Liu. ibid. *derunt. In castris etiam non eques, non centurio, stipendiū sibi dari desiderauit: uiri, atque feminæ, quid quid auri, argenti ue habuerunt, item pueri insignia ingenuitatis, ad sustentandam temporis difficultatem; contulerunt. Ac, ne beneficio senatus, qui muneribus functos tributi onere liberauerat, quisquam uti uoluit; sed insuper id omnes promptißimis animis præstiterunt. Non ignorabant enim, captis Veiis, cū decimarum nomine, quas Camillus nouerat,*

Liu lib. 5. Plut. Camillo. liu. lib. 5. *aurū Apollini Delphico mitti oporteret, neq; emendi eius facultas esset, matronas ornamēta sua in ærarium retulisse. Similiterq; audierant, mille pondo auri, quæ Gallis obsidione Capitolij promissa debebantur,*

tur, earum cultu expleta. Itaque & proprio ingenio, & exemplo uetustatis admoniti, nulla sibi in re cessandum existimauerunt.

EXTERNA.

De Codro Rege Atheniensium. 1

Sed & externa eiusdem propositi exempla attingam. Rex Atheniensium Codrus, cũ ingenti hostiũ exercitu Attica regio debilitata, ferro, igniquę uastaretur, diffidentia humani auxilij ad Apollinis Delphici oraculum confugit, perque legatos sciscitatus est, quonammodo illud tam graue bellum discuti posset. Respondit Deus, ita finem ei fore, si ipse hostili manu occidisset. Quod quidem non solum totis Atheniensium castris, sed etiam contrarijs percrebuit. Eoque factum est, ut ediceretur, ne quis Codri corpus uulneraret. Id postquam cognouit, depositis insignibus imperij familiarem cultum induit, ac pabulautium hostium globo sese obiecit: unumque ex his falce percussum, in cædem suam compulit. Cuius interitu ne Athenæ occiderent, effectum est.

Iust.lib.1. Tzetzes Chil.1.hi. 4. & Euse. in Chron.

De Thrasybulo Atheniensi. 2

Ab eodem fonte pietatis Thrasybuli quoque animus manauit. Is, cum Atheniensium urbem triginta tyrannorum tæterrima dominatione liberare cuperet, paruaque manu maximæ rei molam aggrederetur, & quidem conscijs dixisset, Quantas tandem tibi Athenæ, per te libertatem consecutæ, gratias debebunt? Respondit, Dij faciant, ut, quantas ipse illis debeo, uidear retulisse. Quo affectu inclytum destructæ

Iustin l.5. lege Xenoph. de reb Græc. hi l 4. cap. 1.

tyrannidis opus laude cumulauit.

De Themistocle Atheniensi. 3

Varie Thucyd. Plut. & Probus. Suidas. Ci. in Bruto.

Themistocles autem, quem uirtus sua uictorem. iniuria patriæ imperatorem Persarum fecerat, ut se ab ea oppugnanda abstineret, instituto sacrificio exceptum pater a tauri sanguinem hausit: & ante ipsam aram, quasi quædam Pietatis clara uictima concidit. Quo quidem tam memorabili eius excessu, ne Græciæ altero Themistocle opus esset, effectum est.

De duobus Philænis fratribus Carthaginiensibus. 4

Sallust in bello Iug. Pomp. Mela li.1.c.7.

Sequitur eiusdem generis exemplum. Cum inter Carthaginem, & Cyrenas, de margine agri pertinacissima contentio esset, ad ultimum placuit utrimque eodem tempore iuuenes mitti, & locum, in quem ij conuenissent, finem ambobus haberi populis. Verum hoc pactum Carthaginiensium duo fratres, nomine Philæni, perfidia præcurrere, citra constitutam horam maturato gressu in longius promotis terminis. Quod cum intellexissent Cyrenensium iuuenes, diu de fallacia eorum questi, postremo acerbitate condicionis iniuriam discutere conati sunt. Dixerunt namque, sic eum finem ratum fore, si Philæni uiuos se ibi obrui passi essent. Sed consilio euentus non respondit: illi enim, nulla interposita mora, corpora sua bis terra operienda tradiderunt. Qui quoniam patriæ, quam uitæ suæ, longiores terminos esse maluerunt, bene iacent, manibus & ossibus suis Punico dilatato imperio. Vbi sunt superbæ Carthaginis alta mœnia?

Pli.l.5.c 4. Sol.n c.30

mœnia? ubi maritima gloria inclyti portus? ubi cunctis litoribus terribilis classis? ubi tot exercitus? ubi tantus equitatus? ubi immenso Africæ spatio non contenti spiritus? omnia ista duobus Scipionibus Fortuna partita est. At Philænorum egregij facti memoriam, ne patriæ quidem interitus extinxit. Nihil est igitur excepta uirtute, quod mortali animo, ac manu, immortale quæri possit.

De Aristotele Stagirita. 5

Iuuenili ardore plena hæc pietas. Aristoteles uero supremæ uitæ reliquias senilibus, ac rugosis membris in summo litterarum otio uix custodiens, adeo ualenter pro salute patriæ incubuit, ut eam hostilibus armis solo æquatam in lectulo Atheniensi iacens, Macedonum de manibus, quibus obiecta erat, eriperet. Ita non tam urbs Stagira euersa Alexandri, quam restituta Aristotelis notum est opus. Patet ergo, quam benignæ, quamque profusæ pietatis erga patriam omnium ordinum, omnis ætatis homines extiterint, sanctissimisque naturæ legibus mirificorum etiam exemplorum clara mundo subscripserit ueritas.

Plutarc. & Diog paulo aliter.

Aelian. Var. hist 3

DE PARENTVM AMORE ET *indulgentia in liberos.* CAP. VII.

Det nunc uela pij & placidi affectus parentum erga liberos indulgentia, salubrique aura prouecta, gratam suauitatis secum dotem afferat.

De Q. Fabio Max. Rulliano. 1

Fabius Rullianus quinque consulatibus summa cum gloria peractis, omnibusque & uirtutibus, & ui-

Liu. lib. 11 Oros. lib. 3 cap. 22. Zonaras

tæ meritis stupendus, legatus ire Fabio Gurgiti filio ad bellum difficile, & periculosum conficiendum, grauatus non est, pæne ipso dumtaxat animo sine corpore militaturus: ut pote propter ultimam senectutem lectuli otio, quam labori præliorum, habilior. Idem triumphantis currum, equo insidens, sequi, quem ipse paruulum triumphans suis gestauerat, in maxima uoluptate posuit: nec accessor gloriosæ illius pompæ, sed auctor, spectatus est.

Cice. pro L. Muren.

De Cæsetio Flauo. 2

Non tam *Cæsetij speciosa equitis* Romani *sors, sed patria par indulgentia: qui a Cæsare, omnium iam extremorum, & domesticorum hostium uictore, cum abdicare filium suum iuberetur, quod is* Trib. *pleb. cum* Marullo *collega, inuidiam ei tamquam regnum affectati, fecerat: in hunc modum respondere sustinuit: Celerius tu mihi, Cæsar, omnes filios meos eripies, quam ex his ego unum nota pellam mea. Habebat autem duos preterea optimæ indolis filios, quibus Cæsar se incrementa dignitatis benignæ largiturum pollicebatur. Hunc patrem tametsi summa diuini principis clementia totum præstitit: quis tamen non humano ingenio maius ausum putet, quod cui totus orbis terrarum succubuerat, non cessit?*

Suet. Diõ. & Appiã. hic lib. 5. cap 5. Plutarc. in Cæs.

De Octauio Balbo. 3

Sed nescio, an Octauius Balbus *concitatioris, & ardentioris erga filium beneuolentiæ fuerit. Proscriptus a* III *uiris, cum domo postica clam esset egressus, iamque fugæ expeditum initium haberet: postquam*

App. Ciu. 4 aliquanto aliter.

quam intus filium trucidari falsus clamore e uicinia accepit: et se neci, quam euaserat, obtulit occidendumque militibus tradidit. Pluris nimirum, illud momentum quo illi præter spem uidere filium incolumen contigerat, quam salutem suam æstimans. Miseros adolescentis oculos quibus amantissimum sui patrem, ipsius opera sic expirantem, intueri necesse fuit.

EXTERNA.

De Seleuco Rege Syriæ. 1

Ceterum, ut ad iucundiora cognitu ueniamus, Seleuci regis filius Antiochus, nouercæ Stratonices infando amore correptus, memor, quam improbis facibus arderet, impium pectoris uulnus pia dissimulatione contegebat. Itaque diuersi affectus iisdem uisceribus, ac medullis inclusi, summa cupiditas, & maxima uerecundia, ad ultimam tabem corpus eius redegerunt. Iacebat ipse in lectulo, moribundo similis: lamentabantur necessarij: pater, mœrore prostratus, de obitu unici filij, deque sua miserrima orbitate cogitabat: totius domus funebris magis, quam regius erat uultus. Sed hanc tristitiæ nubem Leptinis mathematici, uel, ut quidam tradunt, Erasistrati medici prouidentia discussit: iuxta enim Antiochum sedens, ut eum ad introitum Stratonices rubore perfundi, & spiritu increbescere, eaque egrediente pallere, & excitatiorem anhelitum subinde recuperare, animaduertit; curiosiore obseruationem ad ipsam ueritatem penetrauit. Intrante enim Stratonice, & rursus abeunte, brachium adolescentis dissimulanter

Plu. in uita Demet. & Appiā. in l. Syrio.

ter apprehendendo, modo uegetiore, modo languidiore pulsu uenarum comperit, cuius morbi æger esset, Protinusque id Seleuco exposuit. *Qui carißima sibi coniuge filio cedere non dubitauit*. Quod in amorem incidisset, *fortunæ acceptum referens, quod dissimulare eum usque ad mortem paratus esset, ipsius pudori imputans*. Subiiciatur *animis senex, rex, amans: iam patebit, quam multa, quamque difficilia paterni affectus indulgentia superauit*.

De Ariobarzane, Rege Cappadociæ. 2

App. Mithr. *At Seleucus quidem uxore, Ariobarzane autem filio suo* Capadociæ *regno cesßit, in cõspectu* Cn. Pompeij: *cuius cum tribunal conscendisset, inuitatusque ab eo in curuli sella sedisset, postquam filium in cornu scribæ humiliorem fortuna sua locum obtinentem conspexit, non sustinuit infra se collocatum intueri: sed protinus sella descendit, & diadema in caput eius transtulit; hortarique cœpit, ut eo transiret, unde ipse surrexerat*. Exciderunt *lacrymæ iuueni, cohorruit corpus, dilapsum diadema est, nec, quo iussus erat, progredi potuit: quodque pæne fidem ueritatis excedit, lætus erat, qui regnum deponebat, tristis, cui dabatur*. Nec *ullum finem tam egregium certamen habuisset, nisi patriæ uoluntati auctoritas* Pompeii *affuisset*. Filium *enim, & regem, appellauit, & diadema sumere iußit, & in curuli sella considere coegit*.

QVI SEVERI ADVERSOS LIBEROS
CAP. VIII.

De L. Iunio Bruto primo cos. 1

Comicæ lenitatis hi patres, tragicæ aſperitatis illi; Parl oria Romulo L. *Brutus, quia ille urbem, hic li*bertatem Romanam *condidit: filios ſuos,* Tarquinij *dominationem a ſe expulſam reducentes, ſummum imperium obtinens, comprehenſos, proque tribunali uirgis cæſos & ad palum religatos ſecuri percuti iuſsit.* Exuit *patrem, ut conſulem ageret: orbusque uiuere, quam publicæ uindictæ deeſſe, maluit.*

Liu lib. 2. Vincat. amor patriæ, Virg.

De Caſio Viſcellino. 2

Huius æmulatus exemplum Caſsius, filium, qui Trib. pl. *Agrariam legem primus tulerat, multisque alijs rebus populariter animos hominum amore ſui deuinctos tenebat; poſtquam illam poteſtatem depoſuit, adhibito propinquorum, & amicorum conſilio, affectati regni crimine domi damnauit: uerberibusque affectum, necari iuſsit: ac peculiũ eius Cereri cõſecrauit.*

Liu. lib 2. & Dion li. 8. COS & & quidem ui fuiſſe ſcribunt. & hic lib. 6. cap. 3.

De Manlio Torquato Iuriſc. 3

T. *autem Manlius Torquatus, propter egregia multa raræ dignitatis, iuris quoque ciuilis, & ſacrorum pontificalium peritiſsimus, in conſimili facto ne conſilio quidem neceſſariorum indigere ſe credidit.* Nam, *cum ad ſenatum* Macedonia *de filio eius* D. *Silano, qui eam prouinciam obtinuerat, querellas per legatos detuliſſet, a* P. C. *petijt, ne quid ante de ea re ſtatuerent, quam ipſe* Macedonum, *filijque ſui, cauſſam inſpexiſſet. Summo deinde tum ampliſsimi ordinis, tum etiam eorum, qui queſtum uenerant, conſenſu, cognitione ſuſcepta, domi conſedit, ſolus utrique parti per totum biduum uacauit, ac tertio ple-*

Liu. li. 54. Gel 1. de Fin. L. uocat, & hic uidetur plures miſcere, præſertim M. Iuriſc. præter, legit Chriſtop Rufus.

nißime, diligentißimeque auditis testibus, ita pronunciauit: Cum Silanum filium meum pecunias a socijs accepisse mihi probatum sit, & rep. eum & domo mea indignum iudico, protinusque e conspectu meo abire iubeo. Tam tristi patris sententia perculsus Silanus, lucem ulterius intueri non sustinuit, suspendioque se proxima nocte consumpsit. Peregerat iam Torquatus seueri, & religiosi iudicis partes, satisfactum erat reip. habebat ultionem Macedonia: potuit tam uerecundo obitu filij, patris inflecti rigor. At ille neque adolescenti exequijs interfuit, & cum maxime funus eius duceretur, consulere se uolentibus, uacuas aures accommodauit. Videbat enim se in eo atrio consedisse, in quo illius imperiosi Torquati seueritate conspicua imago posita erat. Prudentißimoque uiro succurrebat, effigies maiorum suorum cum titulis suis, iccirco in prima ædium parte poni solere, ut eorum uirtutes posteri non solum legerent, sed etiam imitarentur.

lib.2.ca.2.

De M. Aemilio Scauro. 4

M. uero Scaurus, lumen, ac decus patriæ, cum apud Athesim flumen impetu Cimbrorum Romani equites pulsi, deserto proconsule Catulo, urbem pauidi repeterent, consternationis eorum participi filio suo misit, qui dicerent, libentius se in acie eius interfecti oßibus occursurum, quam ipsum tam deformis fugæ reum uisurum. Itaque, si quid modo reliquum in pectore uerecundiæ superesset, conspectum degenerati patris uitaret. recordatione enim iuuentæ suæ, qualis

de uiris illust Frōt. l 4. c. 1. T. uocat.

qualis M. Scauro aut habendus, aut spernendus esset filius, admonebatur. Quo nuncio accepto, iuuenis coactus est fortius aduersus semetipsum gladio uti, quã aduersus hostes usus fuerat.

De A. Fuluio. 5

Nec minus animose A. Fuluius, uir senatorij ordinis, euntem in aciem filium retraxit, quam Scaurus e prœlio fugientem increpuit. Namque iuuenem & ingenio, & litteris, & forma, inter æquales nitentem, prauo consilio amicitiam Catilinæ secutum, inque castra eius temerario impetu ruentem, medio itinere abstractum supplicio mortis affecit: præfatus, non se Catilinæ illum aduersus patriam, sed patriæ aduersus Catilinam, genuisse. Licuit, donec ciuilis belli rabies præteriret, inclusum carcere: uerum illud cauti patris narraretur opus, hoc seueri refertur.

Sall. in Catilin. Dio li. 37.

QVI MODERATI ERGA suspectos liberos.

CAP. IX.

De L. Gellio Poplicola. 1

Sed, ut hanc incitatam, & asperam seueritatem mitiores relatu patrum mores clementiæ suæ mistura temperent, exactæ pœnæ concessa uenia iungatur. L. Gellius, omnibus honoribus ad censuram usque defunctus, cum grauissima crimina de filio, cum nouerca commissum stuprum, & parricidium cogitatum, propemodum explorata haberet, non tamen ad uindictam procurrit continuo, sed, pæne uniuerso senatu adhibito in consilium expositis suspicionibus, defenden-

fendendi se adolescenti potestatem fecit. Inspectaque diligentißime causa, absoluit eum de consilij, tum etiam sententia sua. Quod si impetu iræ abstractus sæuire festinasset, admisisset magis scelus, quam uindicasset.

De Q. Hortensio Oratore. 2

Q. *autem* Hortensii, *suis temporibus ornamentum* Romanæ *eloquentiæ fuit, admirabilis in filio patientia extitit. Cum enim eousque impietatem eius suspectam, & nequitiam inuisam haberet, ut* Messalam *suæ sororis filium heredem habiturus, ambitus reum defendens, iudicibus diceret, Si illum damnassent, nihil sibi, præter osculum nepotum, in quibus acquiesceret, superfuturum: hac scilicet sententia, quam etiam editæ orationi inseruit, filium potius in tormento animi, quam in uoluptatibus reponens: tamen, ne naturæ ordinem confunderet, non nepotes, sed filium, heredem reliquit: moderate usus affectibus suis, quia & uiuus moribus eius uerum testimonium, & mortuus sanguini honorem debitum reddidit.*

De hac sorore Plut in Sylla. Cœl. Fan. lib. 8.

Totidem uerbis, quot dixit Cice de claris ora.

De Fuluio quodam. 3

Idem fecit clari generis, magnæque dignitatis uir Fuluius, *sed in filio aliquantum tætriore.* Nam *cum auxilium senatus implorasset, ut suspectus in parricidio, & ob id latens per triumuirum conquireretur, ac iussu patrum* C. *comprehensus esset; non solum eum non notauit, sed etiam decedens, dominum omnium esse uoluit. Quem sibi genuerat heredem instituens, non quem expertus fuerat.*

De Patre quodam. 4

Magnorum

Magnorum uirorum clementibus actis ignoti patris nouæ, atque inusitatæ rationis consilium adiiciam: qui cum a filio necti sibi insidias comperisset, nec inducere in animum posset, ut ueterum sanguine ad hoc sceleris progressum crederet: seductam uxorem suppliciter rogauit, ne se ulterius celaret, sed diceret, siue illum adolescentem subiecisset, siue ex alio concepisset. Asseueratione deinde eius, & iureiurando, se nil tale deberi suspicari, persuasus, in locum desertum filio perducto, gladium, quem secum occultum attulerat, tradidit, ac iugulum feriendum præbuit, nec ueneno, nec latrone ei ad per agendum parricidium opus esse affirmans. Quo facto nõ paulatim, sed magno impetu recta cogitatio pectus iuuenis occupauit. Continuoque abiecto gladio, Tu uero, inquit, pater, uiue: &, si tam obsequens es, ut hoc precari filio permittas, me quoque exupera. Sed tantum quæso, ne meus erga te amor eo sit uilior, quo a pœnitentia oritur. Sollitudinem sanguine meliorem, pacatioresque penatibus siluas, & alimentis blandius ferrum, ac mortis oblatæ, quam datæ uitæ felicius beneficium.

QVI FILIORVM OBITVM *forti animo tulerunt.*

CAP. X.

De M. Horatio Puluillo. 1

Commemoratis patribus, qui iniurias filiorum patienter exceperunt, referamus eos, qui mortes æquo animo tolerarunt. Horatius *Puluillus: cum in Capi-* Liu lib. 2. Dionys. 5. Tacit. 19.

tolio

pitolio Ioui Opt. Max. ædem pontifex dedicaret, interque nuncupationem sollemnium uerborum postem tenens, mortuum esse filium suum audisset; neque manum a poste remouit, ne tanti templi dedicationem interrumperet; neque uultum a publica religione ad priuatum dolorem reflexit, ne patris magis, quam pontificis, partes egisse uideretur. Tolle, inquit, cadauer.

De Aemilio Paullo procos. 2

Cic. lib 4. famil. Li. lib 45. Plut. in uita.

Clarum exemplum: nec minus tamen illustre, quod sequitur. Aemilius Paullus nunc felicissimi, nunc miserrimi patris clarissima repræsentatio, ex quatuor filijs formæ insignis, egregiæ indolis, duos iure adoptionis in Corneliam Fabiamque gentem translatos, sibi ipse denegauit: duos ei fortuna abstulit. Quorum alter triumphum patris funere suo quartum ante diem præcessit; alter in triumphali curru conspectus, post diem tertium expirauit. Itaque, qui ad donandos usq liberos abundauerat, in orbitate subito destitutus est. Quem casum quo robore animi sustinuerit, oratione, quam de rebus a se gestis apud populum habuit, hanc adijciendo clausulam, nulli ambiguum reliquit. Cum in maximo prouentu felicitatis nostræ, Quirites, timerem, nequid mali fortuna moliretur, Iouem Opt. Max. Iunonemque reginam, & Mineruam precatus sum, ut, si aduersi quid populo R. immineret, totum in meam domum conuerteretur. Quapropter bene se res habet: annuendo enim uotis meis id egerunt, ut uos potius meum casum doleatis, quam ego uestrum ingemiscerem.

Vno

De Q. Martio Rege cos. 3

Vno etiam nunc domestico exemplo adiecto, in alienis luctibus orationi meæ uagari permittam. Q. Marcius rex superioris Catonis in consulatu collega, filium summæ pietatis, & magnæ spei, & quæ non parua calamitatis accessio fuit, unicum amisit. Cumque se obitu eius subrutum, & euersum uideret, ita dolorem altitudine consilij coercuit, ut a rogo iuuenis protinus curiam peteret, senatumque, quem eo die lege habere oportebat, euocaret. Quod nisi fortiter mærorem ferre scisset, unius diei lucem inter calamitosum patrem, & strenuum consulem, neutra in parte cessante officio partiri non potuisset.

Catonis Nepotis collega. Gelli li. 13 cap. 19 anno ab V C. dcxxxv. Quare ma rito locus suspectus.

EXTERNA.

De Pericle Atheniensi. 1

Princeps Atheniensium Pericles, intra quatriduum duobus mirificis adolescentibus filijs spoliatus, ijs ipsis diebus, & uultu pristinum habitum retinente, & oratione nulla ex parte infractiore, concionatus est. Ille uero caput quoque solito more coronatum gerere sustinuit, ut nihil ex uetere ritu propter domesticum uulnus detraheret. Non sine caussa igitur tanti roboris animus ad Olympij Iouis cognomen adscendit.

Plut. in uita.

De Olympio oës de Ioue Aristop. inter pres.

De Xenophonte. 2

Xenophon autem, quod ad Socraticam disciplinam attinet, proximus a Platone felicis, ac beatæ facundiæ gradus, cum sollemne sacrificium perageret, e duobus filijs maiorem natu, nomine Gryllum, apud

Diog. in uita. & Stob. serm. 106 Aelian Var. hist. 3

apud Matineam in prœlio cecidisse cognouit: nec ideo institutum deorum cultum omittendum putauit, sed tantummodo coronam deponere contentus fuit. Quā *ipsam, percunctatus, quonammodo occidisset, ut audiuit fortißime pugnantem interijsse, capiti reposuit: numina, quibus sacrificabat, testatus, maiorem se ex uirtute filij uoluptatem, quam ex morte amaritudinem, sentire.* Alius *remouisset hostiam, abiecisset altaria, lacrymis respersa thura disiecisset:* Xenophontis *corpus religioni immobile stetit, & animus in consilio prudentiæ stabilis mansit. nam dolori succumbere, ipsa clade, quæ nunciata erat, tristius duxit.*

De Anaxagora. 3

Cic. Tusc. 3. Diog. in uita. sed alij ad alios referunt.

Aelian. uar. hist. 3.

Nec Anaxagoras *quidem supprimendus est.* Audi*ta namque morte filij,* Nihil, *inquit, mihi inexpectatum, aut nouum nuncias: ego enim illum ex me natum sciebam esse mortalem.* Has *uoces utilißimis præceptis imbuta uirtus mittit: quas si quis efficaciter auribus perceperit, non ignorabit, ita liberos procreandos, ut meminerit his a rerum natura, & accipiendi spiritus, & reddendi eodem momento temporis legem dici: atque, ut mori neminem solere, qui non uixerit; ita decuiuere aliquem quidem posse, qui non sit moriturus.*

VALERII MAXIMI
LIBER SEXTVS.

DE PVDICITIA CAP. I.



NDE te uirorum pariter, ac feminarum præcipuum firmamentum Pudicitia inuocem? tu enim, prisca religione consecratos Vestæ focos incolis. Tu Capitolinæ Iunonis pul uinaribus incubas. Tu Palatij columen augustos penates, sanctißimumque Iuliæ genialem thorum aßidua statione celebras: Tuo præsidio puerilis ætatis insignia munita sunt. Tui numinis respectu sincerus iuuentæ flos permanet. Te custode matronalis stola cēsetur. Ades igitur, & cognosce, quæ fieri ipsa uoluisti.

Dea. Plin. l.2. cap. 7.

Propter Vestales. Pellex arā Iunonis ne tangito Gell. lib 4 cap. 3.

De Lucretia Sp. F. L. Collatini uxore. 1

Dux Romanæ pudicitiæ Lucretia, cuius uirilis animus, maligno errore fortunæ, muliebre corpus sortitus est, a Sex. Tarquinio, regis Superbi filio per uim stuprum pati coacta, cum grauißimis uerbis iniuriam suam in concilio neceßariorum deplorasset, ferro, se quod ueste tectum attulerat, interemit. Causſamq; tam animoso interitu, imperium consulare pro regio permutandi populo R. præbuit.

Liu lib. 1. Dionys. l 4 Ouid Fast. 2.

De L. Virginio. 2

Atque hanc illatam iniuriam non tulit, Virginius, plebeij generis, sed patricij uir spiritus, ne- probro

Liu. lib. 3. Diony. 11.

probro contaminaretur domus sua, proprio sanguini non pepercit. Nam, *cum* Appius Claudius, *decemuir, filiæ eius uirginis stuprum, potestatis uiribus fretus, pertinacius expeteret, deductam in forum puellam occidit, pudicæque interemptor, quam corruptæ pater, esse maluit.*

De Pontio Aufidiano Eq. R. 3

*P. Auf.

*Nec alio robore animi præditus fuit**Pontius Aufidianus, *eq.* R. *qui postquam comperit filiæ suæ uirginitatem a pædagogo proditam* Fannio Saturnino, *non contentus sceleratum seruum affecisse supplicio, etiam ipsam puellam necauit. Itaque, ne turpes eius nuptias celebraret; acerbas exequias duxit.*

De P. Mænio. 4

Quid P. *Mænius, quam seuerum pudicitiæ custodẽ egit? In libertum namque, gratum admodum sibi, animaduertit, quia eum nubilis iam ætatis filiæ suæ osculum dedisse cognouerat, cum præsertim non libidine, sed errore lapsus, uideri posset. Cæterum, amaritudine pœnæ, teneris adhuc puellæ sensibus, castitatis disciplinam ingenerari magni æstimauit. Eique tam tristi exemplo, præcepit, ut non solum uirginitatẽ illibatam, sed etiam oscula ad uirũ sincera, perferret.*

De Q. Fabio Maximo Seruiliano. 5

Q. *uero* Fabius Maximus Seruilianus *honoribus, quos splendidissime gessit, censuræ grauitate consummatis, exegit a filio unico pœnas dubiæ castitatis: is eas pependit, uoluntario secessu conspectum patris, uitando.*

De P. Attilio Philiſco. 6

Dicerem, cenſorum uirum nimis acerbum extitiſſe, niſi P. Atilium Philiſcum in pueritia corpore quæſtum a domino facere coactum, tam ſeuerum poſtea patrem cernerem. Filiam enim ſuam, quod ea ſe ſtupri crimine coinquinauerat, interemit. Quam ſanctam igitur in ciuitate noſtra pudicitiam fuiſſe exiſtimare debemus, in qua etiam inſtitores libidinis, tam ſeueros eius uindices euaſiſſe animaduertimus?

De M. Claudio Marcello. Aed. Cur. 7

Sequitur excellentis nominis, ac memorabilis facti, exemplum. M. Claudius Marcellus ædilis, cur. C. Scantinio Capitolino Trib. pleb. diem ad populum dixit, quod filium ſuum de ſtupro appellaſſet: eoque aſſeuerante ſe cogi non poſſe, ut adeſſet, quia ſacroſanctam poteſtatem haberet, & ob id, tribunicium auxilium implorante; totum collegium tribunorum negauit ſe intercedere, quo minus pudicitiæ quæſtio perageretur. Citatus itaque Scantinius reus, uno teſte, qui tentatus erat damnatus eſt. Conſtat, iuuenem perductum in roſtra, defixo in terram uultu, perſeueranter tacuiſſe, uerecundoque ſilentio plurimum in ultionem ſuam ualuiſſe. Plut. in uita.

De Q. Metello Celere Trib. pl. 8

Metellus quoque Celer ſtuproſæ mentis acer punitor extitit. Cn. Sergio Silo promiſſorum matri familiæ nummorum gratia diem ad populum dicendo, eumque hoc uno crimine damnando. Non enim factū tunc, ſed animus in quæſtionem deductus eſt: plus

que uoluiße peccare nocuit: quam nō peccaſſe profuit.

De T. Veturio T.F. Caluino. 9

De nominibus, & tēpore diſſentit a Li. lib. 8. Suidas in C. Lætorio.

Concionis hæc; illa curiæ grauitas. T. Veturius, filius eius Veturij, qui in conſulatu ſuo Samnitibus, ob turpiter ictum fœdus, deditus fuerat: cum propter domeſticam ruinam, & graue æs alienum C. Plotio nexum ſe dare adoleſcentulus admodum coactus eſſet, ſeruilibus ab eo uerberibus, quia ſtuprum pati noluerat, affectus, querellam ad conſules detulit. A quibus hac de re certior factus ſenatus, Plotium in carcerem duci iuſsit. In qualicumque enim ſtatu poſitam Romano ſanguini pudicitiam tuam eſſe uoluit.

De C. Peſcennio III. Viro Cap. 10

Et, quid mirum, ſi hoc uniuerſi P. C. cenſuerunt? C. Peſcennius, Triumuir capitalis, Cornelium fortiſsime militiæ ſtipendia emeritum, uirtutisque nomine quater honore primipili ab imperatoribus donatum quod cum ingenuo adoleſcentulo ſtupri cōmercium habuiſſet, publicis uinculis onerauit. A quo appellati tribuni, cum de ſtupro nihil negaret, ſed ſponſionem ſe facere paratum diceret, quod adoleſcens ille palam, atque aperte, corpore quæſtum factitaſſet: interceſsione ſuam interponere noluerunt. Itaque Cornelius in carcere mori coactus eſt. Non putarunt Trib. pleb. remp. noſtram cum fortibus uiris paciſci oportere, ut externis periculis domeſticas delicias emerent.

De C. Cominio Trib. pl. 11

Suidas.

Libidinoſi Centurionis ſupplicium, M. Lætorij Mergi Tri-

gi Tribuni militaris, æque similis fœdus exitus sequitur. Cui Cominius Trib. pl. diem ad populum dixit, quod cornicularium suum stupri caussa appellasset. Nec sustinuit eius rei sententiam Lætorius, sed se ipse ante iudicij tempus fuga prius subtraxit, deinde etiam morte puniuit. Naturæ modum expleuerat: fato tamen functus, uniuersæ plebis sententia crimine impudicitiæ damnatus est. Signa illum militaria, sacratæ aquilæ, & certissima Romani imperij custos seuera castrorum disciplinæ, usque ad inferos persecuta est. Quoniam, cuius uirtutis magister esse debuerat, sanctitatis corruptor tentabat existere.

De C. Mario Cos. I. 12

Hoc mouit C. Marium imperatorem tum, cum C. Luscium, sororis suæ filium, Tribunum militum a C. Plotio manipulario milite iure cæsum pronunciauit, quia eum de stupro compellare ausus fuerat. Cice. pro Mil. Pluta. in uita. & apoph. Treboniũ uocat.

De priuatis, qui adulteria deprehensa uindicarunt. 13

*Sed, ut eos quoque, qui in uindicanda pudicitia dolore suo pro publica lege usi sunt, strictim percurram: Sempronius Musca C. Gallium, deprehensum in adulterio, flagellis cecidit, C. Memmius L. Octauium, similiter deprehensum, *neruis contudit; Carbo Actienus a Vibieno, item Pontius a P. Cernio deprehensi castrati sunt: Cn. etiam Furius, quem Brocchus deprehenderat, familiæ stuprandum obiecit. Quibus iræ suæ indulsisse, fraudi non fuit.*

* pœnis

EXTERNA.

De Hippone femina Græca. 1

Atque, ut domesticis externa subnectam, Græca femina, nomine Hippo, cum hostium classe esset excepta, in mare se, ut morte pudicitiam tueretur, abiecit. Cuius corpus Erechtheo litori appulsum, proxima undis humo sepulturæ mandatum, ad hoc tempus tumulus contegit: sanctitatis uero gloriam, æternæ traditam memoriæ, Græcia laudibus suis celebrando, quotidie florentiorem effecit.

De Chiomara Orgiacontis Reguli uxore. 2

Liu. li. 38. Pl. de clar. mul. de uir. ill. C. 55 Flor. li. 2. cap. 11.

Vehementius hoc, illud consideratius exemplum pudicitiæ. Exercitu, & copijs Gallogræcorum a Cn. Mālio consule in Olympo monte ex parte deletis, ex parte captis, Orgiacontis Reguli uxor miræ pulchritudinis a Centurione, cui custodienda tradita erat, stuprum pati coacta, postquam uentum est in eum locum in quem Centurio, misso nuncio necessarios mulieris pretium, quo eam redimerent, afferre iußerat: aurum expendente Centurione, & in eius pondus animo, oculisque intento, Gallogræcis, lingua gentis suæ imperauit, ut eum occiderent. Interfecti deinde caput abscissum manibus retinens ad coniugem uenit; abiectoq; ante pedes eius, & iniuriæ, & ultionis suæ ordinem exposuit. Huius feminæ quid aliud quisquam, quā corpus, in potestatem hostium uenisse dicat? namque animus uinci, nec pudicitia capi potuit.

De Teutonorum uxoribus. 3

Florus l. 3 cap 3. Plutar. in

Teutonorum uero coniuges Marium uictorem orarunt,

orarunt, ut ab eo uirginibus Vestalibus dono mitteren tur, affirmantes æque se, atque illas, uirilis concubitus expertes futuras. Eaque re non impetrata, laqueis sibi nocte proxima spiritum eripuerunt. Dij melius, quod hunc animum uiris earum in acie non dederunt. Nam, si mulierum suarum uirtutem imitari uoluissent, incerta Teutonicæ uictoriæ trophæa reddidissent.

Mario paulum diuersa scribunt Oros. li 5. cap. 16.

QVAE LIBERE DICTA, AVT ACTA CAP. II.

Libertatem autem uehementis spiritus dictis pariter, ac factis, testatam, ut non inuitauerim; ita ultro uenientem non excluserim. Quæ inter uirtutem, uitiumque posita, si salubri modo se temperauerit; laudem, si, quo non debuit, profuderit, reprehensionem meretur: Atque uulgi sic auribus gratior, quam sapientissimi cuiusque animo probabilior est. Vt pote frequentius aliena uenia, quam sua prouidentia tua. Sed, quia humanæ uitæ partes persequi, propositum est, nostra fide, propria æstimatione referatur.

De Legato Priuernatium. 1

Priuerno capto, interfectisque, qui id opidum ad rebellandum incitauerant, senatus indignatione accensus consilium agitabat, quid nam sibi de reliquis quoque Priuernatibus faciendum esset. Ancipiti igitur casu salus eorum fluctuabat, eodem tempore & uictoribus, & iratis subiecta. Cæterum, cum auxilium unicum in precibus restare animaduerterent;

Liu. lib 8.

ingeniti Italici sanguinis obliuisci non potuerunt. Princeps enim eorum, in curia iterrogatus, quam pœnam mereretur, respondit, Quam merentur, qui se dignos libertate iudicant: Verbis arma sumpserat, exasperatosque P. conscriptorum animos, inflammauerat. Sed Plautius consul, fauens Priuernatium causſæ, regressum animoso eius dicto obtulit: quæsiuitque, qualem cum eis Romani pacem habituri essent, impunitate donata. At is, constantissimo uultu, Si bonam dederitis, inquit, perpetuam, si malam, non diuturnam. Qua uoce perfectum est, ut uictis non solum uenia, sed etiam ius, & beneficium, nostræ ciuitatis daretur.

De L. Philippo. 2

Cic lib. 3. de orat. & D Hier. ep. 1. de Domitio.

Sic in senatu Priuernas loqui ausus est. L. uero Philippus consul aduersus eundem ordinem libertatem exercere non dubitauit. Nam segnitiem pro rostris exprobrans, alio sibi senatu opus esse dixit: tantumque a pœnitentia dicti abfuit, ut etiam L. Crasso, summæ dignitatis, & eloquentiæ, uiro, id in curia grauiter ferenti, manum inici iuberet. Ille, reiecto lictore, Non es, inquit, Mihi Philippe consul, quia nec ego quidem tibi senator sum.

De P. Scipione Aemiliano. 3

Liu. lib 59 & Pater. lib. 2.

Quid? populum ab incursu suo tutum libertas reliquit? immo & similiter aggressa, & æque expertà est patientem. C. Carbo, Trib. pleb. nuper sepultæ Gracchanæ seditionis turbulentissimus uindex, idemque orientium ciuilium malorum fax ardentissima

ßima, P. Africanum, a Numantiæ ruinis summo cum gloriæ fulgore uenientem, ab ipsa pæne porta in rostra perductum, quid de Ti. *Gracchi morte, cuius sororem in matrimonio habebat, sentiret, interrogauit: ut auctoritate clarißimi uiri, inchoato iam incendio multum incrementi adijceret: quia non dubitabat, quin, propter tam artam affinitatem, aliquid pro interfecti neceßarij memoria miserabiliter eßet locuturus. At is iure eum cæsum uideri respondit. Cui dicto cum concio tribunicio furore instincta uiolenter succlamasset,* Taceant, *inquit, quibus* Italia *nouerca est.* Orto *deinde murmure,* Non *efficietis, ait, ut solutos uerear, quos alligatos adduxi.* Vniuersus *populus iterum ab uno contumeliose correptus erat.* Quantus *est honos uirtutis? tacuit actutum.* Recens *uictoria ipsius* Numantina, *& patris* Macedonica, *de uictæque Carthaginis spolia * habita, ac duorum regum, Siphacis, &* Persæ, *ante triumphales currus catenatæ ceruices, tunc totius fori frementis ora clausêrunt: nec timori datum est silentium, sed quia beneficio* Aemiliæ, *&* Cornæliæ, *gentis multi metus urbis, atque* Italiæ, *finiti erant,* Plebs Romana *libertatis Scipionis libera non fuit.*

Pater. & Plutarc. in Apo.

* Auita, legendum putat Aldus Manutius, Paulli F. Aldi N.

De Cn. Calpurnio Pisone. 4

Q*uapropter minus mirari debemus, quod amplißima* Cn. Pompeij *auctoritas toties cum libertate luctata est, nec sine magna laude, quoniam omnis generis hominum licentiæ ludibrio esset, quieta fronte tulit.* Cn. Piso, *cum* Manilium Crispum *reum age*

Inferius.

ret, eumque, euidenter nocentem, gratia Pompeij uideret eripi, iuuenili impetu, ac studio accusationis prouectus, multa, & grauia crimina præpotenti defensori obiecit. Interrogatus deinde ab eo, cur si quoque non accusaret: Da, inquit, prædes reip. te, si postulatus fueris, ciuile bellum non excitaturum: etiam de tuo prius, quam de Manilij capite in consilium iudices mittam. Ita eodem iudicio duos sustinuit reos, acusatione Manilium, libertate Pompeium: & eorum alterum lege peregit, alterum professione, qua solum poterat.

De M. Catone Vticensi. 5

Quid ergo libertas sine Catone? non magis, quam Cato sine libertate. Nam, cum in senatorem nocentem, & infamem reum iudex sedisset, tabellæ, Cn. Pompeij, laudationem eius continentes, prolatæ essent, procul dubio efficaces futuræ, protinus submouit eas e quæstione, legem recitando, qua cautum erat, ne senatoribus tali auxilio uti liceret. Huic facto persona admirationem ademit. Nam, quæ in alio Audacia uideretur, in Catone Fiducia cognoscitur.

Reum Munatium Plã cum Dio. lib. 40 & Plutarc. in Pomp. & Cat.

De Cn. Lentulo Marcellino, Consule. 6

Dion. l 39.

Cn. Lentulus Marcellinus consul, cum in concione de Magni Pompeij nimia potentia quereretur, assensusque ei clara uoce uniuersus populus esset: Acclamate, inquit, Quirites, acclamate, dum licet, iam enim uobis impune facere non licebit. Pulsata est tunc eximij ciuis potentia, hic inuidiosa querella, hinc lamentatione miserabili.

De M. Fauonio. 7

Cui, candida fascia crus alligatum habenti, Fauo*nius,* Non *refert, inquit, qua in parte corporis sit diadema.* Exigui *panni cauillatione regias eius uires exprobrans. At is, neutra in parte mutato uultu, utrumque cauit, ne aut hilari fronte libenter agnoscere potentiam, aut tristi iram profiteri uideretur,* Eaq; *patientia inferioris etiam generis, & fortunæ hominibus aditum aduersus se dedit.* Equorum *turba duos retulisse abunde erit.*

De fascijs nescio qd Ci ep.3.l. 2. ad Att. Crurales L argu.ff. de auro, & argento.

De Heluio Mancia Formiano. 8

Heluius Mancia Formianus, *Libertini filius, ultimæ senectutis* L. Libonem *apud Censores accusabat: in quo certamine cum Pompeius Magnus humilitatem ei, ætatemque, exprobrans, ab inferis illum ad accusandum remissum dixisset:* Non *mentiris, inquit,* Pompeij: *uenio enim ab inferis,* L. Libionem *accusaturus; sed dum illic moror, uidi cruentum* Cn. Domitium *Ahenobarbum, deflentem, quod summo genere natus, integerrimæ uitæ, amantissimus patriæ, in ipso iuuentutis flore, tuo iussu, esset occisus.* Vidi *pari claritate conspicuum* Brutum *ferro laceratum, querentem, id sibi prius perfidia, deinde etiam crudelitate tua accidisse.* Vidi Cn. *Carbonem acerrimum pueritiæ tuæ, bonorumque patris tui defensorem, in tertio consulatu suo catenis, quas tu ei inijci iusseras; uinctũ, obtestantem te, aduersus omne fas, ac nefas, cum in summo esset imperio, a te, equite* Romano, *trucidatum.* Vidi *eodem habitu, & quiritatu prætoriũ*

Appian.li. Liu.li. 89. 90. & 96. & Plut. in Pomp. de Oros.li. 5. cap 22. Vell.hic l. 9. c. 13. & li 3. ca 3. Zonaras.

uirum Perpernam, ſæuitiam tuam execrantem, omnes eos una uoce indignantes, quod indemnati ſub te adoleſcentulo carnifice occidiſſent. Obducta iam uietis cicatricibus bellorum ciuilium uaſtiſſima uulnera, municipali homini, ſeruitutem paternam redolenti, effrenata temeritate, intolerabilio. ſpiritu, impune re uocare licuit. Itaque eo tempore, & fortiſſimum erat Cn. Pompeio maledicere, & tutiſſimum. Sed non patitur nos hoc longiore querella proſequi perſonæ in ſequentis aliquanto ſors humilior.

De Diphilo Tragœdo. 9

Cic. ep. 19. lib. 2. ad Att.

Diphilus Tragœdus, cum Apollinaribus ludis inter actum ad eum uerſum ueniſſet, in quo hæc ſententia continetur Miſeria noſtra Magnus eſt, directis in Pompeium manibus, pronunciauit: reuocatusque aliquoties a populo, ſine ulla cunctatione, nimiæ illum, & intolerabilis, potentiæ reum geſtu perſeueranti egit. Eadem petulantia uſus eſt in ea quoque parte, Virtutem iſtam, ueniet tempus, cum grauiter gemas.

atqui tunc Pompeius Capuæ uidetur fuiſſe ibid.

De M. Caſtritio Placentino. 10

M. etiam Caſtritij libertate inflammatus animus, qui cum Placentiæ magiſtratum gereret, Cn. Carbone conſule iubente decretum fieri, quo ſibi obſides a Placentinis darentur, nec ſummo eius imperio obtemperauit, nec maximis uiribus ceſſit: atque etiam dicenti, multos ſe gladios habre reſpondit. Et ego annos. Obſtupuerunt tot legiones, tam robuſtas ſenectutis reliquias intuentes. Carbonis quoque ira, quia materiam ſæuiendi perquam exiguam habebat, paruulum

uulum uitæ tempus ablatura, in ſeipſa collapſa eſt.

De Ser. Sulpitio Galba. 11

Iam Ser. Galbæ temeritatis plena poſtulatio, qui D. Iulium, conſummatis uictoriis, in foro ius dicentem, in hunc modum interpellare ſuſtinuit. C. Iuli Cæſar, pro Cn. Pompeio Magno, quondam genero tuo, in tertio eius conſulatu, pecuniam ſpopondi, quo nomine nunc appellor. Quid agam? dependam? Palam atque aperte, ei bonorum Pompeij uenditionem exprobrando, ut a tribunali ſummoueretur, meruerat: ſed illud ipſa manſuetudine mitius pectus, æs alienum Pompei ex ſuo fiſco ſolui iuſsit. Cic.ep 30. l. 10. fam. Cic.ep 18. lib 6. fam. Cic. Phil.2

De A. Cæſellio Iuriſconſ. 12

*A. Cæſellius, uir iuris ciuilis ſcientia clarus, quam periculoſe contumax. nullius enim aut gratia, aut auctoritate compelli potuit, ut de aliqua earum rerum, quas trium uiri dederant, formulam componeret. Hoc animi iudicio uictoriarum beneficia extra * omnem ordinem legum ponens. Idem, cum multa de temporibus Cæſaris liberius loqueretur, amicicique, ne id faceret, monerent. Duas res, quæ hominibus amariſſimæ * uidentur, Magnam ſibi licentiam præbere reſpondit, Senectutem, & orbitatem.* *Aul.Cæſellius Hora. in poe. Macr.li. 3. * communem * uiderentur

EXTERNA.

De Machæra Macedonica. muliere. 1

Inſerit ſe tantis uiris mulier alienigini ſanguinis, quæ a Philippo rege tumulento immerenter damnata, Prouocarem ad Philippum, inquit, ſed, ſobrium. Excuſsit crapulam oſcitanti, ac preſenti animo ebriū reſpi Plut.in Apoph. Philip. paullo aliter.

resipiscere, caussaque diligentius inspecta, iustiorem sententiam ferre coegit. Igitur æquitatem, quam impetrare non potuerat, extorsit: potius præsidium à libertate, quam ab innocentia, mutuata.

De Syracusana quadam. 2

Iam illa non solum fortis, sed etiam urbana libertas. Senectutis ultimæ quædam, Syracusanis omnibus Dionysii *tyranni exitium, propter nimiam morum acerbitatem, & intolerabilia onera, uotis expetentibus, sola quotidie matutino tempore deos, ut incolumis, ac sibi superstes esset orabat. Quod ubi is cognouit, indebitam sibi admiratus beneuolentiam, accersit eam, & quid ita hoc, aut quo suo merito faceret, interrogauit. Tum illa, Certa est, inquit, ratio propositi mei: puella enim, cum grauem tyrannũ haberemus, carere eo cupiebam, quo interfecto, aliquanto tætrior arcem occupauit: eius quoque finiri dominationem magni æstimabam: tertium te superioribus importuniorem habere cœpimus rectorem. Itaque timens, ne, si tu fueris absumptus, deterior in locum tuum succedat, caput meum pro tua salute deuoueo. Tam facetam audaciam* Dionysius *punire erubuit.*

Huic mulieri Himeræ fuit nomen.

De Theodoro Cyreneo. 3

Inter has, & Theodorum Cyrenæum, *quasi animosi spiritus conuugium esse potuit, uirtute par, felicitate dissimile. Is enim* Lysimacho *regi, mortem sibi minitanti, Enimuero, inquit, magnifica res tibi contigit, quia cantharidis uim assecutus es. Cumque hoc dicto accensus, cruci eum suffigi iussisset, Terribilis*

Cic. Tusc. 1. & 5. & Sen. de tranq. uitæ cap. 14.

lis hæc, ait, purpuratis ſit tuis: mea quidem nihil intereſt, humi ne, an ſublime, putreſcam.

DE SEVERITATE.

CAP. III.

ARmet ſe duritia pectus neceſſe eſt, dum horridæ ac triſtis ſeueritatis acta narrantur, ut, humaniore cogitatione ſepoſita, rebus auditu aſperis uacet. Ita enim diſtrictæ, & inexorabiles uindictæ, & uaria pœnarum genera in medium procurrent, utilia quidem legum munimenta, ſed minime in placido, & quieto paginarum numero reponenda.

De Populo R. 1

*M. Manlius, unde Gallos repulerat, inde ipſe præcipitatus eſt: quia fortiter defenſam libertatem, nefarie opprimere conatus fuerat. Cuius iuſtæ ultionis nimirum hæc præfatio fuit: Manlius eras mihi, cum præcipites agebas Senones: poſtquam mutari cœpiſti, unus factus es ex Senonibus. Huius ſupplicio æternæ memoriæ * nota inſerta eſt. Propter illum enim leges ſanciri placuit, ne quis patricius in arce, aut Capitolio, habitaret, qui domum eo loci habuerat, ubi nunc ædem Monetæ uidemus. Par indignatio ciuitatis aduerſus Sp. Caßium erupit. cui plus ſuſpicio concupitæ dominationis nocuit, quam tres magnifici conſulatus, ac duo ſpecioßißimi triumphi, profuerunt. Senatus enim populusque Ro. non contentus, capitali eum ſupplicio afficere, interempto domum ſuperiecit, ut penatium quoque ſtrage puniretur. In ſolo autem ædem Telluris fecit, itaque, quod prius*

Liu. lib. 6. Cice pro do & Phil. 1 & 2. Pl. in Camillo. Zonaras.

Nota & quidē publica. Liu. ibid.

Liu. lib. 2. & Dion. li. 8. hic aliter li. 5 c. 8

Ci. pro de.

prius domicilium impotentis uiri fuerat, nunc religiosæ seueritatis monumentum est. Eadem ausum Sp. Mælium consimili exitu patria multauit Area uero domus eius, quo iusti supplicij notitia ad posteros perueniret, Aequimælij appellationem traxit. Quantum ergo odij aduersus hostes libertatis insitum animis antiqui haberent, parietum ac tectorum, in quibus uersati fuerant, ruinis testabantur. Ideoque & M.Flacci, & L.Saturnini, seditiosissimorum ciuium, corporibus trucidatis, penates ab imis fundamentis eruti sunt. Cæterum Flacciana area, cum diu penatibus uacua mansisset, a Q.Catulo Cimbricis spolijs adornata est. Viguit in nostra ciuitate Tiberij, & Caij, Gracchorum summa nobilitas, ac spes amplissima. sed, quia statum ciuitatis conati erant conuellere, insepulta cadauera iacuerunt, supremusque humanæ condicionis honor filijs Gracchi, & nepotibus Africani defuit: quinetiam familiares eorum, ne quis reipub. inimicis amicus esse uellet, de robore præcipitati sunt.

Liu.li. 40 & Cic. pro domo.

Liu.li. 61. & 59. hic lib 9 ca. 5 Plut. Mario, & Gracchis.

Cic pro domo. Liu.lib. 58 & 61. Oros lib. 5 cap. 9. & 12. Plutar. App. Liu. 1. & alij. Propter Corneliã. Festus.

De P.Mucio Scæuola Trib. pleb. 2

Zonaras.

Idem sibi tam licere P. Mucius Trib. Pleb. quam senatui: & populo R. credidit: qui omnes collegas suos qui, duce Sp. Cassio, id egerant, ut magistratibus non subrogatis, communis libertas in dubium uocaretur uiuos cremauit. Nihil profecto hac seueritate fidentius. unus enim tribunus eam pœnam nouem collegis inferre ausus est, quam nouem tribuni ad uno collega exigere perhorruissent.

De

De Senatu R. 3

Libertatis adhuc custos, & uindex seueritas, sed pro dignitate, ac disciplina, æque grauis inuenta est. M. enim Clodium senatus Corsis, qu'a turpem cum his pacem fecerat, dedidit: quem ab hostibus non acceptum, in publica custodia necari iussit. Semel læsa maiestate imperij, quot modis ira pertinax uindex? factum eius rescidit libertatem ademit, spiritum, extinxit, corpus contumelia carceris, & detestanda Gemoniarum scalarum nota, fœdauit. Atque hic quidem senatus animaduersionem meruerat. Cn. autem Cornelius Scipio, Hispali filius, prius, quam mereri posset, expertus est: iam, cum ei Hispania prouincia sorte obuenisset, ne illuc iret, decreuit; adiecta caussa, quod recte facere nesciret. Itaque quæstor Cornelius, propter uitam inhoneste actam, sine ullo prouinciali ministerio, tantum non repetundarum lege damnatus est. Ne in C. quidem Vettieno, qui sinistræ manus digitos, ne bello Italico militaret, sibi absciderat, seueritas senatus cessauit. Publicatis enim bonis eius ipsum æternis uinculis puniendum censuit: effecitque, ut, quem honeste spiritum profundere in acie noluerat, turpiter in catenis consumeret.

Anam. Marc. 14.

Lib. 1. c. 4.

De Manio Curio Dentato Consule. 4

Id factum imitatus Manius Curius consul, cum delectum subito edicere coactus esset, & iuniorum nemo respondisset, coniectis in sortem omnibus tribubus, Polliæ, quæ proxima exierat, primum nomen, urna extractum, citari iussit. neque eo respondente,

Liu. lib. 14 Non Marcel. ex Varrone.

bona adolescentis hastæ subiecit. Quod ut illi nunciatum est, ad consulis tribunal cucurrit, collegiumque Tribunorum appellauit. Tunc Manius Curius, præfatus, non opus esse eo ciue reip. qui parere nesciret: & bona eius, & ipsum uendidit.

De L. Domitio Ahenobarbo Prætore. 5

Ci. Verr.7 *Aeque tenax propositi L. Domitius. Nam, cum Siciliam proprætor regeret, & ad eum eximiæ magnitudinis aper allatus esset, adduci ad se pastorem, cuius manu occisus erat, iussit. Interrogatumque, quo telo eam bestiam confecisset, postquam comperit, usum uenabulo, cruci suffixit. Quia ipse ad exturbanda latrocinia, quibus prouincia uastabatur, ne quis telum haberet, edixerat. Hoc aliquis in fine seueritatis, & sæuitiæ, ponendum dixerit: disputatione enim utroque flecti potest. Ceterum ratio publici imperij prætorem nimis asperum existimari non patitur.*

De M. Horatio Tergemino. 6

Liu. lib 1. Dionys. l. 3 hic l. 5. c. 1 *Sic se in uiris puniendis seueritas exercuit. Sed ne in feminis quidem supplicio afficiendis segniorum se egit. Horatius unus prœlio trium Curiatiorum, conditione pugnæ omnium Albanorum uictor, cum, ex illa clarissima acie domum repetens, sororem suam uirginem Curiatij sponsi mortem profusius, quam illa ætas debebat, flentem uidisset, gladio quo patriæ rem bene gesserat, interemit: parum pudicas ratus lacrymas, quæ præpropero amori dabantur. Quem hoc nomine reum apud populum actum pater defendit. Ita paullo propensior animus puellæ*

ad me-

ad memoriam futuri uiri, & fratrem ferocem uindicem, & uindictæ tã rigidũ assensorem patrẽ habuit.

Senatu R. in incestas. 7

Consimili seueritate senatus postea usus Sp. Postumio Albio, & Q. Marcio Philippo *consulibus, mandauit, ut de iis, quæ sacris* Bacchanalium* *incestu usæ fuerant, inquirerent. A quibus cum multæ essent damnatæ, in omnes cognati intra domos animaduerterunt: lata que patens opprobrij deformitas. seueritate supplicii emendata est. Quia, quantum ruboris ciuitati nostræ mulieres turpiter se gerendo incußerant, tantum laudis grauiter punitæ attulerunt.*

Liu. li. 39. lib. 1. ca. 3.

* incestæ uisæ

De Munati in Meneficas. 8

Publicia *autem, quæ* Postumium Albinum *consulem: item* Licinia, *quæ* claudium Asellum, *uiros suos ueneno necauerant, propinquorum decreto strangulatæ sunt. non enim putauerunt seuerißimi uiri, in tam euidenti scelere longum publicæ quæstionis tempus expectandum.* Itaque, *quarum innoctium defensores fuissent, sontium maturi uindices extiterunt.*

Diu. li. 48.

De Egnatio Metello. 9

Magno scelere horum seueritas ad exigendam uindictam concitata est. Egnatii *autem* Metelli *longe minori de caussa; qui uxorem, quod uinum bibisset, fuste percussam interemit.* Idque *factum non accusatore tantum, sed etiam reprehensore, caruit unoquoque existimante, optimo illam exemplo uiolatæ sobrietatis pœnas pependisse, & sane, quæcumque fæmina uini usum immoderate appetit, omni-*

Egnatium Mentium Plin. lib. 14 ca 3. & Mecennium Martium uocat Tertul. in Apol. ca p. 6. hic lib. 2. cap. 1.

V *bus,*

bus, & uirtutibus ianuam claudit; & delictis aperit.

De C. Sulpicio Gallo. 10

Plu. prob. 13. *Horridum* C. *quoque Sulpicij Galli maritale supplicium.* Nam *uxorem dimisit, quod eam capite aperto foris uersatam cognouerat, abscisa sententia, sed tamen aliqua ratione munita.* Lex *enim, inquit, tibi meos tantum præfinit oculos, quibus formam tuã approbes, & his decoris instrumenta compara, his esto speciosa, horum te certiori crede notitiæ: ulterior tui conspectus superuacua irritatione accersitus, in suspicione, & crimine subhæreat necesse est.*

De Q. Antistio uetere. 11

Nec *aliter sensit* Q. Antistius Vetus, *repudiando uxorem; quod illam in publico cum quadam libertina uulgari secreto loquentem uiderat: nam (ut ita dicam) incunabilis & nutrimentis culpæ non ipsa commotus culpa;* * *citeriorem delicto præbuit ultionem; ut potius caueret in iuriam; quam uindicaret.*

*citiorem

De P. Sempronio Sopho. 12

Plu prob. 13. Iungendus *est his* P. *Sempronius Sophus; qui coniugem repudij nota affecit: nihil aliud: quam se ignorante ludos ausam spectare.* Ergo: *dum sic olim feminis occurritur; mens earum a delictis aberat.* Cete*rum, etsi* Romanæ *seueritatis exemplis, totius orbis terrarum instrui potest: tamen externa summatim* * *cognoscere fastidio non sit.*

*cognosse

EXTERNA

De Lacedæmonijs. 1

Paullo aliter Plu. in Lacedæmonij *libros Archilochi e ciuitate sua exportari*

portari iusserunt, quod eorum parum uerecundam, ac pudicam lectionem arbitrabantur. Voluerunt enim ea liberorum suorum animos imbui, ne plus moribus noceret quam ingenijs prodeßet. Itaque maximorum poetam, aut certe summo proximum, quia domum, sibi inuisam, obscenis maledictis lacerauerat, carminum exilio multarunt.

apoph. l
con.

De Atheniensibus. 2

Athenienses autem Timagoram, inter officium salutationis, Darium regem, more gentis illius, adulatum, capitali supplicio affecerunt: unius ciuis humilibus blanditijs, totius urbis suæ decus Perflcæ dominationi summissum grauiter ferentes.

lyca mbẽ
soceri.
Paullo al
ter Plu. i
usta Arta
xerx.

De Cambyse Rege Persarum. 3

Iam Cambyses inusitatæ seueritatis, qui mali cuiusdam iudicis ex corpore pellem detractam, sellæ intendi, in eaque filium eius iudicaturum considere iußit. Cæterum & rex, & barbarus, atroci, ac noua pœna iudicis, nequis postea corrumpi iudex posset, prouidit.

Herodot
lib. 5.

Filium.
Otaneu

DE GRAVITER DICTIS AVT FACTIS.

CAP. IV.

MAgnam, & bonam laudis partem in claris uiris etiam illa uindicant, quæ aut ab his grauiter dicta, aut facta pertinax memoria uiribus æternis comprehendit. Quorum ex abundanti copia, nec parca nimis, nec rursus auida manu, quod magis desiderio satisfaciat, quam satietati abundet, hauriamus.

De T. Manlio Torquato. 1

Liu. li. 23.

Liu. lib. 23

Ciuitate nostra Cannensi clade perculsa, cum admodum tenui filo suspensa Reip. *salus ex sociorum fide penderet, ut eorum animi ad imperium* Romanum *tuendum constantiores essent; maiori parti senatus, principes* Latinorum *in ordinem suum sublegi, placebat ut* Annius *olim*, Campani *etiam consulem alterum* Capuæ *creari debere asseuerabat: sic contusus, & æger* Romani *imperij spiritus erat*. Tunc Man*lius* T*orquatus, stirpis eius, qui Latinos apud Vesorim inclyta pugna fuderat, quam poterat clara uoce denunciauit: Si quis sociorum inter* Patres C. *sententiam dicere ausus esset, continuo eum se interempturum*. H*æ unius minæ &* Romanorum *languentibus animis calorem pristinum reddiderunt, &* Italiam *ad ius ciuitatis nobiscum exequandum consurgere passæ non sunt. namque ut populi* R. *armis. ita uerbis illius fracta cessit*. Par *eiusdem quoque* Manlij *grauitas cum consulatus, omnium consensu, deferretur, eumque sub excusatione aduersæ ualetudinis oculorum recusaret; instantibus cunctis*, A*lium, inquit,* Q*uirites, quærite, ad quem hunc honorem transferatis*. N*am si me gerere eum coegeritis, nec ego mores uestros ferre, nec uos meum imperium perpeti poteritis. Si priuati tam ponderosa uox, quam graues fasces consulis extitissent?*

lib. 1. cap. 7 li. 7. c. 7. & liu. lib. 8. de uiris illustr. ca. 28 male. liu. lib 26. bene. Vide Zonaram.

De Scipione Aemiliano. 2

de uiris ill. lust. ca. 58.

N*ihilo segnior Scipionis* A*emiliani aut in curia, aut in concione grauitas: qui, cum haberet consortem censuræ*

censuræ Mumium, ut nobilem, ita eneruis uitæ, pro rostris dixit, si ex maiestate reip. omnia gesturum, si sibi ciues uel dedissent collegam, uel non dedissent. Idem, cum Ser. Sulpicius Galba, & Aurelius Cotta consules, in senatu contenderent, uter aduersus Viriatum in Hispaniam mitteretur: ac magna inter P.C. Dissensio esset, omnibus, quo nam eius sententia inclinaretur, expectantibus, Neutrum, inquit, mihi mitti placet: quia alter nihil habet, alteri nihil est satis: Aeque malam licentis imperij magistram iudicans inopiam, atque auaritiam. Quod dicto, ut neuter in prouinciam mitteretur obtinuit.

De Viriato Li li. 52 Orof. lib 5 c 3. Eutro. & Flor.

De C. Popillio Lænate. 3

C. uero Popillius, a senatu legatus ad Antiochum missus, ut bello se, quo Ptolemæum lacessebat, abstineret: cum ad eum uenisset, atque is prompto animo, & amicißimo uultu dextram ei porrexisset; inuicem ei suam porrigere noluit, sed tabellas senatusconsultum continenter tradidit. Quas ut legit Antiochus, dixit, se cum amicis collocuturum. Indignatus Popillius, quod aliquam moram interposuißet, uirga solum, quo insistebat, denotauit. At prius, inquit, quam hoc circulo excedas, da responsum, quod senatui referam. Non legatum locutum, sed ipsam curiam ante oculos positam crederes: continuo enim rex affirmauit, fore, ne amplius de se Ptolemæus quæreretur. Ac tum demum Popillius manum eius tamquam socij, apprehendit. Quam efficax est animi, sermonisque abscissa grauitas. Eodem momento Syriæ regnum

Cic. Pilip. 8. & Liu l. 45 C Octauiū uocat Plin li. 34. cap. 6. Iustin. l. 34

Patere. l. 1.

terruit, Aegypti texit.

De P. Rutilio Rufo. 4

P autem Rutilij uerba prius, an facta existimem ne scio: nam utrisque æque admirabile inest robur. Cum amici cuiusdam iniustæ rogationi resisteret, atque is per summam indignationem dixisset: Quid ergo, inquit, mihi opus est amicitia tua, si, quod rogo, non facis? respondit, Immo quid mihi tua, si propter te aliquid inhoneste facturus sum?

Cic. lib. 2 de orat. & in Brut. Liu lib. 70 Oro. lib. 5. cap. 17. hic l. 2. c. 5

Quincti l. 11. cap. 1. Senec. de diu. prou.

Huic uoci consentanea illa opera, quod magis ordinum dissensione, quam ulla culpa sua, reus factus, nec obsoletam uestem induit, nec insignia senatoris deposuit, nec supplices ad genua iudicum manus tetendit, nec dixit quidquam, splendore præteritorum annorum humilius, Effecitque, ut periculum illud nõ impedimentum grauitatis eius esset, sed experimentum. Atque etiam, cum rei reditum in patriã Syllana uictoria præstaret, in exilio, nequid aduersum leges faceret, remãsit. Quapropter Felici, cognomen iustius quis moribus grauissimi uiri, quam impotentis armis, assignauerit. Quod quidem Sylla rapuit, Rutilius meruit.

De Iunio Bruto Procos. 5

Paullo aliter Plut. in Bruto.

Marcus Brutus, suarum prius uirtutum, quam patriæ parentis parricida: (uno enim facto, & illas in profundum præcipitauit, & omnem sui nominis memoriã inexpiabili detestatione perfudit) ultimum prælium initurus, negantibus quibusdam id committi oportere: Fidenter, inquit, in aciem descendo: hodie enim aut recte erit, aut nihil curabo. Præsumpserat ui-

rat uidelicet, neque uiuere se sine uictoria, neque mori sine securitate posse.

EXTERNA.

De Cinniniensi populo. 1

Cuius mentio mihi subijcit, quod aduersus D. *Brutum in Hispania grauiter dictum est, referre.* Nam *cum se ei tota pæne* Lusitania *dedißet, ac sola gentis eius urbs* Cinninia *pertinaciter arma retineret, tentata redemptione, propemodum uno ore legatis* Bruti *respondit:* Ferrum *sibi a maioribus, quo urbem tuerentur, non aurum, quo libertatem ab imperatore auaro emerent, relictum.* Melius *sine dubio istud nostri sanguinis homines dixissent, quam audissent.*

De hoc Bruto Liu. lib. 55. Orosi. 5. c. 5 & Plu. l. 2. cap 3.

De Socrate Atheniensi. 2

Sed illos quidem natura in hæc grauitatis uestigia deduxit. Socrates autem, Græcæ doctrinæ clarißimum columen, cum Athenis *caussam dicturus esset, defensionemque ei* Lysias*, a se compositam, qua in iudicio uteretur, recitasset, demissam & supplicem, imminentique procellæ accomodatam.* Aufer*, inquit quæso, istam: nam ego, si adduci possem, ut eam in ultima Scythiæ solitudine perorarem, tum me ipse morte te multandum concederem. Spiritum contempsit, ne careret grauitate: maluitque Socrates extingui, quam* Lysias *superesse.*

Cic. lib. 1. de orat. & & Laert. in uita.

De Alexandro Magno. 3

Quantus hic in sapientia, tantus in armis Alexander illam uocem nobiliter edidit. Dario *enim, uno iam, & altero, prælio, uirtutem eius experto, atque*

Curt. lib. 4 Arrian. li. 2. & Plut. in uita.

ideo partem regni Tauro tenus monte, & filiam in matrimonium cum decies centum millibus tallentum pollicentem, cum Parmenion dixisset, Se, si Alexander esset, usurum condicione; respondit, Et ego uterer, si Parmenion essem. Vocem, duabus uictorijs responden tem, dignamque cui tertia, sic euenit, tribueretur.

De Lacedæmoniis. 4

Plutar. ne scio quid in Apoph. Lacon.

Atque hæc quidem animi magnifici, & prosperi status: illa uero, qua legati Lacedæmoniorum apud patrem eius miseram fortunæ suæ condicionem testati sunt, gloriosior, quam optabilior. Intolerabilibus enim oneribus ciuitatem eorum implicanti, si quid morte grauius imperare perseueraret, mortem se prælaturus responderunt.

De Paedareto Spartano. 5

Plut. in Apo. Lac.

Nec parum graue Spartani cuiusdam dictum: siquidem nobilitate, & sanctitate præstans, & petitione magistratus uictus, maximæ sibi lætitiæ esse prædicauit, quod aliquos patria sua se meliores uiros haberet. Quo sermone repulsam honori adæquauit.

DE IVSTITIA.

CAP. V.

TEmpus est, iustitiæ quoque sancta penetralia adire, in quibus semper æqui, ac probi, facti respectus religiosa cum obseruatione uersatur: & ubi studium uerecundiæ est, & cupiditas rationi cedit, nihilque utile, quod parum honestum uideri possit, ducitur. Eius autem præcipuum, & certissimum inter omnes gentes nostra ciuitas exemplum est.

De

De populo R. 1

Camillo consule Faliscos circunsedente, magister ludi plurimos, & nobilissimos inde pueros, uelut ambulandi gratia, eductos, in castra Romanorum *perduxit. Quibus interceptis, non erat dubium, quin Falisci, deposita belli gerendi pertinacia, tradituri se nostro imperatori essent.* De ea re *senatus censuit, ut pueri uinctum magistrum uirgis cædentes in patriam remitterentur. Qua iustitia animi eorum sunt capti, quorum mænia expugnari non poterant. namque Falisci beneficio magis, quam armis, uicti, portas Romanis aperuerunt. Eadem ciuitas aliquoties rebellando, semperque aduersis contusa prælijs, tandem se Q. Lutatio consuli dedere coacta est.* Aduersus *quam sæuire cupiens populus* Rom. *postquam a* Papirio *(cuius manu, iubente consule uerba deditionis scripta erant) doctus est, Faliscos non, potestati, sed fidei, se* Romanorum *commisisse; omnem iram placida mente deposuit, pariterque & uiribus odij, non sane facile uinci assuetis, & uictoriæ obsequio, quæ promptissime licentiam subministrat, ne iustitiæ suæ deesset, obstitit.* Idem, *cum* P. *Claudius Camerinos, ductu, atque auspicijs, suis, captos subasta uendidisset, etsi ærarium pecunia, fines agris auctos animaduertebat; tamen; quia parum liquida fides id gestum ab imperatore uidebatur, maxima cura conquisitos redemit, ijsque habitandi gratia locum in* Auentino *assignauit, & prædia eis restituit.* Pecuniam *etiam non ad curiam, sed ad sacraria ædificanda, sa-*

Paullo aliter Liu. l. 5 Plu. in Camil. & Frōti. l. 4 ca. 4. Strbt. & Florus li. 1 cap 12. & de uiris illust.

Liu lib. 19. Eutrop. li 2. & Oros. li 4 cap. 6. etsi de cos. dissentit. Zonaras.

da, sacrificiaque facienda, tribuit: iustitiaeque promptißimo tenore effecit, ut exitio suo laetari possent, quia sic renati erant.

Cic. lib. 3. de off. Ge. lib 3. c. 8. Plutarc. in Pyr. Flor. l. 1. c. 18. & Eutrop. li 2. quamuis dissentiant.

Moenibus nostris, & finitimis regionibus, quae ad huc retuli, quod sequitur, per totum terrarum orbem manauit. Timochares Ambraciensis *Fabricio consule pollicitus est, se* Pyrrhum *ueneno, per filium suum, qui potionibus eius praeerat, necaturum. Ea res cum ad senatum esset delata, mißis legatis,* Pyrrhum *monuit, ut aduersus huius generis insidias cautius se gereret: memor urbem a filio* Martis *conditam, & armis bella, non uenenis gerere debere.* Timocharis *autem nomen suppreßit, utroque modo aequitatem amplexus: quia nec hostem malo exemplo tollere, nec eum, qui bene mereri paratus fuerat, prodere uoluit.*

De quattuor Tribunis pl. 2

Liu lib. 4. ubi C. non L. uocat.

Summa iustitia in quattuor quoque Tribunis *pleb. eodem tempore conspecta est. Nam cum* L. Attratino, *(sub quo duce aciem nostram apud* Verruginem *a* Volscis *inclinatam cum ceteris equitibus correxerant) diem ad populum* L. Hortensius, *collega eorum dixisset, pro rostris iurauerunt, in squalore se esse, quo ad imperator ipsorum reus esset futurus. Non enim sustinuerunt egregij iuuenes, cuius armati periculum uulneribus, & sanguine suo defenderant, eius togati ultimum discrimen, potestatis insignia retinentes, intueri. Qua iustitia mota concio actione* Hortensium *desistere coegit.*

De Ti. Graccho Cens. 3

Nec se etiam aliter eo facto, quod sequitur, exhibuit. Cum Ti. Gracchus & C. Claudius, ob nimis seuere gestam censuram, maiorem ciuitatis partem exasperassent, diem P. Rutilius Tribunus pl. perduellionis ad populum dixit: præter communem consternationem, priuata etiam ira accensus, quia necessarium eius ex publico loco parietem demoliri iusserant. Quo in iudicio primæ classis permultæ centuriæ Claudium aperte damnabant: de Gracchi absolutione uniuersæ consentire uidebantur. Qui clara uoce iurauit, si de collega suo grauius esset iudicatum, in factis paribus se eandem cum illo pœnam exilij subiturum. Eaque iustitia tota illa tempestas ab utriusque fortunis, & capite depulsa est. Claudum enim populus absoluit; Gracchο causæ dictionem Trib. Rutilius remisit. de uiris illust. ca. 57 Liu. li. 43.

De Collegio Tribunorum pl. 4

Magnam laudem, & illud collegium tribunorum tulit, quod cum unus ex eo L. Cotta fiducia sacrosanctæ potestatis, creditoribus suis nollet, satisfacere decreuit: si neque solueret pecuniam, neque daret, cum quo sponsio fieret, appellātibus se creditoribus, auxilio futurum: iniquum ratum, maiestatem publicam, priuatæ perfidiæ obtentui esse. Itaque Cottam in tribunatu quasi in aliquo sacrario latentem, tribunicia inde iustitia extraxit. is uidetur, qui Veterato dicitur in Bruto Cic.

De Cn. Domitio Ahenobarbo. 5

Cuius, ut ad alium æque illustrem actum transgrediar, Cn. Domitius tribunus pleb. M. Scaurum, principem Cic. in or. pro Deiotar Pelia. in Scauria na.

pem ciuitatis, in iudicium populi deuocauit: ut, si fortuna adspirasset, ruinam; si minus, certe ipsa obtrectatione amplissimi uiri incrementum claritatis appreben deret. Cuius opprimendi cum summo studio flagraret, seruus Scauri ad eum noctu peruenit, instructurum se eius accusationem, multis, & grauibus domini criminibus promittens. Erat in eodem pectore Domitij, *inimicus, & dominus, diuersa æstimatione nefarium indicium perpendentes: iustitia uicit odiũ. Continuo enim & suis auribus obseruatis, & indicis ore clauso, duci eum ad Scaurum iussit. Accusatorem etiam reo suo, ne dicam diligendum, certe laudandum: quem populus cum propter alias uirtutes, tum hoc nomine libentius, & consulem, & censorem, & pot. max. fecit.*

De Licinio Crasso Oratore. 6

Lib 3 c. 4. Cic. l. 3 de leg. & 3 de orat. & in Bruto.

Nec aliter *se* L. *Crassus in eodem iustitiæ experimento gessit. C. Carbonis nomen infesto animo utpote inimicissimi sibi detulerat: sed tamen scrinium eius a seruo allatum ad se, complura continens, quibus facile opprimi posset: ut erat signatum, cum seruo catenato ad eum remisit. Quo pacto igitur inter amicos uiguisse tunc iustitiã credimus, cum inter accusatores quoq; & reos, tantum uirium obtinuisse uideamus?*

De L. Cornelio Sylla Cos. 7

Liu. lib. 77. Plutarc. in Sylla.

Iam L. *Sylla, non se tam incolumem, quam Sulpicium* Rufum *perditum uoluit, tribunicio furore eius sine fine uexatus. Ceterum, cum eum proscriptum. & in uilla latentem, a seruo proditum comperisset;*

manu-

manumissum parricidam, ut fides edicti sui extaret. præcipitari protinus e saxo Tarpeio, *cum illo scelere parto pileo iußit.* Victor *alioquin insolens, hoc imperio iustißimus.*

EXTERNA.

De Pittaco Mitylenæo. 1

Verum, ne alienigenæ iustitiæ obliti uideamur, Pittacus Mityleneus, *cuius aut meritis tantum ciues debuerunt, aut moribus crediderunt. ut suis, suffragiis tirannidem deferrent, tandiu illud imperium sustinuit, quamdiu bellum de Sygæo cum Atheniensibus gerendum fuit.* Postquam *autem pax uictoria parta est, continuo reclamantibus Mytelenæis deposuit; dominus ciuium ultra, quam reipublice necessitas exegerat; permaneret.* Atque *etiam recuperati agri dimidia pars consensu omnium offerretur: auertit animum ab eo munere; deforme iudicans, uirtutis gloriam, magnitudine præde minuere.*

Laer. in uita.

De Aristide Atheniensi. 2

Alterius nunc mihi prudentia referenda est, ut alterius repræsentari iustitia poßit. Cum saluberrimo consilio, Themistocles *migrare Athenienses in classem coegisset,* Xerxeque *rege, & copiis eius, Græcia, pulsis ruinis patriæ in pristinum habitum reformaret, & opes clamdestinis molitionibus ad principatum Græciæ capessendum nutriret; in concione dixit, habere se rem deliberatione sua promissam, quam si fortuna ad effectum perduci passa esset; nihil maius, aut potentius Atheniensi populo futurum, sed eam uulgari*

Cic.lib. 3. de off & Plut.in uita.

uulgari non oportere: postulauitque, ut aliquis sibi cui illam tacite exponeret, daretur. datus est Aristides. Is postquam cognouit, classem illum Lacedæmoniorum. quæ tota apud Gytheum subducta, erat, uelle incendere, ut, ea consumpta, dominatio maris ipsis cederet; processit ad ciues, & retulit, Themistoclem ut utile consilium, ita minime iustum animo uoluere. Euestigio uniuersa concio, quod æquum non uideretur, ne expedire quidem proclamauit: ac protinus Themistoclem incepto desistere iussit.

De Zaleuco Locrensi. 3

Cic. lib. 2. de leg. et ep. 1 l. 6. ad Att & hic. lib. 1. c. 3. Str. l. 3. Eufe. Athen & Laert 3 in Pyth & Stob ser mo 42. Aeli. in uar hist 2.

Nihil illis etiam iustitiæ exemplis fortius. Zaleucus: urbe Locrensium a se saluberrimis, atque, utilissimis legibus munita, cum filius eius adulterij crimine damnatus, secundum ius ab ipso constitutum, utroque oculo carere deberet, ac tota ciuitas in honorem patris pœnæ necessitatem adolescentulo remitteret, aliquandiu repugnauit. Ad ultimum precibus populi euictus, suo prius, deinde filij, oculo eruto, usum uidendi utrique reliquit. Ita debitum supplicij modum legi reddidit, æquitatis admirabili temperamento, se inter misericordem patrem, & iustum legislatorem, partitus.

De Charonda Thurio. 4

Cic. lib. 1. de leg. Laer. in Pythago & Egna. Racem. cap.

Sed aliquanto Charondæ Thurij præfractior, atque abscisior iustitia. Ad uim, & cruorem usque seditiosas conciones ciuium pacauerat, lege cauendo, ut, si quis eas cum ferro intrasset, continuo interficeretur, Interiecto deinde tempore, ex longinquo rure gladio

gladio cinctus, domum repetens, subito in dicta concione, sicut erat, in eam processit: ab eoque, qui proxime constiterat, solutæ a se legis suæ monitus. Idem ego illam, inquit * sanciam. ac protinus ferro, quod habebat, districto incubuit. cumq; liceret culpam uel dissimulare, uel errore defendere, pœnam tamen repræsentare maluit, nequa fraus iustitiæ fieret.

12. sed uide. Stobe. serm. 42. Arist. Polit. 2.

* sarciam

DE FIDE PVBLICA CAP. VI.

HVius imagine aut oculos posita, uenerabile fidei numen dexteram suam, certißimum salutis humanæ pignus ostentat. Quam semper in nostra ciuitate uiguisse, & omnes gentes senserunt, & nos paucis exemplis recognoscamus.

De Senatu R. 1

Cum Ptolemæus rex tutorem populum R. filio reliquisset, senatus M. Aemilium Lepidum Pont. Max. bis consulem ad pueri tutelam gerendam Alexandriam misit, amplißimique, & integerrimi uiri sanctitatem reip. usibus, & sacris operatam externæ procurationi uacare uoluit; ne fides ciuitatis nostræ frustra petita existimaretur. Cuius beneficio regia in cunabula conseruata pariter, ac decorata, incertum Ptolemæum reddiderunt, patris ne fortuna magis, an tutoris maiestate gloriari deberet.

Fortasse Liu. li. 46. certe de Lepido & Cice. pro de & Philip. 13 aut. lib. 2. Iusti. l. 30. & 31.

De L. Manlio & M. Atilio Cos. 2

Speciosa quoque illa Romana fides. Ingenti Pœnorum classe circa Siciliam deuicta, duces eius fractis animis consilia petendæ pacis agitabant. Quorum Hamil-

liu. lib. 17. Eutrop li. 2. Flor. l. 2. ca. 2. & O-rosi.

l. 4. cap. 7. Polyb I. Zonaras l. 2.

Hamilcar, ire se ad consules negabat audere; ne eomodo catenæ sibi iniiceretur: quo ab ipsis Cornelio Asine consuli fuerant iniectæ. Hanno autem, certior Romani animi æstimator, nihil tale timendum ratus maxima cum fiducia, ad colloquium eorum tetendit. Apud quos cum de belli fine ageret, & tribunus militum ei dixisset, posse illi merito euenire, quod Cornelio accidisset: uterq; consul: tribuno tacere iusso, Isto te, inquit, metu, Hanno, fides ciuitatis nostræ liberat. Claros illos fecerat tantum hostium ducem uincere potuisse; sed multo clariores fecit, noluisse:

De eodem Senatu R. 3

* eundem ostem

Liu. li. 38.

Aduersus * eosdem hostes parem fidem in iure legationis tuendo patres C. exibuere. M. enim Aemilio Lepido, C. Flaminio cons. L. Minutium, & L. Manlium, Carthaginiensium legatis, quia manus his attulerant, perfetiales Culeo Præt. ex S. C. dedendos curauit. Se tunc senatus, nos eos, quibus hoc præstabatur, adspexit.

De P. Africano Superiore. 4

Vix secutus dici potest, cum multo ante ille fuisset imperator. li. l. 30 App. in Punica. Polyb. I. sed Paullo aliter.

Hæc exemplo superior Africanus secutus cum onustam multis, & illustrium Carthaginiensium, uiris nauem in suam potestatem redegisset, inuiolatam dimisit, quia se legatos ad eum missos dicebant. Tametsi manifestum erat, illos, uitandi præsentis periculi gratia, falsum legationis nomen amplecti, ut, Romani imperatoris potius decepta fides, quam frustra implorata, iudicaretur.

De eodem Senatu Romano. 5

Repræsente

Repræſentemus etiam illud ſenatus nullo modo prætermittendum opus. Legatos ab urbe Apollonia *Romam mißos* Q. Fabius. *&* Cn. Apronius, *ædilicia, orta contentione pulſauerunt. Quod ubi comperit, continuo eos per ſetiales legatis dedidit, quæſtoremq; cum his* Brundiſium *ire iußit, ne quam in itinere a cognatis deditorum iniuriam acciperent. Illam Curiam, mortalium quis concilium; ac non fidei templum dixerit? Quam ut ciuitas noſtra ſemper benignam præſtitit; ita in ſociorum quoque animis conſtantem recognouit.* Zonaras l. 2. & Liu. lib. 21.

EXTERNA.

De Saguntinis. 1

Nam ante duorum in Hiſpania *Scipionum, totidemque Romani ſanguinis exercituum miſerabilem ſtragem, Saguntini, uictricibus* Hannibalis *armis intra mœnia urbis ſuæ compulſi, cum uim Punicam ulterius nequirent arcere; collatis in forum, quæ unicuique erant cariſſima, atque undique circundatis, accenſisque ignis nutrimentis, ne a ſocietate noſtra deficerent, publico, & communi rogo ſemetipſi ſuperiecerunt. Crediderim, tunc ipſam* Fidem, *humana negotia ſpeculantem, mæſtum geßiſſe uultum, perſeuerantißimum ſui cultum iniquæ fortunæ iudicio tam acerbo exitu damnatum cernentem* Immo ante polyb. l. 1. Liu. lib. 21. Flor. li. 1. cap 6 & Cæſariomnes.

De Petellinis. 2

Idem præſtando Petellini *eundem laudis honorem meruerunt. Ab* Hannibale, *quia deficere noſtram amicitiam noluerunt, obſeßi, legatos ad ſenatum auxi-* Liu. li. 23.

lium implorantes miserunt. Quibus propter recentem cladem Cannensem succurri non potuit. Cæterum permissum est, uti facerent, quod utilissimum incolumitati ipsorum uideretur: Liberum ergo erat Carthaginiensium gratiam amplecti. Illi tamen feminis, omnique ætate imbelli, urbe eiecta, quo diutius arma ti famem traherent, pertinacissime muris perstiterunt expirauitque prius eorum tota ciuitas, quam ulla ex parte Romanæ societatis respectum deposuerit. Itaque Hannibali non Petelliam, sed fidei Petellinæ sepulcrum, capere contigit.

DE FIDE VXORVM ERGA MARITOS CAP. VII.

De Aemilia L F. Tertia P. Africani Maioris. 1

Plut. in Scip. — Gell lib. 6 cap. 8.

ATque ut uxoriam quoque fidem attingamus, Tertia Aemilia, Africani prioris uxor, mater Corneliæ Gracchorum, tantæ fuit comitatis, & patientiæ, ut, cum sciret, uiro suo ancillulam ex suis gratam esse, dissimulauerit: ne domitorem orbis Africani, femina impudicitiæ reum ageret: tantumque a uindicta mens eius absfuit, ut, post mortem Afrincani, manumissam ancillam in matrimonium liberto suo daret.

De Thuria Q. Lucretij Vespillonis. 2

Appia. l. 4. — Dio. li. 54.

Q. Lucretium proscriptum a III. uiris, uxor Thuria inter cameram, & tectum cubiculi abditum, una conscia ancilla, ab imminente exitio, non sine magno periculo suo, tutum præstitit: singularique fide id egit, ut, cum cæteri proscripti in alienis, & hostilibus

libus regionibus per summos corporis, & animi cruciatus uix euaderent; illi in cubiculo, & in coniugis sinu, salutem retineret.

De Sulpicia Lentuli. 3

Sulpicia autem, cum a matre * Iulia *diligentißime custodiretur, ne* Lentulum, *uirum suum, proscriptum a* III. *uiris, in Siciliam sequeretur; nihilominus famulari ueste sumpta, cum duabus ancillis, totidemque seruis, ad eum, clandestina fuga peruenit: nec recusauit seipsam proscribere, ut ei fides sua in coniuge proscripto constaret.*

Appia. l 4.
* Tullia
* Aemilia

DE FIDE SERVORVM ERGA DOMINOS.

CAP. VIII.

R*Estat ut seruorum etiam, erga dominos, quominus exspectatam, hoc laudabiliorem fidem referamus.*

De M. Antonij Oratoris seruo. 1

M. Antonius, *auorum nostrorum temporibus clarißimus orator, incesti reus agebatur. Cuius in iudicio accusatores seruum in quæstione perseuerantißime postulabant, quod ab eo, cum ad stuprum iret, laternam prælatam contenderent. Erat autem is etiam tum imberbis, & stabat coram; uidebatque rem ad suos cruciatus pertinere, nec tamen eos fugitauit. Ille uero, ut domum quoque uentum est,* Antonium *hoc nomine uehementius confusum, & solicitum ultro est hortatus, ut se iudicibus torquendum traderet; affirmans, nullum ore suo uerbum exitu-*

Lib. 3. ca. 7 de seruis nulla quæstio est in dominũ, nisi de incest. Cicer. pro Milo.

 rum,

rum, quo caussa eius læderetur. Ac promißi fidem mira patientia præstitit: plurimis etiam laceratus uerberibus, eculeoque impositus, candentibus etiam laminis ustus, omnem uim accusationis, custodita rei salute, subuertit. Argui fortuna merito potest, quod tam pium, & tam fortem spiritum seruili nomine inclusit.

De C. Marij C. F. Cos. ser. 2

Liu. lib. 88 Oros. lib. 5 ca 22 quã uis Plut. & Appia paullo aliter scribant. Vell.

Consulem autem C. Marium, Prænestinæ obsidionis miserabilem exitum sortitum, cuniculi latebras frustra euadere conatum, leuique uulnere a Telesino, cum quo commori destinauerat, perstrictum, seruus suus, ut Syllanæ crudelitatis expertem faceret, gladio traiectum interemit, cum magna præmia sibi proposita uideret, si eum uictoribus tradidisset. Cuius dexteræ tam opportunum ministerium nihil eorum pietati cedit, a quibus salus dominorum protecta est. Quia eo tempore Mario non uita, sed mors in beneficio reposita erat.

De Philocrate, seu Euporo, seruo C. Gracchi. 3

Oros. lib. 5 cap 12. Appia. li. 1. & Plut in uita. Macrob. li. 1 Satur. *præsentiam

Aeque illustre, quod sequitur. C. Gracchus, ne in potestatem inimicorum ueniret, Philocrati, seruo suo, ceruices incidendas præbuit. Quas cum celeri ictu abscidißet, gladium, cruore domini madentem, per sua egit præcordia. Euporum alij hunc uocitatum existimant; ego de nomine nihil disputo, famularis tantummodo fidei robur admiror. Cuius si præstantiam animi generosus iuuenis imitatus foret, suo,

suo, non serui beneficio imminentia supplicia uitasset: nunc commisit, ut Philocratis, quam Gracchi, cadauer speciosus iaceret.

De Pindaro seruo Cassii. 4

Alia nobilitas, alius furor, sed fidei par exemplum. Pindarus C. Cassium, Philippensi prœlio uictum, nuper ab eo manumissus, iussu ipsius obtruncatum, insultationibus hostium subtraxit: seque è conspectu hominum uoluntaria morte abstulit, ita, ut ne corpus quidem eius absumpti inueniretur. Quis deorũ grauissimi sceleris, ultor, illam dexteram, quæ in necem patriæ parentis exarserat, tanto corpore illigauit, ut se tremebunda Pindari genibus submitteret: ne publici parricidij, quas merebatur pœnas, arbitrio pij uictoris exsolueret? Tu profecto, tu D. Iuli cælestibus tuis uulneribus debitam exegisti uindictam. perfidum erga te caput sordidis auxilijs supplex fieri cogendo, eo animi æstu compulsum, ut neque retinere uitam uellet, neque finire manu sua auderet.

Plutarc. in Brut. Appia. li. 4. & Paterc. li. 2. & Dion. lib. 47.

lib. 9 c

De Familia C. Plotii Planci. 9

Adiunxit se his cladibus C. Plotius Plancus, Munatij Planci, consularis, & Censorij, frater, qui cum, a III uiris proscriptus, in regione Salernitana lateret, delicatiore uitæ genere, & odore unguenti occultam salutis custodiam detexit. Istis enim uestigiis: eorum, qui miseros persequebantur, sagax inducta cura, abditum fugæ illius cubile odorata est. A quibus comprehensi serui, multumque, ac diu torti, negabant, se scire, ubi dominus esset. Non sustinuit

Plin. li. 13 cap. 3. L. Plotium uocat. Solin. 46.

deinde Plancus tam fideles, tamque boni exempli seruos ulterius cruciari: sed processit in medium, iugulumque gladijs militum obiecit. Quod certamen mutuæ beneuolentiæ arduũ dignosci facit, utrum dignior dominus fuerit, qui tam constantem seruorum fidem experiretur; an serui, qui tam iusta domini misericordia quæstionis sæuitia liberarentur,

De Seruo Vrbinii Panopionis. 6

Macrob.l. 1. Sat. & Appi.li.4.

Quid Vrbinij Panopionis seruus, quam admirabilis fidei? Qui cum ad dominum proscriptum occidendum, domesticorum indicio certiores factos milites in Reatinam uillam uenisse cognosset, commutata cum eo ueste, permutato etiam anulo, illum postico clam emisit, se autem in cubiculum, ac tectulum recepit, & ut Panopionem occidi passus est. Breuis huius facti narratio, sed non parua materia laudationis. nam, si quis ante oculos ponere uelit subitum militum accursum; conuulsa ianuæ claustra, minacem uocem, truces uultus, fulgentia arma; rem uera æstimatione prosequetur: nec quam cito dicitur, aliquem pro alio mori uoluisse, tam id ex facili etiam fieri potuisse arbitrabitur. Panopion autem quantum seruo deberet, amplum ei faciendo monumentum, ac testimonium pietatis grato titulo reddendo testatus est.

De seruo Antii Restionis. 7

Macrob.l. 1. Satur. & App.lib.4.

Contentus essem huius exemplis generis, nisi unum me dicere admiratio facti cogeret. Antius Restio, proscriptus a III. uiris, cum omnes domesticos

cos circa rapinam , & prædam occupatos uideret, quam maxime poterat dissimulata fuga se penatibus suis intempesta nocte subduxit. Cuius *furtiuum egressum seruus ab eo uinculorum pœna coercitus, inexpiabilique litterarum nota per summam oris contumeliam, iniustus, curiosis speculatus oculis, atque uestigia huc, atque illuc errantia beneuolo studio subsequutus, lateri uoluntarius comes arrepsit*. Quo *quidem tam exquisito, tamque ancipiti officio, perfectissimum spectate pietatis cumulum expleuerat: his enim, quorum felicior in domo status fuerat; lucro intentis, ipse, cum nihil aliud, quam umbra, & imago suppliciorum suorum esset, maximum sibi emolumentum eius, a quo tam grauiter punitus erat, salutem iudicauit. cumque abunde foret, iram remittere, adiecit etiam caritatem: nec solum hactenus beneuolentia processit, sed in eo conseruando mira quoque arte usus est.* Nam, *ut sensit cupidos sanguinis milites superuenire, amoto domino, rogum extruxit, eique egentem a se comprehensum, & occisum senem superiecit.* Interrogantibus *deinde militibus, ubinam esset.* Antius; *manum rogo intentans, ibi illum datis sibi crudelitatis piaculis uri respondit.* Quia *uerisimilia loquebatur, habita est uoci fides:* quo euenit, *ut* Antius *statum quærendæ incolumitatis hac occasione assequeretur.*

DE MVTATIONE MORVM AVT FORTVNAE.

CAP. IX.

MVltum animis hominum, & fiduciæ adijceret, & sollicitudinis detrahere potest morũ ac fortunæ in claris uiris recognita mutatio; siue nostros status, siue proximorum ingenia, complexemur. Nam, cum, aliorum fortunas spectando, ex conditione abiectæ, atque contempta, mersisse claritatem uideamus, quid oberit, quin & ipsi meliora de nobis semper cogitemus? memores, stultum esse, perpetuæ infelicitatis se prædamnare: spemque, etiam incerta recte souetur interdum certam indesperationem conuertere.

De T. Manlio L. F. Torquato. 1

Liu. lib. 5. Manlius Torquatus adeo hebetis, atque obtusi cordis inter initia iuuentæ existimatus est, ut a patre L. Manlio, amplissimo uiro, quia & domesticis, & reip. usibus inutilis uidebatur, rus relegatus, agresti opere fatigaretur: Is postmodum patrem reum lib. 5 ca. 2. iudiciali periculo liberauit: filium uictorem, quod ad Liu 2. ca. 2 hoc li. c. 4 uersus imperium suum cum hoste manu conseruerat, securi percussit: patriam, Latino tumultu fessam, speciosissimo triumpho recreauit. In hoc credo fortunæ malignæ nubilo adolescẽtiæ contemptu perfusum, quo senectutis eius decus lucidius enitesceret.

De P. Africano Maiore. 2

Gel. lib 6 cap 8. & Scipio autem Africanus Superior, quem dij im- hoc l. ca 7. mortales nasci uoluerunt, ut esset, in quo se uirtus per omnes numeros hominibus efficaciter ostenderet; solutioris uitæ primos adolescentiæ annos egisse fertur; remotos quidem a luxuriæ crimine sed tamen

men Punicis tropheis, deuictæ Cartaginis ceruicibus imposito iugo, teneriores.

De C. Valerio Flacco Flamine. 3

C. quoque Valerius Flaccus, secundi Punici belli temporibus, luxu perditam adolescentiam inchoauit. Ceterum a P. Licinio Pon. Max. flamen captus, quo facilius a uitiis recederet, ad curam sacrorum, & cærimoniarum conuerso animo, usus duce frugalitatis religione: quantum prius luxuriæ fuerat exemplum, tantum postea modestiæ, & sanctitatis, specimen euasit. Liu. li. 27.

De Q. Fabio Maximo Allobrogico 4

Nihil Q. Fabio Maximo, qui. Gallica uictoria, cognomen Allobrogici sibimet ac posteris, peperit, adolescente magis infame; nil eodem sene ornatius, aut speciosus, illo sæculo nostra ciuitas habuit. Ped Ver. a Velleius. li 9. cap. 5. Liu. lib. 61

De Q. Lutatio Catulo. 5

Quis ignorat Q. Catuli auctoritatem in maximo clarissimorum uirorum prouentu excelsum gradum obtinuisse? cuius si superior ætas reuoluatur; multi luxus, multæ deliciæ, reperientur. Quæ Quidem ei impedimento non fuerunt, quo minus patriæ princeps existeret, nomenque eius in Capitolino fastigio fulgeret, ac uirtute ciuile bellum, ingenti motu oriens, sepeliret. Cic. in Pi. Plin. li. 19 c. 1. Liu li. 90. & Flo. lib. 3. c 25

De L. Cornelio Sulla Felice. 6

L. uero Sulla, usque ad quæsturæ suæ comitia, uitam libidine, uino, ludicræ artis amore, inquinatam perduxit. Quapropter C. Marium cos. moleste tulisse tra Plut. in ui ta. Liu li. 66. Salluft. de bel Iugur

se traditur, quod sibi, asperrimum in Africa bellum gerenti, tam delicatus quæstor sorte obuenisset: eiusdem uirtus quasi perruptis, & disiectis nequitiæ, qua obsidebatur, claustris, catenas Iugurthæ manibus iniecit; Mithridatem compescuit; socialis belli fluctus repreßit; Cinnæ dominationem fregit, eumque, qui se in Africa quæstorem fastidierat, illam ipsam prouinciam proscriptum, & exulem petere coegit. Quæ tam diuersa, tamque inter se contraria, siquis apud animum suum attentiore comparatione expendere uelit, duos in uno homine Sullas fuisse crediderit; turpem adolescentem, & uirum, dicerem fortem, nisi ipse Felicem se appellari maluißet.

Flo. lib. 3. ca. 5. Plut. & alij. Liu. li. 75. Liu. li. 77. App. Mahrid. & Ciu. I.

ATque ut nobilitatem beneficio pœnitentiæ se ipsam admonuimus respicere, ita altiora modo suo sperare ausos subtexamus.

De T. Aufidio. 7

Cicer pro Flacco, & Bruto meminit.

T. Aufidius, cum Asiatici publici exiguam admodum particulam habuisset, postea totam Asiam proconsulari imperio obtinuit. Nec indignati sunt socij eius, parere fascibus, quem aliena tribunalia adulantem uiderant. Geßit se etiam integerrime, atque splēdidißime: eoque modo demonstrauit, pristinum quæstum suum, fortunæ; præsens uero dignitatis incrementum, moribus suis imputari debere.

De P. Rupilio. 8

Lib. 2. c. 2. P. Ru'il'ū uocam Ci. & Ascon.

At P. Rupilius non publicanum in Sicilia egit, sed opera publicanis dedit: idem ultimam inopiam suam auctorato socijs officio sustentauit: ab hoc post-

modum

modum consule leges uniuersi Siculi acceperunt: acerbißimoque prædonum, ac fugitiuorum, bello liberati sunt. Portus ipsos, si quis modo mutis rebus inest sensus, tantam in eodem homine uarietatem status admiratos arbitror. Quem enim diurnas capturas exigentem animaduerterant, eundem iura dantem, classesque, & exercitus, regentem uiderunt.

Ver. 4. Or. l. 5. cap. 9. Liu li. 59. Flor. 3. ca. 19.

De P. Ventidio Basso. 9

Huic tanto incremento maius adijciam. Asculo capto, Cn. Pompeius Magni pater, P. Ventidium, ætate impuberem, in triumpho suo, populi oculis subiecit. Hic est Ventidius, qui postea Romæ, ex Parthis, & per Parthos de Craßi manibus in hostili solo miserabiliter iacentibus, triumphum dixit. Itaque, qui captiuus carcerem exhorruerat, uictor Capitolium felicitate celebrauit. In eodem etiam illud eximium, quod eodem anno, prætor, & consul est factus.

Plin lib 7. c. 43. Gell. li. 15. ca. 4. Flor. lib. 4 c. 9 Oros. Appi. Parthico. Vel. Dio. li. 43. Plutarc. in Anton.

De L. Cornelio Lentulo Lupo. 10

CAsuum nunc contemplemur uarietatem. L. Lentulus, consularis, lege Cæcilia repetundarũ crimine oppreßus, censor cũ L. Censorino creatus est. Quem quidem fortuna, inter ornamenta, & dedecora, alterna uice, uersauit, consulatui illius damnatione, damnationi censuram subijciendo: & neque bonis eum perpetuis frui, neq; malis æternis ingemiscere patiendo.

De Cn. Cornelio Scipione Asina. 11

Iisdem uiribus uti uoluit in Cn. Cornelio Scipione Asina, qui consul a Pœnis apud Liparas captus, cum belli iure omnia perdidisset, lætiore subinde uultu eius

Liu. li. 17. Flor. lib. 2 cap. 2. Polyb. 1. Zonaras.

tu eius adiutus, cuncta recuperauit, consulq; etiam itẽrum creatus est. Quis crederet, illum a duodecim securibus ad Carthaginiensium peruenturum catenas? quis rursus existimaret, a Punicis uinculis ad summa imperij peruenturum fastigia? Sed tamen ex consule captiuus, & ex captiuo consul factus est.

De Licinio Crasso, diuite. 12

Pli. lib 33. cap. 10. *Quid? Crasso non ne pecuniæ magnitudo locupletis nomen dedit? sed eidem postea inopia turpem decoctoris superlationem iniunxit. siquidem bona eius a creditoribus, quia solidum præstare non poterat, uenierunt. Ita quoque amara sugillatione non caruit: quia, cum egens ambularet, Diues ab occurrentibus salutabatur.*

De Q. Seruilio Cæpione. 13

Liu. li. 67. *Crassum casus acerbitate Q. Cæpio præcurrit, is namque, præturæ splendore, triumphi claritate, consulatus decore maximi pontificatus sacerdotio, ut senatus patronus diceretur, assecutus: in publicis uinculis spiritum deposuit, corpusque eius, funesti carnificis manibus laceratum, in scalis Gemoniis iacens, magno cum horrore totius fori Romani conspectum est.*

De C. Mario. 14

Plut. in uita. *Iam C. Marius maxima fortunæ luctatio est; omnes enim eius impetus tam corporis, quam animi, robore fortissime sustinuit: Arpini honoribus iudicatus inferior, quæsturam Romæ petere ausus est: patientia deinde repulsarum, irrupit magis in Curiam,*

quam uenit. In tribunatus quoque, & ædilitatis, petitione consimilem campi notam expertus, præturæ candidatus, supremo loco inhæsit: quam tamen non sine periculo obtinuit: ambitus enim accusatus, uix, atque ægre, absolutionem a iudicibus impetrauit. Ex illo Mario tam humili Arpini, tam ignobili Romæ, tamque fastidiendo candidato, ille Marius euasit, qui Africam subegit, Iugurtham regem ante currum egit, qui Teutonorum, Cimbrorumque exercitus deleuit. Cuius bina trophæa in Vrbe spectantur, cuius septem in Fastis consulatus leguntur. Cui post exilium consulem creari, proscriptoque facere proscriptionem contigit. Quid huius conditione inconstantius, aut mutabilius? quem si inter miseros posueris, miserrimus; inter felices, felicissimus reperietur.

Cicer. pro Plancio.

Sallu. Flor. Vel. & alij

De C. Iulio Cæsare. 15

C. autem Cæsar, cuius uirtutes aditum sibi in cælum struxerunt, inter primæ iuuentæ initia priuatus Asiam petens, a maritimis prædonibus circa insulam Pharmacusam exceptus, quinquaginta se talentis redemit. Parua igitur summa clarissimum mundi sidus in piratico Myoparone rependi fortuna uoluit. Quid est ergo, quod amplius de ea queramur, sine consortibus quidem diuinitatis suæ parcit? Sed cæleste numen se ab iniuria uindicauit. continuo enim captos prædones crucibus affixit.

Suet. Plut. & alij.

EXTERNA.

De Polemone Athenienfi. 1

Attento studio nostra commemorauimus, remis-

Laer in uita. Horat. saty. 3 lib 2. & Suid

ſtore nunc animo aliena narrentur. Perditæ luxuriæ Athenis adoleſcens Polemo, neque illecebris eius tantummodo, ſed etiam ipſa infamia gaudens, cum e conuiuio non poſt occaſum Solis, ſed poſt ortum ſurrexiſſet, domumque repetens Xenocratis Philoſophi patentem ianuam uidiſſet, uino grauis, unguentis delibutus, ſertis capite redimito, pellucida ueſte amictus, refertam turba doctorum hominum ſcholam eius intrauit: nec contentus tam deformi introitu, conſedit etiam, ut clariſſimum eloquium, & prudentiſſima præcepta temulentiæ laſciuiis eluderet. Orta deinde, ut par erat, omnium indignatione, Xenocrates uultum in eodem habitu continuit, omiſſisque, de quibus diſſerebat, de modeſtia, ac temperantia, loqui cœpit. Cuius grauitate ſermonis reſipiſcere coactus Polemo, primum coronam capite detractam proiecit, paullo poſt brachium intra pallium reduxit, procedente tempore oris conuiualis hilaritatem depoſuit, ad ultimum totam luxuriam exuit, uniusque orationis ſaluberrima medicina ſanatus, ex infami ganeone, maximus philoſophus euaſit. Peregrinatus eſt huius animus in nequitia, non habitauit.

De Themiſtocle Athenienſi. 2

Probus, in uita. Aelian. 2. Var. hiſt. Plut. in uita.

Piget, Themiſtoclis adoleſcentiam attingere, ſiue patrem adſpiciam, abdicationis iniurentem notam, ſiue matrem ſuſpendio finire uitam propter filij turpitudinem coactam, cum omnium poſtea Graij ſanguinis uirorum clariſſimus extiterit, mediumque Aſiæ

& Eu-

& Europæ, uel spei, uel desperationis pignus fuerit. Hæc enim salutis eum suæ patronum habuit;illa uadem uictoriæ assumpsit.

De Cimone Atheniensi. 3

Cimonis uero incunabula opinione stultitiæ fuerunt referta: eiusdem stultitiæ imperia salutaria Athenienses senserunt. Itaque coegit eos stuporis semetipsos damnare, qui eum stolidum crediderant.

Probus.

De Alcibiade Atheniensi. 4

Iam Alcibiadem quasi duæ fortunæ partitæ sunt: altera, quæ ei nobilitatem eximiam, abundantes diuitias, formam præstantissimam, fauorem ciuium propensum, summa imperia, præcipuas potentiæ uires, flagrantissimum ingenium, assignaret; altera, quæ damnationem, exilium, uenditionem bonorum, inopiam, odium patriæ, uiolentam mortem infligeret:nec aut hæc, aut illa simul uniuersa; sed uarie perplexa, freto, atque æstui, simillima.

Prob Plu. & Iusti. l. 4. & 5.

De Polycrate Samio. 5

Ad inuidiam usque Polycratis, Samiorum tyranni, abundantissimis bonis conspicuus uitæ fulgur excessit: nec sine caussa. omnes enim conatus eius placido excipiebantur itinere: spes certum cupitæ rei fructum adprehendebat: uota nuncupabantur simul, & soluebantur. uelle, ac posse, in æquo positum erat: semel duntaxat uultum mutauit, perquam breui tristitiæ salebra succussum, tunc cum admodum gratum sibi anulum de industria in profundum, ne omnis incommodi expers esset, abiecit: quem tamen continuo

Cic.lib.3. definibus. Herod l.3 Strab.l.14 Plin.li.37 cap. 1.

tinuo recuperauit, capto pisce, qui eum deuorauerat. Sed hunc felicitatis semper plenis uelis prosperum cursum tenere non potuit. Comprehensum enim Orontes, Darij regis præfectus, in excelsissimo Micalensis montis uertice cruci affixit. E qua putres eius artus, & tabido cruore manantia membra, atque illam læuam, cui Neptunus anulum piscatoris manu restituerat, situ marcidam, Samos amara seruitute aliquandiu pressa, liberis, ac lætis oculis adspexit.

De Dionysio Syracusano. 6

Iustin. l. 21 Diod. in Philip.

Dionysius autem, cum, hæreditatis nomine, a patre, Syracusanorum, ac pæne totius Siciliæ, tyrannidem accepisset, maximarum opum dominus, exercituum dux, rector classium, equitatuum potens, propter inopiam, litteras puerulos Corinthi docuit. Eodemque tempore tanta mutatione, maiores natu, ne quis nimis fortunæ crederet, magister ludi factus ex tyranno, monuit.

Cic. Tusc. 3. Prou. Diony. Corinthi.

De Syphace Numidarum Rege. 7

Liu. lib. 4. 29. & 30. Polyb. 11. & 12. Appia in pu. me.

Sequitur hunc Syphax rex consimilem fortunæ iniquitatem expertus, quem amicum hinc Roma per Scipionem, illinc Carthago per Hasdrubalem ultro petitum, apud penates deos eius uenerat. Ceterum eo claritatis euectus, ut ualidissimorum populorum tantum non arbiter uictoriæ existeret: parui temporis interiecta mora, catenatus a Lælio legato ad Scipionem imperatorem pertractus est. Cuiusque dexteram, regio insidens solio, arroganti manu, attigerat,

gerat, ad eius genua supplex procubuit. Caduca nimium hæc & fragilia, puerilibusque consentanea crepundijs sunt, quæ uires, atque opes humanæ uocantur. Affluunt subito, repente dilabuntur; nullo in loco, nulla in persona, stabilibus nixa radicibus, consistunt: sed incertißimo flatu fortunæ, huc, atque illuc, acta, quos in sublime extulerunt, improuiso decursu destitutos, profundo cladium miserabiliter immergunt. Itaque neque existimari, neque dici debent bona, quæ, ut inflictorum malorum amaritudine desiderium sui duplicent; propensiore fauore primo delenitos, maiore postea malorum cumulo opprimere solent.

VALERII MAXIMI
LIBER SEPTIMVS.
DE FELICITATE.
CAP. I.



OLVBILIS fortunæ complura exempla retulimus: constat er propitiæ admodum pauca narrari posse sunt. Quo patet, eam aduersas res cupido animo infligere, secundas parco tribuere. Eadem ubi malignitatis obliuisci sibi imperauit, non solum plurima, ac maxima, sed etiam perpetua bona congerit.

De Q. Metello Macedonico. 1

Videamus ergo, quot gradibus beneficiorum

Paullo aliter Plin li. 7. cap 44. Ci. li. 5. di

fin.& Tusc. li. 1. Vell. lib.1.

Q. Metellum a primo originis die ad ultimum usque fati tempus numquam cessante indulgentia, ad summum beatæ uitæ culmen perduxerit. Nasci enim in urbe terrarum principe uoluit: parentes nobilissimos dedit: adiecit animi rarissimas dotes, & corporis uires, ut sufficere laboribus possent: uxorem pudicitia, & fecunditate conspicuam conciliauit. Consulatus decus, imperatoriam potestatem, speciosissimi triumphi prætextam largita est: fecit, ut eodem tempore tres filios consulares, unum etiam censorium, ac trium phalem, & quartum prætorium uideret: utque tres filias nuptum daret, earumque sobolem sinu suo exciperet. Tot partus, tot incunabula, tot uiriles togæ, tam multæ nuptiales faces, honorum, imperiorum, omnis denique gratulationis summa abundantia; cum interim nullum funus, nullus gemitus, nulla caussa tristitiæ. Cælum contemplare: uix tamen ibi talem statum reperies: quoniam quidem luctus, & dolores deorum quoque pectoribus a maximis uatibus assignari uidemus. Hunc autem uitæ actum eius consentaneus finis excepit. Nam Q. Metellum, ultimæ senectutis spatio defunctum, lenique genere mortis inter oscula, complexusque carissimorum pignorum extinctum, filij, & generi humeris suis per Vrbem latum rogo imposuerunt.

immo fuit aliqua Pl. l.7.ca. 44.

Cic.Tusc.1.

EXTERNA.

De Gyge Lydorum rege. 1

De Gyge Plat lib.2. de Rep.

Clara hæc felicitatas: obscurior illa, sed diuino splēdore præposita. Cum enim Gyges regno Lydiæ, armis

& diuitijs abundantißimo, inflatus, Apollinem Pythium sciscitatum uenisset, an aliquis mortalium se esset felicior: Deus, ex abdito sacrarij specu, uoce missa, Aglaum Sophidium ei prætulit. Is erat Arcadum pauperrimus, sed ætate iam senior: terminos agelli sui numquam excesserat, paruuli ruris fructibus contentus. Verum profecto beatæ uitæ finem Apollo, non adumbratum, oraculi sagacitate complexus est. Quocirca insolenter fulgore fortunæ suæ glorianti respondit, magis se probare securitate ridens tugurium, quam tristem curis, & solicitudinibus aulam paucasque glebas pauoris expertes, quam pinguißima Lydiæ arua, metu referta: & unum aut alterum iugum boum facilis tutelæ, quam exercitus, & arma, & equitatum, uoracibus impensis onerosum; & usus necessarij horreolum, nulli nimis appetendum, quam thesauros omnium insidijs, & cupiditatibus expositos. Ita Gyges, dum stipulatorem uanæ opinionis deum habere concupiscit, ubinam solida, & secura, esset felicitas didicit.

Cic.l.3. de offic & Hero.lib. 1.

Plin.lib 7. cap. 46. & Solin. c.7.

DE SAPIENTER DICTIS, AVT FACTIS.

CAP. II.

Nunc id genus felicitatis explicabo, quod totum in habitu animi est: nec uotis petitur, sed in pectoribus sapientia præditis natum, dictis, factisque prudentibus enitescit.

De Ap. Claudio. 1

Ap. Claudium crebro solitum dicere accepimus,

Negotium pop. R. melius, quam otium committi: non quod ignoraret, quam iucundus tranquillitatis status esset, sed quod animaduerteret, præpotentia imperia agitatione rerum ad uirtutem capessendam excitari, nimia quiete in desidiam resolui. Et sane negotium, nomine horridum, ciuitatis nostræ mores in suo statu continuit; blandæ appellationis quies plurimis uitijs respersit.

De P. Scipione Africano. 2

Sen lib. 2. cap 31. de ira Fabio tribuit.

Scipio uero Africanus turpe esse aiebat in re militari dicere, Non putaram: uidelicet quia explorato, & excusso consilio, quæ ferro aguntur, administrari oportere arbitrabatur: summa ratione. Inemendabilis enim est error, qui uiolentia Martis committitur. Idem negabat aliter cum hoste confligi debere, quam aut si occasio obuenisset, aut necessitas incidisset: æque prudenter. Nam & prospere gerendæ rei facultatem omittere, maxima dementia est; & in angustias utique pugnandi compulsum abstinere se prœlio, pestiferum ignauiæ affert exitum, eorumque qui ista cō mittunt, alter beneficio fortunæ uti, alter iniuriæ nescit resistere.

De Q. Cæcilio L. F. Metello. 3

Q. quoque Metelli cum grauis, tum etiam alta in senatu sententia: qui, deuicta Carthagine, nescire se illa uictoria boni ne plus, an mali, reip. attulisset, asseuerauit. Quoniam ut pacem restituendo profuisset: ita Hannibalem submouendo, non nihil nocuisset. Eius enim transitu in Italiam, dormientem iam populi R.

puli R. uirtutem ecitatam: metuique debere, ne, acri æmulo liberata, in eundem somnum reuolueretur. In æquo igitur malorum posuit, uri tecta, uastari agros, exhauriri ærarium; & prisci roboris neruos hebetari.

De L. Fimbria. 4

*Quid illud factum L. Fimbriæ consularis, quam sapiens? a M. Lutatio Pythia, splendido equite R. iudex aditus de sponsione, quam is cum aduersario, *quod uir bonus esset, fecerat; numquam id iudicium pronunciatione sua finire uoluit. Ne aut probatam uirum, si contra eum iudicaßet, fama spoliaret; aut iuraret, uirum bonum esse, cum ea res innumerabilibus laudibus contineatur.*

Cic. l. 3. de offic. lib. 8. ca. 2.

* ni.

De L. Papirio L. F. Cursore Consule. 5

*Forensibus hæc, illa militaribus stipendijs prudentia exhibita est. Papirius Cursor, consul, cum Aquiloniam oppugnans, prœliũ uellet cõmittere; Pullariusq; non prosperantibus auibus, ementitus optimum ei auspicium renunciasset; de fallacia illius factus certior, sibi quidem, & exercitui, bonum omen datum credidit, ac pugnam inijt. Cæterum mendacem ante ipsam aciem constituit: ut haberent dij, cuius capite, si quid iræ conceperant, expiarent. Directum est autem siue casu; siue etiam cælestis numinis prouidentia, quod primum e contraria parte missum erat telum, in ipsum Pullarij pectus, eumque exanimem prostrauit. Id ubi consul cognouit, fidente animo, & hostes inuasit, & * Aquiloniam cepit. Tam cito animaduertit,*

Liu. li. 10 Frõt. Oros li. 3. cap. 22

* Samnites potius.

quo pacto iniuria imperatoris uindicari deberet, quemadmodum uiolata religio expianda foret, & qua ratione uictoria apprehendi posset. Egit uirum *seuerum, consulem religiosum, imperatorem strenuum; timoris modum, pœnæ genus, spei uiam, uno mentis impetus rapiendo.*

Lib 4 c.2. De Senatu Rom. 6

Liu. li.27. *Nunc ad senatus acta transgrediar.* Cum *aduersus* Hannibalem *senatus* Claudium Neronem, & Liuium Salinatorem, *consules mitteret, eosque, ut uirtutibus pares, ita inimicitiis acerrime inter se dissidentes, uideret; summo studio in gratiam reduxit, ne, propter priuatas dessensiones, remp. parum utiliter administrarent.* Quia *consimili imperio, nisi concordia inest, maior aliena opera interpellandi, quam sua edendi, cupiditas nascitur: ubi uero etiam pertinax intercedit odium, alter alteri, quam e contrariis* Liu.li.29. *castris utrique certior hostis proficiscitur.* Eosdem *senatus, cum, ob nimis aspere actam censuram, a* Cn. Liu.lib.58 Plu.Appi. & alij. Bæbio *trib. pleb. pro rostris agerentur rei; caussæ dictione decreto suo liberauit.* Vacuum *omnis iudicij metu eum honorem reddendo, qui exigere debet rationem, non reddere.* Par *illa sapientia senatus, qua* Ti. *Gracchum.* Trib. *pl. Agrariam legem promulgare ausum, morte multauit.* Idem, *ut, secundum legem* Plutarc. in Gracch. App.C u 1 & Liu.8. *eius, per* III. *uiros ager populo uiritim diuideretur, egregie censuit.* Siquidem *grauissimæ seditionis eodem tempore & auctorem, & caussam sustulit.* Quam *deinde se prudenter in rege* Massanisa *gessit? nam,*

nam, cum promptißima, & fidelißima eius opera ad uersus Carthaginienses usus essent, eumque in dilatando regno auidiorem cerneret; legem ferri iußit, qua Massanisæ ab imperio populi R. solutam libertatem tribueret. Quo facto, cum optime meriti beneuolentiam retinuit, tum Mauritaniæ, & Numidiæ, ceterarumque illius tractus gentium nunquam fida pace quiescentem feritatem, a ualuis suis repulit.

Atquimulto ante decesserat Liui. lib. 50.

EXTERNA.

Tempus deficiet domestica narrantem: quoniam imperium nostrum non tam robore corporum, quam animorum uigore incrementum, ac tutelam sui comprehendit. Maiore itaque ex parte Romana prudentia in admiratione tacita reponatur, alienigenisque huius generis exemplis detur aditus.

De Socrate Atheniensi. I

Socrates, humanæ sapientiæ quasi quoddam terrestre oraculum, nihil ultra petendum a dijs immortalibus arbitrabatur, quam, ut bona tribuerent. Quia ij demum scirent, quid unicuique esset utile; nos autem plerumque id uotis expetere, quod non impetrasse melius foret. Etenim densißimis tenebris inuoluta mortalium mens, inquam late patentes errores cæcas precationes tuas spargis? Diuitias appetis, quæ multis exitio fuerunt. honores concupiscis, qui complures pessum dederunt, regna tecū ipsa uoluis, quorū exitus sæpe numero miserabiles cernuntur: splēdidis coniugiis inicis manus, at hæc; ut aliquāto illustrāt, ita nonnunquam funditus domos euertunt. Desine

Plato in Alcib 2.

igitur, stulta, futuris malorum tuorum caussis, quasi felicissimis rebus, inhiare, teque totum cælestium arbitrio permitte: quia, qui tribuere bona ex facili, solent, etiam eligere aptissima possunt. Ci.l.2.off. *Idem expedita & compendiaria uia eos ad gloriam peruenire dicebat, qui id agerent, ut quales uideri uellent, tales etiam essent. Qua quidem prædicatione, aperte monebat, ut homines ipsam potius uirtutem, quam umbram eius, consectarentur.* Laer. in Socrat. *Idem, ab adolescentulo quodam consultus, uxorem duceret, an se omni matrimonio abstineret, respondit, utrum eorum fecisset, acturum pænitentiam. Hic te inquit solitudo, hic orbitas, hic generis interitus, hic heres alienus excipiet; illic perpetua sollicitudo, contextus querellarũ, dotis exprobratio, affiniũ graue supercilium, garrulla socrus lingua, subsessor alieni matrimonij: incertus liberorum euentus. Non passus est iuuenẽ in contextu rerum asperatum, quasi lætæ materiæ facere delectum.*

Laer. in Socrat. *Idem, cum Atheniensium scelerata dementia tristem de capite eius sententiam tulisset, fortique animo, & constanti uultu, potionem ueneni e manu carnificis accepisset; admoto iam labris poculo, uxori Xanthippæ, inter fletum, & lamentationem, uociferanti, innocentem eum perimi, Quid ergo? inquit, nocenti mihi mori satius esse duxisti? O immensam illam sapientiam, quæ ne in ipso quidem uitæ excessu obliuisci sui potuit.*

De Solone Atheniensi. 2

Plut. in uita. *Age, quam prudenter Solon, neminem, dum adhuc*

huc uiueret, beatum dici debere arbitrabatur: quod ad ultimum usque fati diem ancipiti fortunæ subiecti essemus. Felicitatis igitur humanæ appellationem rogus consummat, qui se incursui malorum obijcit. Idem cum ex amicis quendam grauiter merentem uideret, in arcem perduxit, hortatusque est, ut per omnes subiectorum ædificiorum partes oculos circumferret. Quod ut factum animaduertit, Cogita nunc tecum, inquit; quam multi luctus sub his tectis, & olim fuerint, hodieque uersentur, insequentibusque sæculis sint habitaturi: ac mitte mortalium incommoda tamquam propria deflere. Qua consolatione, demonstrauit, urbes esse humanarum cladium consepta miseranda. Idem aiebat, si in unum locum cuncti mala sua contulissent; futurum, ut propria deportare domum, quam ex communi miseriarum aceruo portionem ferre mallent. Quo colligebat, non oportere nos, quæ fortuito patimur, præcipuæ, & intolerabilis amaritudinis iudicare.

Ouid.li.3. Met.sed ui de Arist l. 1. Eth.

De Biante Prienensi. 3

Bias autem, cum patriam eius Prienen hostes inuasissent; omnibus, quos modo sæuitia belli incolumes abire passa fuerat, pretiosarum rerum pondere onustis fugientibus; interrogatus, quid ita nihil ex bonis suis secum ferret: Ego uero inquit, bona mea mecum porto. Pectore enim illa gestabat, non humeris: non oculis uisenda, sed æstimanda animo. Quæ domicilio mentis inclusa, nec mortalium, nec deorum, manibus labefactari queunt: &, ut manentibus præsto sunt,

Ci. parad. 1.Sene. uero lib.2.c. 5. de tranquil.&ep. 9 de Stilpone refert.

sto sunt; ita fugientes non deserunt.

De Platone Athenienſi. 4

Plat. ipſe ep. 7. Cic. epiſt. 1. ad Q. fr.

Iam Platonis uerbis adstricta; sed sensu praeualens sententia. Qui tum demum beatum terrarum orbem futurum praedicauit; cum aut sapientes regnare, aut reges sapere coepissent.

De Antigono Rege. 5

Sto. ſerm. 47. tale. quid tribuit Antigono.

Rex etiam ille subtilis iudicij, quem ferunt traditum sibi diadema priusquam capiti imponere, retentum diu considerasse, ac dixisse: O nobilem magis, quam felicem pannum. quem siquis penitus cognoscat, quam multis solicitudinibus, & periculis, & miseriis, sit refertus; ne humi quidem iacentem tollere uellet.

De Xenocrate Philoſopho. 6

Simonidi tribuit Pl. de tuenda bona ualet & Stob. ſerm. 31.

Quid Xenocratis responsum, quam laudabile? cũ maledico sermoni quorundam summo silentio interesse uno ex his quaerente, cur solus ita linguam suam cohiberet. Quia dixisse me, inquit, aliquando poenituit, tacuisse nunquam.

De Ariſtophane Comico. 7

Dictum de Alcibiade refert Plu. in uita. Ariſtoph. in Ramis.

Aristophanis quoque altioris est prudentiae praeceptum, qui in comoedia introduxit remissum ab inferis Atheniensem Periclem, uaticinantem, non oportere in urbe nutriri leonem. Sin autem sit alitus; obsequi ei conuenire. Monet enim, ut praecipuae nobilitatis, & concitati ingenij, iuuenes refrenentur. Nimio uero fauore ac profusa indulgentia, pasti, quo minus potentiam obtineant, ne impediantur: quod stultum sit, &

ſit, & inutile, eas obtrectare uires, quas ipſe foueris.

De Thalete Philoſopho. 8

Mirifice etiam Thales, nam interrogatus, an facta hominum deos fallerent, Nec cogitata, inquit. Vt non ſolum manus, ſed etiam mentes puras habere uellemus: cum ſecretis cogitationibus noſtris celeſte numen adeſſe credidiſſemus.

Laer. in uita.

Ac ne quod ſequitur quidem minus ſapiens. Vnicæ filiæ, pater Themiſtoclem conſulebat, utrum ea pauperi, ſed ornato; an locupleti, parum probato, collocaret. Cui is, Malo; inquit; uirum pecunia: quam pecuniam uiro indigentem. Quo dicto ſtultum monuit: ut generum potius; quam diuitias generi, legeret.

Cic. l. 2. de offi. de ſua filia dixiſſe refert Plut. in uita, & Apoph.

Age, Philippi quam probabilis epiſtola, in qua, Alexandrum, quorundam Macedonum beneuolentiam largitione ad ſe attrahere conatum; ſic increpuit: Quæ te fili ratio in hanc tam uanam ſpem induxit, ut eos fideles tibi futuros exiſtimares, quos pecunia ad amorem tui compuliſſes? a caritate iſtud præſtatur. At uero ante Philippus maiore ex parte mercator Græciæ, quam uictor.

Cic. lib 2. de offic.

Ariſtoteles autem Calliſthenem auditorem ſuum ad Alexandrum dimittens monuit, ut cum eo aut rariſſime; aut quam iucundiſſime loqueretur: quo ſcilicet apud regias aures uel ſilentio tutior; uel ſermone eſſet acceptior. At ille; dum Alexandrum; Perſica Macedonum ſalutatione gaudentem; obiurgat; & ad maiorum mores inuitum reuocare perſeuerat; ſpiritu carere iuſſus; ſeram neglecti ſalubris conſilij pœni

Plutarc. in Alc. Laer. in Ariſto. Curt. lib. 8 Arria. l 4. Iuſt. li. 15. hic l 9. c 3

pænitentiam egit. Idem Aristoteles *de ſemetipſo in neutram partem loqui debere prædicabat: quoniam laudare ſe, uani; uituperare, ſtulti eſſet. Eiuſdem eſt utiliſsimum præceptum,* Vt *uoluptates abeuntes conſideremus: quas quidem ſic oſtendendo minuit. feſſas enim, pænitentiæque plenas animis noſtris ſubiecit, quo minus cupide repetantur.*

De Anaxagora Clazomenio. 9

Nec parum prudenter Anaxagoras *interroganti cuidam, quiſnam eſſet beatus,* Nemo, *inquit ex ijs, quos tu felices exiſtimas; ſed eum in illo numero reperies, qui a te ex miſerijs conſtare creditur.* Non erit *ille diuitijs, & honoribus abundans; ſed aut exigui ruris, aut non ambitioſæ doctrinæ fidelis, ac* pertinax *cultor:* * *in ſeceſſu, quam in fronte beatior.*

* *receſſu.* *ſenſu, quam facto bea.*

De Demade Athenienſi. 10

Demadis quoque dictum ſapiens. nolentibus enim Athenienſibus diuinos honores Alexandro *decernere,* Videte, *inquit, ne dum cælum cuſtoditis, terram amittatis.*

Athenæus & Aelian. neſcio qd. Suidas.

De Anacharſe Scytha. 11

Quam porro ſubtiliter Anacharſis *leges araneарum telis comparabat: nam, ut illas infirmiora animalia retinere, ualentiora tranſmittere: ita his humiles, & pauperes conſtringi, diuites, & præpotentes non alligari uidemus.*

Plut in Solon. Zaleuco tribuit, Sto. ſer. 43

De Ageſilao Lacedæmonio. 12

Nihil etiam Ageſilai *facto ſapientius: ſiquidem, cum aduerſus* Remp. *Lacedæmoniorum conſpiratio*

Multo aliter Plu. in Apo. Age.

nem

nem ortam noctu comperiſſet, leges Lycurgi continuo abrogauit, quæ de indemnatis ſupplicium ſumi uetabant. comprehenſis autem, & interfectis ſontibus, eaſdem eueſtigio reſtituit. Atque utrumque ſimul prouidit, ne ſalutaris animaduerſio uel iniuſta eſſet, uel iure impediretur. Itaque, ut ſemper eſſent. aliquando non fuerunt.

De Hannone Poeno. 13

Sed neſcio, an Hannonis *excellentioris prudentiæ conſilium.* Magone *enim Cannenſis pugnæ exitum ſenatui* Penorum *nunciante, inque tanti ſucceſſus fidem anulos aureos trium modiorum menſuram explentes, effundente, qui interfectis noſtris ciuibus detracti erant: quæſiuit, an aliquis ſociorum poſt tantam cladem a* Romanis *defeciſſet: atque ut audiuit: neminem ad* Hannibalem *tranſiſſe, ſuaſit protinus, ut legati* Romam, *per quos de pace ageretur, mitterentur. cuius ſi ſententia ualuiſſet, neque ſecundo* Punico *bello uicta* Carthago, *neque tertio deleta foret.* Liu. li. 23. Zonaras. Liu. lib. 30 & 51.

De Herennio Pontio Samnite. 14

Ne Samnites *quidam paruas pœnas conſimilis erroris pependerunt, quod* Herennij Pontij *ſalutare conſilium neglexerunt. Qui auctoritate, & prudentia ceteros præſtans, ab exercitu, & eius duce filio ſuo, conſultus, quidnam fieri de legionibus* Romanis, *apud* Furcas Caudinas *incluſis, deberet, inuiolatas dimittendas reſpondit. Poſtero die eadem de re interrogatus, deleri eas oportere dixit: ut aut maximo beneficio gratia hoſtium emeretur, aut grauiſſima ia-* Liu lib. 9. Flor l. 1. c. 16.

ma iactura uires confringerentur. Sed improuida temeritas uictorum dum utramque partem spernit utilitatis, sub iugum missas in perniciem suam accendit.

De Cretensibus: 15

Multis, & magnis sapientiæ exemplis paruulum adijciam. * Cretes *Cretenses cum acerbissima execratione aduersus eos, quos uehementer oderunt, uti uolunt; ut mala consuetudine delectentur, optant; modestoque uoti genere, efficacissimum ultionis euentum reperiunt. Inutiliter enim aliquid concupiscere, & in eo perseueranter morari, exitio uicina dulcedo est.*

DE VAFRE DICTIS, AVT FACTIS CAP. III.

E St aliud factorum, dictorumque genus a sapientia proximo deflexu, ad Vafri nomen progressum: quod nisi fallacia uires assumpserit, * finem. * *fidem propositi non inuenit: laudemque occulto magis tramite, quam aperta uia, petit.*

De Antistite templi Dianæ. 1

Liu. lib. 1. Plut. ꝓbl.

Ser. Tullio regnante, cuidam patri familias in agro Sabino præcipuæ magnitudinis, & eximiæ formæ, uacca nata est. Quam oraculorum certissimi auctores in hoc a dijs immortalibus editam responderunt, ut, quisquis eam Auentiniensi Dianæ immolasset, eius patria totius terrarum orbis imperium obtineret. Lætus eo dominus, bouem cum summa festinatione Romam actam, in Auentino ante aram Dianæ constituit, sacrificio Sabinis regimen humani generis daturus. De qua re Antistes templi certior factus,

ctus, religionem hospiti intulit, ne prius uictimam cæderet, quam proximi amnis aqua se abluisset. Eoque *alueum* Tiberis *petente, uaccam ipse immolauit, & urbem nostram tot ciuitatum, tot gentium dominam pio sacrificij furto reddidit.*

De L. Iunio Bruto. 2

Quo in genere acuminis in primis Iunius Brutus *referendus.* Nam, *cum a rege* Tarquinio, *auunculo suo, omnem nobilitatis indolem excerpi, interque ceteros etiam fratrem suum: quod uegetioris ingenij erat; interfectum animaduerteret; obtusi se cordis esse simulauit: eaque fallacia, maximas uirtutes suas texit.* Profectus *etiam* Delphos, *cum* Tarquinij *filijs, quos is ad* Apollinem Pythium *muneribus, sacrificijsque honorandum miserat, aurum* Deo *nomine doni clam cauato baculo inclusum tulit: quia timebat, ne sibi cæleste numen aperta liberalitate uenerari tutum non esset.* Peractis *deinde mandatis patris,* Apollinem *iuuenes consuluerunt; quisnam ex ipsis* Romæ *regnaturus uideretur,* At *is, penes eum summam urbis nostræ potestatem futuram respondit, qui ante omnes matri osculum dedisset.* Tunc Brutus, *perinde, atque casu prolapsus, de industria se abiecit; terramque communem omnium matrem existimans, osculatus est.* Quod *tam uafre telluri impressum osculum,* Vrbi *libertatem,* Bruto *primum in* Fastis *locum tribuit.*

Liu. lib. 1. Dionys. l. 4

Terrã Italicã. inqt, Diony. l. 4.

De P. Scipione Africano Maiore. 3

Scipio *quoque superior præsidium calliditatis amplexus*

Liu. li. 29. & Plut. in

Scipio. *plexus est. Ex Sicilia enim petens Africam, cum ex fortißimis peditibus Romanis trecentorum equitum numerum complere uellet, neque tam subito posset eos instruere: quod temporis angustiæ negabant, sagacitate consilij aßecutus est. Namque ex ijs iuuenibus, quos secum ex tota Sicilia nobilißimos, & ditißimos sed inermes habebat treeento speciosa arma, & electos equos quam celerrime expedire iußit; uelut eos continuo secum ad oppugnandam Carthaginem aucturus. Qui cum imperio ut celeriter, ita longinqui, & periculosi belli respectu solicitis animis paruissent, remittere se Scipio illam expeditionem, si arma, & equos militibus suis traderent, edixit. Rapuit condicionem imbellis, ac timida iuuentus, instrumentoque suo cupide nostris ceßit. Ergo calliditas ducis prouidit, ut, si quod protinus imperaretur, graue prius, deinde remisso militiæ metu maximum beneficium fieret.*

De Q. Fabio Labeone. 4

Cic. de offic. 1. li. 1. *Quod sequitur narrandum quoque est. Q. Fabius Labeo arbiter a senatu finium constituendorum inter Nolanos, & Neapolitanos datus, cum in rem præsentem uenisset, utrosque separatim monuit; ut, omißa cupiditate: regredi modo controuerso, quam progredi, mallent. Idque cum utraque pars, auctoritate uiri mota, fecisset, aliquantum in medio uacaui agri relictum est. Constitutis deinde finibus, ut ipsi terminauerant; quidquid reliqui soli fuit, populo Romano adiudicauit. Cæterum, etsi circumuenti Nolani,*

lani, ac Neapolitani; queri nihil potuerunt, secundum ipsorum demonstrationem dicta sententia; impro bo tamen præstigiorum genere nouum ciuitati nostræ uectigal accessit. Eundem ferunt cum a rege Antiocho, quem bello superauerat, ex fœdere icto, dimidiam partem nauium accipere deberet, medias omnes secuisse, ut eum tota classe priuaret.

De M. Antonio Oratore. 5

Iam M. Antonio remittendum conuicium est: qui icc irco se aiebat nullam orationem scripsisse, ut, si quid superiore iudicio actum, ei, quem postea defensurus esset, nociturum foret, non dictum a se affirmare posset. Qui facti uix pudentis, tolerabilem caussam habuit. pro periclitantium enim capite, non solum eloquentia sua uti, sed etiam uerecundia abuti, erat paratus. Cicer. pro Cluentio.

De Q. Sertorio. 6

Sertorius uero, corporis robore, atque animi consilio parem naturæ indulgentiam expertus, proscriptione Sullana dux Lusitanorum fieri coactus, cum eos oratione flectere non posset, ne cum Romanorum *uniuersa acie confligere uellent, uafro consilio ad suam sententiam perduxit.* Duos enim in conspectu *eorum constituit equos, alterum ualidissimum, alterum infirmissimum: ac deinde ualidi caudam ab imbecillo sene paullatim carpi, infirmi a iuuene eximiarum uirium uniuersam conuelli iussit. Obtemperatum imperio est. Sed, dum adolescentis dextra irrito se labore fatigabat, senio confecta manus ministerium execu-* Front li. 1. c. 10. strat. & Plut. in Sert.

cuta est. Tunc barbaræ concioni, quorsum eã res tenderet, cognoscere cupienti subiecit: Equi caudæ consimilem esse Romanorum *exercitum, cuius partes aliquis aggrediens opprimere poßit: uniuersum conatus prosternere, celerius tradiderit uictoriam, quam occupauerit. Ita gens barbara, aspera, & regi difficilis, in exitium suum ruens; quam utilitatem auribus respuerat, oculis præuidit.*

De Q. Fabio Maximo Verrucoſſo. 7

Plu. in uita. Liu. li. 23 de Marcello narrat.

Fabius autem Maximus, cuius non dimicare, uincere fuit; cum præcipuæ fortitudinis Nolanum *peditem dubia fide suspectum, & strenuæ operæ* Lucanum *equitem amore scorti deperditum in castris haberet: ut utroque potius bono milite uteretur, quam in utrumque animaduerteret; alteri suspicionem suam dißimulauit, in altero disciplinam paullulum a recto tenore deflexit. Nam, illum plene pro tribunali laudando, omnique genere honoris prosequendo, animum suum a* Pænis *ad* Romanos *coegit reuocare: & hunc clam meretricem redimere paßus, paratißimum pro nobis excursorem reddidit.*

De M. Voluſio Saturnino Aedile Pl. 8

Appia lib. 4. sed ad Pompeiũ F. peruenisse scribit.

Veniam nunc ad eos, quibus salus astutia quæsita est. M. *Volusius, ædilis plebis, proscriptus, assumpto Isiaci habitu, per itinera, uiasque publicas, stipem petens, quisnam re uera esset, occurrentes dignoscere passus non est. Eoque fallaciæ genere tectus, in* M. *Bruti castra peruenit. Quid illa neceßitate miserius, quæ magistratum populi* R. *abiecta honoris prætexta,*

texta,

texta, alienigenæ religionis obscuratum insignibus, per Vrbem iußit incedere? Omnes autem hi suæ uitæ, aut illius alienæ mortis cupidi, qui talia uel ipsi sustinuerunt, uel alios perpeti coegerunt.

De Sentio Saturnino. 9

Aliquanto speciosius * Senty Saturnini Vetudionis, in eodem genere casus, ultimæ sortis auxilium. Qui, cum a III uiris inter proscriptos nomen suum propositum audisset; continuo præturæ insignia inuasit: præcedentibusque, in modum lictorum, & apparitorum, publicorumque seruorum subornatis, uehicula comprehendit, hospitia occupauit, obuios summouit, ac tam audaci usurpatione imperij, in maxima luce densißimas hostilibus oculis tenebras offudit. Idem, ut Puteolos uenit, perinde ac publicum ministerium agens, summa cum licentia correptis nauibus in Siciliam, certißimum tunc proscriptorum * profugium penetrauit.*

* sentētijs Pompeiū uocat Ap. pian. li. 4.

* perfugium.

De Patre quodam. 10

His uno adiecto leuioris notæ exemplo, ad externa reuertar. Amantißimus quidam filij, cum eum inconceßis, ac periculosis, facibus accensum, ab insana cupiditate inhibere uellet; salubris consilij astutia patriam indulgentiam temperauit. Petijt enim, ut prius quam ad eam, quam diligebat, iret, uulgare, ac permissa, Venere uteretur. Cuius precibus obsecutus adolescens, infelicem animi impetum satietate concubitus liciti resolutum, ad id, quod non licebat, tardiorem, pigrioremque, afferens, paullatim deposuit.

Ineas quā libet ante uelim Ou. lib. 2. de re me amoris.

EXTERNA.

De Alexan. Magno,& quodã Asinario. 1

Cum Alexander, Macedonum rex, forte monitus ut eum, qui sibi, porta egresso, prius occurrisset, interfici iuberet, Asinarium forte, ante omnes obuiam factum, ad mortem arripi imperauit, Eoque quærente, quid nam se immerentem capitali supplicio, innocentemque addiceret; cum ad excusandum factum sui oraculi præceptum retulisset: Asinarius, Si ita est, inquit, rex, alium sors huic morti destinauit: nam asellus, quem ego ante me agebam, prior tibi occurrit. Delectatus Alexander, & illius tam callido dicto, & quod ab errore ipse reuocatus erat; occasionem in aliquanto uiliore animali expiandæ religionis rapuit. Summa in hoc cum calliditate mansuetudo, summa quoque in alterius regis equisone calliditas.

De Darii Regis equilone. 2

Iustin l. 1. aliter.

*Sordida Magorum dominatione oppressa, Darius rex adiutoribus eiusdem dignitatis assumptis, pactum cum præclari operis consortibus fecit, ut equis insidentes, Solis ortu, cursum in quendam locum dirigerent, isque regno potiretur. cuius equus in eo primus hinnisset. cæterum maximæ mercedis competitoribus fortunæ beneficium exspectantibus, solus acumine equisonis sui * Oebaris prosperum exoptatæ rei effectum assecutus est: qui in æquæ genitalem partem demissam manum, cum ad eum locum uentum esset, naribus equi admouit. Quo odore irritatus: ante omnes hinnitum edidit: auditoque eo, sex reliqui*

* Ebaris

Herod l. 3 hoc etiam refert.

reliqui summæ potestatis continuo equis delapsi: candidati (ut est mos Persarum) humi prostratis corporibus, Darium regem salutauerunt. Quantum imperium, quam paruo interceptum est uaframento.

De Biante Prienensi. 3

Bias autem, cuius sapientia diuturnior inter homines est, quam patria priene fuit, (si quidem illa etiam nunc spirat, huius perinde, atque extinctæ: uestigia tantummodo extant) ita aiebat oportere homines in usu amicitiæ uersari, ut meminissent, eam ad grauißimas inimicitias posse conuerti. Quod quidem præceptum prima specie nimis fortaße callidum uideatur, inimicumque simplicitati, qua præcipue familiaritas gaudet: sed, si altioribus animis cogitatio demissa fuerit, perquam utile reperietur.

Arist. li. 3. Rhet. alij alijs tribuit.

Sophocles in Aiace.

Immo nihil magis inutile.

Cic. in Lælio.

De Anaximene, præceptore Alexandri. 4

Lampsacenæ uero urbis salus unius uaframenti beneficio constitit. nam, cum ad excidium eius summo studio Alexander ferretur, progreßumque extra mœnia Anaximenem præceptorum suum uidißet, quia manifestum erat, futurum, ut preces suas iræ eius opponeret, non facturum se, quod petiisset, iurauit. Tunc Anaximenes, Peto, inquit, ut Lampsacum diruas. Hæc uelocitas sagacitatis opidum uetusta nobilitate inclytum, exitio, cui destinatum erat, subtraxit.

Suidas, & Pausan.

De Demosthene oratore. 5

Demosthenis quoq; astutia mirifice cuidam ancillæ succursum est, quæ pecuniam, depositi nomine, a duobus hospitibus acceperat, ea conditione, ut illam si-

mul utrisque redderet. Quorum alter, interiecto tempore, tamquam mortuo socio, squalore obsitus, decepta ea omnes nummos abstulit. Superuenit deinde alter, & depositum petere cepit. Herebat misera in maxima pariter & pecuniae, & defensionis penuria. iamque de laqueo, & suspendio cogitabat: sed opportune Demostenes ei patronus affulsit: qui, ut in aduocationem uenit, Mulier, inquit parata est depositi se fide soluere; sed, nisi socium adduxeris, id facere non potest. Quoniam, ut ipse uociferaris, hæc dicta est lex, ne pecunia alteri sine altero numeretur.

De quodam Atheniensi. 6

an Alcibiades. Plut. in uita.

Ac ne illud parum quidem prudenter. Quidam Athenis uniuerso populo inuisus, caussam apud eum capitali crimine dicturus, maximum honorem subito petere cœpit: non quod speraret, se illum consequi posse, sed ut haberent homines, ubi procursum iræ, qui acerrimus esse solet, effunderent. Neq; eum hæc tam calidi consilij ratio fefellit: comitiis enim clamore infesto, & crebris totius concionis sibillis uexatus: nota etiam denegati honoris perstrictus. eiusdem plebis paullo post indiscrimine uitæ clementissima suffragia expertus est. Quod si adhuc eiultionem scitienti, capitis sui periculum obiecisset: nullam partem defensionis odio obseratæ aures reciperent.

De Hannibale Gisgonis F. Poeno. 7

Sic uocat Oros. lib. 4 c. 7 Pli. de uir. illustr.

Huic uaframento consimilis illa calliditas. Superior Hannibal, a Duillio consule nauali prœlio uictus; timensque classis amissæ pœnas dare; offensam astutia

astutia mire auertit: nam ex illa infelici pugna prius, quam cladis nuncius domum perueniret, quendam ex amicis compositum, & ornatum, Carthaginem misit. Qui postquam ciuitatis eius curiam intrauit: Consulit, inquit, uos Hannibal, cum dux Romanorum magnas secum maritimas trahens copias aduenerit, an cũ eo confligere debeat. Acclamauit uniuersus Senatus, Non esse dubium, quin oporteret. Tum ille, Conflixit, inquit, & superatus est. Ita liberum ijs non reliquit id factum damnare, quod ipsi fieri debuisse iudicauerunt.

Himileonem, quē Carthaginem fugisse, & nullum misisse scribit.

De Hannibale Hamilcaris F. Poeno 8

Alter item Hannibal Fabium Maximum, inuictam armorum suorum uim saluberrimis cunctationibus pugna ludificantem, ut aliqua suspicione traheudi belli respergeret, totius Italiæ agros ferro, atque igni uastando, unius eius fundum immunem ab hoc iniuriæ genere reliquit. Profecisset aliquid tanti beneficij insidiosa adumbratio; nisi Romanæ urbi, & Fabij pietas, & Hannibalis uafri mores fuissent notißimi.

Liu. li. 22. Plut. in Fabi. Front. quoque l. 1. cap. 8.

De Tusculanis. 9

Tusculanis etiam acumine consilij incolumitas parta est. cum enim crebris rebellationibus meruissent, ut eorum urbem funditus Romani euertere uellent, atque ad id exequendum Furius Camillus, dux, ualidißimo instructus exercitu uenisset; uniuersi ei togati obuiam processerunt; commeatusque, & cetera pacis munia benignißime præstiterunt. armatum

Liu. li 6. Plut. in Camill.

etiam intrare mœnia paßi ſunt, nec uultu, nec habitu mutato. Qua conſtantia tranquillitatis non ſolum ad amicitiæ noſtræ ius, ſed etiã ad cõmunionẽ ciuitatis, quã uſque cupierant, penetrauerunt. Sagaci hercule uſi ſimplicitate, quoniam aptius eſſe intellexerant, metum officio dißimulare, quam armis protegere.

De Tullo Attio Volſcorum duce. 10

Liu. lib. 2 ſed aliter. Dion li. 8. & Plut. in Coriola.

At Volſcorum ducis Tulli *execrabile conſilium, qui ad bellum inferendum* Romanis *maxima cupiditate accenſus, cum aliquot aduerſis prœliis contuſos animos ſuorum, & ob id paci proniores animaduerteret, inſidioſa ratione, quo uolebat, compulit. nam, cum ſpectandorum ludorum gratia magna Volſcorum multitudo* Romam *conueniſſet, conſulibus dixit,* V*ehementer ſe timere nequid hoſtile ſubito molirentur; monuit que, ut eſſent cautiores, & protinus ipſe urbe egreſſus eſt. Quam rem conſules ad ſenatum retulerunt: qui, tametſi nulla ſuſpicio ſuberat, auctoritate tamen* Tulli *commotus, ut ante noctem* V*olſci abirent, decreuit. Qua contumelia, irritati, facile impelli potuerunt ad rebellandum. Ita mendacium uerſuti ducis, ſimulatione beneuolentiæ inuolutum, duos ſimul populos fefellit:* Romanum, *ut inſontes notaret;* V*olſcum, ut deceptis iraſceretur.*

DE STRATAGEMATIS.
CAP. IV.

Hæc de re Polyænus, & Front plura ſcri pſere.

ILla uero ſors calliditatis egregia, & ab omni reprehenſione procul remota, cuius opera, quia appellatione noſtra uix apte exprimi poſſunt, Græcæ pronun-

pronunciatione Stratagemata dicuntur.

De Tullo Hostilio Rege. 1

Omnibus militaribus copiis Tullio Hostilio Fidenas agresso, quæ surgentis imperij nostri incunabula crebris rebellationibus torpere passæ non sunt, finitimisque trophæis, ac triumphis alitam uirtutem eius spes suas ulterius promouere docuerunt, Metius Suffetius, dux Albanorum dubiam, & suspectam semper societatis suæ fidem repente in, ipsa acie detexit. detecto enim Romani exercitus latere, in proximo colle consedit, pro adiutore speculator pugnæ futurus, ut aut uictis insultaret, aut uictores fessos aggrederetur. Non erat dubium, quin ea res militum nostrorum animos debilitatura esset, cum eodem tempore & hostes confligere, & auxilia deficere cernerent. Itaque, ne id fieret, Tullus prouidit; concitato enim equo, pugnantium globo præcurrit, prædicans, suo iussu secessisse Metium, eumque, cum ipse signum dedisset, inuasurum Fidenatium terga. Quo imperatoriæ artis consilio metum fiducia mutauit, proque trepidatione, alacritate suorum pectora repleuit.

Liu. lib. 1. & Dion. lib. 3.

De Sex. Tarquinio, L. F. 2

At, ne continuo a nostris regibus recedam, Sex. Tarquinius, Tarquinij filius, indigne ferens, quod patris uiribus expugnari Gabij nequirent, ualentiorem armis excogitauit rationem, qua interceptum id opidum Romano imperio adijceret. subito namque se ad Gabinos contulit, tanquam parentis sæuitiam, & uerbera, quæ uoluntate sua perpessus erat, fugiens:

Liu lib. 1. & Dionys. lib. 4.

fugiens: ac paullatim uniuscuiusque fictis, & compositis blanditijs alliciendo beneuolentiam, ut apud omnes plurimum posset, consecutus; familiarem suum ad patrem misit, indicaturum, quemadmodum in sua manu haberet uniuersa; & quæsiturum, quidnam fieri uellet. Iuuenili calliditati senilis astutia respondit. *Siquidem re eximia delectatus* Tarquinius, *fidei autem nuncij parum credens, nihil respondit; sed, seducto eo in hortum, maxima, & altissima papauerum capita baculo decussit.* Cognito *adolescens silentio patris simul, ac facto, caussam altioris argumenti peruidit: nec ignorauit, præcipi sibi, ut excellentissimum quemque* Gabinorum, *aut exilio summoueret, aut morte consumeret.* Ergo *spoliatam bonis propugnatoribus ciuitatem tantum non uinctis manibus ei tradidit.*

De Orfesſis in Capitolio. 3

Liu. lib. 5. Oui. Fast. 6.

Illud quoque a maioribus, & consilio prudenter, & exitu feliciter prouisum, cum urbe capta Galli Capitolium *obsiderent, solamque potiendi eius spem in fame obsessorum repositam animaduerterent.* Per *quam callido enim genere consilij unico perseuerantiæ irritamento uictores spoliauerunt.* Panes *enim iacere compluribus ex locis cœperunt.* Quo *spectaculo obstupefactos, infinitamque frumenti abundantiam nostris superesse credentes, ad pactionem omittendæ obsidionis compulerunt.* Misertus *est tunc profecto* Iuppiter Romanæ *uirtutis, præsidium ab astutia mutuantis, cum summa alimentorum inopia, proijci præsidia inopiæ cerneret.* Igitur, *ut uafro, ita pericu-*

periculoso consilio salutarem exitum dedit.

De M Liuio, C. Claudio cos. 4

Idemque Iuppiter postea præstantißimorum ducum nostrorum sagacibus consiliis propitius adspirauit. nam, cum alterum Italiæ latus Hannibal laceraret, alterum inuasisset Hasdrubal; ne duorum fratrum iunctæ copiæ intolerabili onere fessas simul res nostras urgerent, hinc Claudij Neronis uegetum consilium, illinc Liuij Salinatoris inclyta prouidentia effecit. Nero enim, compresso a se in Lucanis Hannibale, præsentiam suam (quoniam ita ratio belli desiderabat) mentitus hosti, ad opem collegæ ferendam per longum iter celeritate mira tetendit. Salinator in Vmbria apud Metaurum flumen proximo die dimicaturus, summa cum dißimulatione Neronem castris noctu recepit: tribunos enim a tribunis, centuriones a centurionibus, equites ab equitibus, pedites a peditibus excipi iußit: ac, sine ulla tumultuatione, solo uix unum exercitum capiente, alterum inseruit. Quo euenit, ne Hasdrubal cum duobus se consulibus prœliaturum prius sciret, quam ab utrisque prosterneretur. Ita illa toto terrarum orbe infamis Punica calliditas frustrata fuit; Romana prudentia Hannibalem Neroni, Hasdrubalem Salinatori decipiendum tradidit.*

Liu lib. 27. & Front. lib. 1. ca. 1. Polyb. 11.

* *suadebat*

De Q. Metello Macedonico. 5

Memorabilis etiam consilij Q. Metellus, qui, cum proconsul bellum in Hispania aduersus Celtiberos gereret, urbemque Contrebiam, caput eius gentis, ui-

Lib. 2. ca. 2 & l. 5. ca. 1 Contrebiã uocat de uir. illust. cap. 61.

Flo.li.2.c.17. *tis, uiribus expugnare non posset; intra pectus suum diu multumque consiliis agitatis, uiam rederit, qua propositum ad exitum perduceret. Itinera magno impetu ingrediebatur, deinde alias, atque alias regiones petebat, modo hos obsidebat montes, paullo post ad illos transgrediebatur: cum interim tam suis omnibus, quam ipsis hostilibus ignota erat causa inopinatæ eius, ac subitæ fluctuationis. Interrogatus quoque a quodam amicissimo sibi, quid ita sparsum, & incertum militiæ genus sequeretur; Absiste, inquit, ista quærere: nam, si huius consilij mei interiorē tunicam consciam esse sensero, continuo eam cremari iubebo. Quorsum igitur ista dissimulatio erupit? aut quem finem habuit? Postquam uero & exercitum suum ignorantia, & totam Celtiberiam errore implicauit: cum alio cursum direxisset, subito ad Contrebiam reflexit, eamque inopinatam: & attonitam oppressit. Ergo, nisi mentem suam dolos scrutari coegisset, ad ultimam ei senectutem apud mœnia Contrebiæ armato sedendum foret.*

Fron.l.c.1 Strat.

EXTERNA.

De Agatocle, Siracusanorum rege. 1

Iusti.li.22 & Dio. de rebus gestis Alex.

Agathocles autem, Syracusanorum rex, audaciter callidus. Cum enim urbem eius maiore ex parte Carthaginienses occupassent, exercitum suum in Africam traiecit: ut metum metu, uim ui discuteret: neq; sine effectu: nam repentino eius aduentu perculsi Pœni libenter incolumitatem suam salute hostium redemerunt: pacti quæ sunt, ut eodem tempore, & Africa

Siculis, & Sicilia Punicis armis liberaretur. Age; si Syracusarum mœnia tueri perseuerasset, illa belli malis urgerentur, bona pacis fruenda securæ Carthagini reliquisset: nunc inferendo, quæ patiebatur, dum alienas potius lacessit opes, quam suas tuetur, quo æquiore animo regnum deseruit, eo tutius recepit.

De Hannibale Poeno. 2

*Quid Hannibal Cannensi prœlio non ne prius, quam ad dimicandum descenderet, aciem populi R. compluribus astutiæ implicatam laqueis, ad tam miserabilem perduxit exitum? Ante omnia enim prouidit, ut & solem, & puluerem, qui ibi uento multus excitari solet, aduersum biberet: deinde partem copiarum suarum inter ipsum prœlij tempus de industria fugere iussit: quam cum a reliquo exercitu abruptam legio Romana sequeretur, trucidandam eam ab ijs, quos in insidijs collocauerat, curauit. Postremo *quadringentos equites subornauit. qui simulata transitione petierunt consulem, a quo iussi more transfugarum depositis armis in ultimam pugnæ partem secedere, districtis gladijs, quos inter tunicas, & loricas abdiderant, poplites pugnantium Romanorum ceciderunt. Hæc fuit Punica fortitudo, dolis, & insidijs, & fallacia instructa. Quæ nunc certissima circumuentæ uirtutis nostræ excusatio est: quoniam decepti magis, quam uicti fuimus.*

Liu. li. 22. & Plut. in Hannib. Front. l. 2. cap. 2.

* quingẽ. Liu. & Pl. scribunt, Fron. uero D C. lib. 2. cap. 5.

DE REPVLSIS. CAP. V.

CAmpi quoque repræsentata condicio, ambitiosam ingredientes uiam, ad fortius sustinendos

dos parum prosperos comitiorum euentus utiliter instruxerit. ut propositis ante oculos clarissimorum uirorum repulsis, non minore cum spe honores, ac prudentiore cum animi iudicio petant: meminerintque nefas non esse, aliquid ab omnibus uni negari: cum sæpenumero singuli cunctorum uoluntatibus resistere fas esse duxerint. scientes etiam, patientia quæri debere, quod gratia impetrari nequierit.

De Q. Aelio Tuberone. 1

Cicer pro Muren. & Senec. ep. 96. & 99.

Q. Aelius Tubero, a Q. Fabio Maximo, epulum populo, nomine P. Africani, patrui sui, dante, rogatus, ut triclinium sterneret: lectulos Punicanos pellibus hædinis strauit, & pro argenteis uasis Samia exposuit. Cuius rei deformitate sic omnes offendit, ut cum alioqui uir egregius haberetur, comitijsque prætorijs candidatus in campum L. Paullo auo, & P. Africano auunculo nixus descendisset, repulsa inde notatus abierit nam, ut priuatim semper continentiam probabant, ita publice maxima cura splendoris habita est. Quo circa non unius conuiuij numerum, sed totam se in illis pelliculis, iacuisse credens ciuitas, roborem epuli, suffragijs suis uindicauit.

De P. Scipione Nasica. 2

Cic. p Cn. plan. huic uni tribuũ quæ plures fecere. sic pæne Plin. lib. 7. cap. 34 sed Pater 2. melius distinguit.

P. autem Scipio Nasica, togatæ potentiæ clarum numen, is, qui consul Iugurthæ bellum indixit, qui matrem Idæam Phrygicis sedibus ad nostras aras, focosque migrantem sanctissimis manibus excepit: qui multas, & pestiferas seditiones auctoritatis suæ robore oppreßit: quo principe senatus per aliquot

annos

annos gloriatus est: cum ædilitatem curulem adolescens peteret, manumque cuiusdam, rustico opere duratam, more candidatorum, tenacius apprehendisset; ieci gratia, interrogauit eum, Num manibus solitus esset ambulare. Quod dictum, a circumstantibus exceptum, ad populum manauit, caussamque repulsæ Scipioni attulit. omnes namque rusticæ tribus paupertatem sibi ab eo exprobratam iudicantes, iram suam aduersus contumeliosam eius urbanitatem distinxerunt. Igitur ciuitas nostra, nobilium iuuenum ingenia ab insolentia reuocando, magnos, & utiles ciues fecit, honoribusque, non patiendo eos a scurris peti, debitum auctoritatis pondus adiecit.* Plin. l. 18. cap. 3. * securis

De L. Aemilio Paullo. 3

Nullus error talis in L. Aemilio Paullo *conspectus est: sed tamen aliquoties frustra consulatum petijt. Idemque, cum iam campum repulsis suis fatigasset, bis consul, & censor, factus, amplissimum dignitatis gradum obtinuit. Cuius uirtutem iniuriæ nō fregerunt, sed acuerunt. Quoniam quidem ipsa nota ac census, cupiditatem summi honoris ardentiorem ad comitia detulit; ut populum, quia nobilitatis splendore, & animi bonis, mouere non poterat, pertinacia uinceret.* de uiris illust. Liu l. 39 & 44. & Plut. in uita.

De Q. Metello Macedonico. 4

Q. *autem Cæcilium Metellum pauci, & mæsti amici, consulatus repulsa afflatum, tristitia, ac robore plenum, domum reduxerunt: quem de Pseudophilippo triumphantem uniuersus senatus lætum, & alacrem,* de uiris illustr. Flor. lib 2 cap. 14. Liu. li 50. Flor.

lib.2.c.16. App Pun. Pausan. Ach. Iust. 34 Zonaras.

alacrem, in Capitolium prosecutus est. Achaici etiam belli, cui summam manum L. Mummius adiecit, maxima pars ab hoc uiro profligata fuerat. Ei ne ergo populus consulatum negare potuit, cui mox duas clarissimas prouincias, aut debebat, aut erat debiturus? Et quidem hoc facto, meliore eo ciue usus est. Intellexit enim, quam industrie sibi gerendus esset consulatus, quem tanto labore impetrari senserat.

De Cornelio Sylla. 5

Plut. in uita. Liu. li. 105 App. Ciu. 1.

Quid tam excellens, quid tam opulentum, quam L. Sylla? Diuitias, & imperia largitus est: leges uetustas abrogauit, nouas tulit. His quoque in eodem campo, cuius postea dominus extitit, repulsa præturæ sugillatus est; omnia loca petiti honoris, siquis modo deorum formam, & imaginem futuræ eius potentiæ populo R. repræsentasset, impetraturus.

De M. Catone Vticensi. 6

Plut. in uita Sen. ad Albiniam.

Sed, ut comitiorum maximum crimen referam, M. Porcius Cato plus moribus suis præturæ decoris adiecturus, quam prætexto eius splendoris ipse laturus, consequi illam a populo aliquando non potuit. Proxima dementiæ suffragia, quæ satis quidem graues pœnas erroris sui pependerunt: quoniam, quem honorem Catoni negauerant, Vatinio dare coacti sunt. Ergo, si uere æstimare uolumus, non Catoni tunc prætura, sed præturæ Cato negatus est.

DE NECESSITATE.

CAP. VI.

ABominandæ quoque necessitatis amarissimæ leges

leges, & truculentißima imperia tum urbem nostrã, tum etiam exteras gentes, multa non intellectu tantum, sed etiam auditu grauia, perpeti coegerunt.

De Pop. R. post cladem Cannensem. 1

*Nam aliquot aduersis prœlijs secundo Punico bello exhausta militari iuuentute Romana, senatus, auctore Ti. Graccho, consule dos censuit: uti publice serui aduersus propulsandorum hostium impetum, emerentur: eaque de re per tribunos plebis ad populum lata rogatione, tres creati sunt uiri, qui quattuor & uiginti millia seruorum comparauerunt: adactosque iureiurando, strenuam se, fortemque operam daturos, quo ad Pœni eßent in Italia, datis armis in castra miserunt. Ex Apulia quoque, & Fidiculis, septuaginta, atque ducenti, ad supplementum equitatus sunt empti. Quanta uiolentia est casus acerbi? Quæ ciuitas ad id tempus ingenuæ quoque originis capite censos habere milites fastidierat, eadem cellis seruilibus exacta corpora, & a pastoralibus casis collecta mancipia, uelut præcipuum firmamentum, exercitui suo adiecit. Cedit ergo interdum generosus spiritus utilitati, & fortunæ uiribus succumbit: ubi nisi tutiora elegerit consilia speciosa sequenti concidendum est. Cannensis autem clades adeo urbem nostram uehementer * contudit, ut M. Iunij opera, dictatura rempub. administrantis, spolia hostium affixa templis, deorum numini consecrata, instrumento militiæ futura conuellerentur, ac prætextati pueri arma induerent: addictorum sedecim etiam, & capitali*

Liu. li. 22 & Mac. l. 1 Sat. aliter. Nam lege militari a mili ia ꝓhibebãtur Seruius. li. 9. Aen.

Liu. li. 22. Zonaras.

*confudit

*addictorum
* sedecim

*crimine damnatorum, * sex millia conscriberentur. Quæ si per se adspiciantur, aliquid ruboris habent; si autem, admotis necessitatis uiribus, ponderentur, sæuitiæ temporis conuenientia præsidia uideantur.* Pro-

Liu.li. 23.

pter eandem cladem senatus Octacilio, qui Siciliam, & Cornelio Mammulæ, qui Sardiniam pro prætores optinebant, quærentibus quod neque stipendium, neque frumentum classibus eorum, & exercitibus socij præberent; affirmantibus etiam, ne habere quidem eos, unde id præstare possent, rescripsit, ærarium longinquis expensis non sufficere; proinde, quo pacto tantæ inopie succurrendum esset, ipsi uiderent. His litteris, quid aliud, quàm imperij sui gubernacula e manibus abiecit? Siciliamque, & Sardiniam, benignissimas urbis nostræ nutrices, gradus, & stabilimenta bellorum, tam multo sudore, & sanguine in potestatem redactas, paucis uerbis, ius ac te scilicet necessitate iubente, dimisit.

De Casilinatibus in obsidione. 2

Liu.li. 23.

Eadem Casilinates: obsidione Hannibalis clausos, alimentorumque facultate defectos, lora necessariis uinculorum usibus subducta, eque scutis detractas pelles, feruenti resultas aqua: mandere uoluisti. Quid illis, si accerbitatem casus intueare, miserius? si constantiam respicias fidelius? qui, ne a Romanis descisceerent, tali cibi genere uti sustinuerunt, cum pinguissima arua sua, fertilissimosque campos, mœnibus suis subiectos, intuerentur. Itaque Campanæ urbis, quæ Punicam feritatem delicijs suis cupide fouit,

in pro-

in propinquo situm Casilinũ modorã uirtute clarũ, per seuerantis amicitiæ pignore, impios oculos uerberauit.

De Præneſtinis militibus in eadem obſidione. 3

In illa obsidione, & fide, cum trecenti Prænestini permanerent, euenit, ut ex his quidam mutem captum ducentis potius denarijs uendere, quam ipse leniendæ famis gratia consumere mallet. Sed, credo, deorum prouidentia, & uenditori, & emptori, quem uterque merebatur, exitum attribuit. Auaro enim fame consumpto, manubijs sordium suarũ frui non licuit; æqui animi uir, ad salutarem impensam faciendam, care quidem, uerum necessarie comparato cibo uixit.

Nã ex. DLXX. quin Casilinii o pſidio fuerunt, minus dimidiũ fames ferrumq; abſumpſit Liu li.23. Fron. lib 4 cap.5. Pli. l 8 ca.5 7. Strab 5. An ab ur. con.672.

De populo R. Bello Mariano. 4

C. autem Mario. & Cn. Carbone coss. bello ciuili cum L. Sylla dißidentibus, quo tempore non reip. uictoria quærebatur, sed premium uictoriæ res erat publica, senatusconsulto aurea, atque argentea templorum ornamenta, ne militibus stipendia deessent, conflata sunt: digna enim erat caussa, hi ne, an illi crudelitatem suam proscriptione ciuium satiarent, ut dij immortales spoliarentur. non ergo P. conscriptorum uoluntas, sed tua tæterrima necesßitas truculenta manus illi consulto stylum impreßit.

εἰ φωνεῖ/α

De C. Cæſare ad Mundam. 5

D. Iulij exercitus idem inuicti ducis inuicta dextera, cum armis Mundam clausisset, aggerique extruendo materia deficeret; congerie hostilium cadauerum, quam desiderauerat altitudinem, instru-

Hirtius de bel. Hiſp, ſed Dio. l. 43. paulo aliter.

xit, Eamque tragulis, & pilis, quia roboreæ sudes deerant, magistra nouæ molitionis necessitate usus uallauit.

De populo Asiatico.bello Parthico. 6

De Phraate Dion. l. 49 & Appia. in Parthic.

Atque, ut diuinam filij mentionem, cælestis patris recordationi subnectam; cum effusurus se in nostras prouincias Parthorum rex Phraates uideretur uicinæque imperio eius regiones subita indicti tumultus denunciatione quaterentur: tanta in Bosphorano tractu commeatus penuria incessit; uti a militibus, singulis olei, frumentique modijs totidem mancipia permutarentur. Sed amarissimam tempestatem, Augusti cura, tutelæ tunc terrarum uacans, dispulit.

EXTERNA.

De Cretensibus A.Q.Metello Obsessis. 1

De be. Cretico Liui. 98. & 99. Flo. lib. 3. cap. 7.

Cretensibus nihil tale præsidij affulsit: qui obsidione Metelli, ad ultimam usque pœnuriam, compulsi, sua iumentorumque suorum, urina sitim torserunt, iustius dixerim, quã sustentarunt. quia, dum uinci timent, id passi sunt, quod eos ne uictor quidem pati coegisset.

De Numantinis A.P.Scipione. 2

Liu. li. 59. Flor. lib. 2. cap 8. Appia. Iberi.

Numantini autem, a Scipione uallo, & aggere circundati, cum omnia, quæ famem eorum trahere poterant, consumpsissent, ad ultimum humanorum corporum dapibus usi sunt. Quapropter, capta iam urbe, complures inuenti sunt, artus, & membra trucidatorum corporum sinu suo gestantes. Nulla est in his necessitatis excusatio: nam quibus mori licuit, sic, ui-

ſte uiuere neceſſe non fuit.

De Calagurritanis A. Cn. Pompeio. 3

*Horum trucem pertinaciam in conſimili facinore Calagurritanorum exſecrabilis impietas ſupergreſſa eſt. Qui quo perſeuerantius int erempti Sertorij ci neribus, obſidionem Cn: Pompeij *fruſtrantes, fidem præſtarent; quia nullum iam aliud in urbe eorum ſuper erat animal, uxores ſuas, natosque, ad uſum ne fariæ dapis uerterunt. Quoque diuitius armata iuuentus uiſcera ſua uiſceribus ſuis aleret, infelices ca dauerum reliquias ſalire non dubitauit. Eam ne umquam aliquis in acie hortaretur, ut pro ſalute coniugum, & liberorum fortiter dimicaret? Ex hoc nimirum hoſte, tanto duci pœna magis, quam uictoria petenda fuit: quia plus uindicatus libertatis, quã uictus gloriæ afferre potuit: cum omne ſerpentum, ac ferarum genus comparatione ſui titulo feritatis ſuperarit: nam quæ illis dulcia uitæ pignora proprio ſpiritu cariora ſunt, ea Calagurritanis prandia, at que cenæ extiterunt.*

Flor. lib. 3. cap. 22. Oroſ. li. 5. cap. 23.

* *ſuſtentã tes*

DE TESTAMENTIS RESCISSIS. CAP. VII.

VAcemus nunc negotio, quod actorum hominis præcipuæ curæ, & ultimi eſt temporis: conſideremusque, quæ teſtamenta aut reſciſſa ſunt legitime, facta, cum merito reſcindi poſſent: rata man ſuerunt quæ ue ad alios, quam qui expectabant, honorem hæreditatis tranſtulerunt.

¶ De Patre qui filium Exheredauerit. 1

Cic.lib.1. de Orat.

Atque ita, ut ordine, quo proposui, exequar: mihi tantis cuiusdam pater; cum de morte filij falsum e castris nuncium accepisset, aliis heredibus scriptis decessit. Peractis deinde stipendiis, adolescens reuersus, domum errore patris, impudentiaque amicorum sibi clausam reperit. Quid enim illis inuerecundius? florem iuuentæ pro rep. absumpserat, maximos labores, & plurima pericula tolerauerat, aduerso corpore exceptas ostendebat cicatrices, & postulabat, ne auitos eius lares otiosa ipsi urbi * onera possiderent. Itaque, depositis armis, coactus est in foro togatam ingredi militiam acerbe, cum improbissimis enim hæredibus de paternis bonis apud centumuiros contendit; omnibusque non solum consiliis, sed etiam sententiis superior discessit.

* onera ἄχθη

De M. Annaeo. Carseolano. 2

Idē M. Annaeus M. Carseolani splēdidissimi equiti Romani, filius; a Sufenate, auūculo suo, adoptatus testamentum naturalis patris, quo præteritus erat, apud centumuiros rescidit, cum in eo Tullianus, Pompeij Magni familiaris, ipso quidem Pompeio signatore, hæres scriptus esset. Itaque plus illi in iudicio cū excellentissimi uiri gratia, quam cum parentis cineribus negotij fuit. cæterum quamuis utraque hæc aduersus eum nitebantur, tamen paterna bona obtinuit. Nam L. quidem Sextilius, & P. Popillius, quos M. Anneus, sanguine sibi coniunctos, eadem ex parte, qua Tullianum, hæredes fecerat, * sacramento cū adolescentulo contendere ausi non sunt: tametsi præcipuis

*Annæi cuiusdam Sufenatis meminit. Cic.l.4.ad Attic.

Sacramento, Varr. de lin. latina.

pulis eo tempore Magni uiribus ad defendendas tabulas testamenti inuitari poterant: Etsi aliquantulum adiuuabat hæredes, quod M. Annaeius in Suffenatis famili am, ac sacra transterat; sed artißimum inter homines procreationis uinculum, patris simul uoluntatem, & * principis uiri auctoritatem superauit.*

Sacra. Cic. pro dom.

De C. Tettio. 3

C. *autem* Tettium *infantem a patre exheredatum* Petronia *matre, quam* Tettius, *quod uixit, in matrimonio habuerat, natum,* D. Augustus *in bona paterna ire decreto suo iusßit: patris patriæ animo usus.* Quoniam Tettius *in proprio iure procreato filio, summa cum iniquitate paternum nomen abrogauerat.*

Principis, Pompeij.

De Septicia Trachalorum matre. 4

Septicia quoque, mater Trachalorum *Ariminensium, filiis irata, in contumeliam eorum, cum iam parere non posset,* Publicio *seni admodum nupsit, testamento etiam utrumque præteriit. A quibus aditus* D. Augustus, & *nuptias mulieris, & suprema iudicia improbauit. Nam hæreditatem maternam filios habere iusßit: dotem, quia non * creandorum liberorum caußa coniugium intercesserat, uirum retinere uetuit. Si ipsa æquitas hac de re cognosceret, posset iustius, aut grauius, pronunciare? Spernis, quos genuisti, nubis effeta, testamenti ordinem uiolento animo confundis, neque erubescis ei totum patrimonium addicere, cuius pollineto iam corpori marcidam senectutem tuam substrauisti. Ergo, dum sic te geris, ad inferos usq; cælesti fulmine afflata es.*

* quærẽd.

De Terentio quodam. 5

Egregia est quoque C. *Calpurnij Pisonis prætoris urbo. constituti. Cum enim ad eum* Terentius *ex octo filiis; quos in adolescentiam perduxerat, ab uno in adoptionem dato exheredatum se querellam detulisset, honorem adolescentis possessionem ei dedit, hæredesque lege agere passus non est. Mouit profecto* Pisonem *patria maiestas, donum uitæ, beneficium educationis: sed aliquid etiam flexit circunstantium liberorum numerus, quod cum patre septem fratres impie exheredatos uidebat.*

De Næuiano quodam. 6

Quid Iam. *Aemilij Lepidi, consulis, quam grane decretum? Genucius quidam, Matris magnæ Gallus, a Cn. Oreste, prætore urbis, imperauerat, ut restitui se in bona* Næuiani *iuberet, quorum possessionem secundum tabulas testamenti ab ipso acceperat.* Appellatus *Mamercus a Surdino, cuius libertus Genucium heredem fecerat; prætoriam iurisdictionem abrogauit; quod diceret, Genutium amputatis sui ipsius sponte genitalibus corporis partibus, neque uirorum, neque mulierum numero haberi debere. Conueniens Mamerco, conueniens principi senatus decretum; quo prouisum est, ne obscena Genucij præsentia, inquinataq; uoce, tribunalia magistratuum, sub specie petiti iuris, polluerentur.*

De Iuuentio quodam. 7

Multo Q. *Metellus prætorem urbanum seueriorem egit, quam* Orestes *gesserat.* Qui Vecilio le-

noni bonorum iuuentij possessionem secundum tabulas testamenti non d edit; quia uir nobilissimus, & grauissimus fori ac lupanaris separandam conditionem existimauit. Nec aut factum illius comprobare uoluit, qui fortunas suas in stabulum contaminatum proiecerat, aut huic tamquam integro ciui iura reddere, qui se o ab omni honesto uitæ genere abruperat.

DE RATIS TESTAMENTIS ET INSPERATIS. CAP. VIII.

H*Is rescissorum testamentorum exemplis contenti, attingamus ea, quæ rata manserunt, cũ caussas haberent; propter quas rescindi possent.*

De Sempronio tuditano. 1

Quam certæ, quam etiam notæ insaniæ Tuditanus, utpote, qui populo nummos sparserit, togamq, uelut tragicam uestem in foro trahens, maximo cum hominum risu conspectus fuerit, ac multa his consentanea fecerit. Testamento is filium instituit hæredẽ; quod T. longus, sanguine proximus, hastæ iudicio subuertere frustra conatus est magis enim centum uiri, quod scriptum esset in tabulis, quam quis eas scripsisset, considerandum existimauerunt. Cic. Phil. lib. 3.

De Aebutia uxore L. Menenii Agrippæ. 2

Vita Tuditani demens; Aebutiæ autem, quæ L. Menenij Agrippæ uxor fuerat, tabulæ testamenti plenæ furoris. Nam, cum haberet duas simillimæ probitatis filias, prætoriam, & Afraniam, animi sui potius inclinatione prouecta, quam ullis alterius iniuriis, aut officiis commota, Prætoriam tantummodo he-

do heredem instituit: filiis autem Afraniae ex suo admodum amplo patrimonio uiginti millia nummum legauit. Afrania tamen cum sorore sua sacramento contendere noluit; testamentumque matris, patientia honorare, quam iudicio conuellere * sanctius esse duxit, eo se ipsa indigniorem iniuria ostendens, quo eam aequiore animo sustinebat.

* satius

De Q. Metello. 3

Minus mirandum errorem muliebrem Q. Metellus fecit. Is namque, plurimis, & celeberrimis eiusdem nominis uiris in urbe nostra uigentibus, Claudiorum etiam familia, quam artißimo sanguinis uinculo contingebat, florente, Carrinatem solum heredem reliquit: nec hocce eius testamentum quisquam attentauit.

De fratre Pompei Rhegini. 4

Item Pompeus Rheginus, uir transalpinae regionis, cum testamento fratris praeteritus esset, & ad coarguendam iniquitatem eius, binas tabulas testamentorum suorum in comitio incisas, habita utriusque ordinis maxima frequentia, recitasset: in quibus magna ex parte heres frater erat scriptus, praelegabaturque ei centies, & quinquagies sestertium; multum, ac diu, inter assentientes indignationi suae amicos questus, quod ad hastae iudicium attinuit, cineres fratris quieto esse passus est. Et erant ab eo instituti heredes, neque sanguine patrio pares, neque proximi, & alieni, & humiles: ut non solum flagitiosum silentium, sed etiam praelatio contumeliosa,

liosa, uideri posset.

De Q. Cæcilio. 5

Aeque felicis impunitatis, sed nescio, an tetrioris hæc delicti testamenta. Q. Cæcilius, L. Luculli *promptissimo studio, maximamque liberalitate, & honestum dignitatis gradum: & amplissimum patrimonium, consecutus; cum præ se semper tulisset, unum illum sibi * esse hæredem, moriens etiam anulos ei suos tradidisset;* Pomponium Atticum *testamento adoptauit, omniumque bonorum reliquit heredem. Sed fallacis, & insidiosi, cadauer pop.*Rom. *ceruicibus reste circundatum, per uiam traxit. Ita que nefarius homo filium quidem, & heredem habuit, quem uoluit; funus autem, & exequias, quales meruit.*

Ci. l. 3. ad Attic. Nepos in Atti. Var. lib. 2. ca. 2. de re rust.

* *fore*

De Mario. 6

Neque *aliis dignus fuit* T. Marius Vrbinas, *qui ab infimo militiæ loco, beneficiis* D. Augusti *imperatoris, ad summos castrenses honores perductus, eorumque uberrimis quæstibus locuples factus; non solum ceteris uitæ temporibus ei se fortunas suas relinquere, a quo acceperat, prædicauit, sed etiam pridie, quam expiraret, idem istud ipsi Augusto dixit; cum interim ne nomen quidem eius tabulis testamenti adiecerit.*

De L. Valerio Heptachordo. 7

L. *autem* Valerius, *cui cognomen* Heptachordo *fuit, togatum hostem* Cornelium Balbum *expertus, utpote opera eius, & consilio, compluribus priuatis ue-*

tis uexatus litibus, ad ultimummque subiecto accusatore capitali crimine accusatus, præteritis aduocatis, patronis suis, solum heredem reliquit. nimia consternatione, quæ animum eius transuersum egit, depriuatus amauit enim sordes suas, & dilexit pericula, & damnationem uotis expetiuit; auctorem harum rerũ beneuolentia, propulsatores odio insecutus.

De T. Barrulo. 8

T. Barrulus Lentulo Spintheri, cuius amantissimum animum, liberalissimamq; amicitiam senserat, decedens, suos, annulos perinde, atque unico heredi, tradidit, quem nulla ex parte heredem relinquebat. Quantum illo momento temporis conscientia, (si modo uires, quas habere creditur; possidet) a interrimo homine supplicium exegit? Inter ipsam enim fallacis, ingratæ, culpæ cogitationem, spiritum posuit, quasi tortore aliquo mentem eius intus cruciante: quod animaduertebat, e uita ad mortem transitum suum, & superis diis inuisum esse, & inferis detestabilem futurum.

De M. Popillio. 9

M. uero Popillius senatorij ordinis Oppium Gallum ab ineũte ætate familiarissimũ sibi, moriens, pro uetusto iure amicitiæ. & uultu benigno respexit, & uerbis magnum præ se amorem ferentibus prosecutus est. Vnum etiam, de multis; qui assidebat, ultimo complexu, & osculo, dignum iudicauit; insuperque annulos suos ei tradidit, uidelicet, ne quid ex ea hereditate; quam non erat aditurus, amitteret. Quos

ocius

ocius uir diligens, sed morientis amici plenum contumeliæ ludibrium; in locellum repositos, & a præsentibus asignatos, diligentißime heredibus illius, exheres ipse reddidit. Quid hoc loco inhonestius? aut quid intẽpestiuius? Senator populi Ro. curia egressus, homo uitæ fructibus continuo cariturus, sanctißima iura familiaritatis morte preßis oculis, & spiritu supremos anhelitus reddente, scurrili lusu sugillanda sibi desumpsit.

VALERII MAXIMI LIBER OCTAVVS.

DE IVDICIIS PVBLICIS INSIGNIBVS. CAP. I.

De Absolutis.



VNC quoque, ut æquiore animo ancipites iudiciorum motus tolerentur, recordemur inuidia laborantes, quibus de caußis, aut absoluti sunt, aut damnati. Dio.lib.3. & Liu.l.1.

De M. Horatio Teregemino. 1

M. Horatius, *interfectæ sororis crimine a* Tullo *rege damnatus, ad populum prouocato iudicio absolutus est. Quorum alterum atrocitas necis mouit, alterum caussa flexit: quia immaturum uirginis amorem seuere magis, quam impie, punitum æstimabat. Itaque forti punitione liberata fratris dextera tantum consanguineo, quantum hostili cruore gloriæ hau-* hic l 6 c.3. Ad duumuiris, non a rege.

haurire potuit.

De Ser. Sulpicio Galba. 2

Acrem se tunc pudicitiæ custodem populus Roma-*nus, postea plus iusto placidum iudicem præstitit. Cum à Libone trib. pleb. Ser. Galba pro rostris uehementer increparetur, quod Lusitanorum magnam manum interposita fide, prætor in* Hispania *interemisset, actionique tribunitiæ* M. Cato *ultimæ senectutis*, oratione *sua, quam in origines retulit, subscriberet: reus pro se iam nihil recusans, paruulos liberos suos & Galli sanguine sibi coniunctum filium, flens commendare cœpit, eoque facto, mitigata concione, qui omnium consensu periturus erat, pene nullum triste suffragium habuit. Misericordia ergo illam quæstionem non æquitas* * *texit: quoniam, quæ innocentiæ tribui nequierat absolutio, respectui puerorum data est.*

Ci. l. 1. de orat. & in Brut. Liu. lib. 49. hic li. 9. cap 6. Quinct. li. 2. cap. 15.

* rexit

De A. Gabinio. 3

Consentaneum est, quod sequitur. A. Gabinius *in maximo infamiæ suæ ardore, suffragijs populi* C. *Memmio accusatore subiectus, abrupte esse spei uidebatur: quoniam, & accusatio partes suas plene exhibebat, & defensionis præsidia inualida fide nitebantur: & qui iudicabant, ira præcipiti, pœnam hominis cupide expetebant: Lictor igitur, & carcer, ante oculos obuersabantur; cum interim omnia ista propitiæ fortunæ interuentu dispulsa sunt:* Filius *namque Gabinij Sisenna, consternationis impulsu, ad pedes se Memmij supplex prostrauit; inde aliquod fomentum procellæ petens, unde totus impetus tempestatis*

Cic. l. 4. ad Att. & lib. 3. ad Q. fr. sæpæ, Dio. lib. 39.

De Sisēna Dio. l. 39.

statis eruperat. Quem, truci uultu à se uictor inso lens repulsum, excusso e manu anulo, humi iacere aliquandiu passus est. Quod spectaculum fecit, ut Lælius trib. pl. approbantibus cunctis, Gabinium dimitti iuberet; ac documentum daretur, neque secundarum rerum prouentu insolenter abuti, neque aduersis propere quemquam debilitari oportere.

De A. Claudio Pulchro. 4

Idque proximo exemplo æque patet: P. Claudius, nescio religionis maior, an patriæ iniuria (siquidem illius uetustissimum morem neglexit, huius pulcherrimam classem amisit) infesto populo obiectus, cum effugere debitam pœnam nullo modo posse crederetur, subito coorti imbris beneficio tutus fuit à damnatione. Discussa enim quæstione, aliam, uelut dijs interpellantibus, de integro instaurari non placuit. Ita, cui maritima tempestas caussæ dictionem contraxerat, cælestis salutem attulit.

Lib. 1. c. 4. eôdem natum scribit Cic. li. 2 de nat. deor.

Polyb. 1. Zonaras.

De Tuccia uirgine uestali. 5

Eodem auxilij genere Tucciæ, uirginis Vestalis, incesti criminis reæ, castitas infamiæ nube obscurata emersit: quæ, conscientia certæ sinceritatis suæ spem salutis ancipiti argumento ausa petere est. Arrepto enim cribro, Vesta, inquit, si sacris tuis castas semper admoui manus, effice, ut hoc hauriam e Tiberi aquam, & in ædem tuam perferam. Audaciter, & temere iactis uotis sacerdotis, rerum ipsa natura cessit.

Pli. li. 28. cap. 2. D. Au. deciu. lib. 10. ca. 16. Diony. Halic. 2.

De L. Calpurnio Pisone. 6

Item

Item L. Piso, a L. Claudio Pulchro accusatus, quod graues, & intolerabiles, iniurias socijs intulisset, haud dubiæ ruinæ metum fortuito auxilio uitauit. Namque per idipsum tempus, quo tristes de eo sententiæ ferebantur, repentina uis nimbi incidit. Cumque prostratus humi, pedes iudicium oscularetur, os suum cœno repleuit. * Quod conspectum, totam * quæstionem a seueritate ad clementiam, & man suetudinem, transtulit. quia satis iam graues eum pœnas socijs dedisse arbitrati sunt: huc deductum necessitatis, ut abijcere se tam suppliciter, aut attollere tam deformiter cogeretur.

*Quo cō spectō

*concionē

De Q. Flauio Augure. 7

Subnectam duos accusatorum suorum culpa absolutos. Q. Flauius Augur, a C. Valerio ædile ad populum reus actus, cum quattuordecim tribuum suffragijs damnatus esset, proclamauit se innocentem opprimi. Cui Valerius, æque clara uoce respondit, nihil sua interesse, nocens ne, an innoxius, periret, dummodo periret. Qua uiolentia dicti, reliquas tribus aduersario donauit. Abiecerat inimicum: eundem, dum pro certo pessumdatum credidit, erexit: uictoriamque ipsa uictoria perdidit.

De C. Cosconio Calidiano. 8

C. etiam Cosconium, Seruilia lege reum, propter plurima, & euidentissima facinora, sine ulla dubitatione nocentem, * Valerij Valentini accusatoris eius recitatum, in iudicio carmen, quo puerum prætextatum, & ingenuam uirginem a se corruptam poetico ioco

* Laberij

co ioco significauerat, erexit. Siquidem iudices iniquum rati sunt, eum uictorem dimittere, qui palmam non ex alio ferre, sed de se dare merebatur. Magis ergo Valerius in Cosconij absolutione damnatus quam Cosconius in caussa sua liberatus est.

De A. Atilio Calatino. 9

*Attingam eos quoque, quorum salus proprijs obruta criminibus, proximorum claritati donata est. * A. Atilium Calatinum Soranorum oppidi proditione reum admodum infamem, imminentis damnationis periculo, Q. Maximi soceri pauca uerba subtraxerunt: quibus affirmauit, si in eo crimine sontem illum ipse comperisset, diremptūrum se fuisse affinitatem continuo enim populus pæne iam exploratam sententiam suam, unius iudicio concessit; indignum ratus, eius testimonio non credere, cui difficillimis reip. tēpo ribus, bene se exercitus credidisse meminerat.*

* M.

De M. Aemilio Scauro iuniore. 10

M. quoque Aemilius Scaurus, repetundarum reus adeo perditam, & comploratam defensionem in iudicium attulit, ut accusator diceret, lege sibi centum atque uiginti hominibus denunciare testimonium licere: seque non recusare, quo minus absolueretur, si totidem nominasset: quibus in prouincia nihil abstulisset. Licet tam bona condicione uti non potuerit: tamen propter uetustissimam nobilitatem, & recentem memoriam patris absolutus est.

Alcon. in Oratione pro M. Scaur.

de uir. ill.

De L. Aurelio Cotta. 11

Sed quemadmodum splendor amplissimorum ui-

Ver 1 & p Murena. Ped.

rorum in protegendis reis plurimum ualuit, ita in opprimendis non sane multum potuit. Quinetiam euidenter noxiis: dum eos acrius impugnat, profuit. P. Scipio Aemilianus L. Cotam *ad prætorem accusauit. Cuius caussa, quamquam grauissimis criminibus erat confossa, septies * ampliata, & ad ultimum octauo iudicio absoluta est. Quia homines uerebantur, precipue accusatoris amplitudini damnatio eius donata existimaretur. Quos hæc secum locutus crediderim:* Nolumus *caput alterius petentem, in iudicium triumphos, & trophæa, spoliaque ac deuictarum nauium rostra, deferre.* Terribilis *sit is aduersus hostem: cuius uero salutem * tanto fulgore gloriæ subnixus, ne insequatur.*

** dilata*

** fragore*

T*am uehementes hi iudices aduersus excellentissimum accusatorem, quam illi mites in longe inferioris fortunæ reo.*

De Calidio Bononiensi. 12

C*alidius* Bononiensis*, in cubiculo mariti noctu deprehensus, cum ob id caussam adulterij diceret; inter maximos, & grauissimos infamiæ fluctus emersit; tanquam fragmentum naufragij: leue admodum genus defensionis amplexus: affirmauit enim, se, ob amorem pueri serui eo esse perductum. Suspectus erat locus, suspectum tempus, suspecta matris familiæ persona, suspecta etiam adolescentia ipsius: sed crimen adulterij, libidinis intemperanti confessio liberauit.*

De Clœlijs II. T. F. Tarracinensibus. 13

Remissioris hoc, illud aliquanto grauioris materiæ exemplum. Cum parricidij caussam duo fratres Clœlij dicerent, splendido Tarracinæ loco nati, quorum pater T. Clœlius in cubiculo quiescens, filijs altero lecto cubantibus, erat interemptus: neque aut seruus quisquam, aut liber, inueniretur, ad quem suspicio cædis pertineret. hoc uno nomine absoluti sunt quia iudicibus planum factum est, illos aperto ostio inuentos esse dormientes. Somnus, innoxia securitatis certissimus index, miseris opem tulit. Iudicatum est enim, rerum naturam non recipere, ut, occiso patre, supra uulnera, & cruorem eius quietem capere potuerint.

Cic. pro Sex. Roscio Amer.

DE DAMNATIS

De L. Scipione Asiatico. I

Percurremus nunc eos, quibus in caussæ dictione magis, quæ extra quæstionem erant, nocuerunt, quam sua innocentia opem tulit. L. Scipio, post speciosissimum triumphum de rege Antiocho ductum, perinde, ac pecuniam ab eo accepisset, damnatus est: non puto, quod pretio corruptus fuerit, ut illum totius Asiæ dominum, & iam Europæ uictrices manus inijcientem, ultra Taurum montem summoueret: sed alioqui uir sincerissimæ uitæ, & ab hac suspicione procul remotus, inuidiæ, quæ tunc in duorum fratrum inclytis cognominibus dubitabat, resistere non potuit.

Liu. l. 38. Plut. in Cat. Appia Syriac. l ib. 5. cap. 5.

Africano & Asiatico

De C. Deciano. 2

At Scipioni quidem maximus fortunæ fulgor, C. autem Deciano, spectatæ integritatis uiro, uox sua

Cic. pro 6. Rabir. & L. Flacco.

exitium attulit Nam, *cum* P. Furium, *inquinatiſſimæ uitæ, pro Roſtris accuſaret, quia quadam in parte actionis de morte Lucij Saturnini queri auſus fuerat, nec reum damnauit, & inſuper ei pœnas* adiectas pependit.*

*debitas additas adictas

De Sex. Titio. 3

Ci. pro C. Rabir.

Sex. quoque Titium ſimilis caſus proſtrauit. Erat *innocens, agraria lege lata, gratioſus apud populum, tamen, quia Saturnini imaginem domi habuerat, ſuffragijs eum tota cognitio oppreſſit.*

De Claudia Ap. Cæci F. 4

Sen. i Tia. & Gel. lib. 10. cap. 6. Liu. li. 19

Adijciatur his Claudia, quam, inſontem crimine, uotum impium ſubuertit. Quia, *cum a ludis domum rediens, turba elideretur, optauerat, ut frater ſuus, maritimarum uirium noſtrarum præcipua iactura, reuiuiſceret, ſepiusque conſul factus, infelici ductu, nimis magnam urbis frequentiam minueret.*

De M. Muluio, Cn. Lollio, & L. Sextilio IIIuiris. 5

Poſſumus, & ad illos, breui diuerticulo, tranſgredi, quos leues ob cauſas damnationis incurſus abripuit. M. *Muluius, Cn. Lollius,* L. *Sextilius* III *uiri, quod ad incendium, in Sacra uia ortum, extinguendum tardius uenerant, a trib. pleb. die dicta ad populum damnati ſunt.*

De P. Villio IIIuiro. 6

Item Villius *triumuir nocturnus, a* P. Aquillio *trib. pleb. accuſatus, populi iudicio concidit: quia uigilias negligentius circumierat.*

De

De M. Aemilio Porcina. 7

Admodum seueræ notæ, & illud populi iudicium tum M. Aemilium Porcinam a L. Caßio accusatum crimine nimis sublimæ extructæ uillæ in Alsiensi agro, graui multa affecit.

De Patre familias quodam. 8

Non supprimenda illius quoque damnatio, qui, pueruli sui nimio amore corruptus, rogatus ab eo, ruri ut omasum in cenam fieri iuberet, cum, bubulæ carnis, in propinquo emendæ, nulla facultas eßet, domito boue occiso, desiderium eius expleuit. Eoque nomine, publica quæstione afflictus est: innocens: nisi tam prisco sæculo natus esset.

DE AMBVSTIS.

De Muliere Matrhida. 1

Atque, ut eos quoque referamus, qui in discrimen capitis adducti, neque damnati, neque absoluti sunt, apud M. Popillium Lænatem prætorem, quædam, quod matrem percussam fuste interemerat, caussam dixit: de qua neutram in partem latæ sententiæ sunt. Quia abunde constabat, eandem ueneno necatorum liberorum dolore commotam, quos auia filiæ infensa, sustulerat, parricidium ultam esse parricidio. Quorum alterum ultione dignum, alterum absolutione non dignum, iudicatum est.

De Matre familia quadam. 2

Eadem hæsitatione P. Dolabellæ, proconsulari imperio Asiam obtinentis, animus fluctuatus est. Materfamilias Smyrnea uirum, & filium intere- mit,

Gel.li. 12. c 7. sed Cn. uocat Amianus Marcell. 1, 29. & Gellius.

mit, eum ab ijs optimæ indolis iuuenem, quem ex priore uiro enixa fuerat, occisum comperisset. Quam rem Dolabella ad se delatam, Athenas ad Areopagi cognitionem relegauit, quia ipse neque liberare cædibus duabus contaminatam, neque punire eam iusto dolore impulsam, sustinebat. Consideranter & mansuete populi R. magistratus; sed Areopagitæ quoque non minus sapienter: qui, inspecta causa, & accusatorem, & ream post centum annos adesse iusserunt: eodem affectu, moti, quo Dolabella. sed ille, transferendo quæstionem, hi differendo damnandi, atque absoluendi inexplicabilem cunctationem inuitabant.

DE PRIVATIS IVDICIS INSIGNIBVS CAP. II.

De T. Claudio Centumalo. 1

PVblicis iudicijs adijciam priuata, quorum magis æquitas querentium delectare, quam immoderata turba lectorem offendere poterit.

Claudius Centumalus, ab auguribus iussus altitudinem domus suæ, quam in Cælio monte habebat, summittere, quia his ex arce augurium capientibus officiebat, uendidit eam Calpurnio Lanario, nec indicauit, quod imperatum a collegio augurum erat. A quibus Calpurnius demoliri domum coactus, M. Porcium Catonem inclyti Catonis patrem arbitrum cum Claudio adduxit, & formulam, Quid quid sibi dare, facere, oporteret ex fide bona. Cato, ut est edoctus, de industria Claudium * edictum sacerdotum suppreßisse; continuo illum Calpurnio damnauit. summa qui-

Cic. l. 3. de offi.

* prædictum.

ma quidem cum æquitate, quia bonæ fidei uenditorem nec commodorum spem augere, nec incommodorum cognitionem obscurare oportet.

Notum suis temporibus iudicium commemoraui: sed nec quod relaturus quidem sum, oblitteratum est silentio.

De Otacilia Lateranensi. 2

C. Visellius Varro, graui morbo correptus, trecenta millia nummum ab Otacilia Laterensi, cum qua commercium libidinis habuerat, expensa ferri sibi passus est: eo consilio, ut, si decessisset, ab hæredibus eam summam peteret, quam legati genus esse uoluit, libidinosam liberalitatem debiti nomine colorando. Euasit deinde Visellius ex illa tempestate aduersus uota Otaciliæ: Quæ offensa, quod spem prædæ suæ morte non maturasset, ex amica obsequenti subito destrictam feneratricem agere cœpit, nummos petendo, quos ut fronte inuerecunda, ita inani stipulatione captauerat. De qua re C. Aquillius, uir magnæ auctoritatis, & scientia iuris ciuilis excellens, iudex adductus, adhibitis in consilium principibus ciuitatis, prudentia, & religione sua mulierem repulit. Quod si eadem formula, & Varro damnari, & aduersaria absolui potuisset; eius quoque non dubito, quin turpem, & inconcessum errorem libenter castigaturus fuerit. Nunc priuatæ actionis calumniam ipse compescuit, adulterij crimen publicæ quæstioni iudicandum reliquit.

De C. Visellio Varrone Cic. in Bru. & de prouinciis, cōs. & Verr. 3.

De C. Aquilio. Ci. pro P. Quin. & pro A. Cæc.

De C. Titineo Minturnensi. 3

lu. in Ma
o. Appia.
ciu. 1. &
lij.

Multo animosius; & ut militari spiritu dignum, erat, se in consimili genere iudicij C. Marius gessit: nam, cum C. Titinius Minturnensis Fanniam uxorem, quam impudicam de industria duxerat, eo crimine repudiatam, dote spoliare conaretur: sumptus inter eos iudex, in conspectu habita quæstione, subductum Titinium monuit, ut incepto desisteret, ac mulieri dotem redderet. Quod cum sæpius frustra fecisset, coactus ab eo sententiam pronunciare: mulierem impudicitiæ ream sestertio nummo, Titinium summa totius dotis damnauit. præfatus ideo se hunc iudicandi modum secutum, quod liqueret sibi, Titinium patrimonio Fanniæ insidias struentem, impudicæ coniugiũ expetisse. Fannia autem hæc est, quæ postea Mariũ, hostem a senatu iudicatum, cœnoque paludis, qua extractus erat, oblitum, etiam in domum suam custodiendum Minturnis deductum, ope quantacunque potuit, adiuuit: memor, quod impudica iudicata esset, suis moribus; quod dotem seruasset, illius religioni acceptum ferri debere.

De Quodã ob Equi. Vecturã longiorẽ. 4

*Multus sermo eo etiam iudicio manauit, in quo quidam furti damnatus est, * quod equo, cuius usus illi usque Ariciam commodatus fuerat, ulteriore eius municipij cliuo uectus esset. Quid aliud hoc loci, quam uerecundiam illius sæculi, laudemus, in quo tam minuti a pudore excessus puniebantur.*

*qui

DE MVLIERIBVS QVE APVD MAGISTRATVS EGERVNT CAP. III.

De

De * Amesia Sentia. 1 * Mesia

NE de his quidem feminis tacendum est, quas cōdicio naturæ, & uerecundiæ stola, ut in foro, & iudicijs tacerent, cohibere non potuit. Amasia sentia, rea, caussam suam, L. Titio prætore iudicium cogente, populi maximo concursu egit: partesq; omnes, ac numeros defensionis non solum diligenter, sed etiā fortiter exsecuta, prima actione, cunctis pæne sententijs liberata est. Quā, quia sub specie feminæ uirilem animum gerebat, Androgynen appellabant.

Le Afrania Licinii Buccionis. 2

Afrania uero, Licinij Buccionis senatoris uxor, prompta ad lites contrahendas, pro se semper apud prætorem uerba fecit: non quod aduocatis deficiebat, sed quod impudentia abundabat. Itaque inuisitatis foro latratibus aßidue tribunalia exercendo muliebris calumniæ notißimum euasit exemplum: adeo, ut pro crimine improbis feminarum moribus Afraniæ nomen obijciatur. Prorogauit autem spiritum suum ad C. Cæsarem iterum, atque P. Seruilium consules. Tale enim monstrum magis, quo tempore exstinctum, quam, quo sit ortum, memoriæ tradendum est.

De Hortensia filia Q. Hortensii. 3

Hortensia uero, Q. Hortensii filia, cum ordo matronarum graui tributo a triumuiris esset oneratus, nec quisquam uirorum patrocinium eis accommodare auderet, caussam feminarum apud uiros, & constanter, & feliciter, egit. Repræsentata enim patris facundia, impetrauit, ut maior pars impetratæ pecuniæ

Quinq l 1 cap. 2. & Apian. li. 4.

niæ bis remitteretur. Reuixit *tum muliebri stirpe* Q. Hortensius, *uerbisque filiæ adspirauit: cuius si uirilis sexus posteri uim sequi uoluissent,* Hortensianæ *eloquentiæ tanta hereditas una feminæ actione abscissa non esset.*

De posteris, lib. 3. cap. 5.

DE QVAESTIONIBVS. CAP. IV.

ATque, *ut omnes iudiciorum numeros exsequamur, quæstiones, quibus aut creditum non est, aut temere habita fides est, referamus.*

De M. Agri Seruo. 1

M. Agrij *argentarij seruus,* Alexandrum, C. Fannij *seruum occidisse insimulatus est; eoque nomine tortus a domino, admisisse se id facinus constantissime asseuerauit.* Itaque Fannio *deditus, supplicio affectus est: paruulo deinde tempore interiecto, ille, cuius de nece creditum erat, domum redijt.*

De Alexandro seruo C. Fannii. 2

Contra Fannij *seruus* Alexander, *cum in hanc suspicionem** C. Fl. *equitis Romani occisi uenisset, septies tortus, pernegauit, ei se culpæ affinem fuisse. sed, perinde, atque confessus, & a iudicibus damnatus, & a* L. Calpurnio *uiro in crucem actus est.*

*C. Fuluij

De Philippo Fuluii Flacci. 3

Item Fuluio Flacco *caussam dicente,* Philippus, *seruus eius, in quo tota quæstio nitebatur, octies tortus, nullum omnino uerbum, quod dominus perstringeretur, emisit: & tamen reus damnatus est: cum certius argumentum innocentiæ unus octies tortus exhiberet;*

hiberet, quam octo semel torti præbuissent.

DE TESTIMONIIS IRRITI, VEL RATIS CAP. V.

De Cæpionib. ac metellis in Q. Põpeiũ. 1

SEquitur, ut ad testes pertinentia exempla commemorem. Cn. & Q. Seruilijs Cæpionibus ijsdem parentibus natis, & per omnes honorum gradus ad summam amplitudinem prouectis: item fratribus Q. & L. Metellis*, consularibus, & censorijs, altero etiam triumphali, in Q.* Põpeium, A.F. *repetundarum reum, acerrime dicentibus testimonium, non abrogata fides absoluto* Pompeio*; sed ne potentia inimicum oppreßisse uiderentur, occursum est.*

Cic. pro M.Fõteio.

De M. Aemilio Scauro in diuersos. 2

M. etiam Aemilius Scaurus, princeps senatus, C. Memmium, repetundarum reum districto testimonio insecutus est. Item C. Flauium, eadem lege accusatum, testis proscidit. Iam C. Norbanum *maiestatis crimine publicæ quæstioni subiectum, ex professo opprimere conatus est: nec tamen aut auctoritate, qua plurimum pollebat, aut religione, de qua nemo dubitabat, quenquam illorum affligere potuit.*

Cic. pro M.Fõteio & in par. Cic. lib.2 de Orat.

De L. Crasso in M. Marcellum. 3

L. quoque Crassus, tantus apud iudices, quantus apud P. C: *Aemilius Scaurus: namque eorum suffragia robustißimis, & felicißimis eloquentiæ stipendijs regebat, eratque sic fori, ut ille curiæ princeps: cum uehementißimum testimonij fulmen in* M. *Marcellum reum iniecisset; impetu grauis, exitu uanus*

Cic. pro M.Fõtei

nus apparuit:

De Q. Metello, Lucullis, Hortensio, & Lepido, in Cn. Cornelium. 4

Asco in orationem pro Corn. ubi Q. Catulum ponit, & L. Lucullum omittit.

Age, Q. Metellus Pius, L. M. Luculli, Q. Hortensius, & M. Lepidus Cn. Cornelij maiestatis rei, quam non onerarunt tantummodo, testes salutem, sed etiam negantes illo incolumi stare remp. posse, depoposcerunt? Quæ decora ciuitatis (pudet referre) umbone iudiciali repulsa sunt.

De M. Cicerone in P. Clodium. 5

Cic. l. 1. ad Attic. & Plu. in Ci. Sen. Liu. ep. 98.

Quid M. Cicero forensi militia summos honores, amplißimumque dignitatis locum adeptus, non ne ipsius eloquentiæ suæ castris testis abiectus est? dum P. Clodium Romæ apud se fuisse iurauit, illo sacrilegum flagitium uno absentiæ argumento tuente. Siquidem iudices Clodium incesti crimine, quam Ciceronem infamia periurij liberare maluerunt.

De P. Seruilio Isaurico, in quendã reũ. 6

Cic. Ver 3. & 5. Liu. lib. 90. Flor. lib. 3. ca. 6. Eutr. l. & Rufus.

Tot eleuatis testibus, unum cuius noua ratione iudicium ingressa auctoritas confirmata est, referam. P. Seruilius, consularis, censorius, triumphalis, qui maiorum suorum titulis Isaurici cognomen adiecit; cum forum præteriens testes in reum dari uidisset, loco testis constitit; ac inter summam inter patronorum pariter, & accusatorum admirationem sic orsus est. Hunc ego, iudices, qui caussam dicit, cuias sit aut quam uitam egerit, quamque merito, uel iniuria accusetur, ignoro: illud tantum scio, cum occurrisset mihi Laurentina uia iter facienti, admodum angu-

angusto loco equo descendere noluisse. Quod an aliquid ad religionem uestram pertineat, ipsi æstimabitis: ego id supprimendum non putaui. Iudices reum *uix auditis ceteris testibus, damnauerunt.* Valuit *enim apud eos, cum amplitudo uiri, tum grauis neglectæ dignitatis eius indignatio: eumque qui uenerari principes nesciret, in quodlibet facinus procursurum crediderunt.*

QVI, QVAE IN ALIIS VINDICARANT IPSI COMMISERVNT.

CAP. VI.

NE *illos quidem latere patiamur, qui, quæ in alijs uindicarant, ipsi commiserunt.*

De C. Licinio Hoplomacho. 1

C. *Licinius, cognomine* Hoplomachus, *a pretore postulauit, ut patri suo bonis, tamquam ea dißipanti, interdiceretur: & quidem, quod petierat, impetrauit. sed ipse paruo post tempore, mortuo sene, amplam ab eo relictam pecuniam latifundiaque festinanter consumpsit.* Dignus *hac uicißitudine pœnæ fuit: quoniam hereditatem absumere, quam heredem maluit tollere.* *al. colere F. alere

De C. Mario Cos. VI. 2 Cic. pro C. Rabir. & Liu. li. 69. Flo. lib. 3. cap. 16.

C. *autem Marius, cum magnum, & salutarem reip. ciuem in* L. Saturnino *opprimendo egisset, a quo in modum uexilli pileum seruituti ad arma capienda ostẽtatum erat:* L. Sylla *cum exercitu in urbem irrumpente ad auxilium seruorum pileo sublato confugit. Itaque, dum facinus, quod punierat, imitatur, alterum* Marium *a quo affligeretur, inuenit.* Plu. in Mario.

De C. Licinio Caluo Stolone. 3

Liu. lib. 7. et de uiris illust. & Plut. in Camillo.

C. uero Licinius Stolo, cuius beneficio plebi petendi consulatum potestas facta est, cum lege sanxisset, nequis amplius, quam D. agri iugera, possideret, ipse mille comparauit: dissimulandique criminis gratia dimidiam partem filio emancipauit. Quam ob caussam a M. Popillio Lenate accusatus, primus sua lege cecidit, ac docuit, nihil aliud praecipi debere, nisi quod prius quisque sibi imperauerit.

De Q. Vario Hybrida. 4

Ci. in Bru. hic lib 3. c. 7. et lib. 9. cap. 2. Appi. Ciu. 1.

Q. autem Varius, propter obscurum ius ciuitatis Hybrida cognomitatus trib. pl. legem aduersus intercessionem collegarum perrogauit: qua iubebat, quaeri, quorum dolo malo socij ad arma ire coacti essent, magna cum clade reipublicae. sociale enim prius, deinde ciuile bellum excitauit. Sed, dum ante pestiferum trib. pl. quam certum ciuem agit, sua lex eum domesticis laqueis constrictum absumpsit.

DE STVDIO, ET INDVSTRIA CAP. VII.

QVid cesso uires industriae commemorare? cuius alacri spiritu militiae stipendia roborantur, forensis gloria accenditur, fido sinu cuncta studia recepta nutriuntur: quidquid animo, quidquid manu, quidquid lingua admirabile est, ad cumulum laudis perducitur; Quae cum perfectissima sit uirtus, eam tamen duramento sui confirmat.

De M. Catone Macore, 1

Plin. lib. 7 cap. 27.

Cato, sextum & octogesimum annum agens, dum in rep.

in rep. tuenda iuuenili animo perstat, ab inimicis capitali crimine accusatus, suam caussam egit, neque memoriam eius quisquam tardiorem, aut firmitatem lateris ulla ex parte quassatam, aut os hæsitatione impeditum, animaduertit. Quia *omnia ista in statu suo æquali, ac perpetua industria continebat; quinetiam in ipso diutissime actæ uitæ fine disertissimi oratoris* Galbæ *accusationi, defensionem suam pro* Hispania *apposuit:* Idem Græcis *literis erudiri concupiuit: quam sero, inde æstimemus, quod etiam* Latinas *pene iam senex didicit: cumque eloquentia magnam iam gloriam partam haberet, id egit, ut iuris-ciuilis quoque esset peritissimus.*

uisi au. 85. Cic in Bru Cic. de sen ect.

Hoc l. 1. c. 1

Cic. de sen et l. 2. Acadē. quæsti.

Cic. lib. 1. de orat.

De M. Catone Vticensi: 2

Cuius mirifica proles, proprior ætati nostræ Cato, ita doctrinæ cupiditatæ flagrauit, ut ne in curia quidem, dum senatus cogitur, temperaret sibi, quo minus libros Grecos *lectitaret.* Qua *quidem industria, ostendit, aliis tēpora deesse, alios tēporibus superesse.*

Cic. lib. 3. de finib.

De M. Terentio Varrone. 3

Terentius *autem* Varro, *humanæ uitæ exemplum ætatisque spatium nominandus, non annis, quibus sæculi tempus æquauit, quam stylo uiuacior fuit: in eodem enim lectulo & spiritus eius, & egregiorum operum cursus extinctus est.*

Cic. lib. 1 Academ. quęst. et D. Aug. lib. 6. ca. 1. de ciuit. Dei. Plin l. 29. cap. 4.

De C. Liuio Druso. 4

Consimilis *perseuerantiæ* Liuius Drusus, *qui ætatis uiribus, & acie oculorum defectus, ius ciuile populo benignissime interpretatus est: utilissimaque discere*

Cic. Tus. 5. et in Brut.

ſcere id cupientibus monumenta compoſuit. nam, ut ſenem illum natura, cæcum fortuna facere potuit; ita neutra interpellare ualuit, ne non animo, & uideret, & uigeret.

De Paullo Senatore, & Pontio Lupo. 5

Paullus uero, Senator, & Pontius Lupus, eques Romanus ſuis tēporibus celebres cauſſarum actores, luminibus capti, eadem induſtria forenſia ſtipendia exſecuti ſunt. itaque frequentius etiam audiebantur, concurrentibus aliis, quia ingenio eorum delectabantur, aliis, quia conſtantiam admirabantur: namque tali incommodo perculſi, ſeceſſum petunt, duplicantque tenebras, fortuitis uoluntaria adijcientes.

De Craſſo Muciano. 6

Lib. 3 ca. 1 Quinct. li. 11. cap 2. Ci. in Bru.

Iam P. Craßus, cum in Aſiam ad Ariſtonicum regem debellandum conſul ueniſſet, tanta cura Græcæ linguæ notitiam animo comprehendit, ut eam, in quinque diuiſam genera, per omnes partes, ac numeros, penitus cognoſceret. Quæ res maximum ei ſociorum amorem conciliauit, qua quis eorum lingua apud tribunal eius poſtulauerat, eadem decreta reddenti.

De Q. Roſcio Comœdo. 7

Cic. pro Roſcio Cō & p Archia. Macro. l. 3. Satur.

Ne Roſcius quidem ſubtrahatur, ſcenicæ induſtriæ notißimum exemplum, qui nullum unquam ſpectanti populo geſtum, niſi quem domi meditatus fuerat, ponere auſus eſt. Quapropter non ludicra ars Roſcium, ſed Roſcius ludicram artem commendauit: nec uulgi tantum fauorem, uerum etiam principium familiaritates amplexus eſt. Hæc ſunt attenti, & anxij,

anxij, & nunquam cessantis studij præmia; propter quæ tantorum uirorum laudibus non impudenter se persona Histrionis inseruit.

EXTERNA.

De Demosthene Atheniensi. 1

Græca quoque industria, quoniam nostræ multum profuit, quem meretur fructum, Latine lingue recipiat. Demosthenes, *cuius commemorato nomine, maximæ eloquentiæ consumatio audientis animo oboritur, cum inter initia iuuentutæ, artis, quam affecta bat, primam litteram dicere non posset, oris sui uitium tanto studio expugnauit, ut ea a nullo expreßius referretur.* Deinde, *propter nimiã exilitatem, acerbam auditu uocem suam exercitatione continua ad maturum, & gratum auribus sonum perduxit. Lateris etiam firmitate defectus, quas corporis habitus uires negauerat, a labore mutuatus est,* Multos *enim uersus uno impetu spiritus complectebatur, eosq; aduersa loca celeri gradu scandens, pronunciabat ac, uadosis litoribus insistens declamationes fluctuum fragoribus obluctantibus edebat, ut ad fremitus concitatarum concionum, patientia duratis* auribus uteretur.* Fertur quoque ore infertis calculis, multum, ac diu loqui solitus, quo uacuum promptius esset, & solutius. Præliatus est contra rerum natura, & quidem uictor abiit, malignitatem eius pertinacißimo animi robore superando. Itaque alterum* Demosthenem *mater, alterum industria enixa est.*

Cic. lib. 1. de orat.

Cic. l. 2. de diuin.

Quinct. l. 11. cap. 3. Cic. de Fin 5.

* *actionibus*

De Pythagora Samio. 2

Laer. in uita Quinct. l 12. ca. 1.

Atque, ut ad uetustiorem industriæ actum transgrediar, Pytagoras perfectissimum opus sapientiæ a iuuenta pariter omnis honestatis percipiendæ cupiditatem ingressus (nihil enim, quod ad ultimum sui finem peruenturum est, non & mature, & celeriter incepit) Aegyptum petijt, ubi litteris gentis eius assuefatus, præteriti æui sacerdotum commentarios scrutatus, innumerabilium seculorum obseruationes cognouit. Inde ad Persas profectus, magorum exactißimæ prudentiæ se formandum tradidit, á quibus siderum motus, cursusque stellarum, & uniuscuiusque uim, proprietatem, & effectum benignißime demonstratum docili animo sumpsit. Cretam deinde, & lacedemona nauigauit: quarum legibus, ac moribus inspectis ad Olympicum certamen descendit. Cumque multiplicis scientiæ maxima totius Græciæ admiratione specimen exibuisset, quo cognomine censeretur, interrogatus, non se σόφον (iā enim illud septem sapientes uiri occupauerant) sed φιλόσοφον esse respondit. In Italiæ etiam partem, quæ tunc maior Græcia appellabatur, perrexit, in qua plurimis, & opulentißimis urbibus effectus suorum studiorum approbauit. Cuius ardentem rogum plenis uenerationis oculis Metapontus adspexit: opidum Pytagoræ, quam suorum cinerum nobilius, clariusue monumento.

Cic. l. 5. de finib.

sauhit. sorptit.

Cic. Tusc. 5

Cic. Tusc. 1. & 5.

Cic. l 5. de finib.

De Platone Ateniensi. 3

Laer. in uita.

Plato autem, patriam Athenas, præceptorem Socratem sortitus, & locum, & hominem doctrinæ fertilißi-

tilissimum, ingenij quoque diuina instructus abundantia, cum omnium iam mortalium sapientissimus haberetur, eo quidem usque, ut, si ipse Iuppiter cælo descendisset, nec elegantiore, nec beatiore facundia usurus uideretur; Aegyptum peragrauit, dum a sacerdotibus eius gentis Geometriæ multiplices numeros atque cælestium obseruationem rationum percipit. Quoque tempore a studiosis iuuenibus certatim Athenæ Platonem doctorem quærentibus petebantur; ipse Nili fluminis inexpicabiles ripas, uastißimosq; campos, effusam barbariem, & flexuosos fossarum ambitus, Aegyptiorum senum discipulus lustrabat. Quominus miror, cum in Italiam transgressum, ut ab Archyta Tarenti, a Timæo, & Arione, & Cæto Locris Pythagoræ præcepta, & instituta acciperet. Tanta enim uis, tanta copia litterarum undique colligenda erat, ut inuicem per totum terrarum orbem dispergi, & dilatari posset. Altero etiam, & octogesimo anno decedens sub capite Sophronis mimos habuisse fertur. sic ne extrema quidem eius hora, agitatione studij uacua fuit.

Ci. in Bru.

Cic. l. 5. de finib.

Cic. l. 5. de finib. & de senect.

Cic de sen. Laer. in uita. & Quinct. l. 2c. 17.

De Democrito Abderita. 4

At Democritus, cum diuitijs censeri posset, quæ tantæ fuerunt, ut pater eius Xerxis exercitui epulum dare facile potuerit: quo magis uacuo animo studiis litterarum esset operatus, parua admodum summa retenta, patrimonium suum patriæ donauit. Athenis autem compluribus annis moratus, omnia temporum momenta ad percipienda, & exercen-

Laer. in uita.

Cic. l. 5. de finib.

dam doctrinam conferens, ignotus illi urbi uixit; quod ipse in quodam uolumine testatur. Stupet mens admiratione tantæ industriæ, & iam transit alio,

Laer. in uita.

De Carneade Cyreneo. 5

Carneades laboriosus, & diuturnus sapientiæ miles, siquidem nonaginta expletis annis, idem illi uiuendi, ac philosophandi finis fuit: ita se mirificum doctrinæ operibus addixerat, ut, cum, cibi capiendi caussa, recubuisset, cogitationibus inhærens, manum ad mensam porrigere obliuisceretur. Sed eum Melissa, quam uxoris loco habebat, temperato inter studia non interpellandi, sed inediæ succurendi officio, dexteram suam necessariis usibus aptabat. Ergo animo tantummodo uita fruebatur, corpore uero quasi alieno, & superuacuo circundatus erat. Idem cum Chrysippo disputaturus, belleboro se ante purgabat, ad exprimendum ingenium suum attentius, & illius refellendum acrius: quas potiones industria solidæ laudis cupidis efficit appetendas.

Cic. lib. 2. Academ. quæst. de annis. Gell. l. 17. cap. 15.

Zenonis libris respõsurus. Pli. lib. 25. c. 5. nam Chrysippus armauit Cic. l. 2 Academ. quæst. & Laer.

De Anaxagora Clatomenio. 6

Quali porro studio Anaxagoram flagrasse credimus? qui cum e diutina peregrinatione patriam repetisset, possessionesque desertas uidisset, Non essem, inquit, ego saluus, nisi istæ periissent, Vocem petitæ sapientiæ compotem. Nam, si prædiorum potius, quam ingenij culturæ uacasset; dominus rei familiaris intra penates mansisset, nec tantus Anaxagoras ad eos redijsset.

Laer. in uita & Plato in Hippiamaiore paullo aliter.

De Archimede Syracusio. 7

Archi-

Archimedis quoque fructuosam industriam fuisse dicerem, nisi eadem illi & dedisset uitam, & abstulisset. Captis enim Syracusis, Marcellus machinationibus eius multum, ac diu uictoriam suam inhibitam senserat; eximia tamen hominis prudentia delectatus, ut capiti eius parceretur, edixit; pæne tantum gloriæ in Archimede seruato, quantum in oppressis Syracusis reponens. At is, dum animo & oculis in terram defixis formas describit, militi, qui, prædandi gratia, domum irruperat, strictoque super caput gladio, quisnam esset, interrogabat, propter nimiam cupiditatem inuestigandi, quod requirebat, nomen suum indicare non potuit. Sed, protracto manibus puluere; Noli, inquit, obsecro, istum disturbare: ac perinde quasi negligens imperij uictoris obtruncatus, sanguine suo, artis suæ lineamenta confudit. Quo accidit, ut, propter idem studium, modo donaretur uita, modo spoliaretur.

Cic. l. 5. de fin et Ver. 6. Liu. lib. 25. et Plut in Marcel.

De Socrate Athenienſi. 8

*Socratem etiam constat, ætate prouectum, fidibus tractandis operam dare cœpisse: satius iudicantem, eius artis usum sero, quam numquam percipere. Et quantula Socrati accessio ista futura scientiæ erat? sed pertinax hominis industria, tantis doctrinæ suæ diuitiis etiam Musicæ rationis * utilissimum elementum accedere uoluit. Ergo, dum ad discendum semper se pauperem credidit, ad docendum fecit se locupletissimum.*

Cõno præcepto.e. Plato in Euth. et Ci ad Pætum.

* *uilissimum*

De Isocrate Athenienſi. 9

Cic. de sen.

Atque ut longæ, & felicis industriæ quasi in unum aceruum exempla redigamus, Isocrates nobilissimum librum, qui scribitur πανηγυρικὸς, quartum & nonagesimum annum agens, ut ipse * significat, composuit, opus ardentis spiritus plenum. Ex quo apparet, senescentibus membris eruditorum, intus animos industriæ beneficio florem iuuentæ retinere. Neque hoc stylo terminos uitæ suæ clausit: nam quę admirationis eius fructum quinquennio percepit.

immo scribit aperte in ipsa oratione. Lucia. in Macrob.

De Chrysippo Tarsense. 10

Citerioris ætatis metas, sed non parui tamen spatij, Chrysippi uiuacitas flexit: nam octogesimo anno cœptum, unde quadragesimum λογικῶν exactissimæ subtilitatis uolumen reliquit. Cuius studium in * tractandis ingenij sui monumentis tantum operæ, laboris que sustinuit, ut ad ea, quæ scripsit, penitus cognoscenda, longa uita sit opus.

Atqui an. 73 uixisse tātum scribunt Laerti. et Suid.

* tradendis.

Lucian. in Macro 81. an. scribit. Laer. in uita. Suid. Lucian. Cic. Acad. I.

De Cleante Assio. 11

Te quoque, Cleanthe, tam laboriose haurientem, & tam pertinaciter tradentem sapientiam, numen ipsius industriæ suspexit: cum adolescentem, quæstu extrahendæ aquæ, nocturno tempore inopiam tuam sustentantem, diurno Chrysippi præceptis percipiendis uacantem, eundemque ad undecentesimum annum attenta cura erudientem auditores tuos uideret; duplici enim labore unius sæculi spatium occupasti, incertum reddendo, discipulus ne, an præceptor esses laudabilior,

Immo contra Cic. l. 2 Acad. q. Laer. et Suidas de ætate. Lucia. in Macrob.

De Sophocle Atheniensi. 12

Sopho-

Sophocles quoque gloriosum cum rerum natura certamen habuit; tam benigne mirifica opera illa sua exhibendo, quam illa operibus eius tempora liberaliter subministrando. Prope enim centesimum annum attigit, sub ipsum transitum ad mortem Oedipode Coloneo scripto: qua sola fabula omnium eiusdem studij poetarum praeripere gloriam potuit. idq; ignotum esse posteris filius Sophoclis Iophon noluit, sepulcro patris quae retuli, insculpendo.

Vixit ann. 95. Lucia. in Macro. Cic de sen lib. 9. cap. 12.

De Simonide Ceio. 13

Simonides uero poeta octogesimo anno & docuisse se carmina, & in eorum certamen descendisse ipse gloriatur: nec fuit iniquum, illum uoluptatem ex ingenio suo diu percipere, cum eam omni aeuo fruendam traditurus esset.

ἰξηκοντο σι. īquit Suid. Q. l xi. c. a.

De Solone Atheniensi. 14

Iam Solon quanta industria flagrauerit, & uersibus complexus est: quibus significat, se quotidie aliquid addiscentem senescere, & suppremo uitae die confirmauit: cum, assidentibus amicis, & quadam de re sermonem inter se conferentibus, fatis iam pressum caput erigeret. Interrogatusque, quapropter id fecisset, respondit, Vt, cum istud, quidquid est, de quo iam disputatis, percepero, moriar. Migrasset profecto ex hominibus inertia, si eo animo uitam ingrederemur, quo eam Solon egressus est.

Plat. in Lachete, et de rep. 7 et Cic de sene

Stobaeus sermo. 27. paullo aliter.

De Themistocle Atheniensi. 15

Quam porro industrius Temistocles, qui, maximarum rerum cura districtus, omnium tamen ciuium

Cic. de senectu.

Prob. & Plut. in uita.

suorum nomina memoria comprehendit: per summamque iniquitatem patria pulsus, & ad Xerxem, quem paullo ante deuicerat, confugere coactus, prius quam in conspectum eius ueniret, Persico sermoni assuefecit ut labore parta commendatione, regijs auribus familiarem, & assuetum sonum uocis adhiberet.

De Cyro & Mithridate. 16

Quinct. 11. c. 2. Pli. lib. 7 cap. 24. Gell. l. 17. c. 17. Solin.

Cuius utriusque industriæ laudem duo reges partiti sunt; Cyrus, omnium militum suorum nomina; Mithridates, duarum & uiginti gentium, quæ sub regno eius erant, linguas ediscendo. ille, ut sine monitore exercitum salutaret; hic, ut eos, quibus imperabat, sine interprete alloqui posset.

DE OTIO LAVDATO CAP. VIII.

Ocium, quod industriæ, & maxime studio contrarium uidetur, subnecti breuiter debet; nō quo euanescit uirtus, sed quo recreatur. Alterum enim etiam inertibus uitandum, alterum strenuis quoque interdum appetendum est. illis ne uitam eneruem exigant; his, ut, tempestiua laboris intermissione, ad laborandum fiant uegetiores:

De P. Scipione Aemiliano & C. Lælio. 1

Cic. l. 2 de or. Horat. Styr. 1. l. 2.

Par ueræ amicitiæ clarissimum, Scipio, & Lælius, cum amoris uinculo, tum etiam omnium uirtutum inter se iunctum societate, ut actuosæ uitæ iter æquali gradu exsequebantur; ita animi quoque remissioni communiter acquiescebant. Constat nanque, eos Caietæ, & Laurenti, uagas litoribus conchulas, & umbi-

umbilicos lectitasse: idq; se L. Crassus ex socero suo Q. Scæuola, qui gener Lælij fuit, audisse sæpenumero prædicauit. * oblitos

De Q. Marcio Scæuola Augure. 2

Scæuola autem, quietæ remissionis eorum certissimus testis, optime pila lusisse traditur: quia uidelicet ad hoc diuerticulum animum suum forensibus ministerijs fatigatum, transferre solebat. Alueo quoque & calculis uacasse interdum dicitur, cum bene ac diu iura ciuium, & cærimonias deorum, ordinasset. Vt enim in rebus serijs Scæuolam; ita & in scurrilibus lusibus hominem agebat, quem rerum natura continui laboris patientem esse non sinit.

Vereor ne ponat. Q. pro P. qui id fecisse dicitur l. 1 de orato. cum Q sit testis remissionis.

EXTERNA.

De Socrate Atheniensi. 1

Idq; uidit, cui nulla pars sapientiæ obscura fuit, Socrates, ideoq; non erubuit tunc, cum interposita arundine cruribus suis, cum paruulis filiolis ludens, ab Alcibiade risus est.

Horat. saty 3. lib. 2.

De Achille Homerico. 2

Homerus quoque, ingenij celestis uates, non aliud sensit, uehementissimis Achillis manibus conaras fides aptando, ut earum militare robur leni pacis studio relaxaret.

Iliad. 1. & Oui. in epist.

DE VI ELOQVENTIAE
CAP. IX.

Potentiam uero eloquentiæ etsi plurimum ualere animaduertimus, tamen sub proprijs exemplis, quo scilicet uires eius testatiores fiant, recognosci-

gnosci conuenit.

De Valerio. 1

Liu. l. 2. & Dion. l. 6. Ci. in Bru. M. Val. et Dictat. uocat.* Plut. in Pomp. Zonar.

Regibus exactis, plebs, dissidens a patribus, iuxta ripam fluminis Anienis in colle, qui sacer appellatur, armata consedit. Eratq; non solum deformis, sed etiam miserrimus reip. status: a capite eius cætera parte corporis pestifera seditione diuisa. Ac, ni Valerij subuenisset eloquentia, spes tanti imperij, in ipso pene ortu suo, corruisset, Is namque populum, noua, & insolita, libertate temere gaudentem, oratione ad meliora, & saniora consilia reuocatum, senatui subiecit, idest urbem urbi iunxit. Verbis ergo facundis ira, consternatio, & arma cesserunt.

De M. Antonio Oratore. 2

Cic. l 3 de orat. et Philip. 2. Plut. in Mari et Appian. l. 1. hic l. 9. cap. 2. Velleia.

*al. P. Annius

Quæ etiam Marianos, Cinnanosq; mucrones, ciuilis profundendi sanguinis cupiditate furentes, inhibuerunt. Missi enim a sæuissimis ducibus milites ad M. Antonium obtruncandum, sermone eius obstupefacti, districtos iam, & uibrantes gladios cruore uacuos, uaginis reddiderunt. Quibus digressis, P. Antronius (is enim solus in ambitu, expers Antianæ uocis steterat) crudele imperium truculento ministerio peregit. Quam disertum igitur eum fuisse putemus, quem ne hostium quidem quisquam occidere sustinuit, qui modo uocem eius ad aures suas uoluit admittere?

De C. Iulio Cæsare. 3

Suet. Plut Asco in orat. pro M. Scauro et Cor.

Diuus quoque Iulius, quam cælestis numinis, tam etiam humani ingenij perfectissimum columen, uim facun-

facundiæ propriæ expreßit, dicendo in accusatione Cn. Dolabellæ, quem reum egit, extorqueri sibi caussam optimam L. Cottæ patrocinio. siquidem maxima tunc uis eloquentiæ quæ est: cuius facta mentione, quoniam domesticum nullum maius adiecerim exemplum, peregrinandum est.

Tacit. de orat.

EXTERNA.

De Pisistrato Atheniensi. 1

Pisistratus dicendo tantum ualuisse traditur, ut ei Athenienses regium imperium, oratione capti, permitterent. cum præsertim ex contraria parte amantißimus patriæ Solon niteretur. Sed alterius salubriores erant conciones, alterius disertiores: Quo euenit, ut alioqui prudentißima ciuitas libertati seruitutem præferret.

Her. lib. 1. Plu. in Solo. et Iust. lib. 2.

De Pericle Atheniensi. 2

Pericles autem felicißimis naturæ incrementis, sub Anaxagora preceptore summo studio perpolitus, & instructus, liberis Athenarum ceruicibus iugum seruitutis imposuit: egit enim ille urbem, & uersauit arbitrio suo. Cumque aduersus uoluntatem populi loqueretur, iucunda nihilominus, & popularis eius uox erat. Itaque ueteris comœdiæ maledica lingua, quamuis potentiam uiri perstringere cupiebat, tamen in labris hominis melle dulciorem leporem fatebatur habitare; inque animis eorum, qui illum audierant, quasi aculeos quosdam relinqui prædicabat. Fertur quidam, cum admodum senex primæ concioni Periclis adolescentuli interesset, idemque iuuenis Pisistra-

Cic. l. 3 de oratore, in Bru. et Horat et Plu. in uita.

Ci. in Bru. et Lucian. in Nigrin. et Plin. l. 1 epist.

ſtratum, iam decrepitum, concionatum audiſſet; non temperaſſe ſibi, quo minus exclamaret, Caueri illum ciuem oportere, quod Piſiſtrati orationi ſimillima eius eſſet oratio. Nec hominem aut æſtimatio eloquij, aut morum augurium fefellit. Quid enim inter Piſiſtratum, & Periclem inter fuit? niſi quod ille armatus, hic ſine armis tyrannidem geſſit?

Plut. in Pericle.

De Hegeſia Cyrenaico. 3

Quantum eloquëtia ualuiſſe Hegeſiam Cyrenai cum philoſophum arbitrabamur? qui ſic mala uitæ repræſentabat, ut eorum miſeranda imagine audientium pectoribus inſerta, multis uoluntariæ mortis oppetende cupiditatem ingeneraret. Ideoq; a rege Ptolæmeo ulterius hac dere diſſerere prohibitus eſt.

Ci. Tuſc 1. et Laert. in Ariſtip.

DE PRONVNCIATIONE, ET APTO MOTV CORPORIS.

CAP. X.

ELoquentiæ autem ornamenta in pronunciatione apta, & conuenienti motu corporis, conſiſtunt: quibus cum ſe inſtruxit, tribus modis homines aggreditur, animos eorum ipſa inuadendo, horum alteri aures, alteri oculos permulcendos tradendo.

Huic primas ſecundas, et tertias tribuit De moſth. Cic. l. 3. de ora. et Bru. et Orat.

De C. Graccho. 1

Sed ut propoſiti fides in perſonis illuſtribus exhibeatur. C. Gracchus, eloquentiæ, quam propoſiti, felicitoris adoleſcens, quoniam flagrantiſſimo ingenio cũ optime remp. tueri poſſet, perturbare impie maluit, quoties apud populum concionatus eſt, ſeruum poſt ſe muſicæ artis peritum habuit, qui occulte ebur-

Cic. lib. 3. de orat. Quinc. l. 1. cap. 17. Plut. in uita, et Gel. l. 1. c. 11.

nea

nea fistula pronunciationis eius modos formabat; aut nimis remissos excitando, aut plus iusto concitatos reuocando: quia ipsum calor, atq; impetus actionis, attentum huiusce temperamenti æstimatorem esse non patiebatur.

De Q. Hortensio. 2

Q. autem Hortensius, plurimum in corporis decoro motu repositum credens, pene plus studij in eo dem laborando, quam in ipsa eloquentia affectanda impendit. Itaq; nescires, utrum cupidius ad audiendum eum, an ad spectandum concurreretur. sic uerbis oratorijs adspectus, & rursus adspectui uerba seruiebant. Itaque constat, Aesopum, & Roscium, ludicræ artis peritissimos uiros, illo caussas agente, in corona frequenter adstitisse; ut foro petitos gestus, in scenam referrent.

Gel. lib. 1. cap. 5.

De M. Tullio. 3

Iam M. Cicero quantum in utraque re, de qua loquitur, momenti, sit, oratione, quam pro Gallio habuit, significauit, M. Calidio accusatori exprobrando, quod præparatum sibi a reo uenenum, testibus, chirographis, quæstionibus se probaturum affirmans, remisso uultu, & languida uoce, & soluto genere orationis usus esset: pariterq; & oratoris uitium detexit, & caussæ periclitantis argumentum adiecit, totum hunc locum ita claudendo, Tu istud, M. Calidi, nisi fingeres, sic ageres.

Ci. in Bru. et Quint. l. 11. cap. 3 Ped. coRea

EXTERNA.

De DeMosthene. Atheniensi 1

Consen

Cic.l.3. de Orat. in Bru. et Orato. et Quinct l.11. c 3. Plut. in Ret uitis. Cic.l.3. de Orat. paul. aliter Plut et Philostr in uita Aeschinis.

* culminis

Consentaneum huic Demosthenis iudicium, qui, cum interrogaretur, quidnam esset in dicendo efficacissimum, respondit, ὑποκρισις Iterum deinde, & tertio interpellatus, idem dixit; pene, totum se illi debere confitendo. Recte itaque Aeschines, cum propter iudicialem ignominiam, relictis Athenis, Rhodum petisset, atque ibi, rogatu ciuitatis, suam prius in Ctesiphontem, deinde Demosthenis pro eodem, orationem clarissima, & suauissima uoce recitasset, admirantibus cunctis utriusque *columinis eloquentiam, sed aliquando magis Demosthenis, Quid, si inquit, ipsum audissetis? tantus orator, & modo tam infestus aduersarius. sic inimici uim, ardoremq; dicendi suspexit, ut se scriptorum eius parum idoneum lectorem esse diceret; expertus acerrimum uigorem oculorum, terribile uultus pondus, accommodatum singulis uerbis sonum uocis, efficacissimos corporis motus. Ergo, etsi operi illius adijci nihil potest, tamen in Demosthene magna pars Demosthenis abest, quod legitur potius, quam auditur.

DE EFFECTIBUS ARTIUM RARIS CAP. XI.

Effectus etiam artium regogniti, possunt aliquid afferre uoluptatis, protinusq; & quam utiliter excogitatæ sunt, patebunt: & memoratu dignæ res lucido in loco reponentur, & labor in his edendis suo fructu non carebit.

De C. Sulpicio Gallo Astrologo 1

Cic. de senect. Liui.

Sulpicii Galli maximum in omni genere litterarum

rum recipiendo studium plurimum reip. profuit nam, cum L. Paulli, bellum aduersum regem Persen gerentis, legatus esset, ac serena nocte subito luna defecisset: eoque ueluti diro quodam monstro perterritus exercitus noster, manus cum hoste conserendi fiduciam amisisset, de cælibratione, & siderum natura, peritissime disputando, alacrem eum in aciem misit. Itaque illi inclytæ Paullianæ uictoriæ liberales artes Galli aditum dederunt: quia, nisi ille metum nostrorum militum uicisset, imperator Romanus uincere hostes non potuisset.

lib. 44. et Plin. lib. 2. cap. 12. et Fron. lib. 1 c. 12. paulo aliter. Plu. uero in Paulo Aemilio multo aliter.

De Spurina Haruspicina. 2

Spurinæ quoque, in consectandis deorum monitis, efficatior scientia apparauit; quam urbs Romana uoluisset. Prædixerat enim C. Cæsari, ut proximos XXX. dies quasi fatales caueret, quorũ ultimus erat Idus Martiæ. Eo cum forte mane uterque in domum Caluini Domitij ad officium conuenisset, Cæsar Spurinæ, Ecquid scis inquit, idus Martias iam uenisse? & is, Ecquid scis illas nondũ præterisse? abiecerat alter timorem; tanquam exacto tempore suspecto; alter ne extremam quidem eius partem periculo uacuam esse arbitratus est. Vtinam aruspicem potius augeriũ, quam patriæ parentem securitas fefellisset.

Lib. 1. cap. 6. Suet. et Plut.

EXTERNA.

De Pericle Astrologo. 1

Sed, ut alienigena secrutemur, cum obscurato repente Sole, inusitatis perfusæ tenebris Athenæ solicitudine agerentur, interitum sibi cælesti denunciatione

Paulo aliter Plut. in uita Pōti lib. 1. c. 12

tione portendi credentes; Pericles processit in medium, & quæ a præceptore suo Anaxagora, pertinentia ad Solis, & Lunæ cursum acceperat; disseruit: nec ulterius trepidare ciues suos metu passus est.

De Apelle pictore, & Lysippo Fictore. 2

Plin. sæpe et Plut. de fort. Alex. Cic. fam.

Quantū porrò dignitatis a rege Alexandro tributū arti existimamus? qui se & pingi ab uno Apelle, & fingi a Lysippo tantummodo uoluit.

De Vulcano Alcamenis. 3

Pausan. in Att. et Pli. præsertim de Alcamene, l. 36. c. 5

Tenet uisentes Athenas Vulcanus, Alcamenis manibus fabricatus. Præter cetera enim perfectissimæ artis in eo præcurrentia indicia, etiam illud mirantur; quod stat dissimulatæ claudicationis sub ueste leuiter uestigium repræsentans, ut non tamquam exprobratum uitium, ita tamen certam, propriamq; dei notam decore significans.

De Venere Praxithelis. 4

Plin. l. 36. cap. 5. Lucian. in Amoribus Pli. lib. 35. ca. 10. Aelian. uar. hist. 2. Liu. l. 41.

Cuius coniugem Praxiteles in marmore quasi spirantem in templo Cnidiorum collocauit, propter pulchritudinem operis a libidinoso cuiusdam complexu parum tutam. Quo excusabilior est error equi, qui, uisa pictura equæ, hinnitum edere coactus est: & canū latratus adspectu picti canis incitatus: taurusq; ad amorem, & concubitum, æneæ uaccæ Syracusis. nimiæ similitudinis irritamento, compulsus: Quid enim uacua rationis animalia arte decepta miremur? cum hominis sacrilegam cupiditatem muti lapidis lineamentis excitatam uideamus.

De Neptuno Euphranoris. 5

Ceterum

Ceterum natura, quemadmodum sæpenumero æmulam uirium suarum artem esse patitur: ita aliquando irritam fesso labore dimittit. quod summi artificis Euphranoris manus senserunt. nam, cum Athenis XII. deos pingeret, Neptuni imaginem, quam poterat excellentißimis maiestatis coloribus complexus est, perinde ac Iouis aliquanto augustiorem repræsentaturus. Sed omni impetu cogitationis in superiori opere absumpto, posteriores eius conatus assurgere, quò tendebant nequierunt.

Pli.lib.35 c.21. Pausan. uero in Attic. Praxiteli tribuit.

De Agamemnone Timantis. 6

Quid ille alter, æque nobilis, pictor, luctuosum immolatæ Iphigeniæ sacrificium referens, cum Calchanta tristem, mæstum Vlyssem, clamantem Aiacem, lamentatem Menelaum, circa aram statuisset, caput Agamemnonis inuoluendo, non ne summi mæroris acerbitatem arte exprimi non posse confessus est? Itaq; pictura eius? aruspicis & amici, & fratris lacrymis madet, patris flectum spectantis affectui æstimandum reliquit.

Plin.l 35. cap.10. & Quinct. l. 2. c. 14 Cic in oratore.

De Equo Nealcis, 7

*Atq; ut eiusdem studij adijciam exemplum: præcipue artis pictor, equum, ab exercitatione uenientem, modo non uiuum, labore industriæ suæ comprehenderat. Cuius naribus spumas adijcere cupiens, tantus artifex, in tam paruula materia, multum; ac diu, frustra * tenebatur. Indignatione deinde accensus, spongiam, omnibus imbutam coloribus, fortem iuxta se positam, apprehendit, & ueluti corrupturus opus suum, tabulæ illisit. Quam fortuna ad ip*

Nealcef. ut ait. Pli. l.35 c. 10. Plutar. de fortun.

* *terebatur.*

sus equi nares directam, desiderium pictoris coegit explere. Itaque, quod ars adumbrare non ualuit, casus imitatus est.

OPTIMIS ARTIVM MAGISTRIS CONCEDENDVM ESSE.

CAP. XII.

Quã quisque norit aurem, in hac se exerceat, Prouerb.

SVæ autem artis unumquenque, & actorem, & disputatorem optimum esse ne dubitemus. paucis exemplis admoneamus.

De Furio, & Cecil. in iure prædiatorio. 1

Cic. pro Balbo.

Q. Scæuola legum, clarißimus & certißimus uates, quotiescũq; de iure prædiatorio cõsulebatur, ad Furium, & Caoselliũ, quia huic scientiæ dediti erãt, consultores reijciebat. Quo quidem facto, moderatio nem magis unam commendabat, quam auctoritatem minebat: ab his id negotium aptius explicari posse, confitendo, qui quotidiano eius usu callebat. Sapiẽtissimi igitur artis suæ profeßores sunt, a quibus & propria studia uerecũde, & aliena callide, æstimantur.

EXTERNA.

De Platone Philosopho Euclide in Geometria, 1

Platonis quoque eruditißimum pectus hæc cogitatio attigit: qui conductores sacræ arcis de modo, & forma eius secum sermonem conferre conatos, ad Euclidem Geometram ire iußit, scientiæ eius cedens, immo profeßioni.

De Philone in Architectura, 2

Gloriantur Athenæ armamentario suo, nec sine caussa

causa .. est enim illud opus & impensa, & elegantia uisendum. Cuius architectum Philonem, ita facunde rationem institutionis suæ in theatro reddidisse constat ut disertissimus populus non minorem laudem eloquentiæ eius, quam arti, tribueret.

Cic.l.1.de Orat et Pli lib.7.c 37.

De Apelle in Pictura. 3

Mirifice & ille artifex, qui, in opere suo, moneri se a sutore de crepida, & ansulis, passus; de cruce etiam disputare incipientem, supra, plantam adscendere uetuit.

Plin.l. 35. cap. 10 de Apele Prouer. Ne sutor supra crepidam.

DE SENECTVTE
CAP. XIII.

Senectus quoque ad ultimum sui finem prouecta, in hoc eodem opere, inter exempla industriæ, in aliquot claris uiris conspecta est, separatum tamen & proprium titulum habeat: ne, cui deorum immortalium præcipua indulgentia affuit, ei nostra ornata mentio defuisse existimetur. simul, spe diuturnioris uitæ, quasi adminicula quædam dentur: quibus insistens, alacriorem se respectu uetustæ felicitatis facere quis possit: tranquillitatemq; sæculi nostri, qua nulla umquam beatior fuit, subinde fiducia confirmet salutaris principis incolumitatem, ad longissimos humanæ conditionis terminos prorogando.

Cap.7. huius lib.

Tiberii.

De M. Valerio Coruo sexies Cos. 1

*M. Valerius Coruus centesimum annum compleuit: cuius inter primum & sextum consulatum quadraginta *sex anni intercesserunt: suffecit que integris uiribus corporis, non solum speciosissimis*

Ci.de sen & Plin .l 7 cap.48. Plut in. Mario

**septem.*

reip. ministerijs, sed etiam exactissimæ agrorum suorum culturæ, & ciuis, & patris familias optabile exemplum.

De L. Metello Pont. Max. 2

Ci. de sen. Plin. lib. 7. cap 48.

Cuius uitæ spatium æquauit Metellus, quartoq; anno post consularia, imperia, senex admodum pont. Max. creatus, tutelam cæremoniarum per duos & uiginti annos, neq; ore in uotis nuncupandis hesitante, neq; in sacrificijs faciendis tremula manu gessit.

De Q. Fabio Maximo Verrucosso. 3

LX II Liu. lib. 30. Plin uero lib. 7. c 48. scribit LX III. Plin lib. 7. cap. 48 de Cæs Cic. Ver. 3. Do. 41.

Q. autem Fabius Max. duobus & sexaginta annis auguratus sacerdotium sustinuit, robusta iam ætate id adeptus: que utraque tempore si in unum conferantur, facilem sæculi modum expleuerit.

De M. Perperna Censorio. 4

Iam de M. Perperna quid loquar? qui omnibus, quos in senatu consul rogauerat, superstes fuit. septem que quoque tantummodo, quos censor collega L. Philippi legerat, e patribus C. reliquos uidit; totoq; ordine amplissimo diuturnio.

De Ap. Claudio Cæco. 5

Ci de sen. Plut. in Pyrr. Lu. l. 13

Appij uero æuum clade metirer, quia infinitum numerum annorum, orbatus luminibus, exegit, nisi quattuor filios, & quinque filias, plurimas clientelas, rem denique publicam hoc casu, grauatus fortissime rexisset. Quinetiam fessus iam uiuendo, lectica se in curiam deferri iussit, ut cum Pyrrho deformem pacem fieri prohiberet. Hunc cæcum aliquis nominet, a quo patria, quod honestum erat, per se parum

rum cernens: coacta est peruidere?

De Liuia Rutilij, de Terẽtia Ciceror & Clodia Aufilij. 6

*Muliebris etiam uitæ spatium non minus longum in compluribus apparuit, quarum aliquas strictim retulisse me satis erit. Nam & Liuia Rutilij septimum & nonagesimum, & Terentia Ciceronis * tertium & centesimum, & Clodia Aufilij, quindecim filijs ante amissis, quinctumdecimum & centesimum expleuit annum.*

Plin lib. 7. cap. 48.

4 C V I I. scribit Pli.

EXTERNA.

De Hierone Siciliæ, & Masſiniſa, Numidiæ regibus. 1

Iungam his duos reges quorum diuturnitas populo Roma. fuit utilissima. Siciliæ rector Hiero ad nonagesimum annum peruenit. Massanisa, Numidiæ, rex hunc modum excessit, regni spatium sexaginta annis emensus, uel ante omnes homines robore senectæ admirabilis. Constat eum, quemadmodum Cicero refert, libro, quem de senectute scripsit, nullo unquam imbre, nullo frigore, ut caput suum ueste tegeret, adduci potuisse. Eundemque ferunt, aliquot horis, in eodem uestigio perstare solitum, non autem moto pede, quam consimili labore iuuenes fatigasset. Ac, si quid agere assidentem oporteret, toto die sæpe numero nullam in partem conuerso corpore in solio durasse. Id uero etiam exercitus equo insidens, noctem diei plerumque iungendo duxit: nihilque omnino ex ijs operibus, quæ adolescens sustinere assueuerat, cum

Liu lib 24 Lucia. in Macro. Liuii lib. 50. & Lucian. Pli. lib. 7 Cap. 14. & 48 Suidas.

Plin. lib 7. cap. 14. ὄνομα σθεμβων inqt Suid * uechinno.

illam senectutem ageret, omisit. Veneris etiam usu ita semper uiguit, ut post sextum & octogesimum annum filium generaret, cui Methymato nomen fuit: terram quoque, quam uastam, & desertam acceperat, perpetuo culturæ studio fugiferam reliquit.

De Gorgia Leotino. 2

Cic defen. CVIII. scribit Pli. lib. 7. cap. 48. & Lucia in Ma. CIX. Quinct. l 3 cap. 1. De uar. hist. 2. Plin. lib. 7 c 50. Lucia. in Ma.

Gorgias Leontinus Isocratis, & complurium magni ingenij uirorum, præceptor, sua sententia felicissimus. nam, cum centesimum & septimum ageret annum, interrogatus, quapropter tamdiu uellet in uita remanere: Quia nihil, inquit, habeo, quod senectutem meam accusem. Quid isto tractu ætatis quot longius, aut beatius? Iam alterum seculum ingressus, neque in hoc querellam ullam inuenit, neque in illo reliquit.

De Xenophilo Chalcidensi. 3

Biennio minor Xenophilus Chalcidensis, Pithagoricus, sed felicitate nõ inferior. siquidem, ut ait Aristoxenus musicus, omnis humani in commodi ex pers, in summo perfectissimæ doctrinæ splendore stinctus est.

De Arganthonio Gaditanorum Rege. 4

Ci. de sen. Appia Iberico.

CXX. Herodo lib. 1 Cic. et Pli. l 7 c. 48 Luciãuero & censorinus,

Arganstonius autem Gaditanus tandiu regnauit, quamdiu etiam ad satietatem uixisse abunde foret. octoginta enim annis patriam suam rexit, cum ad imperiũ quadraginta annos natus accessisset. Quius rei certi sunt auctores. Asinius etiam Pollio, non minima pars Romani styli, in tertio historiarum suarum libro, centum illum & uiginti annos explesse commemmorat: & ipse neruosse uiuacitatis

citatis haud paruum exemplum.

CL.

De Aethiopibus, Indis, & Epimenyde Gnosio. 5

lib. 5.

Huius regis consummationem annorum minus ad mirabilem faciunt Aethiopes: *quos Herodotus scribit centesimum & uigesimum annum transgredi* Et Indi; *de quibus Ctesias idem tradit.* Et Epimenides Gnosius; *quem Theopompus dicit septem & quinquaginta & centum annos uixisse.*

De. Iudis multo aliter Arria. 8.

Plin l.7.c; 48. & Laer. in uita

De gente Epiorum Aetola. 6

Hellanicus uero ait; quosdam ex gente Epiorum, *quæ pars est* Aetoliæ, *ducenos explere. eiq; subscribit* Damastes,*hoc amplius firmans,* Litorium *quendam ex his maximarum uirium, staturæq; præcipuæ, trecentesimum annum cumulasse.*

Pli.l 7. Cap.48.

* pictorum

in Plin.

De Danthone quodam,& Lachmiorum Regibus Duobus. 7

Alexander uero, in eo uolumine, quod de Illyrico *tractu composuit. affirmat,* Danbona *quendam ad quingentesimum usque annum, nulla ex parte senescentem, processisse. Sed multo liberalius* Xenophon, *cuius* περίπλȣ̃ς *legitur. Insule enim* Lachmiorum *regem octingentis uitæ annis donauit. Ac, ne pater eius parum benigne acceptus uideretur, ei quoque sexcentos assignauit annos.*

Pli. l. 7. c. 48.

DE CVPIDITATE GLORIAE.

CAP. XIV.

G*Loria autem unde oriatur, aut cuius sit habitus; aut qua ratione debeat comparari, & an*

melius a uirtute, ac ueluti non necessaria, negligatur, uiderint ij, quorum in contemplandis huiusmodi rebus cura teritur, quibusque illa quæ prudenter animaduerterunt, facunde contigit eloqui. Ego in hoc opere *factis auctores, & auctoribus facta sua reddere contentus, quanta cupiditas eius esse soleat, proprijs exemplis demonstrare conabor.*

De P. Africano Maiore 1

Ci. pro Archia, Liu lib. 38. i. Plin. lib. 7 cap 30. & Euseb. Chrō. Soli. C. 7. Ennius. n. arte rudis dicitur ab Ouid. de Tristib.

Superior Africanus Ennij *poetæ effigiem in monumentis* Corneliæ *gentis collocari uoluit, quod ingenio eius opera sua illustrata iudicaret: non quidem ignarus,* Quamdiu Romanum *imperium floreret, & Africa Italiæ pedibus esset subiecta, totius que terrarum orbis summum culmen arx Capitolina possideret; eorum extingui memoriam non posse: si tamen litterarum quoque lumen illis accessisset, magni æstimans.* uir Homerico, *quam rudi, atque impolito præconio dignior.*

De D. Bruto Callaico. 2

Cic. pro Arch. et in Brut.

Similiter honoratus animus erga poetam Attium D. *Bruti, suis temporibus clari ducis existit: cuius familiari cultu, & prompta laudatione, delectus, eius uersibus templorum aditus, quæ ex manubijs consecrauerat, adornauit.*

De Gn. Pompeio Magno. 3

Cic. pro. Archi. & Stra. l. 13.

Ne pompeius quidem Magnus *ab hoc affectu gloriæ auersus: qui* Theophanem Mitylenæum, *scriptorem rerum suarum, in concione militum ciuitate donauit. beneficium per se amplum, accurata etiam, & testata*

testata oratione prosecutus. Quo effectum est, ut ne quis dubitaret, quin referret potius, gratiam, quam inchoaret.

De L. Sylla Felice, 4

L. autem Sylla, etsi ad neminem scriptorum animum direxit, tamen Iugurthæ a Boccho rege ad Marium perducti, totam sibi laudem tam cupide asseruit, ut anulo, quo signatorio utebatur, insculptam illam traditionem haberet: & quantus postea? ne minimum quidem gloriæ uestigium contempsit.

Plin. l. 37. cap. 1. & Plut. in Syll.

De Equite quodam. 5

*Atque ut imperatoribus gloriosum militis spiritum subnectam; Scipionem, dona militaria ijs, qui strenuam operam ediderant, diuidentem, T. Labienus, ut forti equiti aureas armillas tribueret, admonuit. eoque negante, se id facturum, ne castrensis honos in eo, qui paullo ante seruisset, uiolaretur, ipsa præda Gallica aurum equiti largitus est. nec tacite id Scipio tulit: nam equiti, Habebis, inquit, donum uiri * diuitis. quod ubi ille accepit, proiecto ante pedes Labieni auro, uultum demisit. Idem, ut audiuit Scipionem, dicentem, Imperator te argenteis armillis donat, alacer gaudio abijt. Nulla est ergo tanta humilitas, quæ dulcedine gloriæ non tangatur.*

Diuitis. [illegible] Labieni. Cic. ep. 7 [illegible] l. 7. ad Att[illegible]

De C. Fabio Pictore. 6

Illa uero & iam a claris uiris interdum ex humillimis rebus petita est.

Nam, quid sibi uoluit C. Fabius, nobilissimus ciuis? qui cum in æde Salutis, quam C. Iunius Bubulcus

Plin. l. 3[illegible] cap 4 Li[illegible] 9. dedic[illegible] tione.

cus dedicauerat, parietes pinxisset, nomen his suum inscripsit. Id enim demum ornamenti familiæ; consularibus, & sacerdotijs, & triumphis celeberime, deerat. Cæterum sordido studio deditum ingenium, qualemcunque illum laborem suum silentio oblitterari noluit: uidelicet Phidiæ secutus exemplum, qui clypeo Mineruæ effigiem suam inclusit: qua conuulsa, tota operis colligatio solueretur.

Ci Tusc. 1. et lib. 2. de orat.

EXTERNA.

De Themistocle Atheniensi. 1

Ci. Tusc 4. Plut. in uita. et pophth.

Sed melius aliquanto, si imitatione aliena capiebatur, Themistoclis ardorem esset æmulatus: quem ferunt stimulis uirtutum agitatum, & ob id noctes inquietas exigentem, quærentibus, quid ita eo tempore in publico uersaretur, respondisse, Quia me trophæa Miltiadis *de sorano excitant.* Marathon *nimirum animum eius, &* Arthemissium. *&* Salamis, *naualis gloriæ fertilia nomina, illustranda tacitis facibus, incitabant. Idem theatrum petens, cum interrogaretur, cuius uox auditu illi futura esset gratissima, dixit,* Eius, *a quo artes meæ optime canerentur. Dulcedinem gloriæ penem adiecit gloriosam.*

Ci. pro Archi.

De Alexandro Magno. 2

Plut. de tranq. animę et Iuu. saty. 10.

Iam Alexandri pectus insatiabile laudis, qui Anaxarcho, comiti suo, ex auctoritate Democriti *præceptoris innumerabiles mundos esse referenti,* Heu me, *inquit, miserum; quod ne uno quidem adhuc potitus sum.* Angusta *homini possessio gloriæ fuit, quæ deorum omnium domicilio sufficit.*

De Aristotele Stagirite. 3

Regis, & iuuenis flagrantissimæ cupiditatis simi- lem Aristotelis in capessenda laude stitim subnectam. Is nanq; Theodecti discipulo oratoriæ artis libros, quos ederet, donauerat, molesteq; postea ferens, titulum eorum sic alij cessisse, propio uolumine, quibusdam rebus insistens, planius sibi de his in Theodectis libris dictum esse adiecit. Nisi me tantæ, & tam late patentis, scientiæ uerecundia teneret, dicerem dignum philosophum, cuius stabiliendi mores, altioris animi philosopho traderentur. Cæterum gloria ne ab ijs quidem, qui contemptum eius introducere conantur, negligitur: quoniam quidem ipsis uoluminibus nomina sua diligenter adijciunt; ut, quod professione eleuant, usurpatione memoriæ consequantur. Sed qualiscunque horum dissimulatio, proposito illorum longe tolerabilior est, qui dummodo æternam memoriam assequantur, etiam sceleribus innotescere non dubitarunt.

Vide principiũ Rhe. Ad Alexa. Quinct. l. 2. C. 15.

Ci. Tus. 1. et pro Arch.

De Pausania Macedone. 4

Quorum e numero nescio, an in Primis Pausanias debeat referi. nam, cum Hermoclem percunctatus esset, quonam modo subito clarus posset euadere, atque is respondisset. Si illustrem uirum aliquem occidisset, futurum, ut gloria eius ad ipsum redundaret: continuo Philippum interemit: & quidem, quod petierat, assecutus est. tam enim se parricidio, quam Philippus uirtute, notum posteris reddidit.

Iusti l. 9. et Plu in Alexã paulo aliter, sed Diodo hoc etiã addit.

De Herostrato: 5

Illa

Stra. l. 14. Illa uero gloriæ cupiditas sacrilega inuentus est enim, qui Dianæ Ephesiæ templum incendere uellet ut opere pulcherrimo consumpto: nomen eius per totum terrarum orbem disficeretur. Quem quidem mentis furorem, ecculeo impositus, detexit.. At bene consuluerant Ephesii, decreto memoriã tæterrimi hominis adolendo; nisi Theopompi magnæ facundiæ ingenium, in historijs eum suis comprehendisset.

QVAE CVIQVE MAGNIFICA CONTIGERVNT.

CAP. XV.

Candidis autem animis uoluptatem præbuerint in conspicuo posita, quæ cuique magnifica merito contigerunt: quia æque præmiorum uirtus, atque honorum contemplatio iudicanda est, ipsa natura nobis alacritatem subministrante, cum honorem industrie appeti: & exsolui grate uidemus Verum, & si mens hoc loco protinus ad Augustam domum, beneficentissimum, & honoratissimum templum, omni impetu feratur, melius cohibebitur: quoniam, cui ascensus in cælum patet, quamuis maxima, debito tamen minora sunt, quæ in terris tribuuntur.

De P. Africano Maiore. 1

Luc. l. 28. et Plut. Superiori africano consulatus citerior legitimo tempore datus est. Cui quæ in uita precipua assignata sunt, & longum est referre, quia multa; & non necessarium, qua maiore ex parte iam relata sunt. Itaque quod hodieque eximium, capiti adijciam Imaginem in Cella Iouis O P T. M A X. positam habet

Liui l. 28 de hacima ginememi

bet: quae, quotiescunque funus aliquid Corneliae genti celebrandum est, inde petitur; unique illi instar atrij Capitolium est.

nit. hic l. 4 cap. 1.

De M. Catone Censorio. 2

Tam hercle, quam curia superiori Catoni. effigies illus ad eiusdem generis officia expromitur. Gratum ordinem, qui utilissimum reip. senatorem tantum non semper secum habitare uoluit, omnibus numeris uirtutis diuitem, magisq; suo merito, quam fortunae beneficio, magnum; cuius prius consilio, quam minoris Scipionis imperio, est deleta Carthago.

Cic de senect Li. lib. 49.

De P. Scipione Nasica. 3

Rarum specimen honoris a Scipione quoque Nasica oboritur. Eius nanque manibus, & penatibus, nondum quaestorij, senatus, Pythii Apollinis monitu, Pessinunte accersitam deam excipi uoluit: quia eodem oraculo praeceptum erat, ut haec ministeria Matri Deum a sanctissimo uiro praestarentur. Explica totos Fastos, constitue omnes currus triumphales; nihil tamen morum principatu speciosius reperies.

Liu l. 29. de uir illust. C. 7. et Solin. Ca. 7. Oui. Fast. 4.

De P. Scipione Aemiliano. 4

Tradunt subinde nobis ornamenta sua Scipiones commemoranda. Aemilianum enim populus, ex candidato aedilitatis, consulem fecit.. quod fieri oportere exercitus senatum litteris admonuit. Ita nescias, utrum illi plus decoris patrum conscriptorum auctoritas, an militum consilium, adiecerit: toga enim Scipionem ducem aduersus Poenos creauit, arma poposce-

Liu. l. 50 & de uir. illust. App. absens Cic

poſcerunt: eundémq;, cum quæſtorijs comitijs ſuffragator Q. Fabij, Maximi fratris filij, in campum deſcendiſſet, conſulem iterum reduxit. Eidem ſenatus bis ſine ſorte prouinciam, prius Africam, deinde Hiſpaniam dedit. Atque hæc neque ciui, neque ſenatori ambitioſo; quemadmodum non ſolum uitæ eius ſeueriſſimus curſus, ſed etiam mors, clandeſtinis illata inſidijs, declarauit.

Cic in Lælio Liu. li. 56. Liu. 59. Vell. Plut. Gracch.

De M. Valerio Coruo. 5

Liui. l. 7. et de uiris illuſt. Sen. l. 9. c. 11.

M. quoque Valerium duabus rebus inſignibus dij pariter, atque ciues, ſpecioſum reddiderunt: illi cum quodam Gallo cominus pugnanti Coruum prepugnatorem ſubijcientes; hi, tertium & uigeſimum annum ingreſſo conſulatum largiti: quorum alterum decus uetuſtæ originis ac optimi ominis, * gens, Coruini amplexa cognomen uſurpat, alterum ſummo ſubiungitur ornamento, tam celeritate, quam principio conſulatus gloriando.

* gens noſtra.

De Q. Mutio Sceuola. 6

Ci. in Bru.

At ne Q. quidem Scæuolæ, quem L. Craſſus in cōſulatu collegam habuit, gloria parum illuſtris. qui Aſiam tam ſancte, & tam fortiter, obtinuit, ut ſenatus deinceps in eam prouinciam ituris magiſtratibus, exemplum, atque formam, officij Scæuolam, decreto ſuo proponeret.

Cic. lib. 5. & 6. ad Attic. et Ver 4. et Aſcon. ſi is eſt. Plut. in uita.

De C. Mario. 7

Inhærent illi uoci poſterioris Africani, ſeptem C. Marij conſulatus, ac duo ampliſſimi triūphi. Ad rogum enim uſque gaudio exſultauit. Qui, cum apud

Numantiam, sub eo duce, stipendia equestria mereret, & forte inter cænam quidam Scipionem interrogasset, si quid illi accidisset, quem nam resp. æque magnum habitura esset. Imperator, ipsum respiciēs, infra se cubantem, Vel hunc, dixit, Quo augurio perfectissima uirtus, maximam orientem uirtutem, uiderit ne certius, an efficatius accenderit, perpendi uix potest. Illa nimirum cena militaris, speciosissimas tota in Vrbe Mario futuras cenas ominata est. Postquam enim Cimbros ab eo deletos initio noctis nuncius peruenit, nemo fuit, qui non illi, tamquam diis immortalibus, apud sacra mensæ suæ libauerit. Plut in Marco.

De Cn. Pompeio Magno. 8

Iam, quæ Cn. Pompeium & ampla, & noua, congesta sunt, hinc assensione fauoris, illinc fremitu inuidiæ, litterarū monumentis obstrepuntur. Eques R. proconsul id Hispaniam aduersus Sertorium, pari imperio cum Pio Metello, principe ciuitatis missus est nondum ullum: honorem auspicatus, bis triumphauit: initia magistratuum a summo imperio cepit: tertium consulatum, decreto senatus, solus gessit. De Mithridate, & Tigrane, de multis præterea regibus, gentibus, plurimisque ciuitatibus, & prædonibus unum duxit triumphum Cic. pro lege Manil. Plin. lib. 7 cap 26. et Plut. in uita. Vell. Dio l. 40. Ascon. p milæ.

De Q. Lutatio Catulo. 9

Q. Etiam Catulum populus Ro. uoce sua tantum non ad sidera usque euexit. Nam, cum, ab eo pro Rostris interrogaretur, si in uno Pompeio Magno omnia reponere perseuerasset, absumpto illo subiti casus Cic. pro lege Manill. et Patercu

sus incursu, in quo spem esset habiturus; summo consensu acclamauit. In te. Vim honorati iudicij admirabilem. siquidem Magnum Pompeium cum omnibus ornamentis, quæ retuli, duarum syllabarum spatio inclusum Catulo æquauit.

De M. Catone Vticensi. 10

Plut.in uita hic l. 4. cap.1.et 3. Dio l. 39.

Potest & M. Catonis, ex Cypro cum regia pecunia, reuertentis, appulsus ad urbem uideri memorabilis. cui, naui egredienti, & consules, & ceteri magistratus, & uniuersus. S.P.Q.R. officii gratia præsto fuit: non quod magnum pondus auri, & argenti, sed quod M. Catonem classis illa incolumen aduxerat, lætatus.

De L. Marcio Eq. Rom. 11

Liu.l.25. App.Iberica. Polyb. et hic l. 1. cap.6.

Sed nescio, an præcipuum sit L. Marcij inusitati decoris exemplum, quem equitem Romanum duo exercitus P. & C n. Scipionum interitu: uictoriaq; hasdrubalis lacerati, ducem legerunt: quo tempore salus eorum, in ultimas angustias deducta, nullum ambitioni locum relinquebat.

De Sulpicia. 12

Plin.lib.7. cap. 35. et Soli.cap 5 Oui.lib 5. Fast. Iul. Obseq;

Merito uirorum commemorationi Sulpicia, Ser. Paterculi filia, Q. Fuluij Flacci uxor, adicitur. Quæ cum senatus libris Sibyllinis per decemuiros inspectis censuißet, ut Veneris Verticordiæ simulacrum consecraretur; quo facilius uirginum, mulierumque mētes a libidine ad pudicitiam conuerterentur, & ex omnibus matronis centum, ex centum autem decem sorte ductæ, de sanctissima fæmina iudicium facerent, cunctis castitate prælata est.

EXTERNA.

De Pythagora Samio. 1

Ceterum, qua sine ulla deminutione Romanæ maiestatis externa quoque insignia respici possunt, ad ea transgrediamur. Pythagoræ *tanta ueneratio ab auditoribus tributa est, ut, quæ ab eo acceperant, in disputationem deducere nefas existimarent. quin etiam interpellati ad reddendam caussam, hoc solum respondebant, ipsum dixisse.* Magnus honos, *sed scholæ tenus: Illa urbium suffragijs tributa est. Enixo* Crotoniatæ *studio ab eo petierunt, ut senatum ipsorum qui mille hominum numero constabat, consilijs suis uti pateretur, opulentissimaq; ciuitas tam frequenter ueneratii post mortem domum Cereris sacrarium fecit: quantumq; illa urbs uiguit, & dea in hominis memoria, & homo in deæ religione cultus est.*

Cic l. 1. de natu. deo & Aristoph. interpres. in Hasib.

Laert. in uita Iustini: o.

De Gorgia Leontino. 2

Gorgiæ *uero* Leontini, *studijs litterarum ætatis suæ cunctos præstantis, adeo, ut primus in conuentu poscere, qua de re quisque audire uellet, ausus sit, uniuersa* Græcia *in templo* Delphici Apollinis *statuam solido ex auro posuit; cum ceterorum ad id tempus auratas collocasset.*

Pla. in Gorgia & Ci. l. 3. de ora. & l. 2. fin. Plin l. 33. cap. 4.

De Amphiarao Vate. 3

Eadem gens, summo consensu, ad Amphiaraum *decorandum incubuit, locum, in quo humatus est, in formam, condicionemq; templi redigendo, atque inde oracula capi instituendo. Cuius cineres idem honoris possident, quod* Pythicæ Cortinæ, *quod* aheno*

Stra lib. 9 & 16. Cic. lib. 1. de diuin. & Pausan. in At. Philostra.

in Iconib. prouerb. Dodonæi æs. Plinius.li. 7.c 41.Aelian. uar. histo.X. Pausan.

no Dodonæ, quod Hammonius fronti datur.

De Pherenice Muliere Græca. 4

Pherenices quoque non uulgaris honos, cui, soli omnium fœminarum, gymnico spectaculo interesse, permissum est; cum ad Olympia filium Eucleia, certamen ingressurum, adduxisset, Olympionice, patre genita, fratribus eandem palmam assecutis, latera eius cingentibus.

VALERII MAXIMI

LIBER NONVS.

DE LVXVRIA ET LIBIDINE CAP. I.



LANDVM *etiam malum luxuria, quam accusare aliquanto facilius est, quam uitare, operi nostro inseratur: non quidem, ut ullum honorem recipiat; sed ut, seipsam recognoscens, ad penitentiam impelli posit. Iungatur illi libido: quoniam ex iisdem uitiorum principiis oritur: neque aut a reprehensione, aut ab emendatione separentur, gemino mentis errore connexæ.*

De C. Sergio Orata. 1

Luxuriosorum magi

C. Sergius Orata pensilia balnea primus facere instituit

instituit, quæ impensa leuibus initijs cœpta, ad suspensa calidæ aquæ tantum non æquora penetrauit. Idem uidelicet, ne gulam Neptuni arbitrio subiectam haberet, peculiaria sibi maria excogitauit, æstuarijs intercipiendo fluctus, pisciumq; diuersos greges separatos molibus includendo, ut nulla tam sæua tempestas incideret, qua non oratæ mensæ uarietate ferculorum abundarent. Aedificijs etiam spatiosis, & excelsis deserta ad id tempus ora Lucrini *lacus pressit; quo recentiore usu conchyliorum frueretur: ubi, dum se publicæ aquæ cupidius immergit, cum Considio publicano iudicium nactus est: in quo* L. *Crassus, aduersus illum caussam agens, errare amicum suum Considium dixit, quod putaret* Oratam *remotum a lacu, cariturum ostreis, nanque ea, si inde petere non licuisset, in tegulis reperturum.*

fier dicitur a Cic. l 2 de fin. Plin. li. 9. ca. 54. Macrob. li. 3. Satur. c. 15

De Clodio Aesopi Tragien. F. 2

Huic nimirum magis Aesopus *Tragicus in adoptionem dare filium suum, quam bonorum suorum hæredem relinquere debuit; non solum perditæ, sed etiam furiosæ luxuriæ iuuenem: quem constat cantu commendabiles auiculas immanibus emptas pretijs, in cena pro ficedulis ponere, acetoq; liquatos magnæ summæ uniones potionibus adspergere solitum: amplissimum patrimonium, tanquam amaram aliquam sarcinam, quam celerrime abicere cupientem.* Quorum *alterius senis, alterius adolescentis sectam secuti plurimi, longius manum porrexerunt.* Neque *enim ullum finitur uitium ibi, ubi oritur.* Inde *ab* Oceani *li-*

Hoc de patre refert. Plin l. 10. c. 51. & li. 35. c 12. illud de filio lib. 9 c. 35. & Horat. sat. l. 2.

toribus attracti pisces, inde infusæ culinis ostreæ. Arte, censibusque edendi, atque bibendi uoluptas reperta est.

De Mulieribus Eois oppiæ oppugnatricibus. 3

Liu.l.34. Zonaras & alii.

Vrbi autem nostræ secundi belli Punici finis, & Philippus rex Macedoniæ deuictus, licentioris uitæ fiduciam dedit. Quo tempore matronæ Brutorum domum ausæ sunt obsidere, qui abrogationi legis Oppiæ intercedere parati erant, quam feminæ tolli cupiebant: quia his nec ueste uarii coloris uti, nec auri plus semuncia habere, nec iuncto uehiculo propius Vrbem mille passus, nisi sacrificii gratia, uehi permittebat. Et quidem obtinuerunt, ut ius, per continuos uiginti annos seruatum, aboleretur. non enim prouiderunt seculi illius uiri, ad quem cultum tenderet insoliti cœtus pertinax studium, aut quo se usque effusura esset legum uictrix audacia. Quod si animi muliebris apparatus intueri potuissent, quibus quotidie aliquid nouitatis sumptuosius adiectum est; in ipso introitu ruenti luxuriæ obstitissent. Sed, quid ego de feminis ulterius loquor? quas & imbecillitas mentis, & grauiarum operum negata affectatio, omne studium ad curiosiorem sui cultum hortatur conferre; cum temporum superiorum & nominis, & animi excellentes uiros, in hoc priscæ continentiæ ignotum diuerticulum prolapsos uideam: Idq; iurgio ipsorum pateat.

De Cn. Domitio, Et L. Crasso Cens. 4

Cn. Domitius L. Crasso, collegæ suo, altercatione orta, obiecit, quod columnas Hymettias in porticu domus haberet. Quem continuo Crassus, quanti ipse domum suam æstimaret, interrogauit. Atque; ut respondit, Sexagies sestertio, Quanto ergo eam, inquit, minoris fore existimas, si decem arbusculas inde succidero; ipso tricies sestertio, ait Domitius. Tūc Crassus. Vter igitur luxuriosior est? Ego ne, qui decem columnas C. Millibus nummum emi; an tu, qui decem arbuscularum umbram tricies sestertium summa compensas? Sermonem oblitum Pirrhi, immemorem Hannibalis, iamque transmarimorum stipendiorum abundantia oscitantem, aliquanto tamen insequentem sæculorum ædificijs; & nemoribus; angustiorem. Quoniam inchoatam a se lautitiam posteris relinquere, quam a maioribus acceptam continentiam retinere, maluerunt.

Plin. l. 17. cap. 1. et l. 36. cap. 3. et Ascõius

De Q. Metello Pio. 5

Quid enim sibi uoluit princeps suorum temporum Metellus Pius, tunc, cum in Hispania aduentus suos ab hospitibus aris, & ture excipi patiebatur? cum Attalicis aulæis contectos parietes læto animo intuebatur? cum immanibus epulis apparatissimos interponi ludos sinebat? cum palmata ueste conuiuia celebrabat? demissasq; lacunaribus aureas coronas uelut cælesti capiti recipiebat? & ubi ista? non in Græcia, neque in Asia, quarum luxuria seueritas ipsa corrumpi poterat; sed in horrida, & bellicosa prouincia: cum præsertim acerrimus hostis

Macrob. l. 3 Satur c. 13 ex. Salluſt.

Sertorius, Romanorum exercituum oculos Lusitanis telis perstringeret: adeo illi patris sui Numidica castra exciderant. Patet igitur, quam celeri transitu luxuria affluxerit. Nam cuius adolescentia priscos mores uidit, senectus nouos orsa est.

De C. Scribonio Curione filio. 6

De patre Ci. li. 2 fa. & in Brut. de filio ib. & Plut. in Cæs. Appia. Luca. & alii. Vel. l. 3 Dio. li. 40.

Cõsimilis mutatio in domo Curionum extitit. Si quidem forum nostrum & patris grauissimum supercilium, & filij sexcenties sestertium æris aliena adspexit, contractum famosa iniuria nobilium iuuenum. Itaque eodem tempore, & iisdem penatibus diuersa sæcula habitarunt, frugalissimum, alterum alterum nequissimum.

De P. Clodii iudicio. 7

Cic l. 1. ad Attic. & Sen. ep. 98 Dio. l. 37.

P. *autem Clodij iudicium quanta luxuria, & libidine, abundauit? in quo ut euidenter incesti crimine nocens reus absolueretur, noctes matronarum, & adolescentium nobilium, magna summa emptæ, mercedis loco iudicibus erogatæ sunt. Quo in flagitio, tam tetro, tamque multiplici, nescias, primum quem detestere; an qui istud coruptelæ genus excogitauit, an qui suam pudicitiam sequestrem periurij fieri passi sunt an qui religionem stupro permutarunt.*

De C. Melio, Viatore, Tribunicio. 8

Aeque flagitiosum illud conuiuium, quod C. Melius, *Tribunicius uiator, ingenui sanguinis, sed officij intra seruilem habitus deformis,* Metello Scipioni *consuli, ac tribunis pl. magno cum robore ciuitatis, comparauit. Lupanari enim domi suæ in-*

stituto

ſtituto, * Muciam, & Fuluiam, tum a patre, tum a ui ro utramque ablatam & nobilem puerum Saturninum in eo proſtituit. Probroſa proſapiæ corpora, ludibrio temulentæ libidini futura: epulas conſulibus, & tribunis, non celebrandas, ſed uindicandas.

*Mummiam & flauiam.

De L. Catilina. 9

Præcipue uero Catilinæ libido ſceleſta. nam uaſano amore Aureliæ Oreſtillæ correptus; cum unum impedimentum uideret: quominus nuptijs inter ſe iungerentur; filium ſuum, quem & ſolum, & ætate iam puberem, habebat, ueneno ſuſtulit: protinusque ex rogo eius maritalem facem accendit, ac nouæ maritæ, orbitatem ſuam loco muneris erogauit. Eodem deinde animo ciuem ſe gerens, quo patrem egerat; filij pariter manibus, & nefarie, attentatæ patriæ pœnas dedit.

Salluſt. in Cat. & alii

EXTERNA.

De Hannibale Poeno Hamilcaris F. 1

At Campana luxuria, perquam utilis ciuitati noſtræ fuit. Inuictum enim armis Hannibalem illecebris ſuis complexa, uincendum Romano militi * tribuit. Illa uigilantiſſimum ducem, illa exercitum acerrimum, dapibus largis, abundanti uino, unguentorum fragrantia, Veneris uſu laſciuiore, ad ſomnum, & delicias euocauit: ac tum demum fracta, & * contuſa, Punica feritas eſt, cum Seplaſia ei, & Albana, caſtra eſſe cœperunt. Quid ergo his uitiis fœdius? quid etiam damnoſius? quibus uirtus atteritur, uictoriæ langueſcunt, ſopita gloria in infamiam conuertitur,

Ci. contra Rul. orat. 1. & 2. Liu. lib. 23. & Plut. Zonaras.

*tradidit.

*concuſſa,

De Seplaſia Cic. cōtra Rul. & in Piſo A. & Pli.

de Albana. Cic orat. 2 cōtra Ru i.

animique pariter, & corporis, uires expugnantur. Adeo, ut nescias, ab hostibus ne, an ab illis, capi, perniciosius habendum sit.

De Volsiniensibus. 2

Flor. lib. 1. a. 21. Oro l. 4. c. 5. et de uir. il- lust. c. 36. zonaras.

Quæ etiam *Volsiniensium urbem grauibus, & eru bescendis cladis implicarunt.* Erat *opulenta, erat moribus, & legibus ornata.* Etruriæ *caput habeba tur, sed postquam luxuria prolapsa est, in profundum iniuriarum, & turpitudinis, decidit, ut seruorum se insolentissimæ dominationi subijceret.* Qui *primum admodum pauci senatorium ordinem intrare ausi, mox uniuersam remp. occupauerunt.* Testa*menta ad arbitrium suum scribi iubebant: conuiuia cœtusque ingenuorum fieri uetabant: filias dominorum in matrimonium ducebant. postremo lege sanxerunt, ut stupra sua, in uiduis pariter, atque nuptis impunita essent, ac ne qua uirgo ingenuo nuberet, cuius castitatem non ante ex numero ipsorum aliquis delibasset.*

De Xerxe Persarum Rege. 3

Cic. Tusc. 5

Age Xerxes; *opum regiarum ostentatione eximia, eo usque luxuria gaudebat ut edicto præmium ei proponeret, qui nouum uoluptatis genus reperisset.* Quanta, *dum delicijs nimiis capitur, amplissimi imperij ruina euasit?*

De Antiocho Syriæ Rege. 4

Liu li 36. et 37. et Iu sti. li 31.

Antiochus quoque, Syriæ rex, nihilo continentioris exempli. Cuius cæcam, & mentem luxuriam exercitus imitatus, magna ex parte aureos clauos crepi

crepidis subiectos habuit; argenteaque uasa ad usum culinae comparauit, & tabernacula textilibus sigillis adornata statuit. Auaro potius hosti praeda optabilis, quam ulla ad uincendum strenuo mora.

De Ptolemeo Aegypti Rege. 5

Iam Ptolemaeus, rex, accessione uitiorum suorum uixit: ideoque Physcon appellatus est. Cuius nequitia quid nequius? sororem, natu maiorem, communi fratri nuptam sibi nubere coegit. Postea deinde, filia eius per uim stuprata, ipsam dimisit, ut uacuum locum nuptijs puellae faceret.

Strab. lib. 17 Ioseph. l. 2. ed antiq; et Eusceb. Iusti. l. 38. Liu. l. 59. c. sequent.

De Aegyptiis. 6

Consentaneus igitur regibus suis gentis Aegyptiae populus: qui dictu Archelai, aduersus A. Gabinium moenibus urbis egressus, cum castra uallo, atque fossa, cingere iuberetur, uniuersus suclamauit, ut id opus publica pecunia faciendum locaretur. Quapropter delicijs tam enerues animi, spiritum exercitus nostri sustinere non potuerunt.

Liu. l. 105 et Dio. l. 39.

De Cypriis. 7

Sed tamen effeminatior multitudo Cypriorum; qui reginas suas, mulierum corporibus, uelut gradibus, constructis, quo mollius uestigia pedum ponerent, currus conscendere aequo animo sustinebant. Viris enim, si modo uiri erant, uita carere, quam tam delicato imperio obtemperare, satius fuit.

Flor. l. 3. c. 9. Iust. l. 18 et Athe nō semel.

DE CRVDELITATE.

CAP. II.

Haec societas uitiorum lasciui uultus, nouae cupidi-

piditati inhærentium oculorum; ac delicato uultu affluente, per uarios illecebrarum; motus uolitantis animi. crudelitatis uero horridus habitus. truculenta facies, uiolenti spiritus, uox terribilis, ora minis, & cruentis imperijs, referta: cui silentium donare, incrementum est adiicere. Etenim, quem modum sibi ipsa statuet, si ne sugillationis quidem frenis fuerit reuocata? Ad summam, cum penes illam sit timeri, penes nos sit odisse.

Liu.l.85.

De L. Cornelio Sylla Max. 1

L. Sylla, quem neque laudare, neque uituperare quisquam satis digne potest, quia, dum quærit uictoria, Scipionem se populo Romano; dum seuitiam exercet, Hannibalem repræsentauit. Egregie namque auctoritate nobilitatis defensa, crudeliter totam Vrbem, atque omnes Italiæ partes, ciuilis sanguinis fluminibus inundauit. Quattuor legiones contrariæ partis, fidem suam secutas, in publica uilla, quæ in Martio campo erat, nequidquam fallacis dextræ misericordiam implorantes, obtruncari iussit: quarum lamentabiles quiritatus trepidæ ciuitatis aures receperant: lacerata ferro corpora Tiberis impatiens tanti oneris cruentatis aquis uehere coactus est. Quinque millia Prænestinorum, spe salutis per P. Cethegum data, extra mœnia municipij euocatos, cum abiectis armis humi corpora prostrauissent, interficienda, protinusq; per agros dispergenda curauit. Quattuor millia & septingentos, diræ proscriptionis edicto iugulatos, in tabulas publicas retulit

8. mil. Liu. l. 88. 3. mi. Oros. & Eutrop. de hac uilla Cic. de ref. & Varro li. 3. de re rust. 12. mili. Pl. in uita. Ap. l. 1. numerū non ponit Vell.

De hoc numero uel dissentiūt, uel nihil scribūt alii

tulit, uidelicet, ne memoria tam præclaræ rei dilueretur. Nec contentus in eo sæuire, qui armis a se dissenserant; etiam quieti animi ciues, propter pecuniæ magnitudinem, per nomenclatorem conquisitos, proscripto numero adiecit. Aduersus mulieres quoque gladios distrinxit: parum cædibus uirorum satiatius. Id quoque inexplebilis feritatis indicium est, Abscissa miserorum capita, modo non uultum, ac spiritum retinentia, in conspectum suum afferri uoluit, ut oculis illa, quia ore nefas erat mandaret. Quam porro crudeliter se in M. Mario pretore gessit? quem per ora uulgi ad sepulchrum Lutatiæ gentis pertractum, non prius uita priuauit, quam oculos infelicis erueret, & singulas corporis partes confrigerent. Vix mihi uerissimilia narrare uideor. At ille etiam M. Pletorium, quod ad Marij supplicium exanimis ceciderat, continuo ibi mactauit: nouus punitor misericordiæ, apud quem iniquo animo scelus intueri, celus admittere fuit. Sed mortuorum umbris saltem pepercit? minime. nam C. Marij, cuius, etsi postea hostis, quæstor tamen aliquando fuerat, erutos cineres in Anienis alueum sparsit. En quibus actis, felicis, cognomen assequendum putauit.

Liu.li. 88. & Oros.li. 5. cap. 21.

P. Lectoriū uocat Oro. lib. 5. c. 21

Cic. l. 2. de legib.

De C. Mario Cos. VII. 2

Cuius tamen crudelitatis C. Marius inuidiam leuat: nam & ille nimia cupiditate persequendi inimicos, iram suam nefarie distrinxit, L. Cæsaris, consularis, & censorii nobilissimum corpus ignobili sæuitia

App. Ciu. Ci. de ora: 3 Liu. l. 80

trucidando: & quidem apud seditiosissimi, & abiectissimi hominis bustum id enim malorum miserrimæ tunc reip. deerat, ut Vario Cæsar piaculum caderet, Pæne tanti uictoriæ eius non fuerunt: quarum oblitus, plus criminis domi quam laudis militie, meruit. Idem caput M. Antonij abscissum lædis manibus inter epulas, per summam animi, ac uerborum insolentiam, aliquandiu tenuit; clarissimique & ciuis & oratoris, sanguine contaminari mensæ sacra passus: Atque etiam P. Annium, qui id attulerat, in sinũ suum, recentis cædis uestigijs adspersum, recepit.*

L. 8. c. 9. L. Flor. l 3. c. 21. Plut. Mario.

* *antonium.*

ut l. 8. c. 9. Liu l 89 et Oros l. 5. c. 20 I.. Ap. I. Vel.

De L. Iulio Damasippo. Pr. 3

Damasippus nihil laudis habuit, quod corrumperet: itaque memoria eius licentiore accusatione perstringitur. Cuius iussu, principium ciuitatis capita hostiarũ capitibus permista sunt, Carbonisq; Arrinæ truncum corpus patibulo affixum gestatum est. adeo aut flagitiosissimi hominis prætura multum, aut reip. maiestas nihil potuit.

De L. Munatio Planco. 4

Munatius, etiam Plancus, Pompeiani nominis acrior: quam probabilior, defensor, cum ab imperatore Cæsare, in Hispania, inclusus mœnibus Attinguensium, obsideretur, efferatam crudelitatem suam truculentissimo genere uesaniæ exercuit, omnes enim eius oppidi ciues, quos studiosiores Cæsaris senserat, iugulatos, muris precipitauit: feminas quoque, citatis nominibus uirorum. qui in contrarijs castris erant, ut cædes coniugum suarum cernerent; maternis

* L. Minucius. dicitur ab Hir. de bel. Hispan.

nis gremijs superpositos liberos trucidauit, infantesque alios in conspectu parentum humo infigi, alios supериactatos pilis excipi iussit. Quae, auditu etiam intolerabilia, Romano iussu, Lusitanis manibus administrata sunt; cuius gentis praesidio Plancus uallatus, diuinis operibus, uecordi pertinacia, resistebat.

EXTERNA.

De Carthaginiensibus. 1

Transgrediamur nunc ad illa, quibus, ut par dolor, ita nullus nostrae ciuitatis rubor inest. Carthaginienses Atilium Regulum, palpebris resectis, machinae, in qua undique praeacuti stimuli eminebant, inclusum, uigilantia pater, & continuo tractu doloris, necauerunt. Tormenti genus haud dignum passo, auctoribus dignissimum. Eadem usi sunt crudelitate in milites nostros, quos, maritimo certamine, in suam potestatem redactos, nauibus substrauerunt; ut earum carinis, ac pondere elisi, inusitata ratione mortis, barbaram feritatem satiarent: taetro facinore, pollutis classibus ipsum mare uiolaturi.

Lib. 1. c. 1. Cic. l. 3. de off. de ui. l. Flo. l. 2. c 2 et Gel. l. 6. cap 4 c. in Pisonē.

Non Marcellus in uerbo falsę, ex Var. de uita p. R. l. 4.

De Hannibale Poeno. 2

Eorum dux Hannibal, cuius maiore ex parte uirtus saeuitia constabat, in flumine Vergello, corporibus Romanis ponte facto, exercitum transduxit: ut terrestrium Carthaginiensium copiarum aeque scelestum egressum terra, quam maritimarum Neptunus experiretur. Idem captiuos nostros, oneribus, & itinere fessos, intima pedum parte succisa, relinquebat. Quos uero in castra perduxerat, paria fere

* Vergello.

Flor l. 2. c. 6 Liu. et appia. in Liby Appia. in Li bic. et. Pli. l. 8. c. 7.

fratrum

fratrum, & propinquorum, iungens, ferro de cerne re cogebat: neque ante sanguine explebatur, quam ad unum uictorem omnes redegisset. Iusto *ergo illum odio, uerum tamen tardo supplicio senatus,* Pru*siæ regi factum supplicem, ad uoluntariam mortem compulit.*

Li.l.56.|& Plut. in uita.

De Mithridate Rege. 3

Tam *hercle, quam* Mithridatem *regem, qui una epistola octoginta millia ciuium* Romanorum *Asia, per urbes, negotiandi gratia, dispersa, interemit: tanteq; prouinciæ hospitales deos, iniusto, sed non inulto cruore respersit.* Quoniam *cum maximo cruciatu, ueneno repugnantem spiritum suum tandem succumbere coegit. simulq; piacula crucibus illis dedit, quibus amicos suos, auctore* Gauro *spadone, libidinosis obsequio, scelestius imperio * affecerat.*

Cic. pro lege Manilia. Liu.li. 78. Appia. Plutarc. in Sylla.

de uir.ill. & Plut. in Pomp.

* *affixerat.*

De Gentis Thraciæ Regina. 4

Nunulisinithis, *Diogiridis filiæ, Thraciæ regis, etsi minus admirabilem crudelitatem gentis ipsius feritas, narrandam tamen rabies sæuitiæ facit: cui, neque uiuos homines medios seccare, neque parentes liberorum uesci corporibus, nefas fuit.*

De Ptolemæo Physcone Rege. 5

Iterum Ptolæmeus Physcon *emergit, paullo ante libidinosæ amentiæ teterrimum exemplum: idem etiam inter præcipua crudelitatis indicia referendus.* Quid .n. *hoc facto truculentius? filium suum, nomine* Menephitem, *quem ex* Cleopatra, *eadem sorore, & uxore, sustulerat, liberalis formæ, optimæq; spei*

Liu.li. 59. & hic cap sup Ioseph Antiq.2.Iust. 38.

ſpei puerum in conſpectu ſuo occidi iuſſit, protinusq; caput eius; & pedes preciſos, & manus, in ciſta, chlamyde opertos; pro munere natalitio, matri miſit. Perinde, quaſi ipſe cladis, quam inferebat expers; ac non infelicior, quod in communi orbitate Cleopatram miſerabilem, cunctis ſe inuiſum redderet. Adeo cæco furore ſumma quæq; efferueſcit crudelitas, cui munimentum ex ſe ipſa capit. Nam, cum animaduerteret, quanto ſui odio patria teneretur, timori remedium ſcelere petiuit: quoq; tutius, plebe trucidata, regnaret, frequens iuuentute gymnaſium armis, & igni, circundedit, omnesque, qui in eo erant, partim ferro, partim flamma necauit.

De Dario Ocho. Perſarum Rege 6

*Ochus autem, qui poſtea Darius appellatus eſt, ſanctiſſimo Perſis iureiurando obtrictus, ne quem ex coniuratione, quæ ſeptem magos cum eo oppreſſerat, aut ferro, aut ulla ui, aut inopia alimentorum necaret; crudeliorem mortis rationem excogitauit, qua oneroſos ſibi, non perrupto religionis uinculo tolleret. ſæptum enim altis parietibus locum cinere compleuit: *ſuppoſitoq; tigno prominente, benigne cibo, & potione exceptos in eo collocabat; e quo, ſomno ſopiti, in illam inſidioſam congeriem dedicebant.*

Ouid. in ibid.

**al. ſuper poſito.*

De Artaxerxe Ocho Rege. 7

Apertior, & tetrior, alterius Ochi cognomine Artaxerxis crudelitas, qui Ocham ſororem, atque eandem ſocrum, uiuam capite defodit; patruum, cum

Euſeb. in Chro. xii. Perſar. regem dicit.

cum centum amplius filiis, ac nepotibus uacua aris destitutum, iaculis confixit; nulla iniuria lacessitus, sed quod in his maximam apud Persas probitatis, & fortitudinis laudem consistere uidebat.

De Athenienfibus. 8

Q. car. l. 2. Cic. l. 3 de offic. Aelia. in uar. hist. 2.

Consimili genere æmulationis instincta ciuitas Atheniensium, indigno gloriæ suæ decreto, Aeginensium iuuentuti pollices abscidit; ut classe potens populus in certamen maritimarum uirium secum descendere nequiret. Non agnosco Athenas, timori remedium a crudelitate mutuantes.

De Perillo Siculo. 9

Cic. in Pis. Ou. in ibi. et Phalari epist. 103.

Sæuus etiam ille ænei tauri inuentor, quo inclusi, subditis ignibus, longo, & abdito cruciatu, mugitus resonante spiritu edere cogebantur; ne eiulatus eorum, humanæ sono uocis expressi. Phalaridis tyranni misericordiam implorare possent. Quam, quia calamitosis deesse uoluit, tæterrimum artis suæ opus primus artifex inclusus merito auspicatus est.

De Etrufcis. 10

De Mezentio hoc refert Virg. lib. 8. Aeneid.

At ne Etrusci quidem parum feroces in pœna excogitanda: qui uiuorum corpora cadaueribus aduersa aduersis alligata, atque constricta, ita ut singulæ membrorum partes singulis essent accommodatæ, tabescere simul patiebantur. Amari uitæ pariter, ac mortis tortores.

De Barbaris Quibufdam. 11

Huc Lucianus, et Q. Appuleius in Asino respiciunt do.

Sicut illi Barbari, quos ferunt mactatarum pecudum intestinis, & uisceribus egestis, homines inserere,

ſerere, ita ut capitibus tantummodo emineant, atque ut diutius pœnæ ſufficiant, cibo, & potione infelicem ſpiritum prorogare: donec intus putrefacti, laniatui ſint animalibus, quæ tabidis corporibus innaſci ſolent. Queramur nunc cum natura rerum, quod nos multis, & aſperis aduerſæ ualetudinis incommodis obnoxios eſſe uoluerit; habitumque cæleſtis roboris, humanæ condicioni denegatum, moleſte feramus; cum tot cruciatus ſibimet ipſa mortalitas, impulſu crudelitatis, excogitauerit.

DE IRA, ET ODIO CAP. III.

IRa quoq;, & odium, in pectoribus humanis magnos fluctus excitant: procurſu celerior illa, nocendi cupidine hoc pertinacius. Vterque conſternacionis plenus affectus, ac numquam ſine tormento ſui uiolentus: quia dolorem cum inſerre uult, patitur, amara ſolicitudine, ne non contingat ultio, anxius. Sed proprietatis eorum certiſſimæ ſunt imagines, quas dij ipſi in claris perſonis, aut dicto aliquo, aut facto uehementiore conſpici uoluerunt.

De M. Liuio Salinatore Cos. 1

Cum aduerſus Haſdrubalem Liuius Salinator bellum geſturus urbe egrederetur, monente Fabio Maximo, ne ante deſcenderet in aciem, quam hoſtium uires, animumque, cognoſſet; primam occaſionem pugnandi non omiſſurum ſe, reſpondit. Interrogatusque ab eodem, quid ita tam feſtinanter manum conſerere uellet: Vt quam celerrime, inquit, aut gloriam ex hoſtibus uictis, aut ex ciuibus pro Liu.l.27.

stratis gaudium capiam. Ira tunc, atque uirtus, sermonem eius inter se diuiserunt: illa iniustæ damnationis memor, hæc triumphi gloriæ intenta. Sed nescio, an eiusdem fuerit hoc dicere, & sic uincere.

De C. Marcio Figulo Iurifcons. 2

Ardentis spiritus uirum, & bellicis operibus assuetum, huc iracundiæ stimuli egerunt. C. autem Figulum, mansuetißimum, pacato iuris ciuilis iudicio celeberrimum, prudentiæ, moderationisque immemorem reddiderunt. Consulatus enim repulsæ dolore accensus, eo quidem magis, quod illum bis patri suo datum meminerat, cum ad eum postero comitiorum die multi consulendi caußa uenissent, omnes dimisit: præfatus, An uos consulere scitis, consulem facere nescitis? Dictum grauiter, & merito; sed tamen aliquanto melius non dictū. Nā quis populo R. irasci sapiēter potest.

De Patriciis. 3

Cic. lib. 9. ad Atticū. Gel. l. 6. c. 9. et Liu. lib. 9.

*Itaque ne illi quidem probandi, quamuis factum eorum nobilitatis splendore protectum sit: qui, quod Cn. Flauius, humillimæ quondam sortis, * præturam adeptus erat, offensi, anulos aureos sibimetipsis, & phaleras equis detractas abiecerunt: doloris impotentia tantum non luctum profecto testati.*

* *tribunatum.* scribit Pli. l. 33. cap. 1

De iuuentute Romana. 4

Liu. lib. 8. et hic l. 2. cap. 2.

Talis iræ motus aut singulorum, aut paucorum aduersus populum uniuersum: multitudinis autem erga principes, ac duces, eiusmodi. Manlio Torquato, amplißimam, & gloriosissimam ex Latinis, & Campanis uictoriam in Vrbem referenti, cum seniores

niores omnes, lætitia ouantes, occurrerent; iuniorum nemo obuiam processit: quod filium adolescentem, fortissime aduersus imperium suum prœliatum, securi percussisset. Miserti sunt æqualis, nimis aspere puniti, nec factum eorum defendo, sed iræ uim: in dico, quæ unius ciuitatis & ætates, & affectus, diuidere ualuit.

De exercitu Romano. 5

Eadem tantum potuit, ut uniuersum populi R. peditatum, a Fabio consule ad hostium copias persequendas missum, cum & tuto, & facile, eas liceret delere, legis Agrariæ, ab eo impeditæ, memoriam immobilem retineret. Illa uero, etiam Appio duci, (cuius pater, dum pro senatus amplitudine nititur, commoda plebis acerrime impugnauerat) infensum exercitum faciendo, uoluntaria fuga terga hosti, ne triumphum imperatori quæreret, dare coegit. Quoties ergo Victoriæ uictrix? congratulationem eius in Torquato spernendam, in Fabio Pulcherrimam partem omittendam, in Appio totam fugæ proponendam credidit?

Liu. l. 2. & Dyonis. l. 9. Zonar. 11.

iidem.

De plebe Romana. 6

Age, quam uiolenter se in pectore uniuersi pop. R. gessit eodem tempore, quo suffragijs eius dedicatio ædis Mercurij M. Plætorio primipili centurioni, data est præteritis consulibus, Claudio, quod obstitisset, quo minus æri alieno suo succurreretur; & Seruilio, quod susceptam caussam suam languido patrocinio protexisset? Negas, efficacem iram, cuius hor-

Liu. lib. 2

tatu miles summo imperio prælatus est?

De Q. Metello Macedonico Procos. 7

Liu. l 53. et. 54 et. de uir ill.

Non quidem proculcauit tantum imperia, sed etiam gessit impotenter. Nam Q. Metellus, cum prouinciam Hispaniam, consul prius, deinde proconsul, pæne totam subegisset, postquam cognouit, Q. Pompejum, consulem inimicum suum, successorem sibi mitti, omnes, qui modo militiam suam uoluerunt finire, dimisit: commeatus petentibus, neque caussis excussis, neque constituto tempore, dedit; horrea, custodibus remotis, opportuna rapinæ præbuit: arcus, sagittasque Cretensium frangi, atque in amnem abijci, iussit: elephantis cibaria dari uetuit. Quibus factis ut cupiditati suæ indulsit, ita magnifice gestarum rerum gloriam corrupit; meritumque honorem, trium phi hostium, quam iræ fortior uictor, amisit.

De L. Cornelio Sylla. 8

Plu. in Sylla.

Quid Sylla, dum huic uitio obtemperat, non ne multo alieno sanguine profuso, ad ultimum & suum erogauit? Puteolis enim ardens indignatione quod Granius, princeps eius Coloniæ, pecuniam, a decurionibus ad refectionem Capitolij promissam, cunctantius daret; animi concitatione nimia, atque immoderato uocis impetu conuulso pectore, spiritum cruore, ac minis, mistum euomuit: Nec senio iam prolapsus, utpote sexagesimum ingrediens annum; sed alita miserijs reip. impotentia furens. Igitur in dubio est, Sylla ne prior, an iracundia Syllæ sit exstincta.

EX-

EXTERNA.

Nunc ab ignotis exempla petere iuuat: sed maximis uiris exprobare uitia sua, uerecundiae est: ceterum, cum propositi fides excellentissima quaeque complecti moneat, uoluntas operi cedat, dum praeclara libenter probando, necessaria narrandi conscientia non desit.

De Alexandro Magno. 1

Alexandrum iracundia sua propemodum caelo deripuit. Nam, quid obstitit, quo minus illuc assurgeret, nisi Lysimachus, leoni obiectus, & Clytus basta transfixus, & Calisthenes, mori iussus? quia tres maximas uictorias, totidem amicorum iniustis caedibus uictor perdidit.

Iust.l.19. Cur.lib.8. Plu & Arrai.l.14. hic.l.7 c.2

De Hamilcare Barcha Poeno. 2

Quam uehemens deinde aduersus populum Romanum Hamilcaris odium? Quattuor enim pueriles aetatis filios intuens, eiusdem numeri catulos leoninos, in perniciem imperij nostri alere se, predicabat. Digna nutrimenta, que in exitium patriae suae, ut euenit; conuerterentur.

Dedicto tacēt, sed de odio scribunt Liu. l.21.& Polyb.lib.3. uide Prou. in uita.

De Hnnibale Barcha Poeno. 3

E quibus Hannibal mature adeo patris uestigia subsecutus est, ut, eo exercitum in Hispaniam transflecturo, & ob id sacrificante, nomen annorum natus, altaria tenens iuraret, se, cum primum peratem potuisset, accerrimum hostem populo Roma. futurum, ut pertinacissimis precibus instantis belli cōmilitium exprimeret. Idem, significare cupiens,

Liu li. 21. & 35. Polyb.l.3. & Plu.arc in uita.

quanto inter se odio Carthago, & Roma, diffiderent inflicto in terram pede, suscitatoq; puluere, tunc inter eas fore finem belli dixit, cum alterutra pars in habitum pulueris esset redacta.

De Semiramide Assyriorum Regina. 4

In puerili pectore non tantum uis odij potuit; sed in muliebri quoque æque multum ualuit. Namque Semiramis, Assyriorum regina; cum ei, circa cultum capitis occupatæ, nunciatum esset, Babylonem defecisse; altera parte crinium adhuc soluta, protinus ad eam expugnandam cucurrit: nec prius decorem capillorum in ordinem, quam tantam urbem in potestatem suam redegit. Quocirca statua eius Babylone posita est, illo habitu, quod, ad ultionem exigendam, celeritate præcipiti, tetendit.

DE AVARITIA.

CAP. IV.

PRotrahatur etiam Auaritia, latentium indagatrix lucrorum, manifestæ prædæ auidissima uorago, nec habendi fructu felix, & cupiditate quærendi miserrima.

De M. Crasso, & Q. Hortensio. 1

Cic. l. li. 3. Offic. *Cum admodum locupleti, L. Minucio Basilo, falsum testamentum quidam in Græcia subiecisset, eius denique confirmandi gratia, potentissimos ciuitatis nostræ uiros, M. Crassum, & Q. Hortensium, quibus Minucius ignotus fuerat, tabulis heredes inseruerunt. Quamquam euidens fraus erat, tamen uterq; pecuniæ cupidus, facinoris alieni munus non repudiauit*

diauit. Quantam culpam quam leniter retuli? Lumina curiæ, ornamenta fori, quod scelus uindicare debebant, inhonesti lucri captura inuitati, auctoritatibus suis texerunt.

De Q. Cassio Longino Propr. 2

Verum aliquanto maiores uires in Q. Cassio exhibuit: qui in Hispania* M. Silium, & A. Calpurnium, occidendi sui gratia, cum pugionibus deprehensos, quinquagies sestertium ab illo, ab hoc sexagies pactus dimisit. Atqui, ne dubites, si alterum tantum daretur, iugulum quoque suum æquo animo illis fuisse præbiturum.

*Q. Sextium. uocat Hirtius de bello Alex. et de Numero H·S dissentit.

De L. Septimuleio. 3

Ceterum auaritia ante omnes L. Septimuleij præcordia possedit: qui, cum C. Gracchi familiaris fuisset, caput eius abscindere, &, per Vrbem, pilo fixum, ferre sustinuit; quia Opimius, consul auro in se repensurum, edixerat. Sunt, qui tradunt, liquato plumbo eum cauatam partem capitis, quo ponderosius esset, explesse. Fuerit ille seditiosus, bono perierit exemplo clientis tamen scelesta fames in has usq; iacentis iniurias esurire non debuit.

Cic. l. 2. de orat. & Plut. in uita Græce.

EXTERNA.

De Ptolemæo Cypriorum Rege. 1

Odium merita est Septimuleij auaritia, Ptolemæi autem, regis Cypriorum, risu prosequenda: nam cum anxijs sordibus magnas opes corripuisset, propterq; eas periturum se uideret; & ideo, omni pecunia imposita nauibus in altum processisset, ut classe

Plu. in cat. hic. l. 4. c. 1

perforata, suo arbitrio periret, & ut hostes prædæ carerent; non sustinuit mergere aurum, & argentum; sed futurum suæ necis præmium domum reuexit. Proculdubio *hic non possedit diuitias, sed ad diuitijs possessus est: titulo rex insulæ, animo pecuniæ miserabile mancipium.*

DE SVPERBIA, ET IMPOTENTIA CAP. V.

De M. Fuluio Flacco Cos. 1

Orof l 5.c. 11. et 12. de his cos. & de hoc Flacco, hic l.6.c.3 uide Api.l.1

Atque, ut superbia quoque & impotentia, in conspicuo ponantur, M. Fuluius Flaccus *consul,* M. Plautij, Hypsæi *collega, cũ perniciosissimas reip. leges introduceret, de ciuitate danda, & de prouocatione ad populum, eorum, qui ciuitatem mutare uoluissent; ægre compulsus est, ut in Curiam ueniret. Deinde partim monenti, partim oranti senatui, ut incepto desisteret, responsum non dedit.* Tyrannici *consul spiritus haberetur, si aduersus unum senatorẽ hoc modo gessisset, quo* Flaccus *in totius amplissimi ordinis contemnenda maiestate uersatus est.*

De M. Liuio Druso Tribuno pl. 2

Liu.l.70. Flor.lib 3 c.17. et de uir. illust. Paterc et alii, sed paulo aliter.

Quæ a M. *quoque Druso trib. pleb. per summam contumeliam uexata est. Parui enim habuit* L. Philippum, *consulem, quia interfari concionantem ausus fuerat, obtortacula, & quidem non per uiatorem, sed per clientem suum, adeo uiolenter carcerem præcipitẽ egisse, ut multus naribus eius cruorem perfunderetur.* Verum *etiam, cum senatus ad eum misisset, ut in curiam ueniret:* Quare *non potius, inquit,*

quit, ipse in Hostiliam, propinquam Rostris, ad me uenit Piget adijcere, quod sequitur. Tribunus, senatus imperiū despexit; senatus, tribuni uerbis paruit.

De Cn. Pompeio Magno Cos. 3

Cn. autem Pompeius, quam insolenter egit? qui, balneo egressus, ante pedes suos prostratum Hypsæum: ambitus reum, nobilem uirum, & sibi amicum, iacentem reliquit, contumeliosa uoce proculcatum. nihil enim eum aliud agere, quam ut conuiuium suum moraretur, respondit. Et, huius dicti conscius, securo animo cenare potuit. * *Ille uero etiam in foro non erubuit P. Scipionem, socerum suum, legibus noxium, quas ipse tulerat, in maxima quidem reorum, & illustrium, ruina, muneris loco a iudicibus deposcere, maritalis lecti blanditijs* * *statum* * *reip. temperando.*

Plutar. in Pōp. Dio. l. 40. Et quęstorem suū. Cicero pro Flacco, & Ascon. in ora pro Milo.

* *immo*

* *statutū.*

De M. Antonio III Viro. 4

Tætrum facto pariter, ac dicto, M. Antonij conuiuium. Nam cum ad eum triumuirum Cæsetij, Rufi, senatoris, caput allatum esset; auersantibus id ceteris, propius admoueri iussit, ac diu: diligenterque considerauit. Cunctis deinde expectantibus, quidnam esset dicturus: Hunc ego, inquit, notum non habui Superba de senatore, impotēs de occiso confessio.

De Cæseto l. 5. c. 7. Ap. Ciu. 4

EXTERNA.

De Alexsandro Magno. 1

Satis multa de nostris, aliena nunc adijciantur. Alexandri regis uirtus, & fælicitas tribus insolentiæ gradibus exultauit euidentissimis. Fastidito

Plut. Cur. & Arrian

enim Philippi, Iouem Hammonem patrem adsciuit: tedio morum, & cultus Macedoniei, uestem, & instituta Persica assumpsit: spreto mortali habitu, diuinum* æmulatus est. Nec fuit ei pudori, filium, ciuem hominem dissimulare.

* aucupatus.

De Xerxe persarum rege. 1

Herod.l.7 et Iust.l.2

Iam Xerxes, cuius in nomine superbia, & impotentia, habitabat, suo iure quã insolenter abusus est, cum Græciæ indicturus bellum, adhibitis Asiæ principibus. Ne uiderer, inquit, meo tantummodo usus consilio, uos contraxi. Ceterum mementote, parendum magis uobis esse, quam suadẽdum. Arroganter, etiam si uictori repetere ei regiam contigisset: tam deformiter uicti, nescias utrum insolentius dictum, an impudentius.

De Hannibale Poeno. 2

Polyb.l.3. Liu.l.22. et Plut. in uita, de hac superbia tacẽt.

Hannibal autẽ, Cãnensis pugne successu elatus, nec admisit quemquam ciuium suorum in castris, nec responsum ulli, nisi per interpretem, dedit. Mabarbalem etiam, ante tabernaculum suum clara uoce, affirmantem, prospexisse se, quonam modo paucis diebus Romæ in Capitolio cenaret, aspernatus est. Adeo felicitatis, & moderationis, diuiduum contubernium est.

De Carthaginiensi,& Campano senatu. 2

Insolentiæ uero inter Carthaginiensem, & Campanum, senatum quasi æmulatio fuit. Ille enim, separato a plebe balneo, lauabatur; hic diuerso foro utebatur. Quem morem Capuæ aliquandiu retentum, C.

quoq; Gracchi oratione in * Plautium scripta patet. | * Plancium.

DE PERFIDIA.

CAP. VI.

OCcultum iam, & insidiosum malum Perfidia e latebris suis extrahatur. Cuius efficacissimae uires sunt, mentiri, ac fallere: fructus in aliquo admisso scelere consistit. tum certus, cum crudelitatem nefarijs uinculis circumdedit: tantum incommodi humano generi afferens, quantum salutis bona fides praestat. Habeat igitur non minus reprehensionis quam illa laudis consequitur.

De T. Tatio. Sabinorum rege. 1

Romulo regnante, Sp. Tarpeius arci praeerat, cuius filiam uirginem, aquam sacris petitum extra moenia egressam, Tatius; ut armatos Sabinos in arcem secum reciperet, corrupit; mercedis nomine pactam quae in sinistris manibus gerebant. Erant autē his armillae, & anuli, magno ex pondere auri. Loco potitum agmen Sabinorum, puellam praemium flagitantem, armis obrutam necauit; perinde quasi promissum (quod ea quoque laeuis gestauerant) soluit. Absit reprehēsio: quia impia proditio celeri poena uindicata est

Liu. lib. 1. Dion. l. 2. Plu. Rom. Prop. l. 4. et alii.

De Ser. Sulpicio Galba pr. 2

Ser. quoque Galba, summae perfidiae. trium enim Lusitaniae ciuitatum conuocato populo, tanquam de commodis eius acturus, septem millia. in quibus flos iuuentutis consistebat, electa, & armis exuta, partim trucidauit, partim uendidit. Quo facinore, maximam cladem barbarorum, magnitudine criminis

Lib. 8. c. 1. Ap. debellis Hispan. xxx. Suet. in Galba. Oros. l. 4. c. 21.

minis antecessit.

De Cn. Domicio Aheno barbo procos. 3

Cn. autem Domitium, *summi generis, & magni animi, uirum, nimiæ gloriæ cupiditas perfidum exsistere coegit.* Iratus *namque* Betulto, *regi* Aruernorum, *quod cum suam, tum etiam* Allobrogum *gentem, se etiam in prouincia morante, ad* Q. Fabij *successoris sui dexteram confugere hortatus esset; per colloqui simulationem accersitum, hospitioque exceptum, uinxit, ac* Romam *naue deportandum curauit. Cuius factum senatus neque probare potuit, neque rescindere uoluit, ne remissus in patriam* Betultus *bellum renouaret.* Igitur *eum* Albã, *custodiæ caussa, relegauit.*

> Atqui Fabium aduersus hũc regem pugnasse scribunt Liu. l. 61. et. Oro l. 5. c. 14.

De Q. Seruilio Cæpione. 4

Viriathi etiam cædes duplicem perfidiæ accusationem recepit: in amicis, quod eorum manibus interemptus est, in Q. *Seruilio Cæpione consule, quia is sceleris huius auctor, impunitate promissa, fuit, uictoriamque non meruit. sed emit.*

> Liu. l. 54 Flor lib. 2 cap 17. Oro lib 5 c 4 & Eutrop. lib. 4. App in Iberic.

De Carthaginiensibus. 1

EXTERNA.

Verum, ut ipsum fontem perfidiæ contemplemur, Carthaginienses Xanthippum Lacedæmonium, *cuius optima opera primo Punico bello usi fuerãt, & quo iuuante* Attilium Regulum *ceperant, simulantes, se se domum reuehere, in alto merserunt.* Quid *tanto facinore petentes? an ne uictoriæ eorum socius superesset?* Exstat *nihilominus, & quidem cum illorum op-*

> Domũ rediisse scribunt Polyb. lib. 1. et Oro. li. 7 c. 9 de Regulo capto Liu. lib. 18. Zonar. pulchre.

pro-

probrio; quem sine ulla gloriæ iactura inuiolatum reliquissent.

De Hannibale Poeno. 2

Hannibal porro Nucerinos, hortatu suo, cum binis uestimentis, urbem, inexpugnabilibus muris cinctam, egressos, uapore, & fumo balnearum, strangulando, & Acerranorum senatum, eadem ratione extra mœnia euocatum, in profundo puteorum abijciendo, non ne bellum aduersus populum R. & Italiam professus, aduersus ipsam fidem acrius gessit? mendacijs, & fallacia quasi praeclaris artibus gaudens? Quo euenit, ut alioqui insignem nominis sui memoriam relicturus, in dubio, maior ne, an peior, uir haberi deberet, poneret.

Aliter Liu. lib. 23. Zonaras.

DE SEDITIONIBVS. CAP. VII.

SEd, uiolentæ seditionis tam togatæ, quam etiam armatæ, facta referantur.

De hoc Equo Graecho Ci pro Rabir. Flo. l. 3. c. 16. et hic l. 3. c. 2 et 8. c. 16 huius lib. Cic. pro Sextio.

Plebis Romanæ aduersus C. Marium Cos. VI. 1

L. Equitium, qui se Ti. Gracchi filium simulabat, tribunatumque aduersus leges cum L. Saturnino petebat, a Mario sextum consulatum gerente, in publicam custodiam ductum, populus, claustris carceris conuulsis, raptum humeris suis, per summam animorum alacritatem portauit.

Aduersus Q. Metellum Censorem. 2

Idemque Q. Metellum censorem, quod ab eo, tamquam Gracchi filio, censum recipere nolebat, lapidibus

dibus prosternere conatus est, affirmantem, tres tantummodo filios Graccho fuisse. E quibus unum in Sardinia stipendia merentem, alterum infantem Præneste, tertium post patris mortem natum Romæ decessisse: neque oportere, clarißimæ familiæ ignotas sordes inferi. cum interim improuida concitatæ multitudinis temeritas, pro impudentia, & audacia aduersus consulatum, & censuram, tetendit, principesq; suos omni petulantiæ genere uexauit.

Aduersus A. Numium candidatum. 3

Liu. l. 69. et Oros. l. 5. cap. 17.

Væsana hæc tantummodo; illa etiam cruenta seditio. Populus enim A. Numium, competitorem Saturnini, nouem iam creatis tribunis, unoq; loco duobus cādidatis restante, ui prius in ædes priuatas compulit: extractum deinde interemit; ut, cæde integerrimi ciuis, facultas adipiscendæ potestatis teterrimo ciui daretur.

Aduersus A. Sempronium Asellionē. 4

Appia. l. 1 Liu. l. 74.

Creditorum quoque consternatio, aduersum Sempronij Asellionis, prætoris urbani, caput intolerabili modo exarsit. Quem, quiā caussam debitorum susceperat, concitati a L. Cassio, trib. pl. pro æde Concordiæ sacrificium facientem, ab ipsis altaribus fugere extra forum coactum, inq; tabernacula latitantem, prætextatum discerpserunt.

Militum Romanorum aduersus Gratidiū legatum. 5

De lege Liu. lib. 77 de seditione.

Detestanda fori R. cōdicio, sed, si castra respicias, æque magna orietur indignatio. Cum C. Mario, lege Sul-

ge Sulpicia, prouincia Asia, ut aduersus Mithridatem bellum gereret, priuato decreta esset: missum ab eo Gratidium legatum ad L. Syllam consulem, accipiendarum legionum caussa, milites trucidarunt proculdubio indignati, quod a summo imperio ad eum, qui nullo in honore uersaretur, transire cogerentur. Sed, quis ferat militem, scita plebis exitio legati corrigentem?

Plu. in Syl. Oro. l. 5. cap. 19.

Aduersus Q. Pompeium Cos. 2

Pro consule istud tam uiolenter exercitus, illud aduersus consulem. Q. enim Pompeium, Syllæ collegam, senatus iussu ad exercitum Cn. Pompeij, quem aliquandiu inuita ciuitate obtinebat, contendere, ausum, ambitiosi ducis illecebris corrupti milites, sacrificare incipientem adorti, in modum hostiæ mactauerunt: tantumq; scelus Curia, castris cedere se confessa, inultum habuit.

Liu. l. 77. Appia. l. 1

Aduersus G. Carbonem Legatum. 3

Ille quoque exercitus nefarie uiolentus, qui C. Carbonem, fratrem Carbonis, ter consulis, propter bella ciuilia dissolutam disciplinam militarem præfractius, & rigidius, adstringere conatum, priuauit uita: satiusq; duxit, maximo scelere coinquinari, quam prauos, ac tætros mores mutare.

DE TEMERITATE.

CAP. VIII.

Temeritatis etiam, & subiti, & uehementes sunt impulsus: quorum ictibus hominum mentes concussæ, nec sua pericula dispicere, nec aliena facta

facta iusta æstimatione prosequi ualent.

De P. Africano Maiore. 1

Liu. li. 28. et Plut. in Scipione. App. Liby Zonaras.

Quam enim temere se Africanus superior ex Hispania duabus quinqueremibus ad Syphacem transiecit, in unius Numidæ *infidis præcordijs suam pariter & patriæ salutem depositurus. Itaque exiguo momento, maximæ rei casus fluctuauit, utrum captiuus, an uictor Scipio Syphacis fieret.*

De C. Cæsare Cos. II. 2

Sueto. Plu. in uita Lucan l. 5. et Dio. li. 41. Appian.

Iam C. Cæsaris anceps conatus, etiam si cælestium cura protectus est, attamen uix sine animi horrore referri potest. Siquidem impatiens legionum tardioris a Brundisio Apolloniam transiectus, per simulationem aduersæ ualetudinis, conuiuio egressus, maiestate sua seruili ueste occultata, nauiculam conscendit, & flumine maris Hadriatici sæua tempestate fauces petijt. Protinusq; in altum dirigi iusso nauigio, multum, ac diu, contrarijs iactatus fluctibus, tandem necessitati cessit.

De Exercitu Romano. 3

Liu l. 75. Oros li. 5. cap. 18.

Age, illa quam exsecrabilis militum temeritas? fecit enim, ut A. Albinius, nobilitate, moribus, bonorum omnium consummatione ciuis eximius, propter falsas, & inanes, suspiciones, in castris ab exercitu lapidibus obrueretur. quodq; accessionem indignationis non recipit, oranti, atque obsecranti duci a militibus caussæ dicendæ potestas negata est.

EXTERNA.

De Hannibale Poeno. 1

Itaque

Itaq; minus miror, apud trucem, & sæuum Han*nibalis animum defensionis locum innoxio gubernatori non fuisse: quem a* Petilia *classe* * *Africam repetens freto appulsus, dum tam paruo spatio* Italiam, Sicili*amque inter se diuisas non credit, uelut insidiosum cursus rectorem, interemit: posteaq; diligentius inspecta ueritate, tunc absoluit, cum eius innocentiæ nihil ultra sepulchri honorem dari potuit.* Igitur *angusti, atque æstuosi, maris alto e tumulo speculatrix statua, tam memoriæ* Pelori, *quam* Punicæ *temeritatis, ultra citraque nauigantium oculis expositum indicium est.*

Seru. lib. 3 Aeneid. Ex Africa profugus inquit. Pomp. Mela l. 2. cap. 7.

De Atheniensi Populo. 2

Iam Atheniensium ciuitas, ad uæsaniam usque temeraria, quæ decem uniuersos imperatores suos, & quidem a pulcherrima uictoria uenientes. capitali iudicio exceptos, necauit; quod militum corpora, sæuitia maris interpellante, sepulturæ mandare non potuissent: necessitatem puniens, cum honorare uirtutem debuisset.

Lib. 3 cap 8. Aelian uar. hist. 3

DE ERRORE. CAP. IX.

T*Emeritati proximus. est* Error: *quemadmodum ad lædendum par, ita cui facilius quis ignouerit, quia nō sua spōte, sed uanis cōcitatus imaginibus, culpæ se implicat.* Q*uiquam late in pectoribus hominum uagetur, si complecti coner; uitio, de quo loquor, sim obnoxius.* Paucos *igitur eius lapsus referemus.*

De Plebe Romana. 1

Heluius Cinnatrib. pl. ex funere C. *Cæsaris domũ*

Plu in C Suet Dio l. 44. Ap pia. l. 2.

suam petens, populi manibus discerptus est pro Cornelio Cinnia, in quem sæuire se existimabat: iratus ei, quod, cum affinis esset Cæsaris, aduersus eum, nefarie raptum, impiam, pro Rostris orationem habuisset: eoq; errore propulsus est, ut caput Heluij, perinde, atque Cornelij, circa rogum Cæsaris, fixum iaculo ferret. officij sui, alieni erroris, piaculum miserabile.

De C. Cassio Longino Procos. 2

Lib. 9. c. 8. Plut. in Brut. App. Dio. l. 47.

Nam. C. Cassium error a semetipso pœnas exigere coegit. Inter illum enim pugnæ quatuor exercituum apud Philippos uarium, ipsisq; ducibus ignotum euentum; missus ab eo Titinius, centurio, nocturno tempore, ut specularetur, quonam in statu res M. Bruti essent: dum crebros excessus uiæ petit, quia tenebrarum oscuritas, hostes ne, an commilitones, occurrerent, dignoscere non sinebat, tardius ad Cassium rediit. Quem is exceptum ab hostibus, omniaque in eorum potestatem recidisse existimans, finire uitam properauit; cum & castra hostium inuicem capta, & Bruti copiæ magna ex parte incolumes essent. Titinij uero non oblitteranda silentio uirtus, qui oculis paullisper hæsit, inopinato iacentis ducis spectaculo attonitus; deinde profusus in lacrymas, Etsi imprudens, inquit, imperator caussa tibi mortis fui: tamen, ne idipsum impunitum sit, accipe me fati tui comitem. superque exanime corpus eius iugulo suo gladium capulo tenus demisit: ac, permisto utriusque sanguine, duplex uictima iacuit, Pietatis hæc, Erroris illa.

L e Satellitibus Lartis Tolumnii Regis. 3

Ceterum falsa opinatio, nescio, an præcipuam iniuriam Lartis Tolumnij, Veientium regis, penatibus intulerit. Nam, cum, in tesserarum prospero iactu, per iocum, collusor dixisset, Occide; & forte Romanorum legati interuenissent: satellites eius, errore uocis impulsi, interficiendo legatos, lusum ad imperium transtulerunt.

Cic. Phil 9 & Liu l. 4.

DE VLTIONE.

CAP. X.

Vltionis autem quemadmodum acres, ita iusti aculei sunt: qui lacessiti concitantur, acceptũ dolorem pensare cupientes. Quos latius complecti non attinet.

De Papiria Tribu Tusculanorum, in Polliam. 1

M. Flauius, *Trib. pl. ad populum de Tusculanis retulit, quod eorum consilio Veliternos, Priuenatesq.* * *rebellaturos diceret: qui cum coniugibus, ac liberis, squalore obsiti, cum supplices Romam uenissent; accidit, ut, reliquis tribubus salutarem sententiam secutis, sola Pollia iudicaret, oportere publice eos uerberatos securi percuti: imbellem multitudinem sub corona ueni re. Quam ob caussam Papiria tribus, in qua plurimum Tusculani, in ciuitatem recepti, potuerunt, neminem postea candidatũ Polliæ tribus fecit magistratũ; ne ad eam ullus honos, suis suffragijs, perueniret, quæ illis uitam, ac libertatem, quantum in ipsa fuit, ademerat.*

* *rebellatos*, legendum putat Aldus Manutius Paulli F. Aldi N. ex Liuio l. VIII.

De populo Vticense, in C. Fabium Hadrianum. 2

Illam uero ultionem & senatus, & consensus omnium approbauit. Cum Hadrianus ciues Romanos, qui Uticæ consistebant, sordido imperio uexasset, icircoque ab his uiuus esset exustus, nec quæstio ulla in urbe, hac de re, habita, nec querella uersata est.

Cic. Ver. 3 & 7. Liu. l. 86. Oros. l. 5 cap. 19 & Asco.

EXTERNA.

De Thamyride, & Beronice, Reginis. 1

Hero. l. 1 et Iust. l. 1

*Claræ ultionis utraque regina, & Thamyris, quæ caput Cyri abscisum, in utrem, humano sanguine repletum, dimitti iussit, exprobrans illi insatiabilem cruoris sitim, simulq; pœnas occisi ab eo filii sui exigens: & Beronice, quæ, Laodices insidijs interceptum sibi filium grauiter ferens, armata, currum conscendit, persecutaq; satellitem regium, crudelis*operis ministrum, nomine Cæneum, quem hasta nequidquam petierat, saxo ictum prostrauit; ac super eius corpus actis equis, inter infesta contrariæ partis agmina ad domum, in qua interfecti pueri corpus occultari arbitrabatur, perrexit:*

al. imperii.

De iuuenibus Quibusdam Græcis. 2

Iasonem Thessalum, Persarum regi bellum inferre parantem, an satis iusta ultio absumpserit, ambiguæ estimationis est. Taxillo enim Gymnasiarchæ, a quibusdam iuuenibus pulsatum se, conquesto, permisit. ut aut tricenas ab his drachmas exigeret, aut denas plagas singulis imponeret. Quo posteriore uindicta uso; qui uapulauerant, Iasonem interfecerunt, animi, non corporis, dolore, pœnæ modum æstimantes.

Cæte-

Ceterum paruo irritamento ingenui pudoris maximæ rei expectatio subruta est, Quoniam, opinione Græciæ, tantum in spe Iasonis, quantum in affectu, Alexandri, reponebatur.

QVAE IMPROBE DICTA AVT SCELERATE FACTA.

CAP. XI.

NVnc, quatenus uitæ humanæ, tum bona, tum etiam mala, substitutis exemplorum imaginibus, persequimur, dicta improbe & facta scelerator referantur.

De Tullia Ser. F. L. Superbi regis. 1

Vnde autem potius, quam a Tullia ordiar? quia tempore uetustißimum, conscientia nefarium, uoce improbum, ac monstri simile exemplũ est. Quæ, cum carpento ueheretur, & is, qui iumenta agebat, succußis frenis, constitisset, repentinæ moræ caussam requisiuit. Et, ut comperit, corpus patris Ser. Tullij occisi ibi iacere; supra idem uehiculum duci iußit, quo celerius in complexum interfectoris eius Tarquinij ueniret. Qua tam impia, tamque probrosa festinatione, non solum se æterna infamia, sed ipsum etiam uicum cognomine Sceleris commaculauit. Liu. l. 1. et Diony. l. 4. l. Flor. l. c. 6.

De C. Fimbria trib. pleb. 2

Non tam atrox C. Fimbriæ factum & dictum: sed, si per se æstimetur, utrumque audacissimum. Is egerat, ut Scæuola in funere C. Marij iugularetur. quem postquam ex uulnere recreatum comperit, accusare ad populum instituit. Interrogatus deinde; Cic. pro. Roscio Amer.

quid de eo secus dicturus esset, cui pro sanctitate morum, satis digna laudatio reddi non posset; respondit, se obiecturum illi, quod parcius corpore telũ recepisset. olicẽtiã furoris, æge reip. gemitu prosequẽdã.

De L. Catilina. 3

Sallustius. in Catil. Cic. pro Mur.

L. *uero Catilina, in senatu,* M. *Cicerone incendiũ ab ipso excitatum dicente, Sentio, inquit: & quidem illud, si aqua non potuero, ruina extinguam. Quem quid aliud existimemus, quam: conscientiæ stimulis, actum a se incohoati parricidij peregisse?*

De Magio Chilone. 4

Cic.l.13. ad Att ep. x e 4 fam. Liu.l.115.

Consternatũ etiã Magij Chilonis amentia pectus: qui M. Marcello datum e Cæsare spiritum, sua manu eripuit. Vetus etiam Pompeianæ militiæ comes, indignatus, aliquem amicorum ab eo sibi præferri. Vrbem enim, a Mitylenis, quo se contulerat, repetentem, in Atheniensium portu, pugione confodit; protinusq; ad irritamenta uesaniæ suæ trucidanda tetendit; amicitiæ hostis, diuini beneficij interceptor, publicæ religionis, quod ad salutem clarissimi ciuis recuperandam attinuit, acerba labes,

De C. Turranio C.F. 5

Appia.l 4. Oros. l. 6. cap.18. Toranius al.

Hanc crudelitatem, cui nihil adijci posse uidetur, C. * *Turranius atrocitate parricidij superauit. namque,* III *uirum partes secutus, proscripti patis sui, prætorij & ornati uiri, latebras, ætatem, notasque corporis, quibus agnosci posset, cẽturionibus edidit, qui eum persecuti sunt. Senex de filij magis uita, & incrementis, quam de reliquo spiritu suo, solicitus; an*

incolu-

incolumis eßet, & an imperatoribus satisfaceret, interrogare eos cœpit. Equibus unus: Ab illo, inquit quem tantopere diligis demonstratus, nostro ministerio, filii iudicio occideris: protinusq; pectus eius gladio transiecit, Collapsus itaque est infelix, auctore cædis, quam ipsa cæde, miserior.

De Villio Annale. 6

Cuius fati acerbitatem L. Villius Annalis sortitus. Qui, cum in Campum, ad quæstoria comitia filij descendens, proscriptum se cognosset, ad clientem suum confugit: sed, ne fide eius tutus esse posset, scelere nefarii iuuenis effectum est. siquidē per ipsa vestigia patris militibus ductis occidendum eum in conspectu suo obiecit, bis parricida, consilio prius: iterum spectaculo. Appia. l. 4.

De uxore Vertii Salasſi. 7

Ne Vettius quidem Salassus proscriptus parum amari exitus; quem latentem uxor interficiendum, quid dicam? tradidit, an ipsa iugulauit? Quāto enim leuius est scelus: cui tantumodo manus abest? Appia l. 4

EXTERNA.

De duobus fratribus Hiſpanis. 1

Illud autē facinus: quia externū, trāquilliore affectu narrabitur. Scipione Africano: patris: & patrui memoriā gladiatorio munere: Carthagine noua; celebrante, duo regii filii; nuper patre mortuo; in arenam processerunt: pollicitiq; sunt; ibi se, de regno, prœliaturos: quo spectaculum illud illustrius pugna sua facerent. Eos cum Scipio monuisset, ut uerbis: quam Liu. l. 28. fratres patrueles uocat.

 ferro,

ferro, dijudicare mallent, uter regnare deberet; ac iam maior natu consilio eius obtemperaret; minor, corporis uiribus fretus, in amentia perstitit. Initoque certamine, pertinacior impietas fortunæ iudicio morte multata est.

De Mithridate Rege. 2

Pro [Dio. 37 Eutro. e Pharna e, Mithri atis. F.]

Mithridates autem multo sceleratius, qui non cum fratre de paterno regno, sed cum ipso patre bellum de dominatione gesit: in quo qui aut homines ullos adiutores inuenerit, aut deos inuocare ausus sit, præ admiratione hæreo.

De Sariaste, Tigranis regis filio. 3

Quamquam, quid hoc, quasi inusitatum illis gentibus, miremur? cum Sariaster aduersus patrem suũ Tigranem, Armeniæ *regem, ita cum amicis conferit, ut omnes dextris manibus sanguinem mitterent, atque eum inuicem* * *sorberent.* Vix *ferrent illi pro salute parentis tam cruenta conspiratione fœdus facientem.*

al. soluerent.

De C. Aelio Seiano. 4

Suet. in Tiber. Dio l. 57. Tacitus l. 5. et Ioseph l. 18 c. 13 Antiqu. et sin Augustum multi eriã coniurarunt. Suet in Augu et Dion.

Sed quid ego ista consector, aut quid ijs immoror; cum unius parricidij cogitatione cuncta scelera superata cernam? Omni igitur impetu mentis omnibus indignationis uiribus, ad id lacerandum pio magis, quam ualido affectu rapior. Quis enim amicitiæ fide exstincta genus humanum cruentis in tenebris sepelire conatum, profundo debitæ exsecrationis, satis efficacibus uerbis adegerit? Tu uidelicet, efferatæ barbariæ immanitate truculentior habenas

Romani

*Romani imperij, quas princeps, parensque noster salutari dextera continet, capere potuisti? Aut te compote furoris, in suo statu mundus mansisset: Vrbem a Gallis captam, & trecentorum inclytæ gentis uirorum stragem fœdam, Alliensem diem, & oppressos in Hispania Scipiones, trasimenum lacum, & Cannas, bellorumque ciuilium domestico sanguine madentem Aemathiam, amentibus propositis furoris repræsentare, & uincere uoluisti? Sed uigilarunt oculi deorum, sidera simul uigorem suum obtinuerunt: aræ, puluinaria, templa, præsenti numine uallata sũt: nihilque, quod pro capite Augusti, ac patria excubare debuit, torpere sibi permisit. & in primis auctor, ac tutela nostræ incolumitatis, ne excellentissima merita sua totius orbis ruina collaberentur, diuino consilio prouidit. Itaque stat pax, ualent leges, sincerus priuati, ac plublici officij tenor seruatur. Qui autem hæc, uiolatis amicitiæ fœderibus, * tentauit subuertere, omni cum stirpe sua populi R. uiribus obtritus, etiam apud inferos, si tamen illuc receptus est, quæ meretur supplicia pependit.*

et Tacit et Seneca, & Patercul.

Vt omnes sunt dicti.

De Seiano Senec. l. 2. cap 11. de tranquil.

* *subruere uoluit.*

DE MORTIBVS NON VVLGARIBVS.

CAP: XII.

HVmanæ autem uitæ condicionem præcipuæ primus, & ultimus, dies continet, quia plurimum interest, quibus auspicijs inchoetur, & quo fine claudatur: ideoque eum demum felicem fuisse iudicamus, cui & accipere lucem prospere, & reddere placide, contigit. Medij temporis cursus, prout fortu-

na gubernaculum rexit, modo aspero, modo tranquillo motu per agitur; spe semper minor, dum & cupide uotis extenditur, & fere sine ratione consumitur. Nam, *& si eo bene uti uelis, etiam paruum amplissimum efficies, numerum annorum multitudine operum superando.* Alioqui, *qui attinet, inerti mora gaudere, si magis uitam exigis, quam approbes? Sed, ne longius euager, libet eorũ mentionem facere, qui non uulgari genere mortis absumpti sunt.*

De Tullo Hostilio Rege. 1

Liu l. 1. et Diony. l 3.

Tullus Hostilius, rex, fulmine ictus, cum tota domo confragrauit. Singularem fati sortem, qua accidit, ut columen urbis, in ipsa urbe raptum, ne supremo quidem funeris honore, a ciuibus decorari posset, caelesti flamma in eam conditionem redactum, ut eosdem penates, & regiam, & rogum, & sepulcrum haberet.

De duabus matribus. 2

Liu. l. 22. et Plutar. Hanniba. aliter Plin. l. 7. cap. 53. Plin. l. 7. c 53.

Vis uerisimile est, in eripiendo spiritu idem gaudium potuisse, quod fulmen: & tamen potuit. Nunciata *enim clade, quae ad lacum* Trasimenum *inciderat, altera mater, sospiti filio ad ipsam portã facta obuiam; in complexu eius exspirauit; altera, cum, falso mortis filij nuncio domuestia sederet; ad primum conspectum redeuntis exanimata est.* Genus *casus inusitatum: quas dolor non exstinxerat, laetitia consumpsit.*

De Manio Iuuentio Thalna Cos. 3

Plin l 7. c. 53.

Sed minus miror, quod mulieres, Manius *Iuuentius*

tius Thalna, collega T. Gracchi consulis, iterum, cum in Corsica, quam nuper subegerat, sarificaret: receptis litteris, decretas ei a senatu supplicationes, nunciantibus; intento illas animo legens, caligine orta, ante foculum collapsus, mortuus humi iacuit. Quem, quid aliud, quã nimio gaudio enectum, putemus? En, cui numantia, aut Carthago excidenda traderetur.

De Q. Lutatio Catulo. 4

Maioris aliquanto spiritus dux Q. Catulus, Cimbrici triũphi C. Mario particeps a senatu datus, sed exitus uiolentioris: namque ab hoc eodem Mario postea, propter ciuiles dissensiones, mori iussus; recenti calce illito, multoq; igni percalefacto, cubiculo, se inclusum peremit. Cuius tam dira necessitas maximus Marianæ gloriæ rubor exstitit.

Cic l 3. de orat Tusc. 5. lib 3. de nat. Pater l. 2 Plut. in Mario, et Flor. l. 3. c. 21 et Ap. lib. 1. Iuu. sat. 8.

De L. Cornelio Merula. 5

Qua tempestate reip. L. quoque Cornelius Merula, consularis, & Flamen Dialis, ne ludibrio insolentissimis uictoribus esset, in Iouis sacrario, uenis incisis contumeliosæ mortis denunciationem effugit: sacerdotisq; sui sanguine uetustissimi foci maduerunt.

Flor. l. 3. c. 21. Patrc. l. 2. et Ap. l. 1.

De Herennio Siculo. 6

Acer etiam, & animosus uitæ exitus Herennij Siculi, quo C. Gracchus, & haruspice, & amico, usus fuerat. nam, cum eo nomine, in carcerem duceretur, in eius postem illiso capite, in ipso ignominiæ aditu, concidit, ac spiritum posuit: uno gradu a publico supplicio, manuque carnificis, citerior.

De C. Licinio Macro. 7

Consi-

Consimili impetu mortis, C, Licinius Macer, *uir prætorius, Calui pater, repetundarum reus, dum sententiæ diribentur, in* Mænianum *conscendit; siquidem, cum* M. Ciceronem, *qui id iudicium cogebat, prætextam ponentem uidisset, misit ad eum, qui diceret, se non damnatum, sed reum, perijsse: nec sua bona hastæ posse subijci*. Ac protinus *sudario, quod forte in manu habebat. ore & faucibus, coartatis, incluso spiritu, pœnam morte præcurrit*. Qua cognita *re* Cicero, *de eo nihil pronunciauit*. Igitur *illustris ingenij orator ab inopia rei familiaris, & a crimine domesticæ damnationis, inusitato paterni fati genere, uindicatus est*.

De Cornelio Gallo, & T. Haterio. 8

Fortis *huius mors, illorum perridicula. Cornelius enim* Gallus *prætorius, &* T. Haterius, *eques* R. *inter usum* Veneris *absumpti sunt*. Quamquam, *quorsum attinet eorum cauillari fata, quos non libido sua, sed frugalitatis humanæ ratio abstulit?* Fine *namque uitæ nostræ uarijs, & occultis caussis exposito, interdum quædam immerentia supremi fati titulum occupant: cum magis in tempus mortis incidant, quam ipsam mortem accersant*.

EXTERNA.

DeComa,Cleonisfugitiuorũ ducis fra. 1

*Sunt & externæ mortes dignæ * annotatu, qualis in primis* Comæ, *quem ferunt maximi latronum ducis* Cleonis *fratrem fuisse*. Is *enim ad* Rupilium *consulem post* Ennã, *quam prædones tenuerant, in potestatem*

[Left margin notes:] ...ullo ali... r Cic l. 1 ...d Att. et ...lu. in. Ci. / ...lin. lib. 7. ...p. 53. / ...ad mira ...one. / ...6. c. 10.

tem nostram redactam, productus, cũ de uiribus, & conatibus fugitiuorũ interrogaretur; sumpto tẽpore ad se colligendum, caput operuit; innixusq; genibus, compresso spiritu, inter ipsas custodum manus, inq; conspectu summi imperij, exoptata securitate quieuit. Torqueant se miseri, quibus extingui, quam superesse utilius est, trepido, & anxio consilio, quanam ratione uita exeant, quærentes; ferrum acuant, uenena temperent, laqueos apprehendant, uastas altitudines circumspiciant, tamquam magno apparatu, aut exquisita molitione opus sit; ut corporis, atq; animi infirmo uinculo cohærens societas dirimatur. Nihil horum Coma, *sed, intra pectus inclusa anima, finem sui reperit. Enimuero minimo studio retinendum bonum, cuius caduca possessio tam leui afflatu uiolentiæ concussa dilabi potuit.*

De Aeschilo Poeta. 2

Aeschyli uero poetæ excessus, quemadmodum non uoluntarius, sic propter nouitatem casus, referendus. In Sicilia mœnibus urbis, in qua morabatur, egressus, aprico in loco resedit. Super quem Aquila, testudinem ferens, elusa splendore capitis, (erat enim capillis uacuum) perinde, atque lapidi, eam illisit, ut fractæ carne uesceretur. Eoq; ictu, & origo, & principium, fortioris tragœdiæ extinctum est. Plin l. 10. c.3. e Suid Aristoph. in Ranis.

De Homero. 3

Non *uulgaris etiam* Homeri *mortis caussa fertur: qui in insula, quia quæstionem a piscatoribus* positam, soluere non potuisset, dolore absumptus creditur.* Plut. in uita. sed Herod. ex ægritudine. *propositã.

DE

De Euripide. 4

Sed atrocius aliquanto Euripides finitus est. Ab Archelai enim regis cena in Macedonia domum hospitalem repetens, canum morsibus laniatus, obijt. Crudelitas fati, tanto ingenio non debita:

De Sophocle. 5

Sicut illi excessus illustrium poetarum & moribus & operibus indignissimi. Sophocles ultimæ iam senectutis, cum in certamine tragœdiam dixisset, ancipiti sententiarum euentu diu solicitus; aliquando tamen una sententia uictor, caussam mortis gaudium habuit.

De Philæmone. 6

Philæmonem autem uis risus immoderati abstulit: paratas ei ficus, atque in conspectu positas, a sello consumente; puerum, ut illum abigeret, inclamauit. Qui cum, iam comestis omnibus, superuenisset, Quoniam, inquit, tam tardus fuisti, da nunc merum assello. Ac protinus urbanitatem dicti crebro anhelitu cachinnorum prosecutus, senile guttur salebris spiritus prægrauauit.

De Pindaro. 7

At Pindarus, cum in gymnasio super gremium pueri, quo unice delectabatur, capite posito, quieti se dedisset; non prius decessisse cognitus est, quam, gymnasiarcha claudere iam eum locum uolente, nequid quam excitaretur. Cui quidem crediderim eadem benignitate deorum, & tantum poeticæ facundiæ, & tam placidum uitæ finem attributum.

Sic locutus Cic. in Læ. Tusc. 1. & Icilde. or Male al:i. Propositā. Ald. Man. P. F. A. N. Thomas in uita. Su. et Gel. lib. 15. cap 20 De sene. li. 8. c 7. pli lib 7 c. 53. aliter Lucia. in Macrob. & Simo. uid l. 3 ep. gram Lucia. in Macrob. & Suid.

Suidas.

De Anacreonte. 8

Sicut Anacreonti quoque, quamuis statum humanæ uitæ modum supergresso, quem uuæ passæ succo tenues, & exiles uirium reliquias fouentem unius grani pertinacior in aridis faucibus humor absumpsit.

Pli. lib. 7. c. 7. fuit, n. uinolétus l. 3. epigr Græc.

De Milone Crotoniate. 9

Iungam illos, quos & propositum, & exitus, pares fecit. Milo Cratoniates, cum, iter faciens, quercum in agro cuneis adactis fissam uidisset; fretus uiribus, accessit ad eam; insertisque manibus, diuellere conatus est: quas arbor, excussis cuneis, in suam naturam reuocata, compressit; eumque, cum tot gymnicis palmis, lacerandum feris præbuit.

Ouid. in. Ibidem, & Gel. l. 15. cap. 16.

De Polydamante Scotusæo. 10

Item Polydamas, athleta, tempestate speluncam subire coactus, nimio, & subito incursu aquæ labefactata ea, ac ruente, ceteris comitibus fuga periculum egressis, solus restitit, tamquam humeris suis totius ruinæ molem sustentaturus. Sed pendere, omni corpore humano potentiore, pressus, imbris caussa petitam latebram, dementis fati sepulchrum habit. Possunt ij præbere documentum, nimio robore membrorum, uigorem mentis hebescere, quasi abnuente natura utrique boni largitionem; ne supra mortalem sit felicitatem, & eundem & ualentissimum esse, & sapientissimum.

Pausan & Suid.

DE CVPIDITATE VITÆ.
CAP. XIII.

Verum

Verum, quia excessus e uita & fortuitos, & uiriles, quosdam etiam temerarios, oratione attigimus; subiiciamus nunc aestimationi enerues, & effeminatos. Vt, ipsa comparatione, pateat, quanto non solum fortior, sed etiam sapientior, mortis interdum, quam uitae sit cupiditas.

De Manio Aquillio, Legato Consulari. 1

Liu. l. 77. & 78. l. 2. Plut. Vell. Sulla. et App Mit. ubi uocat. Attilium. et necatus dicitur a Cic. p Pō.

Manius Aquillius, cum sibi gloriose posset exstingui, Mithridati maluit turpiter seruire. Quem ne aliquis merito dixerit Pontico supplicio, quam Romano imperio, digniorem? quoniam commisit, ut priuatum opprobrium publicus rubor exsisteret.

De Cnaeo Carbone Cos III. 2

Liu. l 89 hic lib 6 c 1. et lib. 5 cap 3 App. ciui. 1. Plut. Pomp.

Cnaeus quoque Carbo magnae uerecundiae est Latinis annalibus: qui, tertio in consulatu suo, iussu Pompeij in Silicia ad supplicium ductus, petiit a militibus demisse & flebiliter, ut sibi aluum leuare, priusquam exspiraret, liceret: quo miserrimae lucis usu diutius frueretur. Eoq; moram traxit, donec caput eius sordide in loco sedentis abscinderetur. Ipsa uerba tale flagitium narrantis secum luctantur, nec silentio amica, quia occultari non merentur; nec relatione familiaria, quia dictu fastidienda sunt.

De D. Iunio Bruto Procos. 3

Lib 4 cap. 7 Liu. lib. 120 Pater cul. l. 2. Appia l 3. et Dion. l. 46

Quid? Brutus, exiguum, & infelix momentum uitae, quanto dedecore emit? Nam, a Furio, quem ad eum occidendum, Antonius miserat, comprehensus, non solum ceruicem gladio subtraxit; uerum etiam constantius eā praebere admonitus, ipsis his uerbis iurauit:

Ita,

Ita, ut uiuam, dabo. O fati cunctationem ærumnosam O iurandi stolidam fidem, Sed hos tu furores, immoderata retinendi spiritus dulcedo, subijcis, sanæ rationis modum expugnando; quæ uitam diligere, mortem non timere, præcepit.

EXTERNA.

De Xerxe Persarum Rege. 1

Eadem, Xerxem, regem, pro totius Asiæ armata iuuentute, quod intra centum annos esset obitura, profundere lacrymas coegisti. Qui mihi specie alienam, reuera suam condicionem deplorasse uidetur: opum magnitudine, quam altiore animi sensu, felicior. Quis enim, mediocriter prudens, mortalem se natum fleuerit. Herod. l. 7

QVAM EXQVISITA CVSTODIA VSI SVNT, QVIBVS SVSPECTI DOMESTICI FVERVNT.

CAP. XIV.

Referam nunc eos, quibus, aliquos suspectos habentibus, exquisitior sui custodia quæsita est, Nec a miserrimo, sed ab eo, qui inter paucos felicissimus fuisse creditur, incipiam.

De Massanisa, Numidiæ Rege. 1

Massanisa, rex, parum fidei in pectoribus hominũ reponens, salutem suam custodia canum uallauit. Quo tam late patens imperium? quo tantum liberorum numerum? quo denique tam arta beneuolentia constrictam Romanam *amicitiam, si, ad hæc tuenda, nihil canino latratu, ac morsu, ualentius duxit?*

De Alexandro Pheræorum Rege. 2

Cic.l.7.de offi. et.l.2 deInuent.

Hoc rege infelicior Alexander, cuius præcordia hinc amor, hinc metus torserunt. Nam, cum infinito ardore coniugis Thebes teneretur, ad eandem ex epulis in cubiculum ueniens; barbarum compunctum notis* Threicijs stricto gladio iubebat anteire: nec prius se ibidem lecto committebat, quam a stipatoribus diligẽter esset scrutatus. Supplicium, irato deorum numine compositum, neque libidini, neque timori posse imperare, Cuius timori eadem & caussa, & finis fuit. Alexandrum enim Thebe pellicatus ira mota interemit.

* Thraciis al.

De Dionysio, Siciliæ Tyranno. 3

C.Tusc. 5. Offi. 2. et Diod.20.

Age Dionysius, Syracusanorum tyrannus, huiusce tormenti quam longa fabula; qui duo de quadraginta annorum dominationem in hunc modum peregit. summotis amicis, in eorum locum ferocissimarum gentium homines, & a familijs locupletum electos præualidos seruos, quibus latera sua committeret, substitit: tonsorumq; metu, tondere filias suas docuit. Quarum, postquam adultæ ætati appropinquabant, manibus ferrum non ausus comittere; instituit, ut candentium inglandium putaminibus barbam sibi, & capillum adurerent. Nec securiorem maritum egit, quam patrem. Duarum enim, eodem tempore, Aristomaces Syracusanæ, & Locrensis Cloridis, matrimonijs illigatus, neutrius umquam, nisi ex cusse, complexum petut. Atque etiam cubicularem lectum, perinde quasi castra, lata fossa cinxit: in quem

felligneo ponte recipiebat; cum forem cubiculi, extrinsecus a custodibus opertam, interiorem claustro ipse diligenter obseraßet.

DE SIMILITVDINE FORMAE CAP. XV.

De similitudine autem oris, & totius corporis altiore doctrina prædìti subtilius disputant: eorumque alij in ea sunt opinione, ut existiment, illam origini, & contextui sanguinis respondere. Nec par*uum argumentum ex ceteris animalibus trahunt, quæ fere gignentibus similia nascuntur: Alij negant, certam hanc esse naturæ legem, sed species mortalium, prout fortuita sors conceptionis obtulit, attribui. Atque ideo, plerumque, ex speciosis deformes, & ex robustis inualidos partus edi.* Verum, *quoniam ista quæstio in ambiguo uer r, pauca inter alienos conspectæ similitudinis exempla referemus.*

Plin.lib.7. c.12. Plut. lib 5 c.11. et 12. de Placi. philosophorum.

De C. Pompeio Magno, cum Vibio, & Publicio. 1

Magno Pompeio *Vibius ingenuæ stirpis, &* Pu*blicius libertinus, ita similes fuerunt; ut, permutato statu, &* Pompeius *in illis, & in* Pompeio, *salutari possent: Certe quocumque aut* Vibius, *aut* Publicius *accesserant, ora hominum in se obuertebant, unoquoque speciem amplissimi ciuis in personis mediocribus annotante.* Quod *quidem fortuitum ludibrium, quasi hereditarium ad eum penetrauit.*

Plin.lib.7. cap.12 sed unum tantum refert Solin.c.4.

De Cn. Pompeio Strabone, cum Menogene coco. 2

 Nam

Plin.lib.7 cap. 12.

Nam pater quoque eius, eo usq; Menogenis, coci sui, similis esse uisus est; ut uir, & ferox animo, & armis praepotens, sordidum eius nomen repellere a se non ualuerit.

De P. Scipione Nasica, cum Serapione uictimario. 3

Plin lib.7. c.12.et 21. c.3.Quinc. l.6.c 4 Cic. Att. lib.6. Liu.l.55.

Eximiae uero nobilitatis adolescens, Cornelius Scipio, cum plurimis, & clarissimis, familiae suae cognominibus abundaret? in seruilem Cerapionis appellationem uulgi sermone impactus est, quod huiusce nominis uictimario quamsimilis erat: nec illi aut morum probitas, aut respectus tot imaginum, quo minus hac contumelia adspergeretur, opitulata est.

De P. Lentulo, & Q. Metello Coss. cũ Spinthere, & Pamphilo, histrionibus. 4

Plin. lib.7. cap.12. et Quinct. fti l.6 c.4

Generosissimum consulatus collegium Lentuli, & Metelli, fuit: qui ambo in scena, propter similitudinem histrionum, propemodum spectati sunt. Sed alter ex quodam secundarum cognomen Spintheris traxit; alter nisi Nepotis a moribus accepisset, Pamphili tertiarum, cui simillimus esse ferebatur, habuisset.

De M. Messalla, & C. Curione, cum Menogene, & Burbuleo, scenicis. 5

Plin.l.6.c. 12. de Curione Soli. tacet c. 4.

At M. Messalla, consularis, & censorius, Menogenis; Curioque, omnibus honoribus abundans, Burbuleij. ille, propter oris adspectum; hic, propter parem corporis motum, uterque Scenici nomen coactus est recipere.

EX-

EXTERNA.

De Antiocho Rege Syriæ, cum Artemone quodam.

Abunde sint hæc de domesticis quoniam & personis sunt excellentia, & non obscura notitia celebrantur. Regi Antiocho *unus ex æqualibus, &, ipse regiæ stirpis, nomine* Artemon, *per quã similis fuisse traditur.* Quem Laodice, *uxor* Antiochi, *interfecto uiro, dissimulandi sceleris gratia, in lectulo, perinde quasi ipsum regem ægrũ, collocauit, admissumque uniuersum populum & sermone eius, & uultu consimili, fefellit, crediderúntque homines, ab* Antiocho *moriente* Laodicen, *& natos eius, sibi commendari.* Plin. l. 7. c. 12. Arteon et explebe à Sol. c. 4.

De Hybrea Oratore, cum seruo Cymæorum publico. 2

Hybream autem Mylasenum, copiosæ, atque concitatæ, facundiæ oratorem, Cymæorum *seruo strigmẽta gymnasii colligenti; tam similẽ, ut germanũ fratrẽ totius* Asiæ *oculi assignarunt: ita lineamẽtis oris, & omnium membrorum, compares erant.* Strab. lib. 14

De Siculo Piscatore, cũ Prætore Roma. 3

Ille uero, quem in Sicilia prætoris admodum similem fuisse constat, petulantis fuit animi. Procon-*sule enim, dicente, mirari se, quapropter sui tã similis esset, cõ pater suus in eam prouinciam nũquam accessisset: At meus, inquit,* Romã *frequenter accessit.* Ioco *namque lacessitam matris suæ pudicitiam, iniulcem suspicione in matrem eius* * *reiecta, audacius, quam uirgis, & securibus subiecto conueniebat, uultus est,* Plin. l. 7. c. 12. et Solin. cap. 4. De Augusto refert Macrob. l. 2. Satur. *al. regesta

DE IIS, QVI PER MENDACIVM SE IN ALIENAS FAMILIAS INSERVERVNT.

CAP. XVI.

Cap.7. huius lib.

Sed tolerabilius hæc, & uni tantummodo anceps temeritas. Quod sequitur impudentiæ genus, nec ferendum ullo modo; periculique tum priuatim, tum etiam publice, late patentis.

De L. Equitio Firmano. 1

Ap. Ciu. 1. & Cic. pro Rabirio.

Nam ne Equitium, Firmo Piceno monstrum ueniens, relatum iam in huiusce libri superiore parte, præteream; eius, in amplectendo Tiberio Graccho patre, euidens mendacium, turbulento uulgi errore amplissima tribunatus potestate uallatum est.

De Herophilo Medico Equario. 2

Martiũ uocat Ci. l. 12 et 14. ad Atticum. Chamacẽ L. lib. 116. Amatium Appian. l. 3. nisi fallor.

Herophilus, Equarius medicus, C. Marium, septies consulem, auum sibi uindicando ita se extulit, ut coloniæ ueteranorum complures, & municipia splendida, collegiaque fere omnia patronum adoptarent. Quinetiam, cum C. Cæsar, Cn. Pompeio adolescente in Hispania oppresso, populum in hortis suis admisisset, proximo intercolumnio, pæne pari studio frequentiæ, salutatus est. Quod nisi diuinæ Cæsaris uires huic erubescendæ procellæ obstitissent, simile uulnus resp. excepisset, atque in Equitio acceperat. Ceterum, decreto eius, extra Italiam relegatus, postquam ille cælo receptus est, in Vrbem rediit, & consilium interficiendi senatus capere sustinuit. Quo nomine, iussu patrum necatus in carcere, feras prompti ani-

Vocatus in pactus est. Cic. Philip. 1.

animi, ad omne moliendum scelus, pœnas pependit.

De Octauiæ, sororis Augusti, filio falso. 3

Nec D. quidem Augusti, etiamnum terras regentis, excellentissimum numen intentatum ab hoc iniuriæ genere exstitit: cum quidam clarissimæ sororis eius Octauiæ utero se genitum fingere auderet, propterque summam imbecillitatem corporis, ab eo, cui datus erat: perinde, atque ipsius filium retentum, subiecto in locum suum proprio filio: diceret, Videlicet ut eodem tempore sanctissimi penates & ueri sanguinis memoria spoliarentur, & falsi sordida contagione inquinarentur. Sed, dum, plenis impudentiæ uelis, ad summum audaciæ gradum fertur, imperio Augusti, rempublicæ triremis affixus est.

De Q. Sertorii filio falso. 4

*Repertus est etiam, qui se diceret esse Q. *Sertorij filium; quem ut agnosceret uxor eius, nulla ui compelli potuit.*

* *Sextorij*

De Trebellio Calca. 5

Quid Trebellius Calca, quam asseueranter se Clodium tulit? & quidem, dum de bonis eius contendit, in centum uiralæ iudicium adeo fauorabilis descendit, ut uix iustis, & æquis sententijs consternatio populi ullum relinqueret locum. In illa tamen quæstione neque calumniæ petitoris, neque uiolentiæ plebis, iudicantium religio cessit.

De Cn. Asinio Dione falso. 6

Multo fortius ille, qui, Cornelio Sylla rerũ potiente, in domũ Cn. Asinij Dionis irrupit, filiumq; eius pa

trijs penatibus expulit; uociferando, non illum, sed se, Dione esse procreatum. Verum, postquam a Syllana uiolentia Cæsariana æquitas reluxit, gubernacula Romani imperij iustiore principe obtinente, in publica custodia spiritum posuit.

EXTERNA.

De Rubria Mediolanensi falsa. 1

Eodem præside reip. in consimili mendatio mulie bris temeritas Mediolani repressa est. Siquidem, cũ se pro Rubria quædam, perinde ac falso credita esset incendio perijsse, nihil ad se pertinentibus bonis insereret, nec ei aut tractus eius splendidi testes, aut cohortis Augusti fauor deesset; propter inexpugnabilẽ Cæsaris constantiã, irrita nefarij propositi, abiit.

De Ariarathe Cappadociæ Rege falso. 2

Idem barbarum quendam, ad eximiam similitudinem Cappadociæ regnum affectantem, tamquam Ariarathes esset, quem a M. Antonio interemptum luce clariùs erat: quamquã pæne totius orientis ciuitatũ, & gẽtiũ, credula suffragatione fultũ caput imperio demẽter imminẽs, iusto impendere supplicio coegit.

IN multis codicibus, tũ recentibus, tũ etiam Aldinis, librũ decimũ hunc nõ reperimus: in antiquiss. tamẽ codicibus duobus sese obtulit, quẽ, nobis in lucẽ C. Titũ Probũ retulisse & coruptũ in epitomẽ redegisse, credẽdũ est. Cuius hæc est præfatiuncula subsequẽs, quæ stilũ Val. redoleat, nec ne, emũctarũ auriũ iudicio reliq.

IN EPITOMEN SVAM CAII TITI PROBI

Præfatio.

DEcimus huius operis liber, qui & ultimus est. uel ex negligẽtia, aut maleuolẽtia librariorum deperit: abbreuiator uero titulos eius habebat integre fortasſis: tamen de uno tantum, hoc eſt, de prænomine epitoma repræſentabat.

DECIMI HVIVS OPERIS LIBRI PER CAIVM PROBVM, EPITOME.

De Prænomine.



ARRO *ſimplicia in Italia fuiſſe nomina ait, exiſtimationisq; ſuæ argumentum refert, quod Romulus, & Remus, & Fauſtulus, neq; prænomen ullum, neq; cognomen habuerunt. Qui ab eo diſſentiunt, aiunt, matrem eorum, Rheam Siluiam uocatam; auum, Siluium Numitorem; fratrem eius, Amulum Siluium; & ſuperiores Albanorum reges, Capetum Siluium, Agrippani Siluium, poſterioresq; duces, Metium Suffetium, & tutorem Clodium, uocatos. Nec contẽti ijs, ad Sabinos tranſgrediuntur: & Titum Tatium, Numam Pompilium, & patrem eius Pompium Pompilium: eius denique regionis principes enumerat, Putilianum*

num Lauianū, Volesum Valentium, Metiū Curtiū, Alium Sumusilleaticum, Etruscis, recitant Lartem Porsenam: Ab Aequiculis, Septimium Medium, primum regem eorum, & Sertorem Resum, qui primus Ius Fetiale instituit. In hunc modum Varronis sententia subruitur.

Romanos autem arbitrandum est ab Albanis, & Sabinis, multiplicandorum nominum consuetudinem traxisse; quoniam ab illis orti sunt, omnia autem, quæ ad unum quemque nostrum definiendum excogitata sunt, eandem uim significandi hominis obtinent. Quod per proprietatem dicitur: hoc distat, quia eo gens cognoscitur, ideoque dicitur Gentilicium. Cetera ordine uariantur. Nam, quod præponitur, Prænomen; quod post fertur. Cognomen, quod ad ultimum dicitur, Agnomen. Quorum series non ita, ut exposui, semper seruata est, Animaduerto enim, in Consulium Fastis; perplexum usum prænominum, & cognominum; fuisse: dictum Postumum Cominium Arruntium, & Postumum Aebutium Heluam, & Vopiscum Iulium; & Opitrem Virginium Tricoscum; & Paullum Fabium Maximum. Quinetiam quædam cognomina in nomen uersa sunt; ut Cæpio: namque hoc in Bruto; nominis locum obtinuit.

Gentilium nomina Varro putat fuisse numero; & prænomina circa triginta. Pueris, non prius, quam togam uirilem sumerent, puerilis, non ante, quam nuberent, prænomina imponi, moris fuisse, Q. Scæuola auctor est. Quæ olim prænomina fuerūt, nunc cogno

mina sunt: ut, Postumius, Agrippa, Proculus.

Cæsar Opiter, *qui, patre mortuo, auo uiuo, gignebatur*. Vopiscus, *qui in utero matris geminus conceptus; altero ab ortu eiecto, incolumis editus erat*.

Hospes, prænomen fuit, in eo, qui peregre apud hospitem natus erat. Idque *habuit* Lucretius Tricipitius, *collega* L. *Sergii*. Volero *enim, in prænomen abiit, quia nolentibus nasci liberis parentibus uidebatur, quo usus est* P. Philo.

Lartis prænomen est sumptum a laribus. Tuscum *ante creditum esse: fuitque consularis* Heriminus, *est prænomen* T. Virginio *Casto*. *Statius, a stabilitate*; Faustus *a fauore, prænomina ceperunt*. Tullius, *prænominatus est, ominis gratia, quasi tollēdus*, O *litera, in* V, *conuersa* Sertor, *qui per sationem natus est, appellatus est*. Ancū *prænomen*, Varro *a Sabinis translatū putat*: Valerius *autem scribit, quod cubitum uitiosū habuit, quo Græce uocatur* ἀγκών. Lucii *cœperunt appellari, qui, ipso initio lucis, orti erant, aut (ut quidam ar bitrantur) a Lucumonibus Etruscis*. Manii, *qui mane editi erant; uel, omnis caussa, quasi boni*, Manum *enim antiqui bonum dicebant*. Cnæus, *ob insignem rem appellatus, quod unum prænomen uaria scriptura notatur, alii enim* Næum, *alii* Gnæum, *alii* Cnæū *scribunt*. Qui G *littera, in hoc prænomine, utuntur, antiquitatem sequi uidentur, quæ multum ea littera usa est, olim enim dicebant* Frugmentum, *nunc* Frumentum *refertur, &* Gnatura, *modo* Natura;

Igi-

*Igitur, etiam qui in corporibus gigni solet, Gnæus appellatur dentur. Qui Næus leuitatem Gaii indicat, a gaudio Qui C. corruptione syllabæ delectari ut parentum dicti auli, qui diis alentibus nascuntur. Marci, qui Martio mense geniti. Publii, qui prius pupilli facti erant, quam prænomina haberent, aliii ominis caussa, ex pube. Tiberii uocitari cœperunt, qui ad flumen Tiberim nascebantur. Titus, a Sabino nomine Tito fluxit. Appius ab Acteo, eiusdē regionis prænomine. Cæsones appellati sunt, qui, mortuis matribus, exsectierant. Seruius, qui, mortua matre in utero seruatus est. Spurii, patre incerto geniti, * quasi Epoptæ Numeri, sola patricia familia usa est Fabia, iccirco: quod CCCVI, apud Trebiam flumen cæsis, qui unus ex ea stirpe extiterat, ducta in matrimonium uxore filia Numeri Iotalicii: Malemitani: sub eo pacto: ut: quem primum filium sustulisset: ei Numeri prænomen imponeret: obtemperauit. Antiquarum mulierum frequenti in usu prænomina fuerunt, Rutilia: Cæsellia; Rodocilla Mutrulla: Burra: a calore dicta. Ista prænomina a uiris tracta sunt: Caia, Lucia: Publia, Marca. Ceterum Caia usu super omnes celebrata est: fertur enim Caiam Cæciliam; Tarquinii Prisci regis uxorem, optimam lanificam fuisse. & ideo institutum fuit, ut nouæ nuptæ, ante ianuam mariti interrogatæ: quæ nam uocarentur: Caiam esse se, dicerent.*

* Præno- *nomine* Numerij sola patr. etc. legendum putat Aldus M. Paulli F. Aldi N.

FINIS.

INDEX COPIOSISSIMVS, OMNIVM NOMINA, DE QVIBVS

passim in hac historia agitur, complectens, Cuius prior numerus librum, posterior caput significat.

Anti-

C

 ctum

Libe-

FINIS.

AD IVVENES T. SEMPRON.

Hieronymus Castellioneus in commenda tionem Valerii Maximi.

En quò peruentum est passim nunc lenta iuuentus
Torpet lethargo, corripiturq; graui.
In leuibus nugis preciosum perdere tempus
Mauult, quàm studiis inuigilare bonis.
Quis modus? humanam quæ nunc dementia prolem
Afficit? in barathrum quis furor inde trahit?
Sic frigent musæ, Phebus sic esurit, omnis
Ars perit: heu uirtus sic iacet in tenebris.
Omni genum nutrix uitiorum blanda uoluptas,
Mentibus ah quantum sola nocet miseris.
Surge age, pelle moras, nunc expergiscere tandem:
Hinc suadet tempus, te monet hinc ratio.
Dum datur, ipse tibi pulchrum post funera nomen
Acquiras, quod non pallida mors maculet,
Tot pia gesta uirum memori sub mente reuoluas:
Iugiter ista tuis subiicias oculis.
Augustos, Decios, Marios, Fabios, Cicerones,
Pompilios, Scauros, Fabricios, Curios,
Tarquinios, Futios, Plancos, magnosq; Catones
I celer, & reliquos Romulidas sequere.
Horum bella, animos mores, summosq; triumphos,
Nomina uirtutes, stemmata, uel titulos,
Aures iste liber complectitur, omnia carptim.
Maxima quæ præstat MAXIMVS *ecce tibi.*



